

The Project Gutenberg eBook of Keski-ikäinen nainen, by Honoré de Balzac

This ebook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this ebook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you'll have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

Title: Keski-ikäinen nainen

Author: Honoré de Balzac

Release date: November 16, 2014 [EBook #47362]

Language: Finnish

*** START OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK KESKI-ikäinen NAINEN ***

Produced by Tapio Riikonen

KESKI-ikäinen NAINEN

Kirj.

Honoré de Balzac

Suomennos ["La femme de trente ans"].

K. Kaatra, Tampere, 1907-10.

Pyynikin Kirjapaino, A. A. Salakari.

I.

Oli eräs sunnuntai huhtikuun alussa v. 1813. Aamu lupasi yhden niistä kauniista päivistä, jolloin pariisilaiset ensi kerran vuodessa näkevät katunsa puhtaina ja taivaansa pilvistä vapaana. Vähää ennen kello kahtatoista kiitivät komeat ajovaunut kahden tulisen hevosen vetäminä Rivolin kadulle

Castiglianen kadulta ja pysähtyivät toisten ajoneuvojen taakse, jotka pitkässä jonossa seisoivat äsken avatun kalleriportin edessä keskellä Feuillantien pengermää. Näiden keveiden ajoneuvojen ajajana oli muuan sairaalloisen ja huolestuneen näköinen mies; harmaa tukka peitti niukasti hänen kellertävän päälakensa ja teki hänet vanhemman näköiseksi kuin hän todella oli. Hän heitti ohjokset palvelijalle, joka ratsasti vaunun perässä, astui alas ja otti käsivarsillensa nuoren, sievän tytön, jonka kauneus veti kaikkien pengermällä kävelijöiden huomion puoleensa. Pikku neiti antoi aivan tyyneesti ottaa itseänsä vyötäisiltä seisoessaan vaunun laidalla, pani kätensä seuraajansa kaulaan ja tämä nosti hänet alas jalkakäytävälle rypistämättä hänen viheriäisen ripsihameensa koristeita. Rakastaja ei olisi voinut olla huomaavaisempi. Hän oli varmaankin tytön isä. Kiittämättä häntä tarttui tyttö tuttavallisesti hänen käsipuoleensa vetäen hänet kiirehtien mukansa puistoon. Vanha isä näki kuinka ihastunein katsein pari nuorta miestä katselivat hänen tytärtään ja surullinen ilme, joka tavallisesti kuvastui hänen kasvoillaan, hävisi hetkeksi. Vaikka hän jo kauvan sitten oli saavuttanut sen iän, jolloin miesten tulisi luopua turhamaisuuden tuottamista petollisista nautinnoista, hymyili hän.

"Ihmiset luulevat, että sinä olet vaimoni", kuiskasi hän nuorelle tytölle. Hän oikaisihe suoraksi ja käveli niin hitaasti, että se saattoi tytön epätoivoon.

Näytti siltä kuin olisi hän keikaillut tyttärensä tähden. Hän näytti nauttivan enemmän kuin tyttö niistä uteliaista katseista, joita ohikulkevat heittivät hänen pieniin, ruskeitten lastinkikenkien peittämiin jalkoihinsa, hänen miellyttävään vartaloonsa tuossa viheriäisessä hameessa valkeasta harvasta kankaasta tehtyine hihoineen ja kauluksineen ja hänen sievään kaulaansa, jota pieni koruommeltu kaulus ei täydellisesti peittänyt. Hänen kävellessään kohosi hame toisinaan, niin että kenkien yläpuolella saattoi nähdä hänen hienot, hyvin muodostuneet säärensä rei'ikkäissä silkkisukissa. Useampi kuin yksi kävelijöistä kääntyikin, kulettuaan tämän parin ohi, ympäri ihailakseen tahi saadakseen vielä kerran nähdä nämä nuoret kasvot, joiden ympärillä ruskeat kutrit leikkivät ja joiden valkea, heleä hipiä tuli vielä kauniimmaksi hänen komean viittansa ruusunvärisen vuorin heijastuksesta, ja hänen vilkkaudestaan ja kärsimättömyydestään. Lempää veitikkamaisuus loisti hänen kauniista mustista mantelimuotoisista silmistään kaarevine kulmakarvoineen ja pitkine silmäripsineen. Eloisuus ja nuoruus rikkauksineen kuvastui näissä pienissä kasvoissa omavaltaisine ilmeineen ja tässä vartalossa, joka oli niin solakka huolimatta siitä, että siihen aikaan vyö oli sidottu korkealle rinnan alle. Välinpitämättömänä kaikesta häntä ympäröivästä ihailusta katseli nuori tyttö levottomin silmäyksin Tuillerin linnaa, joka näytti olevan hänen kiireisen kulkunsa päämaali. Kello oli neljännestä vailla kaksitoista. Huolimatta näin varhaisesta ajasta näkyi useita vallasnaisia, kaikki komeissa puvuissa, palaavan takaisin linnasta harmistuneesti kääntäen päätään, juurikuin olisivat katuneet myöhäistä tuloaan, jonka takia eivät päässeet nauttimaan jotain, jota olivat tahtoneet nähdä. Muutamat tyytymättömät lauseet, jotka pääsivät näiltä pettyneiltä ja jotka tämä tuntematon kaunotar sivumennen kuuli, näkyivät mitä suurimmassa määrässä huolestuttavan häntä. Vanha herra tarkkasi enemmän uteliaasti kuin ivallisesti niitä kärsimättömyyden merkkejä, jotka ilmenivät hänen seuralaisensa kauniilla kasvoilla ja katseli häntä sellaisella mielenkiinnolla, että siinä varmaan täytyi piillä jonkun verran isällistä levottomuutta.

Tämä päivä oli kolmastoista sunnuntai v. 1813. Kaksi päivää myöhemmin lähti Napoleon sille monivaiheiselle retkelle, jonka kestäessä hänen piti kadottaa toisensa jälkeen Bessières ja Durac, voittaa muistettavat tappelut Lützenin ja Bautzenin luona, nähdä Itävallan, Saksen'in, Beyerin ja Bernadotte'n pettävän itseään ja taistella kauheassa tappelussa Leipzigin luona. Suuremmoinen paraati, joka oli pidettävä keisarin käskystä, oli viimeinen niistä, jotka niin kauvan olivat herättäneet sekä pariisilaisten että ulkomaalaisten ihailua. Vanhan kaartin piti viimeisen kerran suorittaa niitä taitavia manöövereitä, joiden komeus ja loisto toisinaan ihmetyttivät yksin sitä jättiläistäkin, joka silloin valmistautui taisteluun Eurooppaa vastaan. Surullinen mieliala vallitsi siinä uteliaassa ja loistavassa joukossa, joka oli kokoontunut Tuilleriesiin. Kaikki näkyivät aavistavan, mitä oli tapahtuva, ja kenties he myöskin tunsivat tulevaisuuden muistelmissaan useamman kuin yhden kerran herättämään uudestaan eloon tämän näyn, kun se aika oli tullut, jolloin tämä Ranskan sankariaika saisi sen satukimalluksen mikä sillä nykyään on.

"Käy nopeammin, isä!" sanoi nuori tyttö itsevaltainen ilme kasvoillaan ja veti mukaansa vanhaa herraa. "Kuulen rumpujen pärisevän."

"Sotaväki tulee Tuilleriesiin", vastasi hän.

"Taikka lähtee pois ... kaikki ihmisethän palaavat kotiin!" sanoi tyttö lapsellisesti harmistuneena, seikka, joka sai hänen isänsä hymyilemään.

"Paraati ei ala ennen kello puolta yhtä", sanoi isä, kiirehtien innostuneen tyttärensä jälessä.

Kun näki, millä tavalla nuori tyttö liikutti oikeata käsivarttansa, olisi voinut luulla hänen käyttävän sitä apuna juostakseen. Hänen pieni hienon sormikkaan peittävä kätensä rypisti kärsimättömästi nenäliinaa muistuttaen airoa veneessä, joka halkaisee aaltoja. Vanha herra hymyili toisinaan, mutta

toisinaan synkistyivät hänen kuivettuneet piirteensä surullisesta ilmeestä. Hänen rakkautensa kaunista tytärtään kohtaan oli nyt hänen ilonaan, mutta se sai hänet pelkäämään tulevaisuutta. Oli kuin olisi hän ajatellut: "nyt hän on onnellinen mutta kuka tietää, tuleeko hän aina olemaan se?" Sillä vanhoilla ihmisillä on se heikkous, että he rasittavat nuorten tulevaisuutta omilla huolillaan. Kun isä ja tytär saapuivat paviljongin pylväsaliin, paviljongin, jonka huipussa kolmivärinen lippu liehui ja jonka kautta kävelijät tulivat ja menivät Tuillerien puistoon ja Carrousel-kentälle, huusivat vahdit varmallalla äänellä:

"Kukaan ei enää saa tulla sisään."

Nuori tyttö kohottautui varpailleen ja hänen onnistui nähdä joukko hienosti puettuja naisia, jotka molemmin puolin ympäröivät vanhaa marmorikaariporttia, josta keisarin piti tulla.

"Näethän nyt isä, että tulimme liian myöhään!"

Hänen huolestunut ilmeensä osoitti, kuinka tärkeänä hän piti sitä, että saisi olla mukana katselmuksessa.

"No, mennään sitten, Julia! Sinähän et pidä väkitingoksessa seisoskelemisesta."

"Ei, pysähtykäämme, isä! Voin joka tapauksessa nähdä keisarin täältä. Jos hän tulee tapetuksi sodassa, niin enhän minä ole ikinä nähnyt häntä."

Isä säpsähti kuullessaan nämä itsekkäät sanat; hän huomasi tyttärensä äänestä, että tämä oli itkemäisillään; hän katsoi häntä ja luuli näkevänsä hänen alas luotujen silmäluomiensa alla pari kyyneltä, joiden syynä ei ollut niin paljon harmi kuin ne ensimmäiset surut, joiden salaisuutta vanhan isän ei ole vaikea arvata. Äkkiä punastui Julia ja päästi huudahduksen, jonka merkitystä vahdit yhtä vähän kuin hänen isänsäkään ymmärsivät. Muuan upseeri, joka tuli pihasta portaita kohden, kääntyi äkkiä ympäri kuullessaan huudahduksen, riensi puiston kaariportille, tunsu nuoren tytön, jonka hetkiseksi peittivät näkyvistä krenatöörien korkeat karvalakit, ja peruutti heti häntä ja isäänsä varten käskyn, jonka itse äsken oli antanut. Välittämättä siitä tyytymättömyydestä, jota kaariporttia saartava komea väkijoukko osoitti, veti hän lempeästi ihastuneen nuoren tytön luoksensa.

"Nyt minä ymmärrän, miksi hän oli niin vihainen ja niin kiihkeä, koska sinä olit täällä päivystäjänä", sanoi vanha herra upseerille samalla kertaa vakavasti ja leikillisesti.

"Herra herttua", vastasi nuori mies, "jos tahdotte saada hyvän paikan, niin älkäämme jutelko. Keisari ei pidä odottamisesta ja minä olen saanut suurmarsalkalta käskyn mennä ilmoittamaan hänelle."

Puhuessaan oli hän jonkunmoisella tuttavallisuudella tarttunut Julian käsivarteen ja vei hänet nopeasti mukanaan Carrousel-kentälle. Suureksi ihmeekseen näki Julia suunnattoman väkijoukon tunkeilevan palatsin harmaiden muurien ja ketjuilla aidattujen nelikulmaisten hiekkakenttien välillä keskellä Tuillerin pihaa. Sotamiehillä, jotka olivat asetetut pitämään tietä vapaana keisarille ja tämän esikunnalle, oli täysi työ pysytteläidä niin, ettei tämä väkijoukko, joka tunkeili ja surisi kuin mehiläisparvi, työntäisi heitä syrjään.

"Onko se hyvin kaunista?" kysyi Julia hymyillen.

"Varokaa!" huusi äkkiä upseeri, otti Juliaa vyötäisiltä, nosti hänet voimakkaasti ja reippaasti ylös ja saattoi hänet syrjään muutaman pylvään luo.

Ellei hän olisi niin kiivaasti vetänyt syrjään pientä uteliasta sukulaistaan, olisi tämä voinut joutua sen valkean, viheriäisellä ja kullalla kirjaillulla satulalla varustetun hevosen jalkoihin, jota Napoleonin mamelukki talutti ohjaksista aivan kaariportin alla kymmenen askelta kaikkien niiden hevosten jälestä, jotka odottivat keisarin seurueeseen kuuluvia korkea-arvoisia upseereita. Nuori mies valmisti paikan isälle ja tyttärelle kauaksi oikealle väkijoukon etupuolelle ja antoi merkin kahdelle vanhalle krenatöörille että nämä suojelisivat heitä kummankin puolin. Kun upseeri tuli takaisin palatsille, olivat Julian kasvot saaneet takaisin iloisen ja onnellisen ilmeen sen lyhyen säikähdysten perästä, joka oli kuvastunut niissä silloin kun tuo valkea hevonen oli hypännyt; hän oli salaisesti puristanut upseerin kättä joko kiittääkseen tätä hänelle äsken osoittamastaan pienestä palveluksesta tahi sanoakseen hänelle: "oletteko nyt vihdoinkin täällä!" Hän taivutti myös lempeästi päätään vastaukseksi siihen kunnioittavaan kumarrukseen, jonka upseeri teki hänelle ja hänen isälleen ennenkuin riensi pois. Vanha herra, joka näytti tahallaan jättäneen molemmat nuoret yksin, säilytti vakavan ilmeensä ja pysyttelihe vähän tyttärensä takana, mutta hän piti häntä salaa silmällä sill'aikaa kun oli olevinansa kokonaan kiintynyt Carrousel-kentän tarjoamaan komeaan näkyyn. Kun Julia katsoi isäänsä niinkuin koulupoika, joka pelkää opettajaansa, vastasi tämä hänelle iloisesti ja hyvänsuovasti hymyillen; mutta hänen terävä katseensa oli seurannut upseeria aina kaariportille asti eikä mikään tästä lyhyestä kohtauksesta ollut jäänyt häneltä huomaamatta.

"Kuinka tämä on kaunista!" sanoi Julia hiljaan puristaen isänsä kättä.

Carroussel-kentän tällä hetkellä tarjooma ihana ja komea näky houkutteli saman huudahduksen tuhansilta katsojilta, jotka kaikki tuijottivat siihen ihailevin silmäyksin. Toinen ihmisrivi, yhtä taaja kuin se, jossa isä ja nuori tyttö olivat, täytti yhdensuuntaisesti palatsin kanssa sen kapean kivillä lasketun paikan, joka ulottuu pitkin Carrousel-kentän viereistä aitausta. Naisten erilaiset puvut piirsivät jonkinmoisen kehän sen suunnattoman, pitkulaisen nelikulmion ympäri, jonka Tuillieriain rakennukset ja tämä aitaus, silloin vastarakennettu, muodostavat. Vanha kaartinrykmentti, jonka oli määrä esiintyä katselmuksessa, täytti tämän suuren nelikulmion muodostaen vastapäätä palatsia vaikuttavia sinisiä, kymmenrivisiä jonoja. Aitauksen toisella puolella ja Carrousel-kentällä seisoivat yhdensuuntaisissa riveissä useita jalkaväki- ja ratsuväkirykmenttejä valmiina marssimaan sen riemuportin alitse, joka koristaa kallerin keskustaa, ja jonka huipussa siihen aikaan nähtiin komeita venetsialaisia hevosia. Rykmenttisoittokunta oli sijoitettu alemmaksi Louvren kallerin viereen ja peittivät sen näkyvistä päivystävät puolalaiset keihäsmiehet. Suuri osa hiekoitettua nelikulmiota oli tyhjä kuin areena, valmistettuna näiden äänettömien joukkojen manöövereitä varten, näitä joukkoja varten, jotka seisoivat siinä järjestettyinä sotataidon sopusuhtaisten lakien mukaan ja joiden kymmenestä tuhannesta pistimestä auringonsäteet salamoina heiautuivat. Tuuli leikki sotilaitten sulissa ja pani ne lainehtimaan kuin puut metsässä kovan viiman taivuttamina. Nämä vanhat joukot seisoivat siinä loistavina ja mykkinä välkkyen tuhansin värein erilaisissa virkapuvuissaan, aseissaan, koristuksissaan ja nauhoissaan. Tämä suunnaton taulu, joka oli pienoiskuva taistelutantereesta ennen tappelua, tarjosi runollisen näyn kaikkine ympäristöineen ja omituisine tarpeineen taustanaan majesteettillinen rakennus, jonka liikkumattomuus näytti olevan esikuvana johtajille ja sotamiehille. Katsojat joutuivat tahtomattaan vertailemaan näitä ihmismuureja ja kivimuureja keskenään. Kevätaurinko valaisi runsaasti sekä äsken rakennettuja valkoisia muureja että vuosisatoja vanhoja, se paistoi täydeltä terältä näille lukemattomille ahavoittuneille kasvoille, jotka kaikki kertoivat kestettyjen vaarojen historiaa ja jotka vakavina odottivat vasta tulevia. Kunkin rykmentin överstit olivat ainoat, jotka kulkivat edestakaisin näiden sankarien muodostamien rintamain edessä. Ja sitten näitten joukkojen takana, jotka välkkyivät hopeasta, taivaansinisestä, purppurasta ja kullasta, saattoi nähdä kolmivärisiä standaarilippuja, keihäisiin kiinnitettyinä, ja kuuden väsymättömän puolalaisen ratsumiehen kantamina, jotka niinkuin pellon vieressä olevaa laumaa paimentavat koirat, lakkaamatta lensivät sotaväen ja väkijoukon väliä estääkseen viimeainittua tunkeutumasta sen kapean kaistaleen yli, joka sille oli määrätty keisarillisen kallerin vierestä. Elleivät nämä miehet olisi liikkuneet, olisi voinut luulla olevansa prinsessa Ruususen nukkuvassa linnassa. Kevätuuli, joka liehutti krenatöörien pitkäkarvaisia karvalakkeja, osoitti paraiten miten liikkumattomina nämä sotilaat seisoivat, ja väkijoukon surina teki heidän äänettömyytensä vielä huomattavammaksi. Ainoastaan joskus kuului symbaalin kilisevä ääni tahi lyönti, joka erehdyksessä sattui bassorumpuun ja jota keisarillisen palatsin synnyttämä kaiku toisti muistuttaen kaukaisia ukkosenjyrähdyksiä rajuilman edellä. Kuvaamaton innostus vallitsi tässä odottavassa joukossa. Ranskan piti sanoa hyvästit Napoleonille ennenkuin hän lähti retkelle, jonka vaarat vähäpätöisinkin kansalainen saattoi arvata. Kysymys oli silloin Ranskan vallan olemassaolosta. Tämä ajatus näytti sytyttävän sekä kansalaisia että sotilaita, jotka kaikki yhtä äänettöminä seisoivat tiheään sullottuina tässä aidatussa paikassa, jonka yllä Napoleonin kotka ja henki liitelivät. Useiden läsnäolevien ja sotilaitten välillä vaihdettiin jäähyväissanoja, he sanoivat toisilleen hyvästit kenties ijäksi; mutta kaikista sydämistä, niistäkin, jotka olivat enimmin vihamielisiä keisaria vastaan, kohosi taivaaseen lämpimiä toivomuksia isänmaan kunnian puolesta. Nekin miehet, jotka olivat enimmin väsyneitä Ranskan ja Europan väliseen taisteluun, olivat kaikki luopuneet vihastaan astuessaan riemuportin alitse, sillä he ymmärsivät, että vaaran hetkellä Napoleon oli koko Ranska. Linnankello löi puolta yhtä. Samassa taukosi väkijoukosta kuulunut surina ja hiljaisuus tuli niin syväksi, että olisi saattanut kuulla lapsen puhuvan. Vanha herra ja hänen tyttärensä, jotka näkyivät elävän ainoastaan silmin, saattoivat eroittaa kannuksien kilinää ja miekkojen kalsketta, jotka kaikuivat linnan pylväiköstä.

Pieni mies, jotenkin lihava, puettu viheriäiseen virkapukuun, valkeisiin housuihin ja ratsusaappaisiin, näyttäytyi äkkiä. Päässä oli hänellä kolmikulmainen hattu, joka näytti vaikuttavan yhtä lumoavasti kuin mies itse. Kunnialegionan leveä, punainen nauha korosti hänen rintaansa; hänellä oli pieni miekka sivullaan. Miestä katsottiin kaikilta tahoilta samalla kertaa. Rummut alkoivat heti päristä, molemmat soittokunnat alkoivat soittaa erästä sotaisaa säveltä, johon kaikki soittokoneet yhtyivät hienoimmasta huilusta aina mahtavaan bassorumpuun saakka. Tästä sotaisesta kehoituksesta syttyivät kaikki sydämet, liput liehuivat, sotamiehet tekivät kunniaa kivääreillä säännöllisesti ja yht'aikaa, joka kaikki sai pyssyt ensimmäisestä viimeiseen riviin Carrousel-torilla liikahtamaan. Komentosanat lensivät kuin kaiku rivistä riviin. Innostunut väkijoukko kajahutti huudon: "eläköön keisari!" Vavistus kävi läpi väkijoukon, kaikki liikkui, kaikki huojui. Napoleon oli noussut hevosen selkään. Tämä antoi jälleen elämän mykille joukoille, äänen soittokoneille, lennon kotkille ja lipuille ja ilmeen kaikille kasvoille. Yksin tämän vanhan palatsin korkeiden kallerien muuritkin näyttivät huutavan: "eläköön keisari!" Se ei ollut inhimillistä, se oli jotain loihduttua, ikuisen mahdin kuva, tahi vielä paremmin ohimenevä kuva tästä niin ohimenevästä vallasta. Mies, jonka ympärillä oli niin paljon rakkautta, ihastusta, uskollisuutta, onnentoivotuksia, mies, jonka tähden aurinko oli ajanut pois pilvet taivaalta, istui

hevosensa selässä kolme askelta siitä pienestä eskadroonasta, joka seurasi häntä, suurmarsalkka vasemmalla sivullaan ja päiväystävä marsalkka oikealla. Huolimatta kaikesta siitä liikunnasta, jota hän herätti, ei yksikään piirre hänen kasvoissaan näyttäneet muuttuvan.

"Niin, tietysti Vagramilla keskellä tulta, Moskovassa kaikkien kuolleitten seassa, hän on aina tyyni, hän!"

Tämän vastauksen moniin hänelle tehtyihin kysymyksiin antoi se krenatööri, joka seisoi nuoren tytön vieressä. Julia vaipui hetkeksi kokonaan näiden kasvojen tarkastamiseen, joiden tyyneys todisti niin suurta oman valtansa tuntemista. Keisari huomasi neiti Chatillonnet'in, kumartui Ducre'en päin ja sanoi pari sanaa, jotka saivat suurmarsalkan hymyilemään. Manööverit alkoivat. Jos nuori tyttö tähän asti oli jakanut huomiotansa Napoleonin liikkumattomien kasvojen ja osastojen sinisten, vihəriäisten ja punaisten rivien välillä, niin kiintyi hän nyt, sen sijaan että olisi katsellut vanhojen sotilaitten nopeita ja säännöllisiä liikkeitä, melkein kokonaan erääseen nuoreen upseeriin, joka ratsasti liikkuvien rivien välissä ja lakkaamatta palasi sen ryhmän luo, jonka etunenässä loisti yksinkertaisesti puettu Napoleon. Tällä upseerilla oli komea musta ratsu ja hänet saattoi eroittaa kirjavasta väkijoukosta siitä taivaansinisestä virkapuvusta, jota keisarin käskyläisupseerit tavallisesti kantoivat. Hänen koristeensa kimaltelivat auringon valossa niin vilkkaasti, että katsojain täytyi verrata häntä virvatuleen, näkyväiseen sieluun, jonka keisari oli pannut elähtyttämään ja johtamaan näitä pataljoonia, joiden aseet leiskuivat tulta, kun ne yhdestä hänen silmiensä merkistä hajaantuivat, kokoontuivat, huojuivat kuin laineet virran pyörteessä tahi liikkuivat hänen edessään niinkuin ne pitkät, suorat ja korkeat aallot, joita vihastunut valtameri heitti hänen rantojaan vastaan.

Kun manööverit loppuivat, tuli käskyläisupseeri ratsastaen ohjakset höllänä ja pysähtyi keisarin eteen odottaen hänen käskyjensä. Sillä hetkellä oli hän kahdenkymmenen askeleen päässä Juliasta vastapäätä keisarillista ryhmää asennossa, joka jotenkin paljon muistutti kenraali Rappin asentoa Gerardin taulussa "Austerlitzin tappelu". Nuorella tytöllä oli hyvä tilaisuus ihailia rakastettuansa koko hänen sotilaallisessa kauneudessaan. Översti Viktor d'Aiglemont ei ollut täyttä kolmeakymmentä vuotta vanha, oli pitkä, hyvin muodostunut ja solakka. Hänen kaunis vartalonsa ei näyttänyt milloinkaan niin hyvin edukseen kuin silloin kun hän käytti voimaansa ohjatakseen hevostaan, jonka pehmeä ja notkea selkä näytti taipuvan hänen allansa. Hänen tummanveriset, miehuulliset kasvonsa olivat niin kuvaamattoman miellyttävät kuin piirteitten täydellinen säännöllisyys ja nuoruus voi ne tehdä. Hänen palavat silmänsä, joita tuuheat kulmakarvat ja pitkät silmäripset varjostivat, näyttivät kahdelta valkealta ovaalilta kahden mustan juovan välissä. Hänen nenänsä oli miellyttävän kaareva niinkuin kotkannokka. Noiden välttämättömien mustien viiksien alla hohti hänen huuliensa purppurapuna sitä heleämmin. Hänen vahvapiirteisillä poskillaan oli helakka väri ja niiden keltaisenruskea vivahdus todisti tavatonta voimaa. Hänen kasvonsa olivat niitä, joihin urhoollisuus on painanut leimansa; ne olivat sitä tyyppiä, jota taiteilija meidän päivinäme etsii tahtoessaan kuvata Ranskan keisariajan sankareita. Hänen hevosensa oli märkänä hiestä ja sen levoton pää osoitti äärimmäistä maltittomuutta, sen molemmat etujalat olivat leveällä ja pysähtyneet samalle viivalle niin ettei toinen jalka ollut yhtään toista edellä. Se heilutti pitkää tuuheaa häntäänsä. Sen uskollisuus oli tarkka kuva sen herran uskollisuudesta keisaria kohtaan. Kun Julia näki rakastettunsa niin kiintyneenä Napoleonin katseitten tarkkaamiseen ja kun hän ajatteli, ettei tämä vielä ollut katsonut häntä, tunsii hän itsensä hetkiseksi mustasukkaiseksi. Äkkiä sanoo hallitsija jotain, Viktor kannustaa hevosensa ja lähtee laukkaamaan, mutta erään pylvään varjo hiekalla säikäyttää hevosen, se hytkähtää ja karkaa ylös niin äkkiä, että näyttää kuin ratsastaja tulisi heitetyksi alas. Julia huudahtaa ja kalpenee; hänen silmänsä ovat kiinnittyneet hevoseen, jota upseeri pieksee rangaistukseksi samalla kun ratsastaa pois kertoakseen Napoleonin käskyn. Nämä vilkkaat kohtaukset ovat niin kokonaan vetäneet Julian huomion puoleensa, että hän itsekään huomaamattaan on tarttunut isänsä käsivarteen ja tahtomattaan antanut hänelle tiedon ajatuksistaan sormiensa enemmän tahi vähemmän lujan puristuksen kautta. Kun Viktor oli putoamaisillaan hevosen selästä, tarttui hän vielä kiivaammin isäänsä kiinni, juurikuin itse olisi ollut vähällä kaatua. Vanha herra tarkasti synkällä ja tuskallisella levottomuudella tyttärensä ilmehikkäitä kasvoja, ja sääliä, mustasukkaisuutta, vieläpä hätääkin saattoi lukea jokaisesta hänen piirteestään. Mutta kun Julian silmien tavaton loiste, huudahdus, joka pääsi häneltä ja hänen kätensä suonenedontapainen puristus kokonaan ilmaisivat hänelle tytön salatun rakkauden, silloin mahtoi surullisia tulevaisuudennäkymiä ilmestyä hänelle, sillä hänen kasvonsa kävivät melkein kammottavan näköisiksi. Sillä hetkellä näytti Julian sielu muuttaneen nuoreen sotilaaseen. Ajatus, vielä kauheampi kuin ne, jotka tähän asti olivat peloittaneet vanhusta, oli luettavana hänen kärsivissä kasvoissaan nähdessään d'Aiglemontin tämän ratsastaessa heidän edessään vaihtavan ymmärtäviä silmäyksiä Julian kanssa, jonka silmät olivat kosteat ja jonka piirteet osoittivat tavatonta eloisuutta. Hän saattoi kiireellisesti tyttärensä sisään Tuilleripuistoon.

"Mutta isä", sanoi hän, "Carrousel-kentällä on vielä joukkoja, jotka alkavat tehdä manöövereitä."

"Ei, lapseni kaikki joukko-osastot marssivat par'aikaa pois."

"Sitä en usko, isä. Herra d'Aiglemont olisi antanut niiden tulla esiin..."

"Mutta minä en voi hyvin, lapseni, enkä tahdo viipyä kauempaa."

Julian ei ollut vaikea uskoa isäänsä luodessaan silmäyksen hänen kasvoihinsa, jotka isällisestä levottomuudesta olivat saaneet kärsivän ilmeen.

"Voitko hyvin huonosti?" kysyi hän välinpitämättömästi, siihen määrään olivat hänen ajatuksensa toisaalla.

"Eikö jokainen päivä ole armon päivä minulle?" kysyi vanha herra.

"Aiotko nyt taas tehdä minut surulliseksi puhumalla kuolemastasi? Minä olin niin iloinen. Tahdotko olla kiitti ja ajaa pois nämä pahat, tuhmat ajatukset?"

"Ah, sinä hemmoiteltu lapsi!" huudahti isä huoaten. "Parhaatkin sydämet ovat toisinaan hyvin julmia! Omistaa elämänsä teille, olla ajattelematta muuta kuin teitä, valmistaa teille hyvä toimeentulo, uhrata teidän tähtenne oma makunsa ja omat mielitekonsa, jumaloida teitä, antaa teille veremme, tämä kaikki siis ei merkitse mitään? Te otatte välinpitämättömästi kaikki vastaan. Saadaksean aina nähdä teidän hymyilevän ja vastaanottaa teidän alentuvaa rakkauttanne pitäisi olla kaikkivaltias niinkuin Jumala. Ja sitten tulee eräs toinen, mies, jota te rakastatte, tahi teidän miehonne ja ottaa teidän sydämenne meiltä."

Julia katsoi kummastuneena isäänsä. Tämä kulki hitaasti ja katseli häntä hiutunein silmäyksin.

"Vieläpä te teeskentelettekin meidän edessämme", jatkoi hän, "niin kenties itsennekin edessä..."

"Mitä sinä sanot, isä?"

"Minä luulen, Julia, että sinulla on salaisuuksia minulta. — Sinä olet rakastunut", lisäsi hän vilkkaasti, nähdessään tyttärensä punastuvan. "Ah, minä olin toivonut näkeväni sinut uskollisena vanhalle isällesi kunnes hän kuolisi, toivoin saavani pitää sinut luonani iloisena ja säteilevänä, saavani ihaila sinua sellaisena kuin olit ollut tähän asti! Kun en tuntenut kohtaloasi, olisin voinut uskoa, että tulevaisuutesi on onnellinen; mutta nyt on mahdotonta toivoa sinun tulevan onnelliseksi, sillä sinä rakastat överstiä enemmän kuin serkkua. En voi enää epäillä sitä."

"Minkätähden en saisi rakastaa häntä?" huudahti hän vilkkaasti ja uteliaasti.

"Ah, Julia, sinä et voisi ymmärtää minua", vastasi isä huoaten.

"Mutta sano se kaikissa tapauksissa", toisti hän vähän kärsimättömästi.

"No hyvä, kuuntele sitten, lapseni. Nuoret tytöt luovat itselleen usein mitä jaloimpia, mitä ihanimpia tauluja, ihannekuvia, sepittävät itselleen mielikuvituksellisia käsityksiä miehistä, rakkaudesta, maailmasta; sitten omistavat he viattomuudessaan jollekin erityiselle luonteelle ne täydellisyydet, joista ovat unelmoineet, ja antautuvat sen valtaan; valitsemassaan miehessä rakastavat he tätä runoiltua olentoa. Mutta aikaa myöten, kun he eivät enää voi vapautua onnettomuudestaan, vapautua siitä petollisesta olennotta, jonka itse olivat kaunistellen maalanneet, muuttuu heidän entinen epäjumalansa hirvittäväksi aaveeksi. Julia, tahtoisin mieluummin nähdä sinun rakastavan vanhusta, kuin överstiä. Voi, jos voisit siirtyä kymmenen vuotta eteenpäin ajassa, niin saisit nähdä, että minä olen oikeassa. Tunnen Viktorin: hänen iloinen luonteensa on hilpeyttä ilman sielua, kasarmimaista iloisuutta, hän on tuhaavainen eikä ole lahjakas. Hän on yksi niistä miehistä, jotka taivas on luonut sulattamaan ruokaa neljä kertaa päivässä, nukkumaan, rakastamaan ensimmäistä naista, joka tiellensä sattuu ja tappelemaan. Hän ei ymmärrä elämää. Hänen hyvä sydämensä — sillä hänellä on hyvä sydän — saa hänet kenties lahjoittamaan kukkaronsa jollekin köyhälle tahi toverille; mutta hän on pintapuolinen ja ajattelematon, hänellä ei ole sitä sydämen hienotunteisuutta, joka tekee meidät orjiksi saattaaksemme naisen onnelliseksi; hän on taitamaton, itsekäs. Siinä on monta muttaa..."

"Niin, mutta isä, onhan hänellä täytyntä olla ymmärrystä ja tietoa tullakseen överstiksi..."

"Ystävänä, Viktor pysy överstinä kaiken ikänsä. Minä en ole nähnyt vielä ketään, jota katsoisin kyllin arvokkaaksi sinulle", sanoi vanhus melkein ihailen.

Hän oli vaiti hetkisen, katsoi tyttärensä ja lisäsi:

"Mutta, Julia-parkani, sinä olet vielä liiaksi nuori, liiaksi heikko, liiaksi arka voidaksesi kantaa avioliiton suruja ja vaikeuksia. D'Aiglemontin ovat vanhempansa hemmoitelleet, niinkuin minä ja äitisi olemme hemmoitelleet sinut. Kuinka voikaan toivoa, että te ymmärtäisitte toisianne, kun teillä on kaksi eri tahtoa, joiden hirmuvalta olisi sovittamaton? Sinä tulisit joko uhriksi tahi hirmuvaltiaaksi. Sekä toinen että toinen katkeroittavat yhtä suuressa määrin naisen elämää. Mutta sinä olet lempeä ja vaatimaton, sinä tulisit pian sorretuksi. Ja vihdoin on sinulla", sanoi hän liikutetulla äänellä, "tunteen

hienous, jota väärinkäsitetäisiin, ja silloin..."

Hän ei voinut jatkaa, hän sai vedet silmiinsä. "Viktor", jatkoi hän hetken perästä, "loukkaisi sinun nuorta, lapsellista sieluasi. Minä tunnen sotilaat, Julia, olen elänyt armeijan keskuudessa. Harvoin näiden miesten sielut voivat vapautua niistä tottumuksista, jotka he ovat saavuttaneet joko niiden onnettomuuksien kautta, joiden keskellä he ovat liikkuneet, tai seikkailurikkaan elämänsä takia."

"Sinä tahdot siis, isä", sanoi Julia puoleksi vakavalla ja puoleksi leikkillisellä äänellä, "että minun pitää tukahuttaa tunteeni ja mennä naimisiin ei itseni vaan sinun tähtesi."

"Mennä naimisiin minun tähteni?" huudahti isä kummastuneena, "minunko tähteni, tyttöseni, minun, joka pian en saa enää antaa sinulle hyvää tarkoitettavia nuhteitani! Minä olen aina huomannut että lapset luulevat vanhempain heidän tähtensä tekemät uhraukset johtuvan itsekkäistä syistä. Mene naimisiin Viktorin kanssa, Julia! Kerran tulet sinä katkerasti itkemään hänen tyhjyyttään, hänen kykenemättömyyttään rakastamaan, ja tuhansia muita suruja, joita hän tulee valmistamaan sinulle. Muista silloin, että meidän kävellessämme näiden puiden alla, sinun vanhan isäsi ennustava ääni turhaan on kaikunut sinun korviisi!"

Vanhus vaikeni. Hän sattui huomaamaan kuinka hänen tyttärensä pudisti päätään tyytymättömyyden merkiksi. He kulkivat porttia kohti, missä heidän vaununsa odottivat. Heidän hiljaa kulkiessaan eteenpäin, katsahti nuori tyttö pikaisesti isänsä kasvoihin, ja nurpea ilme hävisi vähitellen hänen piirteistään. Syvä tuska, joka oli painanut leimansa isän otsaan, teki syvän vaikutuksen häneen.

"Minä lupaan sinulle, isä", sanoi hän lempeällä ja liikutetulla äänellä, "etten puhu Viktorista, ennenkuin sinä olet voittanut vastenmielisyytesi häntä kohtaan."

Vanha herra katsoi kummastuneena tyttärensä. Kaksi kyyneltä vieri hänen silmistään pitkin hänen riutuneita poskiaaan. Hän ei voinut suudella Juliaa keskellä tätä väkijoukkoa, mutta hän puristi liikutettuna hänen kättänsä. Kun hän astui vaunuihin, olivat kaikki katkerat ajatukset, jotka olivat synkistyneet hänen kasvojansa, kokonaan hävinneet. Tyttären keveä alakuloisuus herätti hänessä nyt vähemmän levottomuutta kuin se viaton ilo, jonka salaisuus tuli ilmi katselmuksen aikana.

*****

Maaliskuun ensimmäisinä päivinä 1814, ei juuri vuotta tämän keisarillisen katselmuksen jälkeen, kiitivät eräät ajovaunut pitkin tietä Amboise'sta Tours'iin. Kun ne jättivät viheriän pähkinäpuu-holvin, jonka alla piili la Frillière'n majatalo ajoivat ne eteenpäin sellaista vauhtia että tuokiossa ehtivät la Cise'n rannalle, missä tämä yhtyy Loire'en, ja pysähtyivät siihen. Silahihna oli katkennut sen kiivaan liikkeen takia, jonka nuori kyytimies herransa käskystä teki saadakseen neljä majatalon parhaista kyytihevosta pysähtymään. Siten sai sattuma aikaan, että molemmat ajovaunuissa olevat henkilöt herättyään, saivat hyvin aikaa katsellakseen yhtä niistä mitä ihanimmista seuduista, joita Loire'n kauniit rannikot voivat näyttää. Oikealla voi matkustavainen nähdä la Cisen kaikkine lahtineen kiemurtelevan kuin hopeakäärmeen niittyjen keskellä, joille ensimmäinen kevätvihreä nyt loi smaragdihohteen. Vasemmalla avautui Loire kaikessa komeudessaan. Muutamat laineet, jotka keveä viileä aamutuuli nostatti, heijastivat tuhansissa taitteissa auringon välkkeitä tämän majesteettillisen virran isolla vedenpinnalla. Siellä ja täällä näkyy saaria veden keskellä niinkuin helmiä kaulanauhassa. Joen toisella puolella levittää Touraines'in kaunis maisema aarteitaan niin kauvas kuin silmä kantaa. Etäällä ei ole katsetta estämässä muita rajoja kuin Chers'in kukkulat, joiden huiput nyt juuri muodostivat loistavia juovia taivaan läpikuultavaa sineä vastaan. Vastapäätä saarien hentoa lehvikköä taulun taustalla näytti Tours nousevan niinkuin Venedig veden helmasta. Vanhan tuomiokirkon tornit kohoavat ilmaan ja sulautuivat nyt yhteen muutamien mielikuvituksellisesti muodostuneitten valkeitten pilvien kanssa. Sillalta, jolle vaunut pysähtyivät, näkee matkustavainen edessään pitkin Loirea ja aina Tours'iin saakka jonon kallioita, jotka juuri kuin luonnon oikusta näkyvät joutuneen sinne reunustamaan jokea, minkä aallot lakkaamatta kaivavat kiveä. Tämä on näky, joka aina herättää katsojan ihmettelyä. Vouvrayn kylä sijaitsee juurikuin puitteissa keskellä kuiluja ja rotkoteitä kallioiden välissä, jotka alkavat muodostaa kaartaa sillan edestä la Cise'n yli. Sitten Vouvray'sta aina Tours'iin saakka ovat tämän riekaleiksi revityn vuoren-kukkulan hirvittävät jyrkänteet viininviljelijäin asumia. Useissa paikoin on kolmikerroksisia taloja, jotka ovat kallioon hakatut ja joita yhdistävät vaaralliset myös kiveen vuoleskellut portaat. Katon huipulla juoksee nuori tyttö lyhyessä punaisessa hameessa puutarhaansa päin. Savu kohoaa piipusta viinitarhan kantojen ja runkojen välitse. Ihmiset työskentelevät melkein pystysuorasti viettävällä maakaistaleella. Vanha nainen istuu rauhallisena alasromahtaneella kivimöhkäleellä kukkivan mantelipuun alla, kehrää, katsoo matkamiehiä, jotka ajavat ohi hänen jalkainsa alla ja hymyilee heidän pelästykselleen. Hän on yhtä vähän levoton maaperän halkeamain kuin vanhan muurin kallistuvan raunion suhteen, jonka kiviä pitävät koossa ainoastaan murattiköynnöksen kiemurtelevat juuret, jotka peittävät sitä kuin vaippa. Tynnyrintekijäin vasarat saavat korkealla ilmassa sijaitsevien kellarien holvit kaikumaan. Maa on kaikkialla viljelty ja kaikkialla hedelmällinen täällä, missä luonto oli kieltänyt maaperän ihmisen yritteliäisyydeltä. Koko Loirejoen alueella ei ole mitään,

joka voisi vetää vertoja Touraine'n vieraan katseille tarjoomalle rikkaalle näköalalle. Tämän näytelmän kolmenkertainen taulu, jonka maisemista tässä on koetettu antaa vain aavistus, lahjoittaa sielulle yhden niistä vaikutelmista, jotka ijäksi painuvat muistiin; ja kun runoilija on nauttinut niistä, tulevat hänen unelmansa usein satumaisesti uudestaan rakentamaan hänen eteensä näiden romantilliset vaikutukset.

Juuri silloin kun vaunut saapuivat la Cise'n sillalle, lensi parvi valkeita kyyhkysiä Loiren saarien välillä antaen uutta viehätystä tälle kauniille taululle. Joen rannalla olevien pajujen tuoksu täytti raittiin aamuilman hurmaavalla lemulla. Linnut visertelivät yhtämittaa, lammaspaimen lauloi laulua, joka sulii yhteen tämän kanssa surunvoittoiseksi säveleeksi ja venemiesten huudot kaukaa antoivat tiedon elämän hyörinästä. Pehmeä sumu, joka oikullisesti pysähtyi tämän laajan maiseman hajalla olevien puiden ympäri antoi tälle omituisen viehätysten. Tämä Ranskan seutu, ainoa, jota vieraat sotilasjoukot eivät häiritsisi oli tällä hetkellä ainoa rauhallinen paikka ja voisi melkein väittää sen uhmailevan vihollisen maahantuloa.

Heti kun vaunut pysähtyivät, näyttäytyi sen edustalla pää virkalakkineen; kärsimätön sotilas aukaisi heti itse vaunuoven ja hyppäsi alas tielle juurikuin aikosi hän haukkua kuskia. Mutta nuori maalaispoika laittoi par'aikaa niin ymmärtäväisesti murtunutta silahihnaa kuntoon, että översti, kreivi d'Aiglemont rauhoittui, meni takaisin vaunun ovelle ja levitti käsivarsiansa juurikuin ojentaakseen jäykistyneitä lihaksiaan, haukotteli, katsoi maisemaa ja pani kätensä turkkikappaan huolellisesti puettun nuoren naisen käsivarrelle.

"No, Julia", sanoi hän käheällä äänellä. "Herää katsomaan näköalaa! Se on tosiaankin suuremmoinen."

Julia pisti päänsä ulos vaunun ikkunasta. Hänellä oli näädännahkainen lakki päässä ja turkkikappansa laskokset peittivät niin kokonaan hänen vartalonsa, ettei voinut nähdä hänestä muuta kuin kasvot. Julia d'Aiglemont ei ollut enää kovin paljon sen nuoren tytön näköinen, joka joku aika sitten kiirehti niin iloisena ja onnellisena sotilaskatselmukseen Tuillerissa. Hänen kasvonsa olivat hienot ja hennot kuin ennenkin, mutta hipiä ei ollut enää niin ruusunvärinen, joka oli tehnyt ne niin säteileviksi. Muutamat hänen mustan tukkansa suortuvat suorina yöllisestä kosteudesta, pistivät erityisesti silmään hänen kasvojensa kalpeutta vastaan, kasvojen, joiden entinen vilkkaus näytti olevan kuollut. Hänen silmänsä loistivat kuitenkin luonnottomasti, mutta violetit varjot näkyivät niiden alla hänen laihtuneilla poskillaan. Hän heitti välinpitämättömän silmäyksen le Chers'in maisemiin, Loire'en ja sen saariin, Tours'iin ja pitkään kalliojonoon Vouvray'n luona; mutta sitten vetäytyi hän nopeasti takaisin vaunuun tahtomatta katsoa la Cise'n ihanaa laaksoa ja sanoi äänellä, joka ulkoilmassa kaikui erittäin heikkona:

"Niin, se on suuremμοista."

Kuten näkyy, oli valitettavasti hänen tahtonsa voittanut eikä hänen isänsä.

"Etkö tahtoisit asua täällä, Julia?"

"Oh! Täällä tahi jossakin muualla; se on samantekevää", vastasi hän välinpitämättömästi.

"Voitko sinä pahoin?" kysyi översti d'Aiglemont.

"En ollenkaan", vastasi nuori nainen hetkellisellä vilkkaudella.

Hän katsoi hymyillen miestänsä ja lisäsi:

"Minä tahdon nukkua."

Äkkiä kuului hevonen laukkaavan. Viktor d'Aiglemont päästi vaimonsa käden ja käänsi päänsä tien tässä kohden tekemään kierrokseen päin. Kun översti ei enää voinut nähdä Juliaa, katosi iloinen ilme tämän kalpeilta kasvoilta, juurikuin valo olisi lakannut paistamasta niihin. Kun hän ei viitsinyt katsoa maisemaa yhtä vähän kuin oli utelias tietämään kuka oli se ratsastaja, jonka hevonen laukkasi salaman nopeudella, vetäytyi hän takaisin vaunun nurkkaan ja silmänsä kiinnittyivät hevosiin ilmaisematta minkäänlaista tunnetta. Hänellä oli yhtä tylsä ilme kasvoissa, kuin bretagneilaisella talonpojalla kun tämä kuuntelee kirkkoherransa saarnaa. Eräs nuori mies täysiverisen ratsun selässä tuli äkkiä esiin poppeliin ja kukoistavien orapihlajapensaiden lehdiköstä.

"Joku englantilainen", sanoi översti.

"Niin on, herra kenraali", virkkoi kyytimies. "Hän on sitä samaa sukua, joka tahtoo, kuten kerrotaan, syödä suuhunsa Ranskan."

Tuntematon mies oli yksi niistä matkustavaisista, jotka olivat mannermaalla siihen aikaan, jolloin Napoleon pidätti kaikki englantilaiset panttivankeina sen kansanoikeutta vastaan tehdyn yrityksen vuoksi, jonka Saint-James'in kabinetti teki Amiens'in sopimuksen rikkomisen kautta. Nämä vangit olivat

keisarin mielivallasta riippuvaisia, eivätkä kaikki saaneet olla siinä paikassa, missä heidät pidätettiin, eikä edes siellä, mihin ensin saivat luvan asettua. Useimmat niistä, jotka tähän aikaan asuivat Touraine'ssa, olivat saatetut sinne keisarikunnan eri seuduilta, joissa katsottiin heidän läsnäolonsa vahingoittavan mannermaapolitiikan etuja. Nuori vanki, joka nyt koetti haihduttaa ikävänsä aamukävelyllä, oli tämän virkavaltaisen mahdin uhri. Kaksi vuotta sitten tempasi hänet ulkoasiainministeriön käsky pois Montpellier'istä, missä rauhan rikkominen oli hänet yllättänyt silloin kun hän etsi tämän ilmanalassa parannusta rintataudilleen. Niin pian kuin nuori mies näki, että kreivi d'Aiglemont oli sotilas, kiiruhti hän välttämään tämän katseita jotenkin töykeästi kääntämällä päänsä sinne päin, missä la Cisen niityt sijaitsivat.

"Kaikki nämä englantilaiset ovat niin hävyttömiä juurikuin koko maailma kuuluisi heille", mutisi översti. "Mutta onneksi antaa Soult heille pian aika löylyn."

Kun vanki ajoi vaunun ohi, katsahti hän sen sisään. Vaikka tämä oli vain pikainen silmäys, sai hän kuitenkin tilaisuuden ihailia sitä kuvaamatonta viehätystä, jonka surunvoittoinen ilme loi kreivittären mieltäväsille kasvoille. On paljon miehiä, joiden sydän tulee voimakkaasti liikutetuksi ainoastaan siitä syystä, että nainen näyttää kärsivältä; heistä tuntuu tuska olevan lupauksena vakaamielisydestä ja rakkaudesta. Julia istui siellä nojautuneena vaununpatjaa vastaan, kokonaan vaipuneena tarkasteluihinsa omistamatta pienintäkään huomiota hevoselle tai ratsumiehelle.

Silahirna oli pian laitettu kuntoon. Kreivi astui jälleen vaunuun. Kuski koetti korvata menetetyt ajan ajamalla nopeasti eteenpäin sillä puolella maavallia, jota riippuvat kalliot reunustavat, kalliot, joiden suojassa Vouvray-viini kypsyy, ja josta voi nähdä etäällä Marmoutiers'in kuuluisan luostarin, pyhän Martinin asumapaikan, rauniot.

"Mitä hän tahtoo meiltä, tuo läpi-kuultava mylord?" huudahti översti kääntäen päätänsä vakuuttautuakseen että ratsastaja, joka aina la Cicén sillalta saakka oli seurannut heitä, oli nuori englantilainen.

Kun tämä nuori tuntematon ei millään tavalla rikkonut kohteliaisuuden lakia kävelemällä rantavalleilla, vetäytyi översti takaisin vaunun nurkkaan heitettyään ensin uhkaavan silmäyksen englantilaiseen. Mutta huolimatta sisäisestä vastenmielisyystään ei hän voinut olla huomaamatta kuinka kaunis hevonen oli ja kuinka sievästi ratsastaja istui sen selässä. Nuorella miehellä oli sellaiset brittiläiset kasvot, joiden hipiä on niin hieno, niin sileä ja valkoinen, että tahtoisu uskoa ne nuoren tytön hentoon ruumiiseen kuuluviksi. Hän oli valkoverinen, solakka ja pitkäkasvuinen. Hänen pukunsa oli niin huolellinen ja puhdas, kuin ainoastaan ylpeän Englannin ylimystöön kuuluvilla saattaa olla. Tuntui melkein siltä, kuin olisi hän punastunut enemmän ujoudesta kuin ilosta nähdessään kreivittären. Yhden ainoan kerran nosti Julia silmänsä ja katsoi muukalaista; mutta siihen pakoitti hänet tavallaan miehensä, joka tahtoi, että hän katsoisi täysiverisen hevosen jalkoja. Julian silmät kohtasivat silloin nuoren englantilaisen katseen. Tästä hetkestä asti seurasi hän muutaman askeleen päässä vaunujen perässä sen sijaan, että antaisi hevosesensa juosta niiden lähellä. Kreivitär oli tuskin katsonut tuntematonta. Hän ei huomannut mitään niistä hevosen ja ratsastajan täydellisyyksistä, joita osoitettiin hänelle, vaan vetäytyi takaisin vaunun nurkkaan kun ensin oli keveän kulmakarvojen liikkeen kautta ilmaissut olevansa yhtä mieltä miehensä kanssa. Översti nukkui jälleen ja molemmat puoliset tulivat Tours'iin vaihtamatta sanaakaan ja ilman että sen ihanan seudun vaihtelevat näköalat, joiden ohi he ajoivat, kertaakaan olisivat vetäneet puoleensa Julian huomiota. Kun hänen miehensä oli nukkunut tarkasti kreivitär d'Aiglemont häntä useita kertoja. Juuri viimeistä kertaa katsahtaessaan häneen, saivat vaunut sysäyksen ja medaljonki, joka riippui hänen kaulassaan mustassa nauhassa, putosi hänen syliinsä ja hänen isänsä muotokuva ilmestyi äkkiä hänen eteensä. Tähän asti oli hän hillinnyt itsensä, mutta nyt täytyivät hänen silmänsä kyyneleillä. Nuori englantilainen näki kenties silmänräpäyksen ajan nuoren kreivittären poskilla kosteita ja kiiltäviä jälkiä kyyneleistä, jotka tuuli pian kuivasi.

Översti d'Aiglemont sai keisarilta toimeksi viedä käskyn marsalkka Soult'ille, jonka piti puolustaa Ranskaa englantilaisten maahantuloa vastaan Bearnissa, ja hän käytti tilaisuutta, jonka tämä toimi soi hänelle hyväkseen viedäksensä vaimonsa pois niistä vaaroista, jotka juuri silloin uhkasivat Pariisia, ja jättäksensä hänet erään vanhan sukulaisensa luo. Vaunut ajoivat pian Tours'in kivillä lasketuille kaduille, yli sillan, la Grande-Rue-kadulle ja pysähtyivät erään vanhan kunnianarvoisan talon edustalle, jossa entinen markisitar Listomère-Landon asui.

Markisitar de Listomère-Landon oli niitä kauniita vanhoja naisia, kalpeine hipiöineen ja valkoisine tukkineen, joiden kasvoilla on aina hieno hymy, naisia, jotka yhä näyttävät olevan puettuina vanhanaikuisesti ja hiuslaitos tuntemattoman kuosin mukaan. Sellaiset naiset, jotka ovat seitsenkymmenen vuotisia muotokuvia Ludvig XV:n vuosisadalta, ovat melkein aina ystävällisiä ja helläsydämiisiä, juurikuin he vielä rakastaisivat; he ovat vähemmän uskovaisia kuin hurskaita ja vähemmän hurskaita, kuin miltä he näyttävät; he tuovat aina mukanaan puuterin tuoksua à la maréchale, osaavat hyvin kertoa, mutta puhuvat vielä paremmin ja nauravat mieluummin jollekin

muistolle kuin leikille. Nykyaika ei ole heidän mielensä mukaista. Kun vanha kamarineitsyt tuli ja ilmoitti markisittarelle — sillä hänen piti pian saada takaisin arvonimensä, — että hänen veljenpoikansa, jota hän ei ollut nähnyt sitten Espanjan sodan alkamisen oli saapunut, irroitti hän nopeasti silmälasinsa, sulki lempikirjansa "Gallerie de l'ancienne cour" ja riensi notkeudella, jonka oli säilyttänyt entispäiviltä, portaille, jonne ennätti juuri samassa kun molemmat puoliset alkoivat astua niitä ylös.

Täti ja veljenpojan vaimo vaihtoivat pikaisen silmäyksen.

"Terve, täti-kulta!" huudahti översti ja otti kiihkeästi vanhan rouvan syliinsä. "Minulla on mukanani eräs nuori nainen, jonka pyydän jättää teidän haltuunne. Minä aion uskoa teille aarteeni. Julia ei ole keikarimainen eikä mustasukkainen, hän on lempeä kuin enkeli... Mutta minä toivon, ettei hän tule pilatuksi täällä", lisäsi hän.

"Sinä olet parantumaton!" vastasi markisitar katsahtaen leikillisesti häneen.

Hän lähestyi ensin Juliaa ja herttaisella sulavuudella tervehti häntä suutelemalla. Julia oli yhä miettiväinen ja näytti enemmän ujostelevalta kuin uteliaalta.

"Me saamme siis tutustua toisiimme, pikku ystäväni?" sanoi markisitar. "Teidän ei tarvitse pelätä minua! Minä en tahdo milloinkaan olla vanha kun olen nuorten seurassa."

Ennenkuin he tulivat salonkiin oli markisitar jo, maaseudulla vallitsevan tavan mukaan, käsenyt laittaa suurusta vierailleen, mutta kreivi keskeytti tätinsä kaunopuheliaisuuden ja vakuutti vakavalla äänellä, ettei hänellä ollut enempää aikaa lahjoittaa hänelle kuin mitä oli tarpeellista hevosten vaihtamiseen. Kolme sukulaista menivät sentähden nopeasti salonkiin ja översti tuskin ehti kertoa isotädilleen ne valtiolliset ja sotilaalliset uutiset, jotka pakottivat hänet pyytämään turvapaikkaa nuorelle vaimollensa. Hänen kertoessaan katsoi täti milloin veljenpoikaansa, joka puhui herkeämättä, milloin tämän vaimoa, jonka kalpeuden ja surullisuuden hän luuli johtuvan tästä pakollisesta erosta. Näytti kuin ajattelisi hän: "Ahaa nämä molemmat nuoret rakastavat toisiaan."

Samassa kuului piiskan läimäys hiljaisesta pihasta, jonka kivityksestä ruoho pisti esiin. Viktor syleili uudelleen tätiään ja riensi ulos.

"Hyvästi, ystäväni", sanoi hän ja suuteli vaimoansa, joka oli seurannut häntä vaunuille saakka.

"Voi, Viktor, anna minun seurata sinua vähän vielä", sanoi hän hyväilevällä äänellä, "minä en tahdo jättää sinua..."

"Mitä sinä ajattelet?"

"No hyvästi sitten", sanoi Julia, "koska sinä niin tahdot..."

Vaunut katosivat.

"Te pidätte siis paljon minun Viktor-parastani?" kysyi markisitar Julialta katsellen häntä sellaisin tutkivin silmäyksin kuin vanhat naiset katsovat nuoria.

"Ah, rouva", sanoi Julia, "eikö pidä rakastaa miestä mennäkseen hänen kanssaan naimisiin?"

Tämä viimeinen lause sanottiin lapsellisella äänenpainolla, joka ilmaisi joko puhdasta sydäntä tahi syviä salaisuuksia. Mutta naisen, joka oli Duclos'in ja marsalkka Richelieu'n ystävätär, olisi liian vaikea olla yrittämättä tunkeutua siihen salaperäiseen suhteeseen, joka vallitsi tämän nuoren avioparin välillä. Täti ja Julia seisoivat tällä hetkellä portilla ja katselivat pois kiitäviä vaunuja. Kreivittären silmissä ei ollut rakkautta luettavana, kuten markisitar ymmärsi asian. Tämä hyvä nainen oli provencelainen ja hänellä oli ollut kiihkeitä tunteita.

"Sinä olet siis antanut minun hurjapäisen veljenpoikani vangita itsesi?" kysyi hän Julialta.

Kreivitär säpsähti, sillä tämän vanhan keikarimaisen rouvan lausetapa ja katse ilmaisivat yhtäläisyyttä Viktorin luonteen kanssa, joka ehkä oli paljon syvempi kuin hänen. Rouva d'Aiglemont tuli levottomaksi ja sulkeutui sellaiseen vähän kömpelöön ylpeyteen, joka on kokemattoman ja onnettoman sydämen ensimmäinen turva. Rouva de Listomère tyytyi Julian vastaukseen, mutta hän ajatteli iloisena, että rakkaussalaisuus toisi vaihtelevaisuutta hänen yksinäisyyteensä, sillä hän sai sen käsityksen, että Julian mieltä kiinnitti jokin jännittävä juoni. Kun rouva d'Aiglemont pääsi isoon salonkiin, jonka seiniä peittivät kultalistojen reunustamat kudokset, kun hänet sovitettiin ison takkavalkean eteen ja istui siellä kiinalaisen varjostimen suojaamana ikkunavedolta, niin ei hän melkein voinut ajaa pois ikäväänsä. Ei ole helppoa herättää iloisuutta niin vanhan katon alla, satavuotisien huonekalujen keskellä. Kuitenkin tunsu nuori pariisitar jonkunmoista mielihyvää tästä syvästä yksinäisyydestä, tästä juhlallisesta

hiljaisuudesta, joka vallitsee maaseudulla. Sittenkun hän oli vaihtanut muutamia sanoja tätinsä kanssa jolle hän oli kirjoittanut kirjeen kohta naimisiin mentyään, istui hän niin äänettömänä kuin olisi hän kuunnellut oopperaa. Vasta kaksi tuntia kestäneen äänettömyyden jälkeen, joka olisi tehnyt kunniaa yksin trapistillekin, huomasi hän epäkohteliaisuutensa tätiänsä kohtaan ja muisti antaneensa hänelle ainoastaan kylmiä vastauksia. Vanha rouva antoi arvoa nuoren sukulaisensa mielialalle sillä vaistomaisella hienotunteisuudella, joka oli vanhanajan ihmisille ominaista. Vanha markisitar istui ja neuloi. Hän oli käynyt ulkona useita kertoja antamassa käskyjä erään viheriäisen huoneen suhteen, jossa kreivittären piti asua ja jonne palvelijat paraikaa asettivat hänen matkakalujaan, mutta sitten istui hän taas isoon nojatuoliin ja salaa katseli nuorta naista. Julia joutui hämilleen siitä, että oli vaipunut vastustamattomaan mieltävyyteensä ja koetti puolustautua laskemalla leikkiä siitä.

"Rakas pikku ystäväni, kyllä me tunnemme leskisurun", vastasi täti.

Pitäisi olla neljäkymmenen vuoden vanha huomatakseen sen ivan, jota vanhan rouvan huulet ilmaisivat. Seuraavana päivänä tunsu kreivitär voivansa paremmin ja oli puheliaampi. Rouva de Listomère ei ollut kauempaa toivotonna siitä, onnistuisiko hänen kesyttää nuori rouva, jota hän ensin luuli araksi ja tuhmaksi; hän kertoi hänelle paikkakunnan huvituksista, tanssiaisista ja perheistä, joiden luona he voisivat käydä. Kaikki kysymykset, jotka markisitar teki päivän kuluessa, olivat pauloja, joita hän vanhan rakkaan tottuksensa mukaan ei voinut olla virittämättä nuoren naisen eteen urkkiaksensa tämän luonnetta. Julia vastusti kaikkia muutaman päivän kuluessa tehtyjä yrityksiä saada häntä etsimään vaihtelua ulkopuolelta kotia. Huolimatta vanhan rouvan halusta saada ylpeänä näyttää kaunista veljenpojan vaimoa täytyi hänen luopua aikomuksestaan viedä hänet mukanaan seuraelämään. Kreivitär oli löytänyt tekosyyntä sekä sulkeutumiseensa että alakuloisuuteensa siinä surussa, jota tunsu isänsä kuoleman johdosta ja jonka vuoksi hän vielä kantoi surupukua. Kun kahdeksan päivää oli kulunut, ihmetteli markisitar Julian enkelintapaista lempeyttä, kainoa viehättävyyttä ja hyväsydämistä ymmärrystä tuntien elävää osanottoa siihen surumielisyyteen, joka kalvoi tätä nuorta sydäntä. Kreivitär oli yksi niistä naisista, joka oli syntynyt ollakseen rakastettava ja näytti tuovan onnea mukanaan. Hänen seuransa kävi niin suloiseksi ja kallisarvoiseksi rouva de Listomère'lle, että hän jumaloi veljenpoikansa vaimoa ja toivoi ei tarvitsevansa enää jättää häntä. Kuukausi aikaa oli kyllin rakentaakseen ikuisen ystävyuden heidän välilleen. Ihmetellen huomasi vanha rouva muutoksen rouva d'Aiglemontin ulkomuodossa. Vilkkaat värit, jotka lämmittivät hänen ihoaan, katosivat vähitellen ja kasvonsa saivat himmeän kalpean tunningun. Sitä mukaa kuin hän kadotti alkuperäisen säteilevän ulkomuotonsa, tuli Julia vähemmän surulliseksi. Toisinaan herätti markisitar nuorena sukulaisessaan ilon purkauksen ja naurun puuskan, jotka pian häipyivät jonkun pakoittavan ajatuksen vaikutuksesta. Hän arvasi, ettei isän muisto eikä Viktorin poissaolo ollut syynä siihen syvään alakuloisuuteen, joka varjosti hänen veljenpoikansa vaimon elämää; sitten syntyi hänessä niin monta synkkää epäluuloa, että hänen oli mahdoton huomata oikeata pahan syytä, sillä totuuden me löydämme ehkä vain sattuman kautta. Vihdoin osoitti Julia kummastuneen tätinsä silmäin edessä täydellistä avioliiton unhoitusta, juurikuin nuoren ajattelemattoman tytön hillitsemätöntä iloisuutta, avomielisyyttä, lapsellisuutta, ikäänkuin hän ei olisi ollut täysikasvuinen, koko sitä hienoa ja herkkää, toisinaan niin syvää ymmärrystä, joka on Ranskan nuorisolle ominaista. Rouva de Listomère päätti silloin tutkia tämän sielun salaisuuksia, joiden äärimmäisyydet olivat melkein läpitunkemattoman teeskentelyn kaltaisia. Myöhään eräänä iltana istuivat molemmat naiset kadulle antavan ikkunan edessä. Julialla oli taas mieltävä ilmeensä. Eräs ratsastaja ajoi ohi.

"Siinä on yksi meidän naapureistamme", sanoi vanha rouva.

Rouva d'Aiglemont katsoi tätiänsä levottomuuden sekaisella kummastuksella. "Se on eräs nuori englantilainen, eräs aatelismies, herra Artur Ormond, lordi Grenvillen vanhin poika. Hänen juttunsa on jännittävä. Hän tuli Montpellier'iin v. 1802 siinä toivossa, että ilmanala siellä parantaisi rintataudin, jota hän sairasti; ilmanalan tähden lääkärit lähettivätkin hänet sinne. Samoin kuin kaikki hänen kansalaisensa, vangitutti Bonaparte hänetkin sodan puhjettua, sillä tuo peto ei voi elää tappelematta. Haihduttaakseen ikävänsä rupeesi nuori englantilainen tutkimaan tautiansa, jota hän luuli hengenvaaralliseksi. Siten mieltä hän vähitellen anatomiaan ja lääketieteeseen; intohimoisesti innostui hän tutkimaan näitä tieteitä, joka on jotenkin harvinaista niin korkea-arvoisessa mieheessä; mutta tutkihan hallitsijakin kemialla! Sanalla sanoen, Artur edistyi ihmeteltävällä tavalla, jonka m.m. Montpellier'in professoritkin tunnustivat; opinnot lohduttivat häntä vankeudessaan ja samalla hän parani täydellisesti. Väitetään, että hän kahden vuoden ajalla ei puhunut sanaakaan, hengitti säästäväisesti ja makasi heinäladossa sekä joi schweitziläisen lehmän maitoa ja söi ainoastaan kasviksia. Siitä saakka kun hän tuli tänne Tours'iin, ei hän seurustele yhdenkään ihmisen kanssa ja on ylpeä kuin riikinkukko; mutta te olette taitaneet valloittaa hänet, sillä ei hän varmaankaan minun takiani ratsasta tästä ohi kahta kertaa päivässä siitä saakka kun te olette tulleet tänne... Hän lienee aivan varmaan rakastunut teihin."

Nämä viimeiset sanat vaikuttivat kreivittäreen kuin taikaisku. Tahtomattaan teki hän eleen ja hymyili niin, että markisitar ihmetteli. Kaukana siitä, että olisi osottanut sitä vaistomaista tyydytystä, jota

ankarinkin nainen tuntee saadessaan tietää tehneensä miehen onnettomaksi, pysyi Julian katse kylmänä ja kovana. Hänen kasvonsa osottivat vastenmielisyyden tunnetta, joka lähenei kauhua. Mutta tämä karkoittava hymyily ei ollut se, millä rakastava nainen lyö koko maailman yhden ainoan olennon hyväksi: silloin hän voi nauraa ja laskea leikkiä; ei, Julia oli tällä hetkellä niinkuin ihminen, joka niin elävästi muistaa jonkun vaaran, että hän vielä tuntee tuskaa siitä. Täti, joka oli melkein vakuutettu siitä, että veljenpoikansa vaimo ei rakastanut miestänsä, oli hyvin hämmästynyt huomattessaan, ett'ei hän myöskään rakastanut ketään toista. Hän pelkäsi tehneensä sen havainnon, että Julian sydämessä ei ollut sijaa harhakuville, että hän oli nuori nainen, jolle yhden päivän tai kenties yhden yön kokemukset olivat kylliksi opettaakseen häntä tuntemaan, kuinka henkisesti köyhä Viktor oli.

"Jos hän tuntee hänet, on kaikki lopussa", ajatteli hän, "minun veljenpoikani saa silloin pian oppia tuntemaan avioliiton epämuikavuuksia."

Hän päätti kääntäytyä Julian Ludvig XV:n aikaisiin monarkistisiin oppeihin. Mutta pari tuntia myöhemmin huomasi tahi paremmin arvasi hän sen tässä maailmassa jotenkin tavallisen seikan, joka oli syynä kreivittären synkkämielisyyteen. Julia tuli äkkiä miettiväiseksi ja vetäytyi huoneeseensa aikaisemmin kuin tavallista. Kun hänen kamarineitsyeensä oli riisunut vaatteet hänen yltään ja jätti hänet valmiina menemään vuoteeseen, jäi hän istumaan tulen eteen vaipuneena pienelle keltaisella sametilla peitetyle leposohvalle, tälle vanhanaikuiselle huonekalulle, joka on yhtä sopiva surullisia kuin onnellisiakin hetkiä varten; hän itki, hän huokasi, hän ajatteli; sitten otti hän pienen pöydän, haki esille paperia ja rupesi kirjoittamaan. Tunnit kuluivat nopeasti. Luottamus, jota Julia osoitti tässä kirjeessä, tuntui maksavan hänelle paljon; joka lausetta kirjoittaessaan vaipui hän pitkäksi ajaksi mietteisiin; äkkiä puhkesi hän kyyneliin ja lakkasi kirjoittamasta. Juuri nyt löi kello kahta. Hänen päänsä, joka oli raskas niinkuin kuolevaisen, vaipui alas rinnalle; kun hän sitten nosti sen ylös, sai hän nähdä tätinsä, joka äkkiä oli tullut sisään juurikuin joku kuva seinäkudoksista olisi astunut alas.

"Mikä teitä vaivaa, pikku ystäväni?" kysyi täti. "Miksi istutte niin myöhään ylhäällä ja miksi itkette aivan yksin, te, joka olette niin nuori?"

Hän istuutui ilman muuta Julian viereen ja ahmi silmillään alotettua kirjettä.

"Kirjoitatteko miehellenne?"

"Miten voisit tietää, missä hän on?" kysyi kreivitär.

Täti otti paperin ja luki.

Hän oli ottanut mukaansa silmälasinsa, sillä hän oli hyvin huolellinen nainen. Tämä viaton olento antoi hänen ottaa kirjeen ilman vähintäkään vastaväitettä. Tämä ei johtunut arvokkaisuuden puutteesta eikä mistään salaisen rikollisuuden tunteesta, joka voisi vaikuttaa lamauttavasti hänen toimintakykyynsä; se johtui siitä, että täti yllätti hänet taitteessa, jolloin sielu on vailla kimmoisuuutta, jolloin kaikki on yhdentekevää, niin hyvä kuin pahakin, vaitiolo samoin kuin tuttavallinen keskustelukin. Samoin kuin nuori siveä tyttö, joka halveksien kääntää pois ihailijansa, mutta illan tultua tuntee itsensä niin surulliseksi, niin hyljätyksi, että hän toivoo ja kaipaa sydäntä uskoaksensa sille surunsa, niin antoi Julia sanaakaan sanomatta rikkoa sen suojan, joka hienotunteisuudesta suodaan avonaiselle kirjeelle, ja istui miettiväisenä sill'aikaa kun täti luki:

"Rakas Louisani, miksi sinä niin usein muistutat minua siitä kovin varomattomasta lupauksesta, jonka kaksi nuorta tietämätöntä tyttöä voivat antaa toisilleen? Sinä ihmettelet usein, sanot sinä, miksi minä kuuden kuukauden kuluessa en ole vastannut sinun kysymyksiisi. Jos sinä et ole ymmärtänyt vaitioloani, niin ehkä nyt ymmärrät syyn siihen, kun saat tietää salaisuudet, jotka nyt aion uskoa sinulle. Minä olisin ainoa salannut ne sydämeeni, ell'et sinä olisi kertonut minulle pian viettäväsi häitäsi. Sinä menet naimisiin, Louisa. Tämä ajatus saa minut vapisemaan. Pikku raukka, mene vaan! Mutta kuukauden perästä sinun suurin kaipuusi on oleva muisto siitä, mitä me olimme ennen, kun eräänä iltana Econessa kävelimme mitä suurimpien tammien välissä vuorella, katselimme kaunista laaksoa jalkojemme juurella ja ihailimme auringonlaskua, joka valoi meitä paisteellaan. Me istuuduimme eräälle kallionlohkareelle ja antauduimme ihastuksen valtaan, jota seurasi mitä suloisin surumielisyys. Sinä olit ensimmäinen, joka arvelit, että tämä kaukainen aurinko muistutti tulevaisuutta. Me olimme hyvin uteliaita ja hyvin lapsellisia siihen aikaan! Muistatko kaikkia meidän hullutuksiamme? Me syleilimme toisiamme niinkuin kaksi rakastavaista, sanoimme me. Me vannoinme toisillemme, että sen, joka ensimmäisenä joutuu naimisiin, täytyy tarkasti kertoa toiselle avioliiton salaisuuksista, siitä onnesta, jota meidän lapselliset sielumme maalailivat niin suloiseksi. Tämä ilta on tekevä sinut epätoivoiseksi, Louisa. Siihen aikaan olit sinä nuori, kaunis, huoleton, vaikka kohta et onnellinen; mies tekee sinut muutamassa päivässä siksi mikä minä jo olen: rumaksi, kivulloseksi, vanhaksi. Sanoa sinulle, kuinka minä olin ylpeä, kopea ja onnellinen siitä, että menin naimisiin Viktor d'Aiglemontin kanssa, olisi hullua! Ja kuinka minä voisin sanoa sinulle sen? Minä en muista itsekään, mitä minä olin silloin. Muutamissa harvoissa hetkissä on minun lapsuuteni muuttunut kuin unennäöksi. Minun käytökseni sinä juhllisena päivänä, jonka piti

pyhittää tämä liitto, minkä ulottuvaisuutta minä en aavistanut, ei ollut moitteeton. Isäni koetti useita kertoja hillitä minun iloisuuttani, sillä minä osoitin sellaista riemua, että sitä katsottiin sopimattomaksi, ja minun puheeni tuntui ilkivaltaiselta juuri sentähden, ettei siinä ollut yhtään ilkivaltaisuutta. Minä leikin morsiusharsoni kanssa, pukuni kanssa ja kukkieni kanssa. Kun minä jäin illalla yksin siihen huoneeseen, johon minä vietiin niin suurella juhlallisuudella, koetin keksiä jonkun kujeen leikkiäkseni Viktorin kanssa; ja sillä välin kun odotin häntä, sykki sydämeni aivan samalla tavalla kuin juhlallisena uuden vuoden aattona hiippiessäni siihen saliin, missä uuden vuoden lahjat olivat. Kun mieheni tuli sisään, etsi hän minua, minä en voinut pidättää nauruani uutimen takana, jonne olin piiloutunut, ja tämä nauru oli viimeinen kaiku meidän lapsuusleikkiemme suloisesta ilosta..."

Kun markisitar oli lukenut tämän kirjeen, jonka alusta päättäen piti sisältää hyvin surullisia asioita, otti hän pois silmälasit, pani ne hitaasti pöydälle ja pani sinne myös kirjeen. Hän loi Juliaan vihertävät silmänsä, joiden tulta ikä ei ollut vähentänyt.

"Pikku ystäväni", sanoi hän, "naineen naisen ei sovi kirjoittaa niin nuorelle tytölle, se on sopimatonta..."

"Niin minäkin ajattelin", keskeytti Julia, "ja minua hävetti myös itseni tähden, kun te luitte sitä..."

"Jos aterian aikana tarjotaan jotakin ruokalajia, josta me emme pidä, lapseni, niin ei meidän siltä tarvitse tehdä sitä muillekin vastenmieliseksi", jatkoi vanha rouva hyvänsävyisesti, "varsinkaan, kun aina Eevan ajoista meidän päiviimme saakka avioliitto on pidetty jonakin niin erinomaisena. Eikö teillä ole äitiä?" kysyi hän.

Kreivitär säpsähti, sitten nosti hän hiljaa päätänsä ja sanoi:

"Viimeisen vuoden kuluessa olen useamman kuin yhden kerran kaivannut äitiäni; mutta oli väärin minulta, etten ottanut huomioon isäni vastenmielisyyttä, hän ei tahtonut Viktoria vävykseen."

Hän katsoi tätiään ja herkesi itkemästä, kun huomasi sen hyvyyden, jonka saattoi lukea vanhuksen kasvoista. Hän ojensi nuoren kätensä markisittarelle, joka näytti pyytävän tätä, ja kun he puristivat toistensa käsiä, ymmärsivät nämä molemmat naiset toisiansa täydellisesti.

"Äiditön lapsiraukka!" sanoi rouva de Listomère.

Tämä oli vielä yksi valonsäde Julialle. Hän luuli kuulevansa isänsä ennustavaa ääntä.

"Sinun kätesi hehkuvat, ovatko ne aina sellaiset?" kysyi vanha rouva.

"Minulla on ollut kuumetta aina seitsemän tai kahdeksan päivän ajan."

"Sinulla on ollut kuumetta etkä ole sanonut sitä minulle!"

"Minulla on ollut sitä vuoden ajan", sanoi Julia jonkunmoisella kainolla pelolla.

"Siis pikku rakas enkelini", sanoi täti, "avioliitto ei ole ollut teille tähän asti muuta kuin sula pitkä kidutus?"

Nuori nainen ei uskaltanut vastata, mutta hän teki myöntävän liikkeen, joka ilmaisi kuinka hän oli kärsinyt.

"Sinä olet siis onneton?"

"Oh, ei, täti. Viktor jumaloi minua, ja minä pidän niin paljon hänestä, hän on niin kiltti!"

"Niin, sinä pidät hänestä; mutta sinä vältät häntä, eikö totta?"

"Kyllä ... toisinaan... Hän etsii minua liian usein."

"Etkö ole usein peloissasi, kun olet yksin, että hän tulee ja etsii sinut?"

"Ah, kyllä! Mutta minä pidän hänestä paljon, sen vakuutan."

"Etkö soimaa itseäsi salaisuudessa siitä, ett'et ole voinut tahi et voi iloita hänen rakkaudestaan? Eikö sinusta tunnu toisinaan, että aviorakkautta on raskaampi kantaa, kuin rikoksellista rakkautta?"

"Niin kyllä", sanoi Julia itkien. "Te arvaatte kaiken sen, mikä on arvoituksena minulle itselleni. Minä olen väsynyt sielun ja ruumiin puolesta, minusta on elämä raskas. Sieluani painaa jokin selittämätön aavistus, joka jäytää tunteitani ja pitää minua alituisen kauhun vallassa. Minulla ei ole ääntä, millä valittaisin, ei sanoja, joilla selittäisin suruani. Minä olen onneton ja minua hävettää olla onneton, kun näen Viktorin niin onnellisena siitä, mikä kuolettaa minut."

"Lapsellisuuksia!" huudahti täti, jonka kuivat kasvot äkkiä kirkastuivat iloisesta hymyilystä, heijastus hänen iloiselta nuoruuden ajaltaan.

"Ja te, te myös nauratte!" huudahti nuori nainen epätoivoisena.

"Minä olen kokenut samaa", vastasi markisitar nopeasti. "Ja nyt kun Viktor on jättänyt sinut yksin, etkö tunne itseäsi taas kuin nuoreksi tytöksi, levolliseksi, vailla iloa, mutta myös ilman suruja?"

Julia katsoi häntä suurin ihmettelevin silmin.

"No, enkelini, sinä pidät Viktorista, eikö totta? Mutta tahtoisit mieluummin olla hänen sisarensa kuin vaimonsa ja yleensä sinä et pidä naimisissa olosta?"

"Niin, niin se on, täti. Mutta miksi te nauratte?"

"Sinä olet oikeassa, lapsi raukkani. Tämä ei ole mitään naurettavaa. Sinä joutuisit tulevaisuudessa monen onnettomuuden uhriksi, ellen minä ottaisi sinua suojelukseeni ja ellei minun pitkä kokemukseni voisi arvata sinun surujesi viatonta syytä. Veljenpoikani, tuo tuhma poika, ei ole ansainnut onneansa! Meidän korkeasti rakastetun Ludvig XV:n aikana olisi jokainen nuori nainen, joka olisi samassa asemassa kuin sinä, heti rangaissut miestänsä siitä, että tämä oli käyttäytynyt kuin mikä sotamies. Miten itsekäs! Tämän hirmuisen keisarin sotilaat ovat kaikki hiomattomia talonpoikia. He pitävät karkeutta kohteliaisuutena, he ymmärtävät naista yhtävähän kuin he osaavat rakastaa; he luulevat senvuoksi, että heidän täytyy seuraavana päivänä mennä kuolemaan, tämän vapauttavan heidät olemasta huomaavaisia meitä kohtaan edellisenä iltana. Ennen muinoin osattiin sekä rakastaa, että kuolla, jos niin tarvitsi. Ystäväni, minä tahdon kasvattaa hänet sinua varten. Minä teen lopun tästä ikävästä, mutta vallan luonnollisesta mielialasta, joka muuten saa teidät vihaamaan toisiaanne, toivomaan avioeroa, elle te sitä ennen ole kuolleet tahi saatetut epätoivon partaalle."

Julia kuunteli tätiänsä ihmetellen ja hämmästyneenä näistä sanoista, joiden viisauden hän paremmin aavisti kuin ymmärsi ja kauhistuneena saadessaan tämän kokeneen sukulaisensa suusta kuulla saman arvostelun, vaikka lievemässä muodossa, kuin hänen isänsä oli lausunut Viktorista. Hän näki kuin elävässä ilmestyksessä vastaisen kohtalonsa ja tunsu varmaan niiden onnettomuuksien painon, jotka tulisivat kohtaamaan häntä, sillä hän puhkesi itkemään, kiersi kätensä vanhan rouvan kaulan ympäri ja sanoi:

"Olkaa minulle äitinä!"

Täti ei itkenyt, sillä vallankumous ei jättänyt montaa kyyneltä jällelle vanhan kuningaskunnan naisille. Ensin rakkaus ja sitten hirmuhallitus oli tutustuttanut heidät mitä vihlaisevimpiin onnettomuuksiin ja keskellä elämän vaaroja säilyttävät he kylmän arvokkaisuuden, hellyyden, joka on vilpittön, mutta ilman vuodatuksia ja joka sallii heidän pysyä uskollisena etiketille, sekä käytöksen jaloutta, jonka kaiken hyljätessään meidän uudet tapamme ovat tehneet hyvin väärin. Markisitar syleili nuorta naista, suuteli häntä otsaan sillä hellyydellä ja pehmeydellä, joka on kotoisin enemmän näiden naisten tavoista ja käytöksestä kuin sydäimestä; hän rauhoitti Juliaa lempein sanoin, tuuditti häntä rakkauden lupauksilla ja auttoi hänet sänkyyn juurikuin olisi hän ollut pieni tyttö, rakastettu tytär, jonka toivo ja surut olivat hänen omiaan; hän näki itsensä nuorena, kokemattomana ja kauniina kuin Julian. Kreivitär nukkui onnellisena löydettyään ystävän, äidin, jolle hän täst'edes voi sanoa kaikki. Seuraavana aamuna, kun täti ja Julia suutelivat toisiaan sellaisella syvällä sydämellisyydellä ja sellaisella ymmärtämyksellä, jotka osoittivat, että he pitivät toisistaan ja olivat tulleet toisiaan lähemmäksi kuin ennen, kuuluivat he hevosen ravia, käänisivät samalla kertaa päitänsä ja näkivät nuoren englantilaisen, joka hitaasti ratsasti ohi, kuten tapansa oli. Hän oli nähtävästi hankkinut tietoja molempain yksinäisten naisten tavoista eikä laiminlyönyt milloinkaan saapua heidän aamiaisensa ja päivällisensä aikana. Hänen hevossensa hiljensi askeleitaan hänen tarvitsematta pidättää sitä. Ratsastaessaan ruokasalin molempain ikkunoiden ohi heitti hän sisään surunvoittoisen silmäyksen, jota kreivitär usein halveksi omistamatta sille vähintäkään huomiota. Mutta markisitar oli tottunut olemaan pikkumaisen utelias ja kiinnittämään huomiota pienimpiinkin seikkoihin, jotka voisivat vilkastuttaa pikkukaupungin elämää, seikka, jolta ylevämielisetkään henkilöt eivät voi varjella itseänsä. Sentähden häntä kovin huvitti englantilaisen kaino ja vakava rakkaus, jota hän ilmaisi niin äännettömällä tavalla. Nämä ajoittain palaavat silmäykset kävivät hänelle ikäänkuin tottumukseksi ja joka päivä ilmoitti hän uusin leikkipuhein Arturin ratsastuksesta. Kun molemmat naiset istuutuivat pöytänsä, katsoivat he samalla kertaa nuorta brittiläistä. Arturin katse kohtasi Julian tällä kertaa niin selvästi ilmaistuun tuntein, että nuori nainen punastui. Englantilainen myös pani hevossensa heti laukkaamaan ja ratsasti pois.

"Mutta mitä on tehtävä?" sanoi Julia tädilleen. "Onhan aivan selvää kaikille ihmisille, jotka näkevät tämän englantilaisen ajavan ohi, että minä olen..."

"Niin", keskeytti hänet täti.

"No, enkö minä voisi sanoa hänelle, ettei hän ratsastaisi tuolla tavoin tästä ohi?"

"Eikö se olisi samaa kuin sanoa hänelle, että hän on vaarallinen? Ja voitko sitä paitsi estää miestä tulemasta ja menemästä niinkuin häntä haluttaa? Huomenna emme syö enää tässä salissa; kun nuori mies ei näe meitä enää täällä, lakkaa hän rakastamasta teitä ikkunan kautta. Siten, rakas lapsi, menettelee nainen, jolla on maailman tapoja."

Mutta Julian onnettomuuden piti tulla täydelliseksi. Tuskin olivat molemmat naiset nousseet pöydästä, kun äkkiä saapui Viktorin kamaripalvelija. Hän tuli täyttä laukkaa, salaisia teitä myöten Bourges'ista ja toi kreivittärelle kirjeen tämän mieheltä. Viktor, joka oli nyt jättänyt keisarin, ilmoitti rouvalleen keisarivallan kukistumisesta, Pariisin valloittamisesta ja siitä innostuksesta Bourbon'ien hyväksi, joka nyt oli puhjennut kaikkialla Ranskassa; mutta kun hän ei tiennyt miten voisi tulla Tours'iin, pyysi hän häntä kiireesti matkustamaan Orleans'iin, minne toivoi pääsevänsä tuodakseen hänelle passin. Hänen kamaripalvelijansa, joka oli vanha sotamies, piti seurata Juliaa Tours'ista Orleans'iin.

Viktor luuli, että tie sinne oli vielä vapaa.

"Rouva kreivitär ei saa kadottaa silmänräpäystäkään", sanoi kamaripalvelija. "Preussilaiset, itävaltalaiset ja englantilaiset yhtyvät Blois'issa tahi Orleans'issa."

Parissa tunnissa oli Julia valmis ja ajoi vanhassa matkavaunussa, jonka markisitar lainasi hänelle.

"Miksi ette tulisi Pariisiin, meille?" sanoi Julia suudellen tätiään jäähyväisiksi. "Nyt, kun Bourbon'it tulevat takaisin, saatte te..."

"Ilman heidän palaamistaankin, jota en uskaltanut toivoakaan, olisin tullut sinne, pikku ystäväni, sillä minun neuvoni ovat liian tarpeellisia sekä Viktorille että sinulle. Järjestänkin kaikki voidakseni tavata teidät siellä."

Julia matkusti kamarineitsyeensä ja vanhan sotilaan seurassa, joka ratsasti vaunun rinnalla valvoen rouvansa turvallisuutta. Kun tuli yö ja he pääsivät eräälle taipaleelle Blois'in takana, kävi Julia levottomaksi kuullessaan vaunun kolinaa takaapäin. Tämä oli seurannut heitä aina Amboise'sta saakka. Hän asettui ikkunan eteen saadakseen nähdä, keitä hänen matkatoverinsa olivat. Oli kuutamoyö, ja hän sai nähdä Arturin seisovan kolmen askeleen päässä hänestä silmät luotuina hänen vaunuunsa. Heidän katseensa kohtasivat toisensa. Kreivitär vetäytyi kiireesti takaisin vaunuun niin peloissaan, että rupesi vapisemaan. Kuten useimmat todella viattomat ja kokemattomat naiset katsoi hän tehneensä hairahduksen siinä, että oli tahtomattaan herättänyt rakkautta nuorena mieheensä. Hän tunsu vaistomaista pelästystä, joka ehkä teki hänet tietoiseksi omasta heikkoudestaan nähdessään tämän rohkean ihailun. Yksi miehen vahvimmista aseista onkin tämä hirveä kyky pakoittaa nainen, jonka luonnosta vilkas mielikuvitus helposti pelästyy tahi tulee levottomaksi siitä, että hän ajaa häntä takaa, ryhtymään tekemisiin hänen kanssansa. Kreivitär muisti tätinsä neuvon ja päätti koko matkan kestäessä pysyä piilossa vaunun sisällä eikä astua ulos sieltä. Mutta joka taipaleella kuuli hän englantilaisen kävelevän molempain vaunujen ympäri ja sitten tiellä kaikui hänen ajoneuvojensa ratina lakkaamatta hänen korvissaan. Hän ajatteli, että miehensä, kun hän kerran tapaa hänet, on varmaan suojeleva häntä tästä omituisesta takaa-ajosta.

"Mutta jos hän kaikissa tapauksissa ei rakasta minua?"

Tämä ajatus oli viimeinen, mikä hänellä oli. Kun hän tuli Orleans'iin, pysäyttivät preussilaiset hänen vaununsa, veivät sen majataloon ja asettivat sotamiehiä vahtimaan sitä. Tehdä vastarintaa oli mahdotonta. Muukalaiset selittivät näille kolmelle matkustavaiselle käskevin merkein saaneensa käskyn olla sallimatta kenenkään astua vaunusta ulos. Kreivitär istui itkien kaksi tuntia vankina sotamiesten keskellä, jotka polttivat, nauroivat ja toisinaan katselivat häntä röyhkeällä uteliaisuudella; mutta vihdoinkin näki hän heidän poistuvan vaunun luota jonkunmoisella hienotunteisuudella ja kuuli useitten hevosten töminää. Kohta sen jälkeen ympäröi vaunun ryhmä korkeita vieraita upseereita eräs vanha itävaltalainen kenraali etunenässä.

"Pyydän anteeksi, rouvaseni", sanoi kenraali. "Väärinkäsitys on tapahtunut, ja te voitte pelkäämättä jatkaa matkaanne. Tässä on passi, joka vast'edes on suojeleva teitä kaikilta ikävyyksiltä..."

Kreivitär otti paperin vavisten ja mutisi muutamia sanoja. Kenraalin vieressä näki hän Artturin puettuna englantilaiseen upseeripukuun. Varmaankin häntä piti hänen kiittää pikaisesta vapautumisestaan. Samalla kertaa iloisena ja surullisena käänsi nuori englantilainen pois päänsä eikä uskaltanut katsoa Juliaa muuta kuin varkain. Kiitos passin, tuli rouva d'Aiglemont Pariisiin ilman ikäviä seikkailuja. Hän löysi siellä miehensä, joka vapautettuna uskollisuuden valastaan keisarille, oli saanut mitä imartelevimman vastaanoton kreivi d'Artois'n luona. Tämän oli veljensä Ludvig XVIII nimittänyt kuningaskunnan kenraaliluutnantiksi. Viktorilla oli henkivartiossa niin korkea asema, että se antoi

hänelle kenraalin virka-arvon. Bourbon'ien palaamisen kunniaksi pidettyjen monien juhlien aikana kohtasi Julia-parkaa suuri onnettomuus, joka teki syvän vaikutuksen hänen elämäänsä: hän kadotti markisitar de Listomère-Landon'in. Vanha rouva kuoli iloon ja sydämenhalvaukseen saadessaan Tours'issa jälleen nähdä d'Angoulême'n herttuan. Ainoa henkilö, jonka ikä salli hänen neuvoa Viktoria, ainoa joka viisaiden nevojensa kautta olisi voinut aikaan saada enemmän keskinäistä ymmärtämistä miehen ja vaimon välille, oli siis kuollut. Julia tunsu, kuinka suuri tämä hukka oli. Nyt ei ollut ketään paitsi hän itse hänen ja miehensä välillä. Mutta nuori ja kaino kun oli, tahtoi hän mieluummin kärsiä kuin valittaa. Juuri hänen luonteensa jalo puoli esti häntä laiminlyömästä velvollisuuksiaan tahi koettamasta tutkia surujensa syytä; sillä lakata suremasta olisi ollut liian karkeata; Julia olisi luullut loukkaavansa sillä työtönomaista kainouttaan.

Nyt muutama sana herra d'Aiglemontista restauratsionin aikana.

Eikö usein saa tavata koko joukon ihmisiä, joiden mitättömyys on salaisuus monelle, jotka heidät tuntevat? Korkea virka-arvo, loistava sukuperä, tärkeät virat, joku vissi kohteliaisuuskiilloitus, sulkeutunut käytöstapa tahi rikkautta seuraava loisto ovat heille juurikuin vahteja, jotka estävät arvostelun tunkeutumasta heidän sisälliseen elämäänsä. Nämä ihmiset ovat niinkuin kuninkaas, joiden todellinen olemus ja tavat eivät milloinkaan tule oikein tunnetuiksi tahi arvostelluiksi, sentähden että heitä katsellaan aina joko liian kaukaa tahi liian läheltä. Nämä henkilöt keinotekoisine kykyineen kysyvät sen sijaan että puhuisivat, osaavat taidon antaa toisten esiintyä päästäkseen itse näyttäytymästä heille jonkunmoisella taitavuudella johtavat he sitten jokaista juurikuin langasta, aina kunkin intohimojen tahi etujen mukaan ja leikkivät siten miesten kanssa, jotka pohjaltakin ovat heitä etevämpiä, tekevät nämä nukeiksi ja luulevat heidän olevan pieniä sentähden, että ovat vetäneet heidät alas itsensä rinnalle. He saavat siten nauttia voitosta, jonka pikkumainen, mutta sitkeä ajatus niin helposti valloittaa suurien liikkuvien ajatusten häviöksi. Arvostellakseen näitä tyhjiä päitä ja määrätäkseen niiden kielto-peräisen arvon pitää havaintojen tekijän sentähden olla enemmän viekkaan kuin etevän, enemmän kärsivällisen kuin laajalla katsantokannalla varustetun, omata enemmän terävyyttä ja tahtia kuin yleviä ja suuria aatteita. Niin paljon taitavuutta kuin nämä nousukkaat käyttävätkin heikkojen puoliensa puolustamiseksi, on heidän kuitenkin kovin vaikea pettää vaimojensa, äitejensä, lapsiansa ja kodin ystäviä. Mutta nämä säilyttävät melkein aina salaisuuden niinkuin jonkin, joka tavallaan koskee yhteistä kunniaa, vieläpä usein auttavatkin heitä pettämään maailmaa. Jos tällaisten perheen ponnistusten avulla monta tyhmeliiniä käy etevistä miehistä, niin tulee tämä korvatuksi sen kautta, että monta etevää miestä käy tyhmeliineistä, niin että yhteiskunta siten aina saa saman luvun niitä, joita pidetään kykyinä. Jos me nyt ajatteleme sitä osaa, jota tunteellinen ja lahjakas nainen tulee näyttelemään sellaisen miehen rinnalla, niin emmekö huomaa silloin monta elämää täynnä surua ja uhrauksia, monta sydäntä täynnä rakkautta ja hienotunteista hellyyttä, jota ei mikään täällä maan päällä voisi palkita? Jos voimakas nainen joutuu tähän kauheaan tilaan, vapautuu hän siitä rikoksen kautta, niinkuin Katariina II, joka siitä huolimatta sai liikanimen "suuri". Mutta kun kaikki naiset eivät istu valtaistuimella, ovat useimmat heistä vihityt kotionnettomuuksiin, jotka eivät ole siltä vähemmän julmia, vaikka ne pidetään salassa. Ne, jotka täällä alhaalla etsivät tilapäistä lohdutusta tuskalleen, eivät useasti tee muuta kuin vaihtavat suruja tahtoessaan pysyä uskollisina velvollisuuksilleen, tahi tekevät virheitä, jos rikkovat lakia nautintojensa hyväksi. Kaiken tämän voi sovittaa Julian salaiseen tarinaan. Niin kauvan kuin Napoleon oli vallassa, oli kreivi d'Aiglemont översti, niinkuin monet muut, hyvä käskyläisöversti, mainio vaarallisen toimen suorittamisessa, mutta kykenemätön tärkeään johtajatoimeen, eikä silloin herättänyt mitään kateutta, vaan pidettiin yhtenä niistä rohkeista, joita keisari suosi ja joita sotilaskielellä kutsutaan "kunnan pojiksi". Restauratsioniaika lahjoitti hänelle jälleen markiisin arvonimen, eikä hän ollut kiittämätön; hän seurasi Bourbonia Gentiin. Tämä johdonmukainen ja uskollinen menettelytapa saattoi häpeään hänen appi-isänsä muinoin hänestä lausuman ennustuksen, että hän ainiaaksi jää överstiksi. Toisen palaamisen jälkeen nimitettiin hän kenraaliluutnantiksi ja vielä kerran markiisiksi. Herra d'Aiglemont oli kyllin kunnianhimoinen tunkeutuaksensa aina päärihuoneeseen saakka, hän omisti vanhoillisten opit ja politiikan, kääriytyi teeskentelyyn, joka ei salannut mitään, tuli vakavaksi, kyseli paljon, puhui vähän ja häntä pidettiin syvämielisenä miehenä. Hän oli aina vallitettuna kohteliaisuuden sääntöjen suojaan, täynnä muodollisuuksia, aina varuillaan ja käytti niitä valmiita lauseita, joita säännöllisesti valetaan Pariisissa, jotta tyhmit saisivat käyvässä rahassa suurten aatteiden tahi tapausten sisällön. Suuren maailman ihmiset katsoivat hänen olevan miehen, jolla on makua ja tietoja. Hän oli itsepintainen ylimyksellisissä mielipiteissään ja sentähden pidettiin häntä lujaluontoisena miehenä. Jos hän sattumalta kävi vallattomaksi ja iloiseksi, kuten oli ennen ollut katsottiin hänen arvottomia ja tyhmiä lausuntojaan hienoiksi valtioviisaiksi viittauksiksi.

"Oh, hän ei sano enempää kuin tahtoo", ajattelivat rehelliset ihmiset.

Hänelle oli yhtä paljon hyötyä vioistaan kuin ansioistaan. Hänen rohkeutensa lahjoitti hänelle korkean sotilaallisen arvon, jota mikään ei vastustanut, koska hän ei ollut milloinkaan ollut komentamassa. Hänen miehuulliset ja jalot kasvonsa ilmaisivat suuria ajatuksia, ja ainoastaan vaimonsa tiesi, että

hänen ulkomuotonsa oli petollinen naamari. Kun markiisi d'Aiglemont kuuli kaikkien ihmisten tunnustavan hänen pelatut kykynsä, alkoi hän itse uskoa olevansa yksi etevimmistä miehistä hovissa, missä hän, kiitos ulkomuotonsa, osasi miellyttää ja missä hänen erilaiset ominaisuutensa hyväksyttiin ilman vastustusta.

Siitä huolimatta oli markiisi d'Aiglemont vaatimaton omassa kodissaan. Hän tunsu siellä vaistomaisesti vaimonsa etevämyyden huolimatta siitä, että tämä oli niin nuori, ja tästä pakollisesta kunnioituksesta syntyi salainen valta, jonka markisitar oli pakotettu ottamaan käsiinsä, huolimatta kaikista ponnistuksistaan päästä tästä taakasta. Tämä luonnon järjestyksen vastainen vaikutusvalta tuli hänelle tavallaan nöyryytykseksi ja monien surujen lähteeksi, jotka hän kätki sydämeensä. Ensiksikin sanoi hänelle hänen niin herkkä naisellinen vaistonsa, että on paljon suloisempaa olla kuuliainen huomattavalle miehelle kuin hallita lahjatonta, ja että nuori vaimo, joka on pakotettu ajattelemaan ja toimimaan kuin mies, ei ole nainen eikä mies, että hän luopuu kaikista oman sukupuolensa sulouksista, jolloin saa kantaa sen onnettomuuksia, saavuttamatta yhtään niistä oikeuksista, jotka lakimme on antanut voimakkaammille. Hänen elämänsä oli katkeraa, salattua pilantekoa. Eikö hän ollut pakotettu kunnioittamaan ontoa epäjumalankuvaa, suojelemaan suojelijaansa, tyhjää sielua, joka palkinnoksi tästä alituisesta uskollisuudesta ripoiitti hänelle itsekästä aviomiehen-rakkauttaan, ei nähnyt hänessä muuta kuin naisen, ei katsonut arvonsa mukaiseksi tahi ei ymmärtänyt — molemmissa tapauksissa yhtä suuri loukkaus — harrastaa hänen huvituksiaan tahi tutkia syytä hänen suruunsa ja alakuloisuuteensa? Niinkuin useimmat aviomiehet, jotka tuntevat henkisen etevämyyden ikeen painavan itseänsä, pelasti markiisi itserakkautensa vetämällä Julian ruumiillisesta heikkoudesta sen johtopäätöksen, että hän myös henkisesti oli alemmalla asteella, ja huvitti itseään valittamalla kohtaloaan, joka oli antanut hänelle vaimoksi kivulloisen nuoren tytön. Sanalla sanoen hän teki itsensä uhriksi kun hän todellisuudessa oli pyöveli. Markisitar, joka kantoi kaikki tämän surullisen elämän onnettomuudet, oli pakotettu vielä hymyilemäänkin typerälle hallitsijalleen, koristamaan suruhuonetta kukilla ja pitämään iloista ilmettä kasvoillaan, jotka olivat kalpeat salaisista tuskista. Tämä kunniantunto, tämä suurenmoinen itsensäkieltäminen antoi vähitellen nuorelle markisittarelle naisen arvokkaisuuden, tietoisuuden hyveestä, joka oli hänen turvanaan maailman vaaroja vastaan. Hänen sydämensä sisimmässä piili ehkä se kätkeyty ja salainen onnettomuus, jolla hänen ensimmäinen, lapsellinen tytönrakkautensa tuli seppelöidyksi ja joka synnytti hänessä kauhua rakkautta vastaan. Tahi kenties hän ei ymmärtänyt sitä houkutusista, niitä luvattomia, mutta hurmaavia riemuja, jotka saavat monen naisen unohtamaan viisauden lait ja yhteiskunnan perustuksena olevat hyveen määräykset. Kun hän luopui niinkuin unelmasta siitä rauhasta, siitä suloisesta sovinnollisuudesta, jonka rouva de Listomère-Landon'in rikas kokemus oli hänelle luvannut, odotti hän alistuneena surujensa loppua sen kautta, että saisi kuolla nuorena. Palattuaan Touraine'sta, huononi hänen terveytensä päivä päivältä, ja elämä näytti hänestä olevan pelkkää kärsimystä; kaunista kärsimystä muuten, sairautta, joka melkein näytti jonkunmoiselta nautinnolta ja joka pintapuolisten ihmisten silmään saattoi näyttää teeskentelyltä. Lääkärit olivat tuominneet markisittaren makaamaan kaiken päivää sohvalle, jossa hän näytti kukkaselta häntä ympäröivien ja kuihtuvien niinkuin hän kukkien seassa. Hän oli niin heikko, ettei jaksanut kävellä eikä kärsinyt raitista ilmaa; hän ajoi ainoastaan sulletussa vaunussa. Aina ympäröitynä kaikella ylellisyydellä ja kaikilla nykyajan mukavuuksilla näytti hän enemmän veltolta kuningattarelta kuin sairaalta. Muutamia ystäviä, jotka olivat ehkä rakastuneet hänen onnettomuuteensa ja sairaalloisuuteensa, jotka tiesivät varmasti aina tapaavansa hänet kotona ja varmaankin odottivat sitä aikaa, jolloin hän tulisi taas terveeksi, kävivät hänen luonaan ja kertoivat hänelle uutisia ja niitä tuhansia pikkutapahtumia, jotka tekevät Pariisin elämän niin vaihtelevaksi. Vaikka hänen surumielisyytensä oli syvä ja todellinen, oli se kuitenkin surumielisyyttä ylellisyydessä ja rikkaudessa. Markisitar d'Aiglemont näytti kauniilta kukkaselta, jonka juurta kalvaa musta toukka. Toisinaan otti hän osaa seuraelämään, ei sentähden, että olisi pitänyt siitä, vaan sentähden, että miehensä tavoittelema asema vaati sen. Hänen äänensä ja täydellinen laulutaitonsa tekivät hänet siellä suosituksi tavalla, joka melkein aina miellyttää nuorta naista. Mutta mitä hyötyä oli hänelle tästä menestyksestä, joka ei ollut yhteydessä hänen tunteidensa eikä toiveidensa kanssa? Miehensä ei pitänyt musiikista. Sanalla sanoen, hän ujusteli melkein aina salongeissa, missä hänen kauneutensa herätti huomattavaa ihailua. Hänen tilansa herätti jonkunmoista julmaa sääliväisyyttä, surullista uteliaisuutta. Hän sairasti tulehdusta, joka usein on kuolettava, josta naiset puhuvat kuiskaten keskenään ja jolle sanakirjamme eivät ole vielä keksineet nimitystä. Huolimatta hiljaisuudesta, jossa hänen elämänsä kului, ei hänen kärsimyksensä syy ollut mikään salaisuus kenellekään. Hän oli aina niinkuin nuori tyttö, vaikka oli naimisissa ja kainosteli pienintäkin silmäystä. Voidakseen olla punastumatta, ei hän näyttänyt milloinkaan muutoin kuin iloisena ja hymyilevänä, hän sanoi aina voivansa hyvin tahi ehkäisi hän kaikki terveyttään koskevat kysymykset valehtelemalla kainoudesta. Vuonna 1817 tapahtui kuitenkin tapaus, joka suuresti määrin paransi Julian surullista asemaa. Hän sai tyttären ja imetti häntä itse. Kahden vuoden aikana oli hän niiden levottomien ilojen vallassa, jotka seuraavat äidin huolia, ja tämä teki hänen elämänsä vähemmän onnettomaksi.

Tämän tähden täytyi hänen elää jonkun verran erillään miehestään. Lääkärit ennustivat hänelle vahvempaa terveyttä, mutta hän ei uskonut näitä epävarmoja ennustuksia. Niinkuin kaikki henkilöt,

joille elämällä ei ole paljon tarjottavana, katsoi hän kenties kuolemaa ainoaksi onnelliseksi ratkaisuksi.

Vuoden 1819 alussa oli elämä hänelle julmempi kuin koskaan. Juuri kun hän iloitsi siitä kieltoperäisestä onnesta, minkä hänen oli onnistunut saavuttaa, avautui hänen eteensä kiulu: miehensä oli vähitellen luisunut pois häneltä. Tämä hänen ennestäänkin haalean ja täydellisesti itsekkään rakkautensa kylmeneminen saattoi tuottaa useita onnettomuuksia, jotka hänen vaistonsa ja ymmärryksensä antoivat hänen ennakoita tietää. Vaikka hän oli varma voivansa säilyttää suuren vaikutusvallan Viktoriin ja että oli ainoa voittanut hänen kunnioituksensa, pelkäsi hän intohimojen vaikutusta niin vähälahjaiseen, niin turhamieliseen, ja niin tyhmään mieheen kuin tämä. Julian ystävät yllättivät hänet usein vaipuneena syviin mietteisiin; vähemmän tarkkanäköiset kysyivät häneltä leikkiä laskien, mikä salaisuus hänellä oli kätkevä, juurikuin nuori nainen ei voisi ajatella muita kuin pikkuseikkoja, juurikuin ei melkein aina olisi syvää vakavuutta perheenäidin ajatuksissa. Sitä paitsi onnettomuus samoinkuin todellinen onnikin saa meidät antautumaan haaveiluihin. Toisinaan kun Julia leikki pikku Helenansa kanssa, katseli hän tätä synkin katsein ja lakkasi vastaamasta niihin lapsellisiin kysymyksiin, jotka muulloin tuottavat niin paljon iloa äideille. Hän koetti tutkia hänen kohtaloaan nykyisyydessä ja tulevaisuudessa. Silmänsä kostuivat silloin kyneleistä, sillä äkkiä sukelsi esiin jokin muisto, joka muistutti häntä kohtauksesta Tuilleripuistossa. Isänsä ennustavat sanat kaikuivat uudestaan hänen korvissaan ja omatuntonsa soimasi häntä, että hän oli halveksinut hänen viisaita sanojaan. Tästä mielettömästä tottelemattomuudesta johtuivat kaikki hänen onnettomuutensa; ja toisinaan ei hän tiennyt mikä niistä oli vaikein kantaa. Eivät ainoastaan hänen sielunsa suloisimmat aarteet pysyneet tuntemattomina, vaan hän ei myöskään voinut milloinkaan saada miestänsä ymmärtämään itseään, ei edes elämän tavallisimmista kysymyksissäkään. Siihen aikaan, kun kyky rakastaa voimakkaimmin ja lujimmin kehittyi hänessä, kuihtui luvallinen rakkaus, aviorakkaus, syviin ruumiillisiin ja henkisiin kärsimyksiin. Sitä paitsi tunsikin hän miestänsä kohtaan sitä halveksimista lähenevää sääliä, joka ajan pitkään kuivettaa kaikki tunteet. Jos eivät keskustelut muutamien ystävien kanssa, esimerkit ja erilaiset suuren maailman seikkailut olisi lopultakin opettaneet hänelle, että rakkaus tuottaa loppumatonta onnea, olisivat hänen haavansa saaneet hänet aavistamaan niitä syviä ja puhtaita tunteita, jotka yhdistävät kaksi sisarsielua. Niissä kuvissa, joita hänen muistinsa piirsi menneisyydestä, esiintyivät Arturin uskolliset kasvot joka päivä yhä puhtaampina ja kauniimpina, mutta vain vilaukselta, sillä hän ei uskaltanut milloinkaan viipyä tässä muistossa. Nuoren englantilaisen äänetön ja kaino rakkaus oli ainoa tapaus, joka hänen naimisensa jälkeen oli jättänyt joitakuita suloisia jälkiä hänen surulliseen ja yksinäiseen sydämeensä. Kenties liittyivät kaikki pettäneet toiveet, kaikki tyydyttämättömät halut, jotka yhä enemmän synkistivät Julian mieltä, jotenkin luonnollisen mielikuvituksen leikin kautta tähän nuoreen mieheen, jonka käytös, tunteet ja luonne näyttivät tarjoavan niin paljon yhtäläisyyttä hänen omiensa kanssa. Mutta tämä ajatus esiintyi aina oikkuna, mielikuvituksen tuotteena. Tästä mahdottomasta unelmasta, joka aina päättyi huokauksiin, heräsi Julia vielä onnettomampana, kuin ennen ja tunsikin vielä kipeämmin alituiset surunsa, nukutettuaan ne kuvitellun onnen siipien alle. Toisinaan sai hänen valituksensa hurjan ja rohkean luonteen, hän tahtoi huvitella hinnalla millä hyvänsä; mutta vielä useammin oli hän jonkinmoisen velton lumouksen uhrina, kuunteli, mitä sanottiin, ymmärtämättä sitä tahi ajatteli niin liiteleviä häälyviä ajatuksia, ettei hän koskaan olisi voinut löytää sanoja niiden ilmaisemiseksi. Hän oli loukattu sisimmässä taipumuksissaan, siinä, mitä hän ennen nuorena tyttönä oli uneksinnut, ja nyt oli hän pakotettu nielemään kyneleensä. Kenelle hän olisi valittanut kohtaloaan? Kuka olisi tahtonut kuunnella häntä? Sitäpaitsi hänessä oli sitä äärimmäistä naisellista hienotunteisuutta, sitä viehättävää tunteen kainoutta, joka saa vaikenemaan tarpeettomien valitusten asemasta, jättää käyttämättä hyväkseen edun, jolloin voitto nöyryyttää sekä voittajaa että voitettua. Julia koetti antaa oman siveytensä, omia hyveitään herra d'Aiglemontille ja koetti kuvitella maailmalle olevansa onnellinen. Koko naisellista tahtiaan käytti hän aivan tarkoituksettomasti alituisen hienotunteisuuteen, jota miehensä ei edes huomannut, ja jonka itsevaltaisuus ainoastaan kasvoi tämän sääliväisen kohtelun johdosta. Toisinaan oli hän aivan kuin lamautunut onnettomuudesta, ilman ajatuksia, ilman voimaa; mutta onneksi sai hänen totinen jumalaisuutensa hänet aina jälleen toivomaan, hän turvautui tulevaisuuteen ihmeellisessä uskossa, joka antoi hänelle voimaa uudestaan alkaa kovaa työtänsä. Nämä kauheat taistelut, nämä sisälliset kulumiset voitti hän ilman kunniaa, nämä pitkälliset surut olivat tuntemattomia; yksikään ihmisolento ei nähnyt hänen kärsiviä silmäyksiään, hänen katkerat kyneleensä valuivat yksinäisyydessä ja hyljättynä.

Niiden vaikeitten suhteitten vaarat, joihin markisitar oli olojen pakosta joutunut, näyttäytyivät hänelle kaikessa vakavuudessaan eräänä iltana 1820. Kun mies ja vaimo tuntevat toisensa täydellisesti ja pitkän aikaa ovat tottuneet toisiinsa, kun nainen osaa tulkita miehen pienimmänkin eleen ja nähdä ne tunteet ja ajatukset, jotka hän salaa, silloin leviää äkkiä valo ajatuksiin ja entiset sattumalta tahi alkuaan välinpitämättömästi virkatut lausunnot astuvat esiin. Nainen herää äkkiä ja huomaa olevansa kuilun partaalla. Niin kävi markisittaren. Kun hän kerran oli onnellinen saadessaan olla muutamia päiviä yksin, arvasi hän yksinäisyytensä syyn. Sillä hetkellä hän ei ajatellut itseään ei onnettomuuksiaan eikä uhrauksiaan; hän tunsikin olevansa yksinomaan äiti ja hän ajatteli ainoastaan tyttärensä hyvinvointia, tulevaisuutta ja onnea, tyttärensä, ainoan olennon, joka lahjoitti hänelle iloa, Helenansa, ainoan, joka sai hänet pysymään elossa. Nyt tahtoi Julia elää suojellakseen lastansa siitä hirmuisesta ikeestä, jonka

alle häijy äitipuoli voisi painaa tämän rakastetun olennon elämän. Huomatessaan tämän uuden edellytyksen surulliseen tulevaisuuteen vaipui hän sellaiseen polttavaan mietiskelyyn, jollainen käsittää pitkiä vuosia. Tästä edes tulisi hänen ja miehensä välillä olemaan kokonainen ajatusten maailma, jonka paino olisi yksin hänen hartioillaan. Tähän asti oli hän varma Viktorin rakkaudesta, ja oli uhrautunut hankkiakseen hänelle onnea, jota itse ei voinut jakaa; mutta nyt kun häneltä puuttui sekin tyydytys, joka seurasi tietoisuutta, että hänen kyynelensä tuottivat miehellensä iloa, nyt, jätettynä yksin maailmaan, ei hänellä ollut enää muuta valittavana kuin onnettomuutensa. Keskellä masennusta, joka yön hiljaisuudessa ja äänettömydessä riisti häneltä kaiken tarmonsä, kun hän jätti sohvansa ja puoleksi sammuneen takkansa katsellakseen lamppu kädessä kyynelittömin silmin tyttärensä, yllätti hänet herra d'Aiglemont, joka tuli kotiin ollen loistavalla tuulella. Julia antoi hänen katsoa, kuinka rauhallisesti Helena nukkui; mutta hän teki lopun vaimonsa ihailusta tyhjällä fraasilla:

"Kaikki lapset", sanoi hän, "ovat suloisia, kun ovat niin pieniä."

Sitten suuteli hän hajamielisenä tyttärensä otsaa, laski alas verhot kätkeyn ympäri, katsoi Juliaan, otti hänen kätensä ja vei hänet mukansa sohvalle, jolla istuessaan hän oli ajatellut niin monta surullista ajatusta.

"Te olette hyvin kaunis tänä iltana rouva d'Aiglemont!" huudahti hän sillä sietämättömällä iloisuudella, jonka markisitar tunsikin hyvin.

"Missä olette ollut tänä iltana?" kysyi hän teeskennellyllä välinpitämättömyydellä.

"Rouva de Sérizyn luona."

Hän oli ottanut pienen valosuojuksen uunin reunukselta ja tarkasti huolellisesti sen läpikuultavuutta huomaamatta vaimonsa itkeneen. Julia vavahti. Mitkään sanat eivät voisi tulkita sitä ajatusten tulvaa, joka raivosi hänen sydämessään ja jota hänen täytyi pitää salattuna siellä.

"Rouva de Sérizy antaa soittojuhlan maanantaina ja hän kuolee halusta saada sinut sinne. Riittää kyllin, ett'et ole ollut seuraelämässä pitkään aikaan, hänen halutakseen nähdä sinut luonansa. Hän on hyvä nainen ja pitää paljon sinusta. Tekisit minulle mieliksi, jos menisit sinne; minä olen melkein luvannut, että sinä — —"

"Minä menen", sanoi Julia.

Äänensä painossa, kasvojensa ilmeessä ja katseessaan oli jotakin niin läpitunkevaa, niin omituista, että Viktor huolimatta välinpitämättömydestään kummastuneena katsoi vaimoonsa. Siinä oli kaikki. Julia oli arvannut, että rouva de Sérizy oli se nainen, joka oli riistänyt häneltä miehensä sydämen. Hän vaipui epätoivoisiin ajatuksiin ja oli katsovinaan tulta. Viktor käänteli pientä suojusta sormiensa välissä ja näytti olevan ikävissään niinkuin mies, joka on ollut hyvin onnellinen ulkona, mutta nyt tulee kotiin väsyneenä tästä onnesta. Haukoteltuaan useita kertoja, otti hän kynttilän toiseen käteensä, toisella etsien veltosti vaimonsa kaulaa tahtoen suudella sitä, mutta Julia taivutti itsensä alas, ojensi hänelle otsansa ja sai siihen hänen "hyvää yötä"-suutelonsa, koneellisen suutelon, annetun rakkaudettomasti, jonkinlaisen irvistyksen, joka tuntui hänestä inhoittavalta. Kun Viktor oli sulkenut oven, vaipui hän alas tuolille; polvensa vapisivat, hän puhkesi itkemään. Täytyy olla kokenut tällaisen kohtauksen tuottamaa tuskaa, ymmärtääkseen kaiken sen kärsimyksen, mikä sisältyy siihen, aavistaakseen kaikki ne pitkät ja kauheat murhenäytelmät, joihin se voi johtaa. Nämä yksinkertaiset tyhjät sanat, tämä äänettömyys kahden puolison välillä, nämä eleet ja katseet, tapa, jolla markiisi istuutui tulen ääreen, tapa, jolla hän oli koettanut suudella vaimonsa kaulaa, kaikki oli omansa muodostamaan tämän hetken Julian tähän asti viettämän surullisen ja yksinäisen elämän murheelliseksi loppukohtaukseksi. Epätoivoissaan lankesi hän polvilleen sohvan eteen, kätki kasvonsa siihen, ettei näkisi mitään ja rukoili. Rukouksensa tavallisiin sanoihin pani hän hartaan sävyn, uuden merkityksen, joka olisi voinut murskata miehensä sydämen, jos tämä olisi kuullut häntä. Kahdeksan päivän kuluessa oli hän kokonaan antautunut mietteisiin tulevaisuudestaan; onnettomuutensa uhrina, tutki hän sitä, koettaen löytää keinoja voidakseen olla valehtelematta oman sydämensä edessä, voittaakseen jälleen vaikutusvaltansa markiisiin ja elääkseen kyllin kauvan, jotta voisi valvoa tyttärensä onnea. Hän päätti silloin taistella kilpailijansa kanssa, näyttäytyä taas seuraelämässä, loistaa siellä, teeskennellä miehellensä rakkautta, jota ei tuntenut, houkutellessa hänet luoksensa ja sitten, kun oli tämän pelin kautta saanut hänet taas vaikutusvaltansa alaiseksi, olla häntä kohtaan yhtä keimaileva kuin sellaiset oikulliset rakastajattaret, joiden huvituksena on kiusata rakastajiaan. Tämä inhoittava teeskentely oli ainoa mahdollinen keino pahaa vastaan. Siten hän tulisi kärsimystensä herraksi, voisi hallita niitä niinkuin itse tahtoi, tekisi ne harvinaisemmiksi pitämällä miestänsä kurissa, ankaran hirmuvallan alaisena. Yhdellä hyppäyksellä heittäytyi hän välinpitämättömyyden kylmiin laskelmiin pelastaaksensa tyttärensä, hän aavisti heti sen viekkauksen, ne valheet, joita sellaiset olennot, mitkä eivät rakasta, käyttävät hyväkseen, sievistelyn petokset ja kaiken sen kauhean vilpin, joka saa miehet vihaamaan naista niin syvästi sentähden, että he luulevat silloin sen johtuvan hänen synnynnäisestä halpamaisuudestaan. Julian itse tietämättä, yhtyivät

hänessä hänen naisellinen turhamaisuutensa, hänen oma etunsa ja epämääräinen koston tunne sekä äidinrakkautensa pakottaakseen hänet astumaan tielle, jolla uudet surut odottivat häntä. Mutta hänen sielunsa oli liiaksi jalo, hänen mielensä liiaksi hienotunteinen ja varsinkin liiaksi avomielinen voidakseen kauvan pysyä näissä aikeissaan. Hän oli tottunut katsomaan sisimpäänsä aina kun tahtoi ottaa ensimmäisen askeleen pahaa kohti, ja tämä oli paha. Omantuntonsa äänen piti tukahuttaa himon ja itsekkäisyyden. Nuorena naisessa, jonka sydän on vielä puhdas ja jossa rakkaus on vielä koskematon, esiintyy yksin äidinrakkauskin kainosti. Ja eikö kainous ole koko nainen? Mutta Julia ei tahtonut nähdä mitään vaaraa, mitään vikaa uudessa elämässään. Hän meni rouva de Sérizy'n luo. Hänen kilpailijansa luuli saavansa nähdä nuoren, kalpean ja kärsivän naisen, markisitar maalasi poskensa ja esiintyi loistavassa puvussa, joka vielä enemmän kohotti hänen kauneuttansa.

Rouva de Sérizy oli yksi niistä naisista, jotka luulevat, että heillä on Pariisissa jonkummainen valta kuosien ja seuraelämän yli; hän julisti lakeja, joita seurattiin siinä piirissä, missä hän hallitsi ja sentähden hän luuli niiden olevan käytännössä kaikkialla; hän luuli olevansa sukkela; hän lausui arvosteluja niinkuin ei häntä voitaisi vastustaa. Kirjallisuus, politiikka, miehet ja naiset, kaikki oli alistettu hänen sensuurinsa alle, ja rouva de Sérizy näkyi uhmailevan toisten mielipidettä. Hänen kotinsa oli kaikissa suhteissa hyvän maun malli. Keskellä näitä salonkeja, jotka olivat täynnä hienoja ja kauniita naisia, vei Julia loistollaan voiton kreivittärestä. Sukkelana, vilkkaana, säteilevänä keräsi hän ympärilleen seuran etevimmät miehet. Naisten epätoivoiseksi harmiksi oli hänen pukunsa moitteeton, ja kaikki kadehtivat hänen hameensa leikkausta, hänen liivinsä mallia, jota yleisesti luultiin jonkun tuntemattoman ompelijattaren nerontuotteeksi, sillä naiset mieluummin uskovat pukutaiteilijain voimaan kuin kauniin puvun kantajan kauneuteen ja viehättävyyteen. Kun Julia nousi mennäkseen pianon luo ja laulaakseen Desdemonan romanssia, riensivät miehet sinne kaikista toisista huoneista kuulemaan hänen kiitettyä ääntään, joka niin kauvan oli pysynyt mykkänä, ja syvä hiljaisuus syntyi. Markisitar tunsu kovaa liikutusta nähdessään kaikki ne päät, jotka tunkeilivat ovissa ja kaikki ne katseet, jotka olivat kiinnitetyt häneen. Hän etsi miestänsä, katsahti häneen veitikkamaisesti ja näki mielihyvällä, että tällä hetkellä hänen itserakkautensa oli syvästi tyydytetty. Onnellisena tästä voitosta sai hän koko seuran haltioihinsa laulamalla ensimmäisen osan romansista "Al pin salice". Milloinkaan eivät Malibrant tai Pasta ole antaneet kuulla niin täydellisen puhdasta ja tunteellista laulua; mutta juuri kun Julian piti alkaa kertosaetta huomasi hän kuuntelevien joukossa Arturin, jonka katse seurasi häntä. Hän säpsähti ja äänensä petti. Rouva de Sérizy riensi hänen luokseen.

"Mikä teitä vaivaa, rakas ystävä? Ah, hän on niin heikko, tämä pikkuraukka! Minä olinkin peloissani kun näin hänen yrittävän sellaista, mihin voimansa eivät riitä..."

Romanssi tuli keskeytetyksi. Juliaa harmitti eikä hän rojhennut enää jatkaa vaan vastaanotti kilpailijansa vilpillisen osanoton. Kaikki naiset alkoivat kuiskaila keskenään ja keskustelemalla tapahtumasta aavistivat he sen taistelun, mikä oli alkanut markisittaren ja rouva de Sérizy'n välillä, jota viimeainittua heidän lausuntonsa eivät suinkaan säästelleet.

Ne omituiset aavistukset, jotka niin usein olivat saaneet Julian liikutuksiin, kävivät äkkiä todellisuudeksi. Ajatellessaan Arturia, oli hän iloisena uskonut, että mies, joka näytti niin lempeältä ja hienolta, pysyisi uskollisena ensimmäiselle rakkaudelleen. Toisinaan oli hän imarrellut itseään ajattelemalla olevansa tämän kauniin rakkauden esine, tämän ensimmäisen ja puhtaan lemmen, mikä herää nuorukaisessa, jonka kaikki hetket ovat pyhitetyt hänelle, jossa ei ole vilppiä; joka punastuisi siitä, mikä saa naisen punastumaan; joka ei hankkisi hänelle kilpailijoita ja joka antautuisi hänelle ajattelematta kunnianhimoa, kiitosta tahi menestystä. Hän oli haaveillut kaikkea tätä Arturista hulluudesta, ajattelemattomuudesta, ja sitten äkkiä luuli näkevänsä haaveensa toteutuneen. Nuoren englantilaisen melkein naisellisista kasvoista luki hän hänen syvät ajatuksensa ja sen tuskallisen alistuvaisuuden, jonka uhrina hän itse oli. Hän tunsu itsensä hänessä. Onnettomuus ja surut ovat rakkauden kaunopuheliaimmat tulkit, ne yhdistävät uskomattoman nopeasti kaksi kärsivää olentoa. Sisälliset katsantokannat ja käsitykset eri asioista ja aatteista ovat heissä täydellisiä ja puhtaita. Voimakas mielenliikutus, jonka markisitar tunsu, ilmaisi hänelle myös ne vaarat, joita kohti hän kulki. Ylen iloisena voidessaan syyttää liikutuksestaan tavallista heikkouttaan, vastaanotti hän mielellään rouva de Sérizy'n hänelle tuhlaamat kekseliäät avustukset.

Romanssin keskeytyminen oli tapaus, josta monet puhuivat usealla eri tavalla. Muutamat surkuttelivat Julian kohtaloa ja sitä, että niin huomattava nainen menisi hukkaan seuraelämältä; toiset tahtoivat tietää syyn hänen kärsimyksensä ja yksinäiseen elämän-tapaansa.

"No niin, rakas Ronquerolles", sanoi markiisi rouva de Sérizy'n veljelle, "sinä kadehdit onneani kun näit rouva d'Aiglemontin ja moitit minua, että olin hänelle uskoton. Mutta sinä pitäisit todellakin kohtaloani vähemmän kadehdittavana, jos sinulla niinkuin minulla, olisi läheisyydessäsi kaunis nainen vuoden tahi kaksi etkä uskaltaisi suudella hänen kättänsä pelosta, että se särkyisi. Älä milloinkaan rakastu noihin herkkätuntoisiin koristuksiin, jotka eivät kelpaa muuhun kuin asetettavaksi lasikuvun alle ja joiden hauraus ja kalleus aina pakoittaa meitä varomaan heitä! Käytäkö sinä ehkä usein hienoa

hevostasi, josta olen kuullut, ett'et tahdo saattaa sitä alttiiksi sateelle etkä lumelle. Näetkös, juuri samoin on minun laitani. On tietysti totta, että olen varma vaimoni hyveestä, mutta avioliittoni on ylellisyyslaitos ja jos luulet, että minä olen naimisissa, niin erehdyt. Sentähden on minun uskottomuuteni tavallaan oikeutettu. Tahtoisin mielelläni tietää, mitä te tekisitte minun asemassani, te, jotka nauratte minulle. On paljon miehiä, jotka olisivat vähemmän hienotunteisia vaimojansa kohtaan kuin minä. Olen varma", lisäsi hän kuiskaten, "että rouva d'Aiglemont ei epäile mitään... Oikeastaan olisi väärin minun puoleltani valittaa, minä olen hyvin onnellinen... Mutta ei ole mitään ikävämpää tunteelliselle miehelle, kuin nähdä sellaisen raukan, josta pitää, kärsivän..."

"Sinä olet siis hyvin tunteellinen", sanoi herra de Ronquerolles, "sillä sinä olet harvoin kotona."

Tämä ystävällinen pisteliäisyys herätti yleistä naurua, mutta Artur pysyi kylmänä ja järkähtämättömänä, kuten gentlemanni ainakin, joka otaksuu luonteensa perustaksi vakavuuden. Aviomiehen omituiset sanat antoivat varmaankin joitakin toiveita nuorelle englantilaiselle, joka kärsimättömästi odotti tilaisuutta jäädä kahdenkesken herra d'Aiglemontin kanssa. Sellainen tilaisuus pian tarjoutuikin.

"Herra markiisi", sanoi hän, "minun on hyvin ikävä kuulla markisittaren sairaudesta, ja jos tietäisitte, että hän, ellei noudata aivan erityistä parannustapaa, kuolee siihen, otaksun ettette laskisi leikkiä hänen kivullosuudestaan. Puhun teille täten, koska olen varma, että voisin pelastaa rouva d'Aiglemontin ja lahjoittaa hänet jälleen elämälle ja onnelle. On tosin harvinaista, että minun säätyiseni mies on lääkäri, mutta sattuman kautta tulin tutkineeksi lääketiedettä. Nyt on sitä paitsi niin", lisäsi hän tahallaan teeskennellen kylmää itsekkäisyyttä, "että minun on siksi ikävä, että on yhdentekevää, käytäntö aikaani ja matkojani kärsivän olennon hyväksi sen sijaan, että tyydyttäisin joitain tuhmia oikkuja. On harvinaista että tämäntapaisia tauteja voi parantaa, sillä ne vaativat paljon hoitoa, aikaa ja kärsivällisyyttä; varsinkin pitää olla rikas, voida matkustaa ja tarkasti noudattaa useita määräyksiä, erilaisia joka päivä eikä kovin vastenmielisiä. Mehän olemme gentlemanneja ja voimme ymmärtää toisiamme. Edeltäpäin tahdon sanoa, että jos hyväksytte tarjoukseni, saatte joka hetki itse valvoa minun menettelytapani. En ryhdy mihinkään neuvottelematta teidän kanssanne ja minä vastaan onnellisesta tuloksesta, jos suostutte tottelemaan minua ja jos tahdotte joksikin ajaksi luopua aviomiehen oikeuksistanne", lisäsi hän kuiskaten.

"Se nyt on varmaa, mylord", sanoi markiisi nauraen, "ettei kukaan paitsi englantilainen voisi tehdä minulle niin omituisia ehdotusta. Sallikaa minun olla myöntämättä tai kieltämättä ennenkuin mietin asiaa. Ja ennen kaikkea on se esitettävä vaimolleni."

Juuri tällä hetkellä astui Julia taas pianon eteen. Hän lauloi Semiramis'in arian "Son regina, son guerriera". Yksimieliset kättentaputukset, mutta niin sanoakseen, hillityt kättentaputukset, sellaiset kohteliaat suosionosotukset, joita annetaan Faubourg Saint-Germainissa, todistivat siitä ihastuksesta minkä hän herätti.

Kun d'Aiglemont ajoi kotiin Julian kanssa, huomasi tämä jonkunmoisella levottomalla ilolla vaivojensa pikaisen menestyksen. Miehensä, joka oli syytynyt hänen juuri näyttelemästään osasta, tahtoi osoittaa hänelle kunnioitusta tilapäisestä oikusta mieltymen häneen samalla tavalla kuin olisi mieltynyt johonkin näyttelijättäreeseen. Julia nautti sellaisesta kohtelusta, hän, joka oli siveellinen ja naimisissa, hän koetti leikkiä vallallaan ja tässä ensimmäisessä taistelussa sai hänen hyvyytensä hänet lankeamaan vielä kerran, mutta tämä oli kauhein läksy, minkä kohtalo oli hänelle säilyttänyt. Kello kahden tai kolmen ajoissa istui Julia synkkänä ja mieltien aviovuoteessa; lamppu liehuvin liekein heikosti valaisi huonetta, mitä syvin hiljaisuus vallitsi. Jo tunnin ajan oli markisitar omantunnon vaivaamana vuodattanut kyyneleitä, joiden katkeruuden voivat ymmärtää ainoastaan hänen asemassaan olleet naiset. Pitäisi omistaa Julian sielun tunteakseen siinä määrässä kuin hän lasketun hyväilyn sietämättömyyden, kylmän suutelon loukkauksen — sydämen lankeemus, joka tulee vielä syvemmäksi katkeran prostitutsionin kautta. Hän halveksi itseään, hän kirosi avioliiton, hän toivoi itselleen kuolemaa; ja ellei hänen tyttärensä olisi alkanut itkeä, olisi hän ehkä heittäytynyt ulos ikkunasta. Herra d'Aiglemont nukkui levollisesti hänen rinnallaan heräämättä kuumista kyyneleistä, joita hän vuodatti hänen vuoksensa. Seuraavana päivänä onnistui Julian näyttäytyä iloiselta. Hänellä oli kyllin voimaa näyttääkseen onnelliselta ja unohtaakseen, ei suruansa, vaan voittamattoman inhonsa. Tästä päivästä alkaen ei hän katsonut itseään enää moitteettomaksi naiseksi. Eikö hän ollut valehdellut itsellensä ja eikö hän tämän jälkeen kykenisi teeskentelemään? Eikö hän vastaisuudessa voinut kehittää ihmeteltävää taitoa aviorikoksen salaamisessa? Hänen avioliittonsa oli synnä tähän pahaan taipumukseen "a priori", jota ei käytetty vielä mihinkään erikoiseen tarkoitukseen. Ja kuitenkin hän oli jo tehnyt itselleen kysymyksen, minkätähden hänen pitäisi vastustaa miestä, jota hän rakasti, kun hän antautui vastoin sydämensä ja vastoin luonnon ääntä miehelle, jota kohtaan hän ei tuntenut enää mitään rakkautta. Kaikki viat, vieläpä kaikki rikokset johtuvat siitä, että niitä puolustetaan huonolla viisastelulla, tahi on niillä pohjana itsekkäisyys. Yhteiskunta ei voi pysyä pystyssä muutoin kuin lakien vaatimilla yksilöllisillä uhrauksilla. Ja jos

vastaanottaa etuja, niin eikö ole samalla sitoutunut täyttämään ehdot, joista ne riippuvat? Rutiköyhät, jotka kärsivät nälkää ja jotka ovat pakoitettut kunnioittamaan omistusoikeutta, ovat vähemmän surkuteltavia kuin naiset, joiden hienotunteisuutta ja luonteen sisimpiä tunteita loukataan. Pari päivää tämän kohtauksen jälkeen, jonka salaisuudet tulivat haudatuiksi aviovuoteeseen, esitti herra d'Aiglemont lordi Grenvillen vaimollensa. Julia vastaanotti Arturin kylmällä kohteliaisuudella, joka saattoi kunniaa hänen teeskentelykyvyilleen. Hän pakoitti sydämensä vaikenemaan, verhosi katseensa, vahvasti äänensä ja pysyi siten kohtalonsa käskijänä. Sitten, kun hän näiden keinojen avulla, jotka ovat niin sanoakseni synnynnäisiä kaikilla naisilla, oli saanut varmuuden syyttämänsä rakkauden koko suuruudesta, hymyili hän pikaisen paranemisen toivolle eikä enää vastustanut miehensä tahtoa, kun tämä vaati häntä antautumaan tämän nuoren lääkärin parannettavaksi. Siitä huolimatta hän ei tahtonut uskoa itseänsä lordi Grenvillelle, ennenkuin oli tutkinut hänen puheitansa ja käytöstänsä kylliksi, ollaksensa varma tämän olevan kyllin jalomielisen kärsiäkseen äänettömästi. Hänellä oli ehdoton valta tämän miehen yli, ja hän väärinkäytti sitä jo, mutta olihan hän nainen!

Montcontour on vanha herraskartano, sijaiten eräällä niistä valoisista kallioista, joiden alipuolitse Loire virtaa, lähellä sitä paikkaa, missä Julia pysähtyi v. 1814. Se on yksi niistä vanhoista tourainilaisista valkeista ja kauneista linnoista pienine veistettyine tornineen, koristettu kuin malinespitsi, yksi niitä siroja, veikeitä linnoja, jotka peilailevat itseään joen vedessä metsikköineen ja silkkiäispuineen, viinitarhoineen, rotkoteineen, pitkine reijikkäine kaiteineen, kallioon hakattuine kellareineen, murattiköynnösverhoineen ja rinteineen. Katot Montcontour'issa kiiltävät auringonpaisteessa, kaikki siellä on loistavaa. Tuhannet Espanjan merkit kaunistavat tätä ihanaa asuntoa; kullankeltainen genista ja kellokukat levittävät tuoksuansa tuuleen, ilma on niin lauhkea, maa hymyilee ylt'ympäri ja kaikkialla ympäröi sielua suloinen lumous, tehden sen laiskaksi, hennoksi, haaveilevaksi ja rakkautta kaipaavaksi. Tämä kaunis ja suloinen seutu nukuttaa surut ja herättää tunteet. Kukaan ei voi pysyä kylmänä tämän puhtaan taivaan alla, tämän välkkyvän veden edessä. Tällä seudulla kuolee monet kunnianhimot; siellä mennään levolle tyynen onnen helmaan, niinkuin aurinko joka ilta laskeutuu purppuraiselle ja taivaansiniselle vuoteelleen.

Eräänä lauhkeana elokuun iltana 1821 kulki kaksi henkilöä ylös pitkin kivisiä polkuja, jotka johtavat kallioiden huipuille, missä linna sijaitsee; he kulkivat huippua kohti varmaan ihailukseen sitä laajaa näköalaa, joka siellä avautuu. Nämä kaksi henkilöä olivat Julia ja lordi Grenville; mutta tämä Julia näytti olevan aivan uusi nainen. Markisittarella oli nyt terveet, raittiit värit kasvoillaan. Silmänsä, voimaa ja eloisuutta uhkuen, loistivat kostean sumun läpi, joka muistutti sitä nestekalvoa, mikä antaa lapsen silmille niin vastustamattoman viehätyksen. Hän hymyili iloisesti ja avomielisesti, hän oli onnellinen saadessaan elää, hän ymmärsi elämää. Tavasta, jolla hän nosti pieniä jalkojaan, saattoi heti nähdä, ettei mikään kärsimys, kuten ennen, rasittanut pienintäkään liikettään, ei tehnyt hänen eleitään, sanojaan ja katseitaan raukeiksi. Valkean silkisen päivänvarjon alla, joka suojeli häntä auringon kuumilta säteiltä, näytti hän nuorelta morsiamelta huntunsa alla, immeltä, joka on valmis antautumaan rakkauden lumouksen valtaan. Artur johti häntä rakastajan huolellisuudella, talutti häntä niinkuin talutetaan lasta, antoi hänen käydä parasta tietä ja välttää kiviä, näytti hänelle näköalaa tahi pysähtyi hänen kanssansa jonkun kukkasen eteen aina täynnä katkeamatonta hyvyyttä ja hellyyttä, aina tarkasti tietoisena tämän naisen hyvinvoinnista, tunteista, jotka näyttivät liittyneen lujemmin hänen olemukseensa. Kun ne, jotka olivat välttämättömiä hänen omalle elämälensä. Sairas ja hänen lääkäriensä kulkivat tasaisin askelin ihmettelemättä tätä yhteenkuuluvaisuutta, joka näytti vallinneen heidän välillään siitä saakka, kun he ensi kerran kulkivat toistensa rinnalla; he tottelivat molemmat samaa tahtoa, pysähtyivät saman tunteen vaikutuksesta; heidän katseensa, heidän sanansa johtuivat samoista ajatuksista. Saavuttuaan erään viinimäen huipulle tahtoivat he istuutua lepäämään erälle kallioon hakatusta kellarista esiin pistäytyvälle pitkälle, valkealle kivilohkareelle. Mutta ennenkuin he istuutuivat, katseli Julia näköalaa.

"Kuinka kaunis seutu!" huudahti hän. "Tehkäämme itsellemme maja ja asukaamme täällä, Viktor", huusi hän, "tule tänne, tule pian!"

Herra d'Aiglemont vastasi alhaalta päin metsästäjänhuudolla, mutta kiirehtimättä kulkuansa; hän näki vaimonsa ainoastaan toisinaan, kun tien mutkat sallivat sen. Julia hengitti ilmaa mielihyvällä, kohottaessaan päätänsä ja silmätessään Arturia sellaisella ilmehikkäällä katseella, jolla sielukas nainen sanoo kaikki.

"Ah", lisäsi hän, "minä tahtoisin jäädä tänne ainiaaksi. Voiko milloinkaan väsyä ihaillemaan tätä ihanaa laaksoa! Tiedättekö, mylord, mikä on tämän kauniin joen nimi?"

"Se on la Cise."

"La Cise", toisti hän. "Ja tuolla alhaalla, meidän edessämme, mikä se on?"

"Siellä on Cherin kukkulat", sanoi hän.

"Entäs oikealla? Ah, se on Tours. Mutta katsokaa, kuinka tuomiokirkon tornit ovat kauniita etäältä

katsoen!"

Hän vaikeni ja antoi eteenpäin kaupunkia kohti ojennetun kätensä vaipua alas Arturin kädelle. Vaieten ihailivat he maaseutua ja tämän sopusointuisen luonnon ihanuutta. Veden loiskina, ilman ja taivaan puhtaus, kaikki sulautui yhteen niiden ajatusten kanssa, joita tulvillaan liikkui heidän nuorissa rakastavissa sydämissään.

"Oi, Jumalani, kuinka minä pidän tästä seudusta!" jatkoi Julia kasvavalla lapsellisella ihastuksella. "Oletteko asunut täällä kauvan?" kysyi hän hetken kuluttua.

Nämät sanat kuullessaan säpsähti lordi Grenville.

"Se oli tuolla", vastasi hän surullisesti ja osoitti erästä silkkiäispuulehdikköä maantien vieressä, "kun minä, ollessani vankina, näin teidät ensi kerran..."

"Niin, mutta minä olin jo silloin hyvin surullinen; tämä luonto näytti minusta autiolta, ja nyt..."

Hän vaikeni, lordi Grenville ei uskaltanut katsoa häneen.

"Teitä on minun kiittäminen tästä nautinnosta", sanoi Julia lopuksi pitkän äänettömyyden jälkeen. "Täytyyhän olla elävän voidakseen nauttia elämän iloista, ja enkö minä ole ollut tähän asti kuollut kaikelle? Te olette antanut minulle enemmän kuin terveyden, te olette opettanut minua tuntemaan koko sen arvon..."

Naisilla on erinomainen kyky lausua julki tunteensa käyttämättä liian voimakkaita sanoja; niiden kaunopuheliaisuus piilee etupäässä äänenpainossa, liikkeissä, käytöksessä ja katseissa. Lordi Grenville kätki kasvonsa käsiinsä, sillä kyyneleitä valui hänen silmistään. Tämä oli ensimmäinen kerta kun Julia ilmaisi kiittollisuutta häntä kohtaan sitten kun he olivat jättäneet Pariisin. Kokonaisen vuoden kuluessa oli hän hoitanut häntä mitä suurimmalla hartaudella. D'Aiglemontin luvalla oli hän vienyt hänet Aix-les-Bains'iin ja la Rochellen merikylpylaitokseen. Tarkasti seuraten kaikkia muutoksia, joita hänen viisaat ja yksinkertaiset määräyksensä saivat aikaan Julian heikontuneessa elimistössä, oli hän hoitanut häntä niinkuin intohimoinen kukkien rakastaja hoitaa jotakin harvinaista kukkaa. Markisitar näytti vastaanottaneen Arturin viisaat neuvot ja huolenpidon hellittelyyn tottuneen pariisittaren itsekkäisyydellä tahi sellaisen kevytmielisen naisen välinpitämättömyydellä, joka ei tunne asioiden eikä ihmisten arvoa, vaan arvostelee niitä sen hyödyn mukaan, minkä ne tuottavat hänelle. Ympäristön tekemä vaikutus sieluun on mitä huomattavin. Jos me välttämättömästi tulemme surullisiksi meren rannalla, niin aikaan saa luontomme toinen kumoamaton laki, että tunteemme kirkastuvat ja puhdistuvat vuoren huipulla; tunne voittaa siellä syvyydessä sen, minkä se kadottaa vilkkauksessa. Näköala yli Loire'n leveän uoman, kaunis huippujono, jolla molemmat rakastavaiset istuivat, olivat ehkä syynä siihen suloiseen rauhaan, jossa he ensin nauttivat siitä suloisesta onnesta, jota saa kokea aavistaessaan näennäisesti välinpitämättömien sanojen alla piilevän intohimon koko laajuuden. Juuri kun Julian piti lopettaa lause, joka oli niin elävästi liikuttanut lordi Grenvilleä, heilutti hyväilevä tuuli puiden latvoja levittäen ilmaan veden viileyttä; pari pilveä peitti auringon, ja pehmeät varjot näyttivät kauniin luonnon koko ihanuuden. Julia käänsi päänsä salatakseen nuorelta lordilta kyyneleensä, jotka hänen oli onnistunut pidättää ja kuivata, sillä Arturin hellä tunteellisuus pian tarttui häneenkin. Hän ei uskaltanut silmätä häneen pelosta, että Artur lukisi hänen katseestaan liian paljon iloa. Hänen naisellinen vaistonsa sai hänet tuntemaan, että tällä vaarallisella hetkellä hänen täytyi salata rakkautensa sydämensä sisimpiin. Äänettömyys saattoi kuitenkin ehkä olla yhtä paljon pelättävä. Kun hän näki, ettei lordi Grenville kyennyt lausumaan sanaakaan, jatkoi Julia lempeällä äänellä:

"Te olette liikutettu siitä, mitä olen sanonut teille, mylord. Tämä syvä liikutus ehkä ilmaisee sen, mitä niin hyvä ja jalo sielu kuin teidän tuntee tahtoessaan peruuttaa väärän arvostelun. Te olette luullut minua kiittämättömäksi, kun näitte minut kylmänä ja umpimielisenä tahi ivallisena ja tunnottomana tämän matkan aikana, joka nyt onneksi loppuu pian. Minä en olisi ansainnut teidän huolenpitoanne, jos en olisi osannut antaa sille oikeata arvoa. Mylord, minä en ole unohtanut mitään. Ah, minä en unohda mitään, en sitä huolenpitoa, jolla olette valvonut minua, niinkuin äiti valvoo lastansa eikä varsinkaan teidän veljellisten keskustelujenne jaloa luottamusta, kaiken teidän käytöksenne hienotunteisuutta, vaikutusvalta, jota vastaan me kaikki olemme aseettomia. Mylord, minun voimani eivät riitä palkitsemaan teitä..."

Nämä sanat lausuttuaan meni Julia nopeasti hänen luotaan eikä tämä tehnyt pienintäkään liikettä pidättääkseen häntä; hän meni eräälle kalliolle vähän matkan päässä sieltä ja jäi sinne liikkumattomana; heidän liikutuksensa pysyi salaisuutena heille itselleen, varmaan itkivät he kaikessa hiljaisuudessa; lintujen laulu, joka oli niin iloinen, niin tunnerikas auringon laskun aikana, enensi sitä syvää mielen-liikutusta, joka pakotti heidät eroamaan; luonto otti ilmaistakseen heidän sijastaan sen lemmen, jota he eivät uskaltaneet lausua julki.

"No, niin, mylord", jatkoi Julia ja pysähtyi hänen eteensä niin arvokkaaseen asentoon, että se salli hänen ottaa Arturia kädestä, "minä pyydän teitä tekemään elämän, jonka te olette lahjoittanut minulle, pyhäksi ja puhtaaksi. Täällä täytyy meidän erota. Minä tiedän", lisäsi hän kun näki lordi Grenvillen kalpenevan, "että kiitokseksi teidän uhrauksestanne tulen vaatimaan teiltä uutta uhrausta, vielä suurempaa kuin se, jota minun tulisi pitää paremmassa arvossa. Mutta minun täytyy tehdä niin... Te ette saa jäädä Ranskaan. Kun minä velvoitan teidät tähän, niin enkö siten anna teille oikeuksia, joiden täytyy pysyä pyhinä?" lisäsi hän ja painoi nuorukaisen käden sykkivää sydäntänsä vastaan.

"Niin", sanoi Artur ja nousi ylös.

Tällä hetkellä osoitti hän d'Aiglemontia, joka piti tytärtään sylissä ja joka näkyi rotkotien toisella puolella linnan kaiteelle. Hän oli kiivennyt sinne, jotta pieni Helena saisi leikkiä siinä.

"Julia, minä en tahdo puhua teille rakkaudestani, meidän sielumme ymmärtävät liiaksi hyvin toisiansa. Niin syviä, niin salattuja kuin minun sydämeni riemut olivatkin, olette te kuitenkin jakanut ne kaikki. Minä tunnen, minä tiedän sen, minä näen sen. Nyt otan minä vastaan suloisen todistuksen meidän sydämiemme alituisesta keskinäisestä myötätuntoisuudesta, mutta minä pakeneen täältä... Minä olen monta kertaa liian taitavasti ajatellut keinoja tappaakseni tämän miehen, ett'en ehkä aina voisi vastustaa tätä halua, jos pysyisin teidän läheisyydessänne."

"Minulla on ollut sama ajatus", sanoi hän ja liikuttetut kasvonsa osoittivat tuskallista ihmettelyä.

Mutta Julian eleessä ja kasvojen ilmeessä oli niin paljon hyvettä, niin paljon varmuutta itsestään, niin monta salaisuudessa voitettua voittoa rakkaudesta, että lordi Grenvillen valtasi ihailu. Yksin rikoksen varjokin oli häipynyt tämän lapsellisen omantunnon edestä. Uskonnollinen tunne, joka kuvastui tällä kauniilla otsalla, mahtoi ajaa ainiaaksi pois ne hänen tahtomattaan syntyneet pahat ajatukset, jotka johtuvat luontomme epätäydellisyydestä ja jotka osoittavat samalla kohtalomme suuruutta ja vaaroja.

"Silloin olisin saanut osakseni teidän halveksimisenne, ja se olisi pelastanut minut", sanoi hän luoden alas silmänsä. "Kadottaa teidän kunnioituksenne, eikö se olisi sama kuin kuolema?"

Nämä molemmat sankarilliset rakastajat seisoivat vielä hetkisen hiljaa koettaen tukahuttaa tuskaansa; hyviä tai huonoja, olivat heidän ajatuksensa täydellisesti samoja, ja he ymmärsivät toisiansa yhtä hyvin sisimmässä ilossa kuin salatuimmista suruissaan.

"Minä en saa valittaa, minun elämäni onnettomuus on minun omaa työtäni", lisäsi Julia ja nosti kyyneliset silmänsä taivasta kohti.

"Mylord", huusi kenraali sieltä kaukaa missä seisoivat tehden eleen, "tuolla me näimme toisemme ensi kerran. Ettekö muista sitä? Kas tuolla, tuolla alhaalla se oli, noiden poppelien vieressä."

Englantilainen vastasi nopeasti nyökäyttämällä päätänsä.

"Minä kuolen nuorena ja onnettomana", sanoi Julia. "Älkää uskoko, että minä elän kauvan. Suru tulee olemaan yhtä kuolettava kuin se kauhea tauti olisi voinut olla, josta te olette pelastanut minut. Minä en usko itseäni rikokselliseksi. Ei, minun tunteeni teitä kohtaan ovat vastustamattomat, ikuiset, mutta ne ovat syntyneet minun tahtomattani, ja minä tahdon pysyä kunniallisena. Kuitenkin tahdon samalla kertaa pysyä uskollisena omalletunnolleni aviovaimona, velvollisuudelleni äitinä ja sydämeni äänelle. Kuulkaa", sanoi hän vapisevalla äänellä, "minä en tahdo milloinkaan enää kuulua tälle miehelle."

Ja Julia osoitti miestänsä kauhua ja totuutta osoittavalla kiihkeällä eleellä.

"Maailman lait", jatkoi hän, "vaativat minun tekemään hänen elämänsä onnelliseksi, ja minä tahdon totella niitä; minä tahdon olla hänen palvelijattarensa, minun hartauteni häntä kohtaan tulee olemaan rajaton, mutta tästä päivästä alkaen olen minä leski. Minä en tahdo olla prostituerattu omissa enkä maailman silmissä. Jos en milloinkaan kuulu herra d'Aiglemontille, en tahdo kuulua myös kenellekään toiselle. Te ette omista minusta muuta kuin mitä nyt olen ilmaissut teille. Tämä on se tuomio, jonka minä julistan itsestäni", sanoi hän ja heitti Arturiin ylpeän silmäyksen. "Ja nyt minä sanon teille, että jos rikksellinen ajatus saa teissä vallan, niin herra d'Aiglemontin leski menee luostariin Italiaan tahi Espanjaan. Onnettomuus on saanut meidät puhumaan rakkaudestamme. Kenties näitä tunnustuksia ei voitu välttää; mutta olkoon tämä viimeinen kerta kun meidän sydämemme ovat sykkineet niin kovasti. Huomenna pitää teidän teeskennellä saaneenne kirjeen, joka kutsuu teitä Englantiin ja me eroamme emmekä enää milloinkaan näe toisiamme."

Julian voimat pettivät tämän ponnistuksen jälkeen. Hän tunsu polviensa vapisevan, kuoleman kylmyys valtasi hänet ja, puhtaasti naisellisen vaiston johtamana, vaipui hän alas istumaan, jottei kaatuisi Arturin syliin.

"Julia!" huudahti lordi Grenville.

Tämä läpitukenava huuto kaikui niinkuin ukkosen jyrähdys. Tämä vihlova huudahdus ilmaisi kaiken, mitä rakastaja, joka tähän asti oli pysynyt mykkänä, voi sanoa.

"Mitä on hätänä, mikä häntä vaivaa?" kysyi kenraali.

Kuultuaan huudon oli hän rientänyt sinne ja seiso nyt molempien rakastajien keskellä.

"Se menee pian ohitse", sanoi Julia hilliten itsensä sillä ihmeteltävällä taidolla, jonka naisten synnynnäinen aisti usein opettaa heille elämän suurissa taitteissa. "Tämän pähkinäpuun siimes vaikutti niin, että minä olin vähällä pyörtyä, ja lääkäri joutui pois suunniltaan pelästyksestä. Minähän olen hänen mielestään jonkinlainen taideteos, joka ei ole vielä valmis. Ehkä hän pelkäsi, että se menee pilalle..."

Hän otti aivan rohkeasti lordi Grenvilleä käsipuolesta, hymyili miehelleen, katsahti maisemaa ennenkuin lähti alas kallion huipulta ja veti mukanaan seuralaisensa tarttuen hänen käteensä.

"Tämä on varmaan ihanin näköala, mitä me milloinkaan olemme nähneet", sanoi hän. "Katso, Viktor, mikä etäisyys, mitkä laajuudet ja mikä vaihtelevaisuus! Tämä maa pakoittaa minut tuntemaan rakkautta."

Hän nauroi melkein suonenedontapaisesti, mutta niin, että voi teeskennellä miehellensä, hyppeli iloisesti alas kalliotietä ja hävisi.

"Jo?" sanoi hän, päästyään kauvas herra d'Aiglemontista. "Voi, ystäväni, hetken perästä emme enää voi olla olemassa, emmekä koskaan enää ole oma itsemme, sanalla sanoen, me emme saa elää kauemmin..."

"Kävelkäämme hitaammin!" vastasi lordi Grenville. "Vaunut ovat vielä kaukana. Kävelkäämme yhdessä ja jos meidän on sallittu puhua katseillamme, saavat sydämemme elää vielä hetkisen."

He kulkivat eteenpäin korkeata tietä pitkin joen rantaan päivän viimeisten säteitten paistaessa, kulkivat melkein vaieten, puhuen hajanaisia sanoja, lempeitä kuin Loire'n loiske, mutta jotka liikuttivat sielua. Juuri kuin auringon piti laskeutua, kietoi se heidät punaiseen hohteeseensa ennenkuin hävisi, surullinen kuva heidän onnettomasta rakkaudestaan. Kun kenraali ei löytänyt vaunujansa siitä paikasta, mihin ne jäivät, kävi hän levottomaksi ja seurasi tahi kulki molempain rakastajain edellä sekaantumatta heidän keskusteluunsa. Lordi Grenvillen jalo ja arvokas käytös matkan aikana oli ajanut pois kaiken epäluulon markiisin mielestä, ja joku aika sitten soi hän vaimollensa täyden vapauden ja jätti hänet lääkärin puunilaisen uskollisuuden huomaan. Artur ja Julia kulkivat vielä eteenpäin särjettyjen sydämiensä surullisen ja tuskallisen yhteistunteen valtaamina. Äsken kulkiessaan ylöspäin pitkin Montcontour'in jyrkkää rinnettä, oli heillä molemmilla ollut heikko toivo, levoton onni, jota he eivät uskaltaneet selvittää itselleen; mutta kulkiessaan pitkin rantaan, olivat he kukistaneet sen heikon rakennuksen, jonka heidän mielikuvituksensa oli pystyttänyt ja johon he eivät uskaltaneet hengittää, niinkuin lapset, jotka pelkäävät, että heidän korttitalonsa kaatuu kokoon. Heillä ei ollut mitään toivoa. Lordi Grenville matkusti jo samana iltana. Viimeinen silmäys, jonka hän loi Juliaan, osoitti valitettavasti, että siitä hetkestä alkaen, jolloin myötätuntoisuus oli ilmaissut heille heidän vahvan lempensä suuruuden, oli hän oikeassa, kun pelkäsi itsensä puolesta.

Kun herra d'Aiglemont ja hänen vaimonsa päivä sen jälkeen istuivat vaunuissaan ilman matkatoveriaan ja kun he nopeasti kulkivat samaa tietä, jota markisitar oli matkustanut v. 1814, jolloin hän oli vielä tietämätön rakkaudesta ja melkein kirosi sen pysyvyyttä, heräsi hänessä taas tuhansia unohdettuja vaikutelmia. Sydämellä on oma muistinsa. On naisia, jotka eivät jaksaisi muistaa tärkeimpiäkään asioita, mutta jotka kaiken ikänsä muistavat tunteen kanssa yhteydessä olevat seikat. Siten muisti myös Julia syvästi pienetkin sivuseikat, ilolla muisti hän pienimmätkin tapaukset ensimmäisen matkansa ajoilta, yksin senkin, mitä oli ajatellut määrättyissä tien kohdissa. Viktor, joka oli kiihkeästi rakastunut vaimoonsa, siitä saakka kun tämä oli saanut takaisin nuoruuden ja koko kauneutensa, puristi häntä rintaansa vastaan niinkuin rakastaja olisi tehnyt. Kun hän koetti ottaa hänet syliinsä, vetäytyi Julia lempeästi pois jonkun tekosyyllä välttääkseen tämän viattoman hyväilyn. Heti sen jälkeen tunsikin hän vastenmielisyyttä Viktorin kosketuksesta, kun hän, istuen tämän vieressä, tunsikin ja jakoi hänen lämpöänsä. Hän tahtoi istuutua yksin vaunun takapuolelle, mutta miehensä oli niin kohtelias, että jätti hänet yksin sinne, missä hän istui. Julia kiitti häntä tästä huomaavaisuudesta huokauksella, jonka hän käsitti väärin; tämä vanha sotilasviettelijä tulkitsi vaimonsa surumielisyyden omaksi edukseen ja pakoitti hänet päivän loppupuolella puhumaan varmuudella, joka vaikutti häneen.

"Ystäväni", sanoi hän, "te olitte vähällä tappaa minut, sen kyllä tiedätte. Jos minä olisin vielä nuori ja kokematon tyttö, niin alkaisin taas uhrata elämäni; mutta minä olen äiti, minulla on tytär kasvatettavana ja minä olen velvollinen elämään yhtä paljon häntä kuin teitä varten. Koettakaamme

mukautua tähän onnettomuuteen, joka kohtaa meitä molempia yhtä paljon. Te olette vähemmän surkuteltava. Teidänhän on onnistunut löytää lohdutukseksenne keino, jonka minun velvollisuuteni, meidän yhteinen onnemme ja vielä enemmän itse luonto kieltää minulta. Katsokaa tänne", lisäsi hän, "te olette unohtanut erääseen avonaiseen laatikkoon kolme rouva de Sérizyn kirjettä, tässä ne ovat. Minun vaikenemiseni todistaa, että minä olen anteeksiantavainen vaimo enkä vaadi teiltä niitä uhrauksia, joihin laki tuomitsee minut, mutta minä olen ajatellut riittävästi tietääkseni, etteivät meidän osamme ole samat ja että nainen yksin on määrätty kärsimään. Minun siveyteni perustuu varmoihin ja lujiin periaatteisiin. Minä kyllä osaan elää moitteettomasti, mutta antakaa minun elää!"

Musertuneena tämän johdonmukaisuuden vaikutuksesta jota naiset osaavat käyttää silloin kun rakkaus elähyttää heitä, nöyrytyi markiisi tästä arvokkaisuudesta, joka on naisille synnynnäinen tällaisina tärkeinä hetkinä. Julian tuntema vaistomainen vastenmielisyys kaikkea kohtaan, mikä loukkasi hänen rakkauttaan ja hänen sydämensä käskyä, on yksi naisen kauniimpia puolia ja johtuu kenties synnynnäisestä hyveestä, jota eivät lait eikä sivistys voi tukahuttaa. Mutta kukapa uskaltaisikaan moittia naisia? Kun he ovat tukahuttaneet sen erikoisen tunteen, joka estää heitä kuulumasta kahdelle miehelle, niin eivätkö he silloin tunnu papeilta ilman uskontunnustusta? Jos jotkut ankarat sielut tahtoisivat moittia Juliaa siitä kompromissista, sovittelusta, minkä hän oli tehnyt velvollisuksiensa ja rakkautensa välillä, niin tunteikkaat sielut taas lukisivat tämän hänelle rikokseksi. Tämä yleinen moite on syytös joko sitä onnettomuutta vastaan, joka kohtaa lakia tottelemattomia, tahi eurooppalaisen yhteiskunnan perustuksena olevien laitosten surkeita epäkohtia vastaan.

Kaksi vuotta kului, joiden ajalla herra ja rouva d'Aiglemont viettivät ylhäisessä maailmassa tavallista elämää, elivät kumpikin itsekseen ja tapasivat toisiansa useammin seuraelämässä kuin kotona; jonkinlainen hieno ero, joka tekee lopun monesta avioliitosta suuressa maailmassa. Eräänä iltana istuivat, harvinaista kyllä, molemmat aviopuoliset yhdessä salongissaan. Rouva d'Aiglemontin luona oli eräs ystävätär päivällisillä. Kenraali joka aina söi ulkona, oli jäänyt kotiin.

"Te tulette hyvin iloiseksi, rouva markisitar", sanoi herra d'Aiglemont ja pani pois kahvikupin.

Markiisi katsoi rouva de Wimphen'in puoleksi vahingoniloisena, puoleksi surullisena ja lisäsi:

"Minä lähdän pitkälle metsästysretkelle ylihovihahtimestarin kanssa. Te saatte ainakin kahdeksan päivän kuluessa olla täydellisesti leskenä, ja siitähän te pidätte, mikäli minä tiedän... Guillaume", sanoi hän palvelijalle, joka tuli hakemaan kuppeja, "käske valjastamaan!"

Rouva de Wimphen oli se Louisa, jota rouva d'Aiglemont ennen muinoin tahtoi neuvoa pysymään naimattomana. Molemmat naiset vaihtoivat ymmärtävän katseen, joka osoitti, että Julia oli löytänyt surussansa uskotun, kalliin ja rakastavan uskotun, sillä rouva de Wimphen oli hyvin onnellinen avioliitossaan; ja juuri se, että he elivät erilaisissa oloissa, teki toisen onnen takeeksi hänen osanotostaan toisen onnettomuuteen. Tämän kaltaisissa tapauksissa on erilainen kohtalo melkein aina lujana ystävyysiteenä.

"Onko nyt metsästysaika?" sanoi Julia katsahtaen välinpitämättömin silmäyksin mieheensä.

Oli maaliskuun loppupuoli.

"Rouvaseni, ylihovihahtimestari metsästää milloin tahtoo ja missä tahtoo. Me menemme kuninkaallisiin metsiin ampumaan villisikoja."

"Olkaa varovainen, ettette joudu onnettomuuden uhriksi..."

"Onnettomuus tulee aina odottamatta", vastasi markiisi hymyillen.

"Vaunut ovat valmiit", ilmoitti Guillaume. Kenraali nousi ylös, suuteli rouva de Wimphenin kättä ja kääntyi Julian puoleen.

"Rouvaseni, ajatelkaa, jos villisika tappaisi minut...!" sanoi hän pyytävällä äänellä.

"Mitä tämä merkitsee?" kysyi rouva de Wimphen.

"No, tule sitten!" sanoi rouva d'Aiglemont Viktorille.

Sitten hymyili hän juurikuin sanoaksensa Louisalle: "Saat nähdä".

Hän ojensi kaulansa miehelleen, joka tuli lähemmäksi suudellakseen häntä, mutta hän kumartui niin alas, että suutelo sattui hänen kauluksensa koristuksiin.

"Te olette todistajani Jumalan edessä", sanoi markiisi ja kääntyi rouva de Wimphen'in puoleen, "että

erityinen lupa on tarpeen, jotta minä saisin niinkin pienen armon. Siinä voitte nähdä, kuinka minun vaimoni käsittää rakkauden. Hän on saattanut minut niin pitkälle jonkun käsittämättömän petoksen kautta... Se on varsin hauskaa!"

Hän lähti.

"Mutta sinun miesparkasi on todellakin hyvin kiltti", huudahti Louisa, kun naiset jäivät yksin. "Hän rakastaa sinua."

"Oh, älä sano sanaakaan enää! Nimi jota minä kannan, saa minut vapisemaan..."

"Niin, mutta Viktor tottelee sinua aivan täydellisesti", sanoi Louisa.

"Hänen kuuliaisuutensa", vastasi Julia, "perustuu osaksi siihen suureen kunnioitukseen, jota minä herätän hänessä. Minä olen hyvin siveellinen nainen. Minä teen hänen kotinsa hauskaksi, minä en ole huomaavinani hänen seikkailujaan, minä en käytä mitään hänen omaisuudestaan, hän saa tuhlata sen korkoja niin paljon kuin haluaa; minä koetan ainoastaan säilyttää itse pääoman. Tällä hinnalla saan olla rauhassa. Hän ei ota selvää siitä minkälaista elämää minä vietän, taikka ei tahdo ottaa selvää siitä. Mutta kun minä tällä tavalla johdan miestäni, niin täytyy minun kuitenkin aina pelätä hänen luonteensa purkauksia. Minä olen niinkuin karhunkesyttävä, joka pelkää, että kuonokoppa milloin tahansa rikkuu. Jos Viktor luulisi olevansa oikeutettu lakkaamaan kunnioittamasta minua, en uskalla ajatella, mitä voisi tapahtua, sillä hän on kiivas, itserakas ja ennen kaikkea turhamielinen. Jos hän ei ole kyllin viisas tehdäkseen hyvää päätöstä arkaluontoisessa asiassa, jossa hänen huonot ominaisuutensa tulisivat myös näyttämään jotakin osaa, niin on hän heikko luonteeltaan ja kenties tappaisi minut sekä seuraavana päivänä kuolisi itse surusta. Mutta niin ratkaisevaa onnea ei tapahdu..."

Seurasi hetken äänettömyys, jolloin molempain ystävättärien ajatukset johtuivat kaiken tämän salaiseen syyhyn.

"Minua on julmasti toteltu", sanoi Julia ja loi Louisaan ymmärtävän silmäyksen. "Enhän minä ollut kieltänyt häntä kirjoittamasta minulle. Voi, hän on unohtanut minut ja siinä hän onkin tehnyt oikein. Olisi liian surullista, jos hänenkin elämänsä tulisi muserretuksi. Riittäähän, että minun elämäni on pilattu! Voitko ajatella, ystäväni, että minä luen englantilaisia sanomalehtiä ainoastaan siinä toivossa, että saan nähdä hänen nimensä painettuna. Hän ei ole vielä astunut ylähuoneeseen."

"Osaatko sitten englannin kieltä?"

"Enkö minä ole kertonut sinulle? Minä olen opetellut sitä."

"Pikku raukka", huudahti Louisa ja otti Julian käden, "kuinka sinä voitkaan vielä elää?"

"Se on salaisuus", virkkoi markisitar ja teki melkein lapsellisen eleen. "Mutta sinä saat tietää sen. Minä nautin opiumia. Minä sain tämän ajatuksen, kun kuulin puhuttavan herttuatar de — Lontoossa. Sinähän tiedät, Mathurin on kirjoittanut romaanin siitä. Minun landanumtippani ovat hyvin heikkoja. Minä nukun. Minä en ole valveilla juuri enempää kuin seitsemän tuntia ja silloin minä olen tyttäreni kanssa..."

Louisa silmäsi tulta uskaltamatta katsoa ystävättäreensä, jonka kaikista onnettomuuksista hän vasta ensi kerran sai oikein vihiä.

"Louisa, pidä salaisuuteni", sanoi Julia hetken hiljaisuuden jälkeen.

Eräs palvelia tuli ja jätti kirjeen markisittarelle.

"Ah!" huudahti hän ja kalpeni.

"Minä en kysy sinulta, keltä se on", sanoi rouva de Wimphen.

Markisitar luki kuulematta mitään; ystävättäreensä näki mitä kiivaimpien tunteiden, mitä vaarallisimman kiihkon kuvastuvan rouva d'Aiglemontin kasvoille. Hän punastui ja kalpeni yht'aikaa. Vihdoin heitti Julia kirjeen tuleen.

"Tämä kirje saa minut rajattomasti levottomaksi. Voi, minua sydämeni uhkaa pakahtua."

Hän nousi ylös ja käveli edes takaisin; silmänsä säihkyivät.

"Hän ei ole jättänyt Pariisia!" huudahti hän.

Hänen sanansa, joita rouva de Wimphen ei uskaltanut keskeyttää, purkautuivat esiin katkonaisesti levottomuutta herättävien väliaikojen lomassa. Joka keskeytyksen jälkeen lausui Julia seuraavan

lauseen yhä suuremmalla epätoivolla. Viimeisiin sisältyi kauhistuttava tuska.

"Hän ei ole lakannut näkemästä minua, vaikk'en minä ole tiennyt siitä mitään. Sinä et tiedä, Louisa, hän kuolee ja hän tahtoo ottaa jäähyväiset minulta. Hän tietää, että mieheni on matkustanut pois tänä iltana, että hän tulee olemaan poissa useita päiviä ja hän tahtoo tulla tänne nyt. Voi, minä en voi kestää tätä! Minä olen hukassa. Viivy luonani! Kahden naisen läsnäollessa hän ei uskalla mitään. Voi, viivy, minä pelkään itseäni!"

"Mutta mieheni tietää, että olen ollut päivällisillä sinun luonasi", sanoi rouva de Wimphen, "ja hän tulee hakemaan minua."

"Ennenkuin sinä lähdet, olen lähettänyt hänet pois. Minusta tulee meidän molempien pyöveli. Ah, hänen täytyy uskoa, etten minä rakasta häntä enää. Ja tämä kirje, ystäväni, siinä oli lauseita, jotka näen tulikirjaimilla kirjoitettuna."

Vaunut pysähtyivät portin eteen.

"Ah!" huudahti markisitar jonkunlaisella ilolla, "hän tulee julkisesti, ilman mitään salaperäisyyttä."

"Lordi Grenville", huudahti palvelija.

Markisitar seiso suorana, liikkumattomana. Kun hän näki Arturin kalpeana, laiha ja kärsivänä, oli hänen mahdoton pysyä ankarana. Vaikka lordi Grenville tunsivat rajatonta pettymystä, kun ei saanut olla kahdenkesken Julian kanssa, esiintyi hän kylmänä ja tyynenä. Mutta näihin molempiin naisiin, jotka tunsivat hänen rakkautensa, vaikutti hänen käytöksensä, hänen äänensä, hänen katseittensa ilme sellaisella voimalla, mikä väitetään olevan sähkörauskulla. Markisitar ja rouva de Wimphen olivat kuin lumotut tämän kuulumattoman surun voimakkaasta vaikutuksesta. Lordi Grenvillen äänen väre sai rouva d'Aiglemontin vapisemaan niin ankarasti, ettei hän uskaltanut vastata hänelle pelosta, että hän huomaisi oman vaikutusvaltansa häneen. Lordi Grenville ei uskaltanut katsoa Juliaan, ja rouva de Wimphen jäi siten melkein yksin hoitamaan välinpitämätöntä keskustelua. Julia loi häneen katseen täynnä liikuttavaa kiitollisuutta hänen siten antamastaan avusta. Molemmat rakastavaiset hillitsivät siten tunteensa ja olivat pakotetut pysymään velvollisuuden ja sopivaisuuden määräämissä rajoissa. Mutta nyt ilmoitettiin herra de Wimphen, ja kun molemmat ystävättäret näkivät hänen tulevan, loivat he toisiinsa katseen ja ymmärsivät sanoitta, että asema tuli vaikeammaksi. Mahdotonta oli vihkiä herra de Wimpheniä tähän salaiseen murhenäytelmään, eikä Louisa löytänyt mitään pätevää tekosyytä pyytääkseen miestänsä antamaan hänen viipyä ystävättäreensä luona. Kun rouva de Wimphen puki päällensä saalin, nousi Julia ylös juurikuin auttaakseen häntä ja kuiskasi:

"Minä olen nyt tyyni. Kun hän on tullut julkisesti minun luokseni, niin mitäpä minulla olisi pelkäämistä? Mutta jos sinä et olisi ollut saapuvilla ensi hetkellä, kun näin hänet niin muuttuneena, niin minä en olisi voinut pitää itseäni pystyssä."

"No, Artur, te ette totellut minua", sanoi rouva d'Aiglemont vapisevalla äänellä, palattuaan ja istuuduttuaan eräälle kahden hengen sohvalle, johon Artur ei uskaltanut tulla istumaan.

"Minä en voinut enää vastustaa haluani saada kuulla ääntänne, olla lähellä teitä. Se oli mielettömyyttä, hulluutta. Minä en voi enää hillitä itseäni. Minä olen tutkinut itseäni hyvin tarkasti, minä olen liian heikko. Minun täytyy kuolla. Mutta kuolla näkemättä teitä, kuulematta hameenne kahinaa, vastaanottamatta kyyneleitänne, mikä kuolema!"

Hän tahtoi poistua Julian luota, mutta tehdessään nopean liikkeen putosi pistooli hänen taskustaan. Markisitar katsoi tätä asetta ilman, että silmänsä ilmaisivat rakkautta tahi pienintäkään ajatusta. Lordi Grenville nosti ylös pistoolin ja näytti olevan hyvin epämiellyttävästi liikutettu tästä tapauksesta, joka saattoi näyttää rakastajan tahalla tehdyiltä tempulta.

"Artur?" kysyi Julia.

"Rouva markisitar", vastasi hän ja loi silmänsä alas, "minä tulini täynnä toivoa, minä luulin..."

Hän vaiken.

"Tahdoitteko tehdä itsemurhan täällä minun luonani?" huudahti Julia.

"En yksinäni", vastasi hän hiljaan.

"Kenen vielä te tahdoitte tappaa? Ehkä mieheni?"

"Ei, ei!" huudahti hän tukahutetulla äänellä. "Mutta rauhoittukaa", lisäsi hän, "minä olen luopunut onnettomasta päätöksestäni. Kun astuin sisään, kun näin teidät, silloin sain minä voiman vaieta, kuolla

yksin."

Julia nousi ylös ja heittäytyi Arturin syliin. Huolimatta nyyhkytyksistään kuuli hän hänen lemmensanansa:

"Olla onnellinen ja sitten kuolla..." sanoi hän. "Niin, niin!"

Koko Julian elämäkerta sisältyi tähän huudahdukseen, tähän luonnon ja lemмен huutoon, johon uskontoa vailla olevat naiset lankeevat. Artur otti hänet syliinsä ja kantoi sohvalle äkkinäisellä kiihkolla, minkä odottamaton onni lahjoittaa. Mutta äkkiä riuhtaisihe markisitar rakastajansa sylistä, loi häneen jäykän katseen niinkuin nainen, joka on kuolettavan epätoivon vallassa, tarttui hänen käteensä, otti kynttilän ja vei hänet mukaansa makuuhuoneeseen. Tultuaan sen sängyn eteen, jossa Helena nukkui, veti hän hiljaa vuodeuutimet syrjään ja näytti nukkuvaa lastaan toisella kädellä varjostaen kynttilää, ettei sen valo kohtaisi pienokaisen läpikuultavia ja tuskin ummistettuja silmäluomia. Helena makasi käsivarret hajallaan ja hymyili nukkuessaan. Julia osoitti katseella lastansa lordi Grenvillelle. Tämä katse sanoi kaikki.

"Puolison voimme me hyljätä silloinkin, jos hän rakastaa meitä. Mies on vahva olento, hänellä on keinoja lohduttaa itseään. Me voimme uhmata maailman lakia. Mutta mitä on lapsi ilman äitiä?"

Kaikki nämä ajatukset ja tuhansia vielä rukoilevampia oli hänen katseessaan.

"Me voisimme ottaa hänet mukaamme", kuiskasi Artur, "minä pitäisin hänestä niin paljon..."

"Äiti!" huudahti Helena ja heräsi.

Tämän sanan kuullessaan puhkesi Julia itkemään. Lordi Grenville istuutui ja jäi siihen käsivarret ristissä mykkänä ja synkkänä.

"Äiti!" Tämä kaunis lapsellinen huudahdus herätti niin monta jaloa tunnetta, niin paljon vastustamatonta myötätuntoisuutta, että rakkaus hetkeksi musertui äidinrakkauden mahtavasta äänestä. Julia ei ollut enään nainen, hän oli äiti. Lordi Grenville ei vastustanut häntä enää. Julian kyyneleet olivat voittaneet hänet. Samassa hetkessä avattiin eräs ovi kiivaasti ja sanat: "Rouva d'Aiglemont, oletko sinä siellä?" kaikuivat kuin ukkosen pamahdus molempain rakastajain sydämen läpi. Markiisi oli tullut takaisin. Ennen kuin Julia oli ehtinyt malttaa mieltänsä, suuntasi kenraali askeleensa vaimonsa huoneeseen. Molemmat huoneet olivat toistensa vieressä. Onneksi antoi Julia merkin lordi Grenvillelle, joka riensi piiloon pukuhuoneeseen, jonka oven markisitar sulki.

"Kas, tässä minä olen, rakas ystäväni", sanoi Viktor. "Metsästyksestä ei tullutkaan mitään. Minä aijon mennä nukkumaan."

"Hyvää yötä!" sanoi Julia. "Minä aijon tehdä samoin. Anna minun riisuutua rauhassa."

"Kuinka tyly te olette tänä iltana! Minä tottelen teitä, rouva markisitar."

Kenraali meni omaan huoneeseensa. Julia seurasi häntä sulkeakseen oven, joka johti hänen huoneeseensa, ja riensi vapauttamaan lordi Grenvilleä. Hän sai takaisin koko mielenmalttinsa ja ajatteli, että vanhan lääkärinsä käynti hänen luonaan voisi olla aivan luonnollinen; hän voisi jättää hänet vierashuoneeseen mennäkseen panemaan levolle tyttärensä ja hän pyytäisi hänen menemään sinne aivan hiljaa. Mutta kun hän avasi pukuhuoneen oven päästi hän vihlovan huodon. Lordi Grenvillen sormet olivat joutuneet oven väliin ja murskaantuneet.

"Mitä tämä on?" kysyi miehensä.

"Ei mitään!" vastasi hän. "Minä pistin itseäni nuppineulalla."

Hänen huoneensa ovi avautui äkkiä. Markisitar luuli, että miehensä tuli osanotosta häntä kohtaan ja tunsu inhoa tätä osanottoa kohtaan, joka ei lähtenyt sydäimestä. Hän tuskin ehti sulkea pukuhuoneen oven, eikä lordi Grenville ehtinyt ottaa pois kättänsä. Kenraali tuli todellakin sisään, mutta markisitar erehtyi, hän tuli jonkin vuoksi, joka koski häntä itseä.

"Voitko lainata minulle silkkikaulaliinan? Tuo tuhma Charles ei ole antanut minulle yhtään ainoata liinaa sitoakseni päähäni. Ensi aikana kun me olimme naimisissa, järjestit sinä kaikki minun tavarani niin turhantarkalla huolellisuudella, että se oli oikein ikävä. Voi, kuherruskuukausi ei kestänyt kauvan ei minulle eikä minun kaulaliinoilleni! Nyt olen minä jätetty noiden ihmisten maallikkohoidon varaan, eikä kukaan heistä välitä minusta."

"Tässä on kaulaliina. Ettekö ollut vierashuoneessa?"

"En."

"Te olisitte ehkä vielä voinut tavata lordi Grenvillen siellä."

"Onko hän Pariisissa?"

"Siltä näyttää."

"Ah, minä menen sinne ... tuo hyvä lääkäri..."

"Mutta kenties hän on jo mennyt!" huusi Julia.

Markiisi seisoి tällä hetkellä keskellä vaimonsa huonetta sitoen silkkikaulaliinaa päähänsä ja tyytyväisenä katsoen peiliin.

"Minä en tiedä missä palvelusväki on", sanoi hän. "Minä soitin Charles'ia kolme kertaa, eikä hän tullut. Eikö teillä ole edes kamarineitsyitä täällä? Soita hänet tänne! Minä tahtoisin saada peitteen lisää yöksi."

"Paulina on mennyt ulos", vastasi hän kuivasti.

"Kello kaksitoista yöllä?" kysyi kenraali.

"Minä annoin hänelle luvan mennä ooperaan..."

"Se on merkillistä", sanoi markiisi ja alkoi riisuutua. "Luulin nähneeni hänet, kun tulin portaita ylös."

"Silloin hän on varmaan tullut kotiin", sanoi Julia teeskennellyllä kärsimättömyydellä.

Jottei herättäisi miehessään mitään epäilystä, veti hän soittokelloa, mutta hyvin heikosti.

Mitä sitten tapahtui tänä yönä, ei tullut milloinkaan oikein ilmi, mutta kaikki oli yhtä yksinkertaista, yhtä kauheata, kuin ne arkipäiväiset kotikohtaukset, jotka tapahtuivat ensin. Seuraavana päivänä rupesi markisitar d'Aiglemont vuoteen omaksi moneksi päiväksi.

"Mitä merkillisiä asioita on tapahtunut sinun luonasi, koska kaikki ihmiset puhuvat sinun vaimostasi?" kysyi herra de Ronquerolles herra d'Aiglemontilta pari päivää tämän onnettoman yön jälkeen.

"Usko minua äläkä mene naimisiin!" sanoi d'Aiglemont. "Verho Helenan sängyn ympäri syttyi tuleen, ja vaimoni pelästyi niin, että nyt hän on varmaankin tullut kipeäksi vuoden ajaksi, sanoo lääkäri. Jos sinä menet naimisiin kauniin naisen kanssa, tulee hän rumaksi; jos sinä nait nuoren tytön, jolla on loistava terveys, tulee hän kivulloseksi; sinä luulet hänellä olevan lämpimiä tunteita, ja hän on kylmäkiskoinen; tahi myös, jos hän näyttää kylmältä, niin on hän itse asiassa niin intohimoinen, että hän tappaa sinut tahi häpäisee sinut. Milloin on mitä lempein olento jankuttaja, ja jankuttajat eivät milloinkaan ole lempeitä; milloin kehittää lapsi, jonka olet vastaanottanut heikkona ja mitättömänä, raudanlujan tahdonvoiman, perkeleellisen mielenlaadun. Minä olen väsynyt koko avioliittoon."

"Tahi vaimoosi."

"Sitä minä en juuri tiedä, miten se olisi käynyt päinsä. Mutta tosiaankin, tahdotko mennä mukaan Saint-Thomas d'Aguin'iin lordi Grenvillen hautajaisiin?"

"On sekin huvitus. Mutta", jatkoi Ronquerolles, "tiedetäänkö oikeastaan, mistä syystä hän kuoli?"

"Hänen kamaripalvelijansa väittää, että hän seisoi koko yön rautakaiteella ikkunan ulkopuolella pelastaakseen rakastajattarensa kunnian; ja viime päivinä oli niin sietämättömän kylmää!"

"Sellainen uhraus olisi kunnioitusta ansaitseva meissä, jotka olemme vanhoja ja tottuneita, mutta lordi Grenville oli nuori ja ... englantilainen. Noiden englantilaisten pitää aina tehdä itsensä kuuluisaksi jollakin tavalla."

"Oh", vastasi d'Aiglemont, "sellaiset sankariteot riippuvat siitä, minkälainen on nainen, jonka vuoksi ne tehdään, eikä Artur-parka kuollut missään tapauksessa minun vaimoni takia!"

II.

Pienen Loing-joen ja Seine-joen välillä leviää iso tasanko, jota reunustavat Fontainebleau'n metsä ja Moret'in, Nemours'in ja Montereau'n kaupungit. Tällä hedelmättömällä maisemalla näkyy vain muutamia yksinäisiä mäkiä. Siellä täällä niittyjen keskellä on pieniä metsälehdikköjä, jotka ovat metsänriistan turvapaikkana, muuten näkee kaikkialla vain noita loppumattomia harmaita tahi kellertäviä viivoja, jotka ovat ominaisia koko seudulle Sologne'n, Beauce'n ja Berrin ympäristöllä. Keskellä tasankoa Moret'in ja Montereau'n välillä huomaa matkustaja vanhan linnan nimeltä Saint-Lange, jonka ympäristöiltä ei puutu suuruutta eikä majesteettisuutta. Siellä on komeita jalavakäytäviä, vallihautoja ja pitkiä pyörö-muureja, suunnattomia puistoja ja isoja linnamaisia rakennuksia, joiden rakentamiseen on vaadittu tulot raskaista verokuormista ja vuokramaksuista, omavaltaisen kiskonnan tulokset tahi suuret aatelisomaisuudet, jotka Code civil'in — uuden siviililain — moukari nyt on murskannut. Jos joku taiteilija tahi haaveilija sattumalta olisi eksynyt näille maanteille syvine pyörävakoineen tahi niille savitanterille, jotka reunustavat ja suojaavat tätä seutua, olisi hän ihmetelty, mistä oikusta tämä runollinen linna oli heitetty tänne ruoholakeuksille keskelle liitu-, marmori- ja santaerämaata, missä ilo kuolee ja ikävä välttämättä syntyy tahi missä sielua lakkaamatta väsyttää äänetön yksinäisyys ja yksitoikkoinen taivaanranta, joiden kieltoperäinen kauneus sopii kärsimyksille, jotka eivät tahdo tietää mistään lohdutuksesta.

Eräs nuori nainen, josta Pariisissa puhuttiin hänen sulavuutensa, kauneutensa ja lahjakkuutensa takia ja jonka yhteiskunnallinen asema ja varallisuus olivat vastaavassa suhteessa hänen kuuluisuuteensa, oli pienen noin penikulman päässä Saint-Lange'esta sijaitsevan kylän ihmeeksi tullut ja asettunut sinne vuoden 1820 lopussa. Vuokraajat ja talonpojat eivät olleet nähneet mitään linnan omistajaa niin kauvan kuin voivat muistaa. Vaikka maa oli hyvin hedelmällinen, oli se jätetty pehtorin hoidettavaksi ja vanhain palvelijain viljeltäväksi. Rouva markisittaren tulo olikin herättänyt täydellisen hälinän seudulla. Joukko ihmisiä oli kokoontunut ryhmiin kylän laidalle, pienen majatalon pihalle, joka sijaitsi Nemours'iin ja Moret'iin kulkevien teiden risteyksessä, nähdäkseen vaunut, jotka jotenkin hitaasti ajoivat ohi, sillä markisitar oli ajanut Pariisista omilla hevosilla. Vaunujen takapuolella istui kamarineitsyt ja piti sylissään pientä tyttöä, joka näytti enemmän vakavalta kuin iloiselta. Heidän edessään makasi äiti niinkuin kuoleva, jonka lääkärit lähettävät maalle. Nuoren kivulloisen naisen surullinen ulkomuoto ei kovinkaan paljon tyydyttänyt kylän tuumailevia asukkaita, jotka olivat toivoneet hänen saapumisensa Saint-Lange'en tuovan eloa ja liikettä kylään. Sillä oli aivan selvää, että kaikenlainen liikunta oli vastenmielistä tälle sairaalle naiselle.

Saint-Lange'n terävin pää selitti illalla kapakassa, huoneessa, missä paikkakunnan arvomiehet istuivat ja joivat, että rouva markisittaren surullisesta ulkomuodosta päättäen hän oli varmaankin menettänyt omaisuutensa. Sanomalehdet kertoivat, että herra markiisin piti seurata d'Angoulême'n herttuaa Espanjaan, ja hänen poissaolonsa ajaksi piti rouvan muuttaa Saint-Lange'en säästääkseen mitä tarvittiin pörssikeinottelussa kärsittyjen tappioiden korvaamiseen. Markiisi oli suuri pelaaja. Ehkä myytäisiin maatila pieniin palstoihin jaettuna. Silloin olisi helppo tehdä hyvä kauppa. Jokaisen pitäisi ruveta laskemaan rahojaan, vetämään ne kätköpaikoistaan ja laskemaan yhteen tulojaan saadakseen osansa Saint-Lange'n myynnissä. Tämä mahdollisuus näytti niin houkuttelevalta, että jokainen hyvinvoivista asukkaista tuli uteliaaksi tietämään, oliko todellakin toivoa siitä; mutta kukaan heistä ei voinut selittää, mikä onnettomuus se oli, joka saattoi heidän rouvansa näin talven alussa sinne vanhaan linnaansa Saint-Lange'en, kun hänellä oli toisiakin maatiloja, jotka olivat kuuluisia iloisesta asemastaan ja kauniista puistoistaan. Pormestari meni esiintuomaan markisittarelle kunnioituksensa, mutta häntä ei otettu vastaan. Pormestarin jälkeen saapui pehtori, mutta yhtä huonolla menestyksellä.

Rouva markisitar ei jättänyt milloinkaan huonettansa muutoin kuin siivoamisen ajaksi, ja sen ajan vietti hän viereisessä salongissa, jossa söi päivällistä, jos voi sanoa päivällisen syömiseksi, istuutumista pöytään, jossa katselee vastenmielisyydellä ruokia ja ottaa niistä juuri niin paljon kuin tarvitsee, ettei kuolisi nälkään. Sitten meni hän heti takaisin vanhakuosiseen nojatuoliin, jossa oli istunut aamusta alkaen ikkunakomerossa, sen ainoan ikkunan luona, joka valaisi hänen huonettansa. Hän ei nähnyt tytärtänsä muuta kuin niinä harvoina hetkinä, jotka kuuluivat tämän aterian nauttimiseen, ja kuitenkin näytti tuskin voivan kärsiä häntä läheisyydessään. Eikö tarvita kuulumattomia suruja tukehuttaakseen äidinrakkautta nuorena naisessa? Kukaan palvelijoista ei saanut tulla hänen huoneeseensa. Hänen kamarineitsyensä oli ainoa, jonka palveluksia hän suosi. Hän vaati, että olisi ehdottoman hiljaista linnassa, tyttärensä sai leikkiä kaukana hänestä. Hänen oli niin vaikea kärsiä pienintäkin melua, että jokainen ihmisääni, yksin hänen oman lapsensakin, koski häneen kipeästi. Paikkakunnan väki puhui paljon hänen omituisuuksistaan; mutta kun oli koetettu antaa kaikki mahdolliset selitykset, eivät läheisyydessä olevat pikkukaupungit eikä maalaiskansa ajatelleet enää tätä sairasta naista.

Kun markisitar siten oli jätetty yksikseen, saattoi hän elää täydellisesti äänettömänä hiljaisuudessa, jonka oli levittänyt ympärillensä, eikä hänellä ollut mitään aihetta jättää sitä seinämatoilla sisustettua huonetta, missä hänen isoäitinsä oli kuollut ja mihin hän oli tullut hitaasti kuihtuakseen ilman todistajia, syrjäisten tunkeutumatta hänen luokseen, tarvitsematta kärsiä teeskennellyn ystävällisyyden valheellisia ilmauksia, jotka kaupungeissa tuottavat kuoleville kaksinkertaisesti kiusallisen

kuolemankamppailun. Tämä nainen oli kahdenkymmenen kuuden vuoden vanha. Tässä ijässä sielu, joka vielä on täynnä runollisia harhakuvia rakastaa ajatella kuolemaa kuin hyväatekoa. Mutta kuolema keimailee nuorten kanssa; milloin lähestyy se heitä, milloin vetäytyy taas takaisin, näyttäytyy ja taas piiloutuu; sen hitaus saa heidät kadottamaan halun siihen ja sen aiheuttama epävarmuus heittää heidät lopuksi takaisin elävään elämään, jossa he kohtaavat surun, joka järkähtämättömämmin kuin kuolema iskee heihin antamatta odottaa. Ja tämä nainen, joka ei tahtonut elää, sai tässä yksinäisessä sulkeutuneisuudessaan tuntea tämän hitauden katkeruutta ja henkisessä kuolinkamppailussa, josta kuolema ei tehnyt loppua, käydä läpi kauhean itsekkäisyysopetuksen, joka riistäisi hänen sydäimestään kaiken lämmön ja tekisi hänet sellaiseksi, kuin maailma tahtoi hänen olevan.

Tämä julma ja surullinen oppi on aina meidän ensimmäisten surujemme hedelmä. Markisittarella oli todellakin suru ensi ja kenties ainoan kerran elämässään. Eikö olisikin erehdystä luulla, että tunteet uudistuvat? Kun ne kerran ovat täyttäneet meidän sydämemme, niin eivätkö ne silloin aina ole sen pohjalla? Ne uinahtavat ja taas heräävät aina elämän vaiheiden mukaan; mutta ne pysyvät aina ja niiden olemassaololla on vaikutusvaltaa meidän sieluunne. Sentähden on joka tunteella ainoastaan yksi suuri päivänsä: se enemmän tahi vähemmän pitkä päivä, jolloin se puhkesi ensimmäiseen myrskyynsä. Siten tulee suru, tämä pysyväisin meidän tunteistamme, eläväksi ainoastaan ensimmäisen puhkeamisensa hetkellä; sen seuraavat ilmaukset tulevat yhä heikommiksi johtuen meidän tottumuksestamme siihen tahi siitä luontomme laista, joka, pysyäkseen elossa, asettaa tätä hävittävää voimaa vastaan yhtä suuren voiman, mutta joka on salainen, itsekkäisyyden laskelmien luoma. Mutta mikä kaikista kärsimyksistä ansaitsee surun nimen? Vanhempien menettäminen on suru, johon luonto itse on valmistanut ihmisen; ruumiillinen kipu on ohimenevä eikä koske sielua, ja jos se jatkuu, ei se ole enää kipu, vaan kuolema. Jos nuori nainen kadottaa vastasyntyneen lapsensa, niin voi aviorakkaus pian lahjoittaa hänelle uuden. Tämä tuska on myös ohimenevä. Sanalla sanoen, tämä kärsimys ja monet muut ovat tavallaan iskuja ja haavoja, mutta mikään ei kohtaa elämänvoimaa sen sisimpään, ja niitä täytyy seurata useita toisensa jälkeen tappaaksensa sen tunteen, joka ajaa meidät onnenetsintään. Suuren totisen surun pitäisi silloin olla kivun, kylliksi kuolettavan kerralla sammuttaakseen menneisyyden, nykyisyyden ja tulevaisuuden, kivun, joka ei jättäisi mitään elämän osaa koskematta, ainiaaksi nujertaisi ajatuksen, painaisi kulumattoman leimansa huuliin ja otsaan, kuluttaisi tahi rikkoisi ilon kiihoittimet painamalla sieluun vastenmielisyyden koko maailmaa kohtaan. Mutta ollakseen mittaamattoman, masentaakseen tällä tavalla sielun ja ruumiin, pitää pahan lisäksi kohdata meitä sillä elämän hetkellä, jolloin kaikki sielun ja ruumiin voimat ovat nuoria ja iskeä salaman tavalla täysin elävään sydämeen. Silloin tekee paha meihin syvän haavan; kärsimys on suuri, eikä yksikään olento voi läpikäydä tätä tautia ilman jotakin runollista muutosta: joko suuntaa hän tiensä taivasta kohti tahi, jos jää tänne alas, menee takaisin maailmaan valehtelemaan sille, näyttelemään jotain osaa. Hän tuntee nyt ne kulissit, joiden taakse vetäydytään tekemään suunnitelmia, itkemään tahi laskemaan leikkiä. Tämän perinpohjaisen murroksen jälkeen ei löydy enää mitään salaisuuksia yhteiskuntaelämässä, joka tämän jälkeen on kumoamattomasti tuomittu. Markisittaren ikäisissä nuorissa naisissa aiheutuu tämä ensimmäinen, tämä enimmäin täriseyttävä kaikista suruista aina samasta syystä. Nainen ja varsinkin nuori nainen, joka on yhtä lahjakas henkisesti kuin kaunis, ei laiminlyö milloinkaan panemasta koko elämänsä siihen, mihin luonto, tunne ja yhteiskunta vetävät häntä, saadakseen hänet täydelliseen perikatoon. Jos tämä elämä saa hänet purjehtimaan kumoon, ja hän kuitenkin jää maahan, saa hän siellä kestää mitä suurimpia kärsimyksiä samoista syistä, jotka tekevät ensimmäisen rakkauden kauneimmaksi kaikista tunteista. Miksei tällä tunteella ole milloinkaan ollut maalaajaansa tahi runoilijaansa? Mutta voikohan sitä maalata, voiko sitä lauluissa kuvata? Ei, sen synnyttämät mielialat ovat sitä laatua, ettei niitä voi eritellä eikä taiteen väreillä kuvata. Sitä paitsi näistä kärsimyksistä ei kerrota milloinkaan kenellekään; lohduttaakseen naista niistä täytyy arvata ne, sillä aina katkerasti kätkeytyinä ja uskonnollisesti tunnettuina pysyvät ne sielun pohjalla kuin lumivyöry, joka laaksoon vieressään kaataa kumoon kaikki raivatakseen itselleen tietä.

Markisitar oli näiden kärsimysten uhri, kärsimysten, jotka kauvan pysyvät tuntemattomina, sillä kaikki koko maailmassa tuomitsevat ne, samalla kuin tunne hyväilee niitä ja todellisen naisen omatunto aina puolustaa niitä. Näiden surujen laita on sama kuin niiden lasten, joita välttämättömästi kolhitaan elämässä ja jotka ovat lujemmin sidotut äidin sydämeen kuin onnelliset ja lahjakkaat lapset. Tämä hirveä tapaus, joka kuolettaa kaikki elämässä meidän ulkopuolellamme, ei ollut ehkä milloinkaan ollut niin tehoisa, niin täydellinen, niin asianhaarojen julmasti suurentama, kuin se oli markisittarelle. Nuori ja jalo mies, jota hän rakasti ja jonka rakkauteen hän ei milloinkaan ollut myöntynyt kuuliaisuudesta maailman lakia kohtaan, oli kuollut pelastaakseen hänelle sen, mitä maailma kutsuu *naisen kunniaksi*. Kenelle hän voisikaan sanoa: "Minä olen onneton!" Hänen kyöneleensä olisivat häväisseet miestänsä, joka oli ensimmäisenä syynä tapaturmaan. Lait ja tavat olisivat tuominneet hänen valituksensa, ystävätär olisi nauttinut niistä, mies olisi koettanut saada etua niistä. Ei, tämä sureva naisparka ei saanut itkeä suruansa muutoin kuin erämaassa, kaluta suruansa siellä tahi antaa surun kaluta itseänsä, kuolla tahi kuolettaa jotain sisässänsä, ehkä omantuntonsa. Useita päiviä sitten istui hän katse kiinnitettynä sileään taivaanrantaan, missä, kuten hänen vastaisessa elämässään, ei ollut mitään etsittävää, ei mitään toivottavaa, missä kaiken saattoi tarkastaa yhdellä silmäyksellä ja missä hän

kohtasi sen kylmän epätoivon haamun, joka alituisesti raateli hänen sydäntänsä. Sumuiset aamuhetket, puoleksi pilvinen taivas, harmaana kaariholvina lähellä maata kulkevat pilvet sopivat hyvin yhteen hänen sairaalloisen mielialansa kanssa. Hänen sydämensä ei puristunut kokoon, ei ollut enemmän tai vähemmän kuivettunut; ei, hänen raitis ja kukoistava luonteensa kivettyi sietämättömän surun pitkästä vaikutuksesta, koska se oli päämäärätön. Hän kärsi itsensä kautta ja itseksensä. Eikö tällainen kärsiminen ole samaa kuin vaipua itsekkäisyyteen? Hänen omaatuntoansa kiusasivatkin siellä risteilevät hirvittävät ajatukset. Hän tutki rehellisesti sisällistä elämäänsä ja huomasi olevansa kaksinainen olento. Hänessä oli nainen joka tunsu, nainen, joka kärsi, ja nainen, joka ei tahtonut kärsiä. Hän muistutteli nuoruutensa iloja, jotka olivat kuluneet ilman että hän oli saanut selvää niistä ja joiden valoisat kuvat joukoin sukelsivat esiin syyttääkseen kaikkia hänen avioliittonsa pettymyksiä, avioliiton, joka oli ollut sopiva maailman silmissä, mutta itse asiassa kauhea. Mitä hänen nuoruutensa kaunis kainous, hänen itseltänsä kieltämä onni ja maailmalle tehdyt uhrauksensa olivatkaan hyödyttäneet? Vaikka kaikki hänessä huokui ja odotti rakkautta, kysyi hän nyt itseltään, mitä hän varten hän oli saanut liikkeittensä sulavuuden, hymyilynsä viehätysten ja ruumiinsa kauneuden? Hän ei pitänyt enää siitä, että tunsu itsensä nuoreksi ja kaipaavaksi, yhtä vähän kuin pidetään säveleestä, jota alituisesti ajatuksettomasti toistetaan. Yksin kauneutensakin oli hänestä sietämätön kuten hyödytön seikka ainakin. Hän näki kauhulla, että täst'edes hän ei voinut olla täydellinen olento. Eikö hänen sisällinen olemuksensa ollut kadottanut kyvyn maistaa viehättävän uutuuden vaikutelmia, jotka tekevät elämän niin iloiseksi? Vastaisuudessa enimmäkseen hänen tunteistansa usein yhtä pian haihtuvat kuin ne koetaankin, ja monet niistä, jotka ennen olivat liikuttaneet häntä, jättäisivät nyt hänet välinpitämättömäksi. Ruumiillisen lapsuutemme jälkeen tulee sydämen lapsuus. Mutta tämän toisen lapsuuden oli hänen rakastettunsa ottanut mukaansa hautaan. Ollen vielä nuori kaipauksensa kautta, ei hänellä ollut enää sitä täydellistä sielun nuoruutta, joka lahjoittaa koko elämälle arvonsa ja tuoksunsa. Eikö hän aina säilyttäisi itsessään lohtumattoman surun lähteen, joka riistäisi hänen tunteiltaan niiden tuoreen vihreyden ja lennokkuuden? Sillä mikään ei voinut enää lahjoittaa hänelle toivomaansa onnea, jonka hän oli unelmoinut niin kauniiksi. Hänen ensimmäiset todelliset kyynelensä kuluttivat sen taivaallisen tulen, joka valaisee sydämen ensimmäisiä tunteita, aina kärsisi hän siitä, ettei ollut kaikkea, mitä olisi voinut olla. Tästä vakaumuksesta täytyi johtua katkeran vastenmielisyyden, joka saa ihmisen kääntymään pois silloin kuin uusia iloja tarjoutuu. Hän arvosteli elämää niinkuin vanhus, joka on jättämäisillään sen. Vaikka hän tunsu itsensä nuoreksi, painoi hänen ilottomien päivien lukumäärä hänen sielunsa, mursi sen ja teki sen ennen aikojaan vanhaksi. Epätoivon huudolla vaati hän maailmalta sitä, mitä sen piti antaa hänelle sen rakkauden sijaan, joka oli auttanut häntä elämään ja jonka hän oli kadottanut. Hän kysyi itseltänsä, eikö hänen rakkaudessaan, joka oli ollut niin siveellinen ja puhdas, ajatus ollut ollut rikoksellisempi kuin teko. Hän nautti tuomitessaan itsensä rikokselliseksi juurikuin uhmatukseen maailmaa ja lohduttaakseen itseänsä ettei ollut saanut suremansa miehen kanssa nauttia sitä täydellistä onnea, joka, sielun vaipuessa sieluun vähentää maan päälle jääneen toisen rakastavaisen surun tietäessään nauttineensa onnen täydellisesti, antautuneensa kokonaan ja saaneensa itseensä juurikuin leiman rakastetusta. Hän oli tyytymätön kuin näyttelijätär, joka on menettänyt osansa, sillä tämä suru valtasi koko hänen olentonsa, hänen sydämensä ja päänsä. Jos hänen olemuksensa oli kärsinyt vääryyttä sisimmässään, ei turhamaisuus ollut vähemmän loukattu kuin se hyvyys, joka pakottaa naisen uhrautumaan. Esittelemällä itselleen kaikki kysymykset, panemalla liikkeelle kaikki yhteiskunnallisen, siveellisen ja ruumiillisen elämän meille antamat vaikuttimet, rasitti hän niin sielunsa voimia, ett'ei keskellä mitä ristiriitaisimpia mietteitä voinut enää pitää ajatuksiaan koossa. Toisinaan avasi hän sumun laskeutuessa ikkunansa, ja seisoi siinä ilman ainoatakaan ajatusta koneellisesti hengittäen sisäänsä kosteata ilmaa, liikkumattomana, näköjään aivan sieluttomana, sillä hänen surunsa kumeat iskut tekivät hänet yhtä tunnottomaksi luonnon sopusoinnuille kuin ajatuksen viehätystellekin.

Eräänä päivänä päivällisaikaan, kun aurinko hetkeksi välähti, tuli hänen kamarineitsyensä kutsumatta sisään ja ilmoitti:

"Nyt on jo neljäs kerta, kun kirkkoherra tulee saadakseen tervehtiä rouva markisitar, ja hän on niin itsepintainen tänään, että emme enää tiedä, mitä vastata hänelle."

"Hän varmaankin tahtoo saada rahaa pitäjän köyhiä varten, tässä on kaksikymmentäviisi kultarahaa, anna ne hänelle minulta!"

"Rouva markisitar", sanoi kamarineitsyt palatessaan kohta takaisin, "herra kirkkoherra ei tahdo ottaa vastaan rahaa, mutta hän pyytää saada puhua teidän kanssanne."

"Tulkoon sitten sisään!" sanoi markisitar ja teki harmia osoittavan eleen, joka ei ennustanut mitään iloista vastaanottoa papille, jonka tunkeilevista käynneistä hän varmaankin tahtoi tehdä lopun lyhyen ja suoran selityksen kautta.

Markisitar oli kadottanut äitinsä aivan nuorena ja hänen kasvatuksensa oli luonnollisesti kyllä saanut vaikutuksia siitä höllyydestä, joka vallankumouksen aikana irroitti uskonnolliset siteet Ranskassa.

Jumalanpelko on naishyve, jota ainoastaan naiset osaavat täydellisesti opettaa, ja markisitar oli kahdeksannentoista vuosisadan lapsi, vuosisadan, jonka filosofista uskoa hänen isänsä tunnusti. Hän ei ottanut osaa uskonnollisiin menoihin. Hänestä oli pappi julkinen virkamies, jonka hyöty hänen mielestään oli epäiltävä. Siinä tilassa, missä hän nyt oli, saattoi uskonnon ääni tehdä hänen kärsimyksensä vain pahemmiksi; sitä paitsi ei hänellä ollut paljon luottamusta maalaispappeihin ja heidän tietoihinsa; hän päätti sentähden osoittaa papille, missä hänen paikkansa oli ja rikkaiden tavallista keinoa käyttäen vapauttaa itsensä hänestä almun avulla. Kirkkoherra tuli ja hänen ulkomuotonsa ei muuttanut markisittaren ajatuksia. Hän sai nähdä pienen, paksun, isomahaisen miehen punaisine kasvoineen, mutta vanhan ja ryppyisen, miehen, joka koetti hymyllä, mutta tuskin osasi; hänen kalju poikittain monilukuisten ryppejen uurtama päälakensa kallistui suorassa kulmassa kasvoja vastaan, saaden ne näyttämään pienemmiltä, muutama valkea hiuskarva koristi päätä niskan kohdalla ulottuen korviin saakka. Siitä huolimatta näkyi pappi olevan iloisenluontoinen mies. Hänen paksut huulensa, hänen lievästi pysty nenänsä, hänen kaksinkertaisiin poimuihin uppoava leukansa todistivat onnellista luonnetta. Markisitar näki ensin vain nämä pääpiirteet, mutta jo ensimmäisistä sanoista, jotka pappi lausui, ihmetteli hän hänen lempeätä ääntänsä; hän katseli häntä tarkkaavaisemmin ja huomasi hänen harmaantuneiden kulmakarvojensa alla parin silmiä, jotka olivat itkeneet ja sitä paitsi poskensa piirre sivultapäin katsottuna antoi hänen kasvoilleen niin voimakkaan surun ilmeen, että markisitar huomasi miehen tässä maalaispapiissa.

"Rouva markisitar, rikkaat kuuluvat meille ainoastaan silloin kun ovat onnettomia, ja kun nainut nainen, joka on nuori, kaunis ja rikas eikä ole kadottanut lastansa tahi vanhempiansa, on murheellinen, on helppo arvata hänen surunsa. Näiden syynä ovat tavallisesti haavat, joiden polttavan kivun ainoastaan uskonto voi lieventää. Teidän sielunne on vaarassa, rouvaseni. Minä en puhu teille nyt toisesta elämästä, joka odottaa meitä! Ei, minä en ole rippituolissa. Mutta enkö ole velvollinen puhumaan teille teidän vastaisesta elämästänne tässä maailmassa? Silloin te varmaankin annatte anteeksi vanhalle miehelle, joka tunkeutuu teidän luoksenne ainoastaan teidän oman onnenne takia."

"Onni, herraseni, ei ole enää minua varten. Minä tulen pian kuulumaan teille, kuten te sanotte, mutta ainiaaksi."

"Ei, rouvaseni, te ette kuole siihen onnettomuuteen, joka painaa teitä ja joka on luettavana piirteistänne. Jos teidän pitäisi kuolla siihen, niin te ette olisi Saint-Lange'ssa. Me kuolemme helpommin pettyneistä toiveista kuin jostain määrätystä murheesta. Minä olen tuntenut vielä syvempiä, vielä kauheampia suruja, jotka kuitenkin eivät tappaneet."

Markisitar teki epäilevän liikkeen.

"Rouvaseni, tunnen miehen, joka on ollut niin onneton, että teidän surunne näyttäisivät teistä helpoilta verrattuina hänen suruihinsa..."

Oliko niin, että pitkä yksinäisyys alkoi painostaa häntä tahi että hänen mieltänsä kiinnitti mahdollisuus saada vuodattaa surulliset ajatuksensa ystävälliseen sydämeen, siinä kyllä, hän katsoi kirkkoherraa niin kysyvästi, että oli mahdoton erehtyä sen suhteen.

"Rouvaseni", jatkoi pappi, "tämä mies oli perheen isä, jolla ennen monilukuisesta perheestänsä oli jälellä ainoastaan kolme lasta. Toisensa jälkeen oli hän kadottanut vanhempansa, sitten pienen tyttärensä ja vaimonsa, ja hän oli hellästi rakastanut heitä molempia. Hän asui yksinäisyydessä kaukana sydänmaalla pienellä maatilalla, missä hän kauvan oli ollut onnellisena. Kolme poikaansa olivat armeijassa ja jokaisella oli virkavuosiensa vastaava arvo. Sadan päivän aikana siirtyi vanhin heistä kaartiin ja tuli överstiksi, seuraava oli pataljonan päällikkö tykkiväessä ja nuorin rakuunaosaston päällikkö. Rouvaseni, nämä kolme lasta rakastivat isäänsä yhtä suuresti kuin hän heitä. Jos tuntisitte nuorten miesten ajattelemattomuuden, noiden, joilla intohimojensa riehuessa ei ole milloinkaan aikaa lahjoittaa perheellensä, olisitte yhdestä ainoasta piirteestä tullut käsittämään, kuinka suuresti he rakastivat yksinäistä ukkoparkaa, joka ei elänyt muuta kuin heitä varten. Ei viikkoakaan kulunut hänen saamatta kirjettä jokaiselta pojistaan. Mutta ei hän myöskään milloinkaan ollut ollut liian heikko heitä kohtaan, seikka, joka vähentää lasten kunnioitusta, eikä liian ankara, joka loukkaa heitä, eikä myös niukka niiden uhrausten suhteen, jotka kiinnittävät heidät meihin. Ei, hän oli ollut enemmän kuin heidän isänsä, hän oli ollut heidän veljensä ja ystävänsä. Hän matkusti Pariisiin ottaakseen jäähyväiset heiltä ennen kuin he lähtisivät Belgiaan; hän tahtoi katsoa, että heillä olisi hyvät hevoset ja ettei heiltä puuttuisi mitään. He lähtivät, ja isä palasi kotiin. Sota alkaa, hän saa kirjeitä Fleurus'ista, Ligny'sta, kaikki menee hyvin. Waterloon tappelu suoritetaan, te tiedätte millä tuloksella. Ranska on syösty suruun yhdellä ainoalla iskulla. Kaikki perheet kärsivät syvää levottomuutta. Ja hän, rouva markisitar, te voitte ymmärtää että hän odotti; hänellä ei ollut rauhaa eikä lepoa; hän tutki sanomalehtiä, hän kävi joka päivä itse postissa. Eräänä iltana ilmoitetaan, että hänen poikansa, överstin, palvelija on saapunut. Hän näkee tämän miehen ratsastavan herransa hevosella, hänen ei tarvinnut enää kysyä; översti oli kuollut tykinkuulan ruhjomana. Illan loppupuolella tuli nuorimman palvelija jalkasin; nuorin oli kuollut

seuraavana päivänä tappelun jälkeen. Viimeksi puolen yön aikaan tulee tykistösoitilas ja ilmoittaa hänelle viimeisen lapsensa kuoleman, tämän lapsen, johon isän niin lyhyessä ajassa oli täytynyt kiinnittää kaikki toivonsa. Niin, rouvaseni, he olivat kaatuneet kaikki kolme!"

Jonkun ajan vaiti oltuaan voitti pappi mielenliikutuksensa ja jatkoi lempeällä äänellä:

"Ja tämä isä pysyi elossa, rouvaseni. Hän ymmärsi, että kun Jumala jätti hänet maan päälle, tuli hänen jatkaa kärsimyksiään siellä; ja hän kärsii; mutta hän on heittäytynyt uskonnon syliin. Miksi hänen olisi pitänyt ruveta?"

Markisitar nosti silmänsä ja katsoi kirkkoherran kasvoihin, jotka saivat ylevän tuskan ja alistuvaisuuden ilmeen, ja kuuli nämä sanat, jotka saivat kyyneleet hänen silmiinsä.

"Papiksi, rouvaseni. Murheen kyyneleet olivat vihkineet hänet ennenkuin hän vihittiin alttarin juurella."

Vaitiolo vallitsi muutamia silmänräpäyksiä. Markisitar ja kirkkoherra katsoivat molemmat ulos sumuiseen taivaanrantaan päin, juurikuin siellä voisivat nähdä ne, joita ei enää ollut olemassa.

"Ei kaupunkilaispapiksi, vaan yksinkertaiseksi maalaispapiksi", jatkoi hän.

"Saint-Lange'en", sanoi markisitar ja pyyhki silmiään.

"Niin, rouvaseni."

Milloinkaan ei kärsimyksen majesteettillisuus ollut näyttäytynyt Julialle suurempana, ja tämä: "Niin, rouvaseni", lankesi hänen sydämeensä kuin loppumaton raskas suru itse. Tämä ääni, joka kaikui niin lempeänä hänen korviinsa, tärisytti häntä sisimpiin saakka. Voi, se oli onnettomuuden ääni, tämä täyteläinen vakava ääni, joka näkyi itsessään kantavan läpätunkevan mahdin.

"Herraseni", sanoi markisitar melkein kunnioituksella, "ja jos minä en kuole, niin mitä tulee silloin minusta?"

"Eikö teillä ole lasta, rouvaseni?"

"On", vastasi hän kylmästi.

Kirkkoherra katsoi häntä sellaisella katseella, kuin lääkäri katsoo sairasta, joka on vaarassa ja jonka hän on päättänyt ponnistamalla kaikki voimansa temmata sen pahan voiman vaikutuksesta, mikä on jo pannut kätensä hänen päälleen.

"Te näette siis, rouvaseni, että meidän tulee elää suruinemme, ja että uskonto on ainoa, joka tarjoaa meille todellisen lohdutuksen. Saanko minä tulla toisen kerran puhumaan teidän kanssanne? Tunnen osanottoa kaikkia kärsiviä kohtaan, enkä luule olevani niin hirvittävä."

"Kyllä, herraseni, tulkaa. Minä kiitän teitä, että ajattelitte minua."

"Hyvästi, rouvaseni. Minä tulen pian takaisin."

Tämä käynti tuotti jonkummoista helpotusta markisittaren sielulle, jonka voimat olivat olleet liian ankarasti surun ja yksinäisyyden järjestyttämät. Pappi oli jättänyt hänen sieluunsa taivaallisten sanojen terveyttä tuottavan soinnun ja lääkitsevän tuoksun. Hän tunsu sitä paitsi sen laatuista tyydytystä, jota vanki tuntee kun hän, kauvan aikaa oltuaan syvässä yksinäisyydessä raskaisiin kahleisiin kytkettynä, kuulee naapurin kolkuttavan muuriin ja siten saa tilaisuuden vaihtaa ajatuksia hänen kanssansa. Hän oli aivan odottamatta saanut uskotun. Kuitenkin vaipui hän pian taas katkeriin mietelmiinsä ja ajatteli niinkuin vanki, että seuralainen surussa ei helpoita sen kahleita eikä painoa tulevaisuudessa. Kirkkoherra ei tahtonut ensimmäisen käyntinsä aikana kovin paljon säikäyttää hänen täysin itsekästä kärsimystään; mutta hän toivoi taitavuudellaan saavansa hänet edistymään uskonnossa toisen kerran. Kaksi päivää myöhemmin tuli hän todellakin, ja markisittaren vastaanotto osoitti hänelle, että käyntinsä oli toivottu.

"No niin, rouva markisitar", sanoi vanha pappi, "oletteko ajatellut kuinka paljon inhimillistä kärsimystä löytyy? Oletteko nostanut silmänne taivasta kohti? Oletteko nähneet siellä tämän loppumattomuuden maailmoja, jotka osoittamalla meille kuinka pieniä me olemme ja musertamalla turhamaisuutemme, vähentävät meidän surujamme?..."

"En ole, herraseni", sanoi hän. "Yhteiskunnan lait painavat liian raskaasti minun sydäntäni ja raatelevat sitä liian kovasti, voidakseni kohottaa henkeni taivasta kohti. Mutta lait ehkä eivät ole niin julmia, kuin maailman tavat. Oi, sitä maailmaa!"

"Meidän tulee totella kumpaisiakin. Laki on sana ja tavat ovat yhteiskunnan luomia."

"Totellako yhteiskuntaa?..." jatkoi markisitar tehden kauhun eleen. "Ah, herraseni, kaikki paha johtuu siitä! Jumala ei ole säätänyt yhtäkään onnetonta lakia, mutta kun ihmiset liittyivät yhteen, vääristelivät he hänen tekonsa. Me naiset saamme kärsiä kulttuurin vaikutuksesta enemmän kuin luonnon. Luonto sälyttää päällemme ruumiillisia kuormia, joita te ette ole lieventäneet, ja kulttuuri on kehittänyt tunteita, joita te alinomaan petätte. Luonto sammuttaa heikkojen olentojen elämän, te tuomitsette ne elämään jättääksenne ne ainaisen onnettomuuden uhriksi. Avioliitto, se laitos, jonka perusteelle nykyinen yhteiskunta on rakennettu, antaa meidän yksin tuntea koko painonsa: miehelle vapaudet, naiselle velvollisuudet. Me olemme velvolliset uhraamaan teille koko elämämme, te antaudutte meille ainoastaan harvoina hetkinä. Ja vihdoin, mies saa valita siellä missä meidän täytyy sokeasti alistua. Oh, herraseni, teille voin minä sanoa kaikki. No niin, avioliitto sellaisena kuin se on meidän ajallamme, tuntuu minusta lailliselta prostitutsionilta. Siitä johtuvat kaikki minun kärsimykseni. Mutta minun yksin kaikista näistä onnettomista olennoista, jotka ovat niin auttamattomasti sidotut, minun yksin täytyy vaieta! Minä yksin olen syynä tähän pahaan, minä valitsin itse silloin kun menin naimisiin."

Hän vaikeni, itki vielä katkerammin ja istui yhä äänettömänä.

"Tässä syvässä kurjuudessa, tässä tuskien meressä", jatkoi hän sitten, "olin minä löytänyt muutamia santajyväsiä, joilla minun väsyneet jalkani lepäsivät, joilla sain rauhassa kärsiä tuskaani; myrskyinen tuuli puhalsi kaikki pois. Nyt minä olen yksin, vailla tukea ja liian heikko vastustamaan uusia myrskyjä."

"Me emme ole milloinkaan heikkoja kun Jumala on kanssamme", sanoi pappi. "Ja jos teillä ei olekaan mitään hellyyden esineitä, jotka sitovat teitä tähän maailmaan, niin onhan teillä velvollisuuksia täytettävänä."

"Aina velvollisuuksia!" huudahti hän kärsimättömästi. "Mutta missä on minulla ne tunteet, jotka antavat meille voimaa täyttämään niitä? Herraseni, tyhjä tyhjästä ja tyhjää tyhjällä on yksi oikeimpia lakia, mitä on niin henkisellä kuin fyysilliselläkin alalla. Tahdotteko, että nämä puut tuottaisivat lehtiä ilman niitä ravitsevaa mehua? Sielulla on myös mehunsa. Minussa on mehu ehtynyt lähteeseensä."

"Minä en tahdo puhua teille niistä uskonnollisista tunteista, jotka synnyttävät alistuvaista mieltä", sanoi kirkkoherra, "mutta äitiys, rouvaseni, eikö sitä sitten ole?"

"Älkää puhuko, herraseni!" sanoi markisitar. "Teille tahdon olla avomielinen. Voi, tähän aikaan en voi sitä olla enää kenellekään, olen tuomittu teeskentelemään; maailma vaatii, että sille aina näytellään, ja häväistyksen uhalla vaatii se noudattamaan sen tapoja. On kahta lajia äitiyttä. Ennen en tiennyt mitään sellaisista aate-eroituksista, nyt tunnen minä ne. En ole äiti muuta kuin puoleksi, olisi parempi sanoa, etten ole se ollenkaan. Helena ei ole *hänen* lapsensa! Oh, älkää kauhistuko! Saint-Lange on kuilu, jossa on nieltä monta väärää tunnetta, sytytetty monta synkkää valoa, jossa luontoa vastaan sotivien lakien rakentamia hataroita rakennuksia on kaadettu kumoon. Minulla on lapsi, siinä on kyllin; minä olen äiti, laki tahtoo niin. Mutta te, herraseni, jolla on niin hienotunteisesti sääliväinen sielu, te voitte ehkä ymmärtää sen naisraukan epätoivon, joka ei ole antanut yhdenkään ainoan keinotekoisien tunteiden tunkeutua sydämeensä. Jumala tuomitkoon minut, mutta en usko rikkovani hänen lakiansa vastaan seurattessani niitä taipumuksia, jotka hän on pannut sieluuni. Ja katsokaa mitä minä olen huomannut! Lapsi, eikö se ole kahden ihmisen kuva, kahden vapaasti yhteen sulautuneen tunteiden hedelmä? Jos koko meidän olemuksemme samoin kuin sydämen hellyys ei ole kiintynyt siihen, jos se ei muistuta meille suloisesta rakkaudesta, siitä paikasta ja siitä ajasta, jolloin kaksi olentoa olivat onnelliset, silloin on tämä lapsi epäonnistunut olento. Niin, näille kahdelle pitää sen olla herttainen pienoiskuva, jossa he näkevät kahdenkertaisen elämänsä salatun runoelman; sen pitää olla heille elähyttävien sielunliikutusten lähteenä, olla samalla heidän menneisyytensä ja tulevaisuutensa. Minun pikku Helena-raukkani on isänsä lapsi, velvollisuuden ja sattuman lapsi; hän ei kohtaa minussa muuta kuin naisen vaiston, sen lain, joka vastustamattomasti pakottaa meitä suojelemaan sydämen alla kantamaamme olentoa. Yhteiskunnan lakien mukaan olen minä moitteeton. Enkö ole uhrannut elämäni ja onneni hänen takiansa? Jos hän itkee, liikuttaa se minua sisimpiin asti, jos hän putoisi veteen, syöksyisin hänen perässään pelastaakseni hänet. Mutta hän ei asu minun sydämessäni. Voi, rakkaus on opettanut minut kaipaamaan suurempaa, täydellisempää äidinrakkautta; haihtuneessa unelmassa olen hyväillyt sitä lasta, jonka halut ovat synnyttäneet ennenkuin se on sinnyt, sitä suloista kukkaa, joka oli syntynyt sielussa ennenkuin se syntyi maan päälle. Minä olen Helenalle, mitä luonnonjärjestyksen mukaan äidin pitää olla lapselleen. Kun hän ei enää tarvitse minua, loppuu kaikki: syy on poissa ja seuraukset lakkaavat olemasta. Jos naisella on suloinen etuoikeus ulottaa äidinrakkautensa lapsensa koko elämään, niin eikö tämä jumalallinen voima johdu siitä, että hän on tullut äidiksi henkisen olemuksensa puolesta? Jos lapsi ei saa äidin sielua ensimmäiseksi verhoon, silloin lakkaa äidinrakkaus tämän sydämessä samoin kuin se lakkaa eläimillä. Tämä on totta, minä tunnen sen; sitä mukaa kuin pieni tyttöraukkani kasvaa isommaksi, vetäytyy minun sydämeni kokoon. Hänen takiansa tekemäni uhraukset ovat jo katkaisseet minun tunteeni häntä kohtaan samalla kun sydämeni, minä tunnen sen,

olisi ollut tyhjentyvätön toista lasta kohtaan; sille toiselle ei mikään olisi ollut uhraus, kaikki olisi ollut vain iloa. Siinä on järki, uskonto, kaikki mitä minussa on, voimatonna tunteitani vastaan. Onko väärin naiselta haluta kuolemaa, kun ei ole puoliso eikä äiti ja onnettomuudessaan on häväissyt rakkauden koko sen rajattomassa ihanuudessa ja äitiyden sen sanomattomassa ilossa? Mitä voikaan hänestä tulla? Minä sanon teille, mitä elämää hän viettää. Sata kertaa päivässä, sata kertaa yössä puistaa päätäni, sydäntäni ja koko ruumistani kuoleman kylmyys, kun joku liian heikosti tukahutettu muisto tuo näkyviini kuvan onnesta, jota ajattelen suuremmaksi kuin se on. Nämä julmat mielikuvat saavat tunteeni kalpenemaan ja minä sanon itselleni: mitä olisikaan elämäni ollut, jos...?"

Hän kätki kasvonsa käsiin ja puhkesi kyyneliin.

"Nyt tiedätte sieluni syvyyden", sanoi hän. "Lapsi, joka olisi ollut hänen, olisi sovittanut minut mitä julmimpienkin onnettomuuksien kanssa! Jumala, joka kuoli koko maailman syntien rasittamana, antaa minulle anteeksi tämän ajatuksen, joka on kuolettava minulle; mutta maailma, sen tiedän, on leppymätön, sen katsantokannan mukaan sanani ovat herjausta; minä rikon kaikkia lakeja vastaan. Minä tahtoisin julistaa sodan tätä maailmaa vastaan uudistaakseni sen lait ja tavat, repiäkseni rikki ne! Eikö se ole loukannut minua kaikissa ajatuksissani, koko olemuksessani, kaikissa tunteissani, haluissani ja toiveissani, vastaisuudessa, nykyisyydessä ja menneisyydessä? Minulle on päivä täynnä pimeyttä, ajatus miekka, sydämeni avonainen haava, lapseni kieltämys. — Niin, kun Helena puhuu, tahtoisin antaa hänelle toisen äänen; kun hän katsoo minua, tahtoisin että hänellä olisi toiset silmät. Hän on olemassa ollakseen todistuksena kaikesta siitä, minkä ei pitäisi olla ja siitä, mitä ei ole. Hän on minulle sietämätön! Minä hymyilen — hänelle, minä koetan korvata hänelle ne tunteet, jotka riistän häneltä. Olen onneton, liian onneton voidakseni elää! Enkä ole tehnyt mitään pahaa! Ja minua täytyy kunnioittaa! Olen voittanut sen rakkauden, joka oli herännyt tahtomattani ja johon en saanut myöntyä; mutta jos olen säilyttänyt ruumiillisen kunniani, olenko siltä säilyttänyt sydämeni kunnian? Tämä sydän", sanoi hän ja pani kätensä rinnoilleen, "ei ole milloinkaan kuulunut kuin yhdelle ainoalle olenolle. Minun lapseni ei erehdykään siinä suhteessa. Äidillä on katseita, äänenpainoja, liikkeitä, joiden voima tunkee läpi lapsen sielun; minun pikku tyttöruukkani ei tunne käsivarsieni vapisevan, ei näe silmäni hellenevän häntä katsellessani, puhuessani hänelle tahi ottaessani hänet syliini. Hän silmää minua syyttävin katsein, joita en voi kestää! Toisinaan vapisen pelosta, että saan hänestä tuomioistuimen, jonka edessä minut tuomitaan kuulustelematta. Taivas estäköön vihan kerran tulemasta välillemme! Suuri Jumala, avaa hauta minulle! Anna minun kuolla Saint-Lange'ssa! Tahdon tulla siihen maailmaan, missä löydän toisen minuuteni, missä kokonaan saan olla äitinä! Voi, antakaa anteeksi, herraseni, olen hullu! Nämä sanat olivat vähällä tukahuttaa minut, ja nyt olen sanonut ne. Ah, te itkette myös! Te ette halveksi minua! Helena, Helena, lapseni, tule tänne!" huudahti hän jonkunmoisella epätoivolla kuullessaan, että tyttärensä juuri palasi kävelyiltä.

Pikku tyttö tuli sisään nauraen ja puhellen; hänellä oli mukanaan perhonen, jonka oli ottanut kiinni. Mutta nähdessään äitinsä itkevän, vaikenen hän, istuutui hänen viereensä ja antoi hänen suudella otsaansa.

"Hänestä tulee hyvin kaunis!" sanoi pappi.

"Hän on täydelleen isänsä näköinen", vastasi markisitar suudellen tytärtänsä lämmin ilme kasvoillaan, juurikuin tahtoen maksaa velkansa tahi haihduttaa omantunnon vaivan.

"Sinä olet lämmin, äiti."

"No niin, mene nyt, enkelini", vastasi markisitar.

Lapsi meni ilman vastahakoisuutta, katsomatta äitiinsä, melkein onnellisena päästessään näkemästä äitinsä surullisia kasvoja. Hän ymmärsi jo niiden ilmaisemien tunteitten sisältävän vastenmielisyyttä häntä kohtaan. Hymyily on äidillisyyden etuoikeus, kieli ja ilmaisutapa. Markisitar ei voinut hymyillä. Hän punastui katsoessaan pappiin; hän oli toivonut voivansa näyttäytyä äitinä, mutta ei hän eikä lapsensa olleet osanneet valehdella. Totisen äidin suuteloissa onkin taivaallinen sulous, joka tuntuu antavan tälle hyväilylle sielun, hieno tuli, joka tunkee läpi sydämen. Suutelot, joissa ei ole tätä kallisarvoista voidetta, ovat katkeria ja kylmiä. Pappi oli huomannut tämän eron; hän osasi mitata kuilun, joka on lihallisen äitiyden ja sydämen äitiyden välillä. Tarkastettuaan markisitarta läpituunkein katsein, sanoi hän:

"Olette oikeassa, rouvaseni, olisi parempi teille, jos olisitte kuollut..."

"Ah, te ymmärrätte kärsimykseni, minä näen sen", vastasi hän, "te, joka olette kristillinen pappi, arvaatte ja hyväksytte niiden aiheuttaman kamalan päätökseni. Niin, olen tahtonut tappaa itseni, mutta minulla ei ollut kyllin rohkeutta täyttää aikomustani. Ruumiini oli heikko kun sieluni oli vahva, ja kun käteni ei vapissut, horjui sieluni! En voi tulkita näitä taisteluita enkä näitä ristiriitaisuuksia. Olen varmaankin liian paljon nainen, ilman tahdon lujutta, voimakas ainoastaan rakastamaan. Halveksin

itseäni! Kun palvelusväkeni nukkui illalla, lähdin rohkeasti lammikolle, mutta tultuani sen partaalle, kauhistui heikko luontoni hävitystä. Tunnustan heikkouteni teille. Kun olin jälleen sängyssäni, häpesin itseäni ja sain uutta rohkeutta. Eräänä sellaisena hetkenä otin laudanumia; tulin kipeäksi, mutta en kuollut. Luulin tyhjentäneeni koko pullon, ja olinkin juonut vain puolet siitä."

"Te olette hukassa, rouvaseni", sanoi kirkkoherra vakavasti kyyneleet silmissä. "Te menette takaisin maailmaan ja petätte sitä; tulette etsimään ja löytämään sieltä sen, mitä katsotte surujenne korvaukseksi; ja sitten kerran saatte kärsiä nauttimastanne ilosta..."

"Minäkö", huudahti hän, "minäkö luovuttaisin ensimmäiselle konnalle, joka teeskentelisi rakastavansa minua sydämeni viimeiset kallisarvoiset aarteet ja turmelisin elämäni hetkellisen epäiltävän onnen vuoksi? Ei, elämäni on puhdas tuli kuluttava. Herraseni, kaikilla miehillä on sukupuoliensa aistit; mutta sitä, jolla on sen sielu ja joka siten tyydyttää kaikki luontomme vaatimukset — luontomme, joka väräjäi sointuvasti ainoastaan tunteitten kosketuksesta — sitä miestä emme kohtaa kahta kertaa elämässämme. Tulevaisuuteni on kauhea, sen tiedän; nainen ei ole mitään ilman rakkautta, kauneus ei mitään ilman iloa; mutta eikö maailma tuomitsisi onneni, jos tämä vielä kerran näyttäytyisi minulle? Olen velkapää tyttärelleni kunnioitetun äidin. Voi, olen heitetty rautakehään, josta en voi päästä ilman häväistystä! Ilman palkintoa täytetyt perhevelvollisuudet väsyttävät minut kuoliaaksi, tulen kiroomaan elämän, mutta tyttärelläni tulee ainakin ulkonaisesti olemaan mainio äiti. Annan hänelle hyveen aarteet niiden hellyyden aarteiden korvaukseksi, joiden suhteen olen pettänyt hänet. En halua edes elää maistaakseni nautinnoista, joita lasten onni lahjoittaa äideille. En usko onneen. Mikä onkaan Helenan kohtalo oleva? Samallinen kuin minun aivan varmaan. Mitä keinoja onkaan äideillä antaakseen tyttärilleen takeita siitä, että mies, jolle he luovuttavat heidät, tulee olemaan heidän sydämensä mukainen puoliso? Te halveksitte niitä raukkoja, jotka myyvät itsensä muutamista taalereista vieraalle miehelle: nälkä ja puute antaa anteeksi nämä ohimenevät yhteydet; mutta samaan aikaan yhteiskunta suvaitsee vieläpä suosii paljon kauheamman yhteyden äkillistä solmiamista viattoman tytön ja miehen välillä, jota edellinen on tuntenut tuskin kolmea kuukautta. Ja hän myydään koko elinijäksi. On totta, että hinta on korkea! Jos te edes pitäisitte häntä arvossa kun ette myönnä hänelle mitään korvausta kärsimyksistään, mutta ei, maailma panettelee siveellisimpiäkin meistä! Tämä on meidän elämämme katsottuna sen eri puolilta: julkinen prostitutsioni ja kunniaattomuus tahi salainen prostitutsioni ja onnettomuus. Nuoret tytöt, joilla ei ole myötäjäisiä, tulevat hulluiksi ja kuolevat; heitä ei säälitä! Kauneus ja hyveet eivät ole mitään arvoja teidän ihmismarkkinoillanne, ja tätä itsekkäisyyden pesää kutsutte te yhteiskunnaksi. Tehkää naiset perinnöttömiksi! Silloin noudatatte ainakin luonnon lakia valitessanne seuralaisianne, jos naitte heidät sydämen käskystä."

"Rouvaseni, teidän sananne osoittavat minulle, ettei perhetunne eikä uskonto voi liikuttaa teitä. Ettehän te edes epäröi teitä loukkaavan yhteiskunnan itsekkäisyyden ja lihallisen itsekkäisyyden välillä, joka saa teidät haluamaan nautintoja..."

"Onko perhettä sitten todellakin olemassa? Minä kiellän perheen merkityksen tässä yhteiskunnassa, joka isän tahi äidin kuoltua jakaa omaisuuden kullekin perheen jäsenelle mennä omalle taholleen. Perhe on tilapäinen ja ohimenevä liitto, jonka kuolema äkisti purkaa. Meidän lakimme ovat hävittäneet kodin, perinnön, jatkuvan esimerkin ja perhetavat. En näe muuta kuin sirpaleita ympärilläni."

"Rouvani, te ette palaja Jumalan tykö ennenkuin hänen kätensä on raskaasti laskeutunut päällemme, ja toivon teidän saavan kylliksi aikaa tehdäkseen sovinnon hänen kanssansa. Te etsitte lohduitusta silmät maahan luotuina sen sijaan, että nostaisitte ne taivasta kohti. Viisastelu ja oma etu ovat verhonneet sydämenne, te olette kuuro uskonnon äänelle, kuten tämän vuosisadan uskottomat lapset ovat! Maailman hovit eivät synnytä muuta kuin kärsimyksiä. Te tulette vaihtamaan surunne uusiin suruihin. Siinä kaikki."

"Olen laittava niin, ettei ennustuksenne käy toteen", sanoi hän katkerasti hymyillen. "Pysyn uskollisena hänelle, joka kuoli minun tähteni."

"Suru", vastasi pappi, "on elinvoimainen ainoastaan niissä sieluissa, jotka ovat vastaanottavaisia uskonnolle."

Hän loi kunnioittavasti silmänsä alas, ettei markisitar näkisi kasvoissansa mahdollisesti kuvastuvia epäilyksiä. Markisittaren valituksien valtaava voima oli tehnyt hänet murheelliseksi. Koska hän tunsu inhimillisen *minän* sen tuhansissa muodoissa, epäili hän voivansa pehmittää tätä sydäntä, jonka kärsimys oli kuivettanut sen sijaan että olisi sulattanut sitä, ja jossa taivaallisen kylväjän siemen ei voinut itää, sillä hänen lempeän äänensä tukahuttivat itsekkäisyyden kovaääniset ja kauhistavat huudot. Siitä huolimatta osoitti hän apostolista kärsivällisyyttä ja tuli useita kertoja takaisin, aina toivoen voivansa käännäyttää Jumalan tykö tämän jalon ja ylpeän sydämen; mutta hän menetti rohkeutensa sinä päivänä, jolloin huomasi markisittaren puhuvan mielellään hänen kanssansa ainoastaan sentähden, että hänelle tuotti lievennystä puhua hänestä, jota ei enää ollut. Hän ei tahtonut alentaa virkaansa tekemällä itseänsä intohimon kanssarikolliseksi. Hän lakkautti nämä keskustelut ja

siirtyi vähitellen tavallisiin seurustelun muotoihin ja yleisiin aineisiin.

Tuli kevät. Markisitar sai jonkunverran viihdykettä syvälle murheelleen ja alkoi toiminnan puutteessa harrastaa maatilansa hoitoa; häntä huvitti järjestää siellä muutamia töitä. Lokakuun puolivälissä jätti hän vanhan Saint-Lange'n linnan, jossa oli tullut terveeksi ja kauniiksi toimettomuudessaan ja tässä surussa, joka ensin oli kohdannut hänet kuin kiivaasti heitetty levy — diskus — ja joka lopuksi oli muuttunut alakuloisuudeksi niinkuin levyn liikunto kuolee vähitellen yhä heikompiin heilahduksiin. Alakuloisuus on jono sellaisia henkisiä heilahduksia, joista ensimmäinen on epätoivon ja viimeinen nautinnon rajalla; nuoruudessa on se aamu-hämärä, vanhuudessa iltahämärä.

Kun hänen vaununsa ajoivat kylän läpi tuli kirkkoherra pappilastaan ja tervehti häntä, mutta markisitar vastatessaan hänen tervehdykseensä, loi silmänsä alas ja käänsi pois päänsä, ettei näkisi häntä. Pappi oli liiaksi oikeassa tämän efesiläisen Diana-raukan suhteen.

III.

Eräs toivorikas nuori mies, joka kuului muutamaan niistä historiallisista suvuista, joiden nimet lain määräyksistä huolimatta tulevat aina elämään läheisesti sidottuina Ranskan kunniaan, oli tanssiaisissa rouva de Firmianin luona. Tämä rouva oli antanut hänelle muutamia suosituskirjeitä parille ystävälle Neapelissa. Herra Charles de Vandenesse — se oli nuoren miehen nimi — oli tullut kiittämään häntä ja ottamaan jäähyväiset. Nerokkaalla tavalla täytettyään muutamia tehtäviä oli Vandenesse äsken tullut nimitetyksi sihteeriksi erään meidän valtiomiehemme luo, joka otti osaa Laybach'in kongressiin ja hän tahtoi nyt käyttää matkaansa Italian tutkimiseen. Tämä juhla oli näin ollen tavallaan hyvästijättö Pariisin nautinnoille, sen vilkasliikkeiselle elämälle, tälle ajatusten ja huvitusten pyörteelle, jota niin usein herjataan, mutta johon on niin suloista antautua. Charles Vandenesse, joka kolmen vuoden ajan kuluessa oli tottunut käymään eurooppalaisissa pääkaupungeissa ja jättämään ne diplomaattisen ammattinsa oikusta, ei nytkään ikävöinyt kovinkaan paljon jättäessään Pariisin. Naisilla ei ollut häneen nähden mitään vetovoimaa, mikä johtui joko siitä, että hän katsoi todellisen rakkauden ottavan liian paljon tilaa politikoitsijan elämässä tahi siitä, että pintapuolisen mielistelyn pikku huvitukset tuntuivat hänestä liian tyhjiltä voimakkaalle sielulle. Meillä kaikilla on suuria vaatimuksia sielun voimaan nähden. Ranskassa ei yksikään mies, olkoonpa miten keskinkertainen tahansa, tahdo käydä yksinomaan henkevästä. Siten oli Charles huolimatta nuoruudestaan — hän oli tuskin kolmenkymmenen vuoden vanha — jo totuttaunut aivan filosofisesti näkemään ainoastaan aatteita, tuloksia, keinoja siellä missä hänen ikäisensä miehet eivät näe muuta kuin tunteita, huvituksia ja mielikuvia. Hän inhosi luonnostaan jalon sielunsa pohjasta sitä tulisuutta ja kiihkoa, mikä on tavallinen nuorissa miehissä. Hän koetti kasvattaa itsensä kylmäksi omien suunnitelmiansa ajajaksi, muuttaa seuraelämän tavoiksi, miellyttäväksi käytökseksi, viehätystaidoksi ne henkiset rikkaudet, jotka sattumalta oli saanut: todellakin kunnianhimoinen pyrintö; surullinen tehtävä, jonka hän oli ottanut suorittaakseen n.k. hyvän aseman saavuttamiseksi. Hän heitti viimeisen silmäyksen tanssisaliin. Hän tahtoi varmaan ennenkuin jättäisi tanssiaisit viedä mukanaan kuvan niistä, samoin kuin katsoja ei jätä aitiotansa oopperassa ennenkuin on nähnyt loppukuvaelman. Mutta helposti ymmärrettävästä oikusta tahtoi herra de Vandenesse tutkia tätä tämän pariisilaisen juhlan aitoranskalaista vilkkautta, loistoa ja hymyileviä kasvoja ja ajatuksissaan verrata niitä uusiin kasvoihin, ihaniin näköaloihin, jotka odottivat häntä Neapelissa, missä hän aikoi viipyä muutamia päiviä ennenkuin lähtisi määräpaikalleen. Hän näkyi vertailevan tätä vaihtelevaa ja niin helposti tutkittua Ranskaa toiseen maahan, jonka tavat ja aseman hän tunsii ainoastaan ristiriitaisista huhuista tahi tavallisesti huonosti kirjoitetuista kirjoista. Muutamat hyvin runolliset mietteet, jotka nykyään ovat tulleet kovin jokapäiväisiksi, risteilivät silloin hänen päässään ja vastasivat ehkä hänen tietämättään sydämensä salaisia haluja, jotka olivat enemmän vaatavaisia kuin elähtäneitä, enemmän toimettomia kuin kuihtuneita.

"Täällä on", sanoi hän itsekseen, "Pariisin hienoimpia, rikkaimpia ja ylhäisimpiä naisia. Täällä on myös päivän kuuluisimpia miehiä, kiitettuja puhujia, ylimyksiä ja kirjailijoita: toisella puolen taiteilijat, toisella valta. Ja kuitenkin en näe muuta kuin pikkujuonia, kuolleena syntyneitä rakkaussuhteita, hymyilyjä, jotka eivät sano mitään, torjumisia ilman aihetta, silmäyksiä ilman tulta, paljon tarkoituksettomasti käytettyä älyä. Kaikki nämä hienot ja valkeat kasvot eivät etsi niin paljon huvitusta kuin viihdykettä. Mikään ei ole totta. Jos tahdotte nähdä ainoastaan hyvin laitettuja sulkia, leyhyvää harsoa, kauniita pukuja ja solakoita naisia, jos elämä teistä on ainoastaan pinnalla hipaisemista, silloin on tämä maailma teitä varten. Tyytykää silloin näihin tyhjiin lauseihin, näihin viehättäviin kasvojen ilmeihin älkääkö pyytäkö, että sydämessä olisi mitään tunnetta. Minä puolestani inhoon näitä mauttomia juonia, jotka päättyvät avioliittoon, alipäällikkyyksiin tai virkoihin veronkantolaitoksissa,

tahi, jos on kysymyksessä rakkaus, salaisiin seikkailuihin, siihen määrin pelätään kaikkea, mikä näyttää intohimolta. Minä en näe täällä ainoatakaan näistä ilmeikkäistä kasvoista, jotka todistaisivat sielusta, joka on antautunut aatteen palvelukseen niin kuin antaudutaan omantunnon vaivoihin. Häveten kätkeytyvät täällä kaipaus ja onnettomuus leikkilisiin oikkuihin. En näe ketään näistä naisista, joiden kanssa tahtoisin mitata voimia ja jotka tempaavat ihmisen mukaansa kuiluun. Mistä Pariisissa voisikaan löytää tarmoa? Tikari on siellä harvinaisuus, joka ripustetaan kullattuun nauhaan ja varustetaan kauniilla tupella. Naiset, aatteet, tunteet, kaikki ovat toistensa kaltaisia. Siellä ei ole enää mitään intohimoja, sillä yksilöllisyydet ovat haihtuneet. Virka-arvo, nero ja rikkaus ovat tulleet tasoitetuiksi, ja me kaikki olemme pukeutuneet mustaan hännystakkiin, juurikuin kantaisimme surupukua kuolleen Ranskan vuoksi. Me emme rakasta lähimmäistämme. Kahden rakastavan välillä pitää olla eroavaisuuksia tasoitettavana, välimatka täytettävänä. Tämä rakkauden hurmaus hävisi vuonna 1789! Ikävämme, mauttomat tapamme ovat tuloksia valtiollisesta järjestelmästä. Italiassa on kaikki ainakin selvää ja varmaa. Naiset siellä ovat vielä pahoja eläimiä, vaarallisia seireenejä, vailla järkeä, vailla muuta johdonmukaisuutta kuin taipumuksiensa ja viettiensä, olentoja, joita vastaan pitää olla varuillaan, niinkuin tiikerejä vastaan..."

Rouva Firmiani tuli ja keskeytti tämän yksinpuhelun, jonka tuhansia ristiriitaisia, epätäydellisiä ja hämmentyneitä ajatuksia on mahdoton tulkita. Haaveilun viehätys johtuu kokonaan sen epämääräisyydestä. Sehän onkin tavallaan jonkinlaista henkistä sumua.

"Tahton", sanoi hän ottaen häntä käsipuolesta, "esittää teidät eräälle naiselle, joka kaikin mokomin tahtoo tutustua teihin sen johdosta, mitä on kuullut teistä."

Hän vei hänet erääseen viereiseen salonkiin, jossa aito pariisilaisella eleellä, hymyilyllä ja silmäyksellä näytti hänelle eräässä nurkassa uunin vieressä istuvaa naista.

"Kuka hän on?" kysyi kreivi de Vandenesse kiihkeästi.

"Eräs nainen, josta varmaankin olette kuullut puhuttavan useammankin kuin kerran sekä kiittävästi että moittivasti, nainen, joka elää yksinäisyydessä, oikea salaisuus."

"Jos milloinkaan elämässänne olette ollut laupias, niin sanokaa minulle hänen nimensä!"

"Markisitar d'Aiglemont."

"Menen saamaan opetusta häneltä. Hän on osannut mitä keskinkertaisimmilla lahjoilla varustetusta miehestään tehdä Ranskan päärin, mitättömästä henkilöstä valtiollisen kyvyn. Mutta sanokaa, uskotteko lordi Grenvillen kuolleen hänen tähtensä, kuten jotkut naiset väittävät?"

"Voi olla. Aina siitä seikkailusta saakka, lieneekö se sitten ollut totta vai ei, on tämä surkuteltava nainen hyvin muuttunut. Hän ei ole vielä alkanut ottaa osaa seuraelämään. Uskollisuus, joka on kestänyt neljä vuotta, se merkitsee paljon Pariisissa, se. Jos nyt näette hänet täällä..."

Rouva Firmiani malttoi mielensä; sitten lisäsi hän hienosti hymyillen:

"Unohdin, että minun tulee vaieta. Menkää ja puhukaa hänen kanssansa..."

Charles seisoi hetkisen liikkumatonna ovenpieleen nojaten kokonaan vaipuneena tämän naisen katselemiseen, joka oli tullut kuuluisaksi ilman että kukaan saattoi sanoa miksi. Maailmalla on monta sellaista omituista luonnottomuutta osoitettavana. Rouva d'Aiglemontin maine ei oikeastaan ollut sen merkillisempi kuin muutaman miesten, jotka aina puuhaavat jossakin tuntemattomassa työssä: tilastotieteilijät, joita pidetään hyvin syvällisinä laskujen vuoksi, joita he varovat julkaisemasta; valtiomiehet, jotka elävät sanomalehtikirjoituksesta; kirjailijat tahi taiteilijat, joiden työt aina pysyvät heidän salkuissaan; tiedemiehet, jotka ovat oppineita ainoastaan tieteeseen perehtymättömien silmissä, niinkuin Sganarelle on latinaniekka niiden mielestä, jotka eivät osaa latinaa; miehet, jotka katsotaan kyvyiksi jollakin erikoisalalla, milloin sävynmääräjinä taiteen alalla milloin jonkun korkean tehtävän palvelijoina. "Se on erikoisala", on ihmeteltävä lause, joka tuntuu olevan luotu näitä päättömiä valtiomiehiä ja kirjailijoita varten. Charles vaipui pitempiin mietteisiin kuin oli tahtonut ja tunsu itsensä tyytymättömäksi nähdessään huomionsa olevan niin kiintyneen johonkin naiseen; mutta samalla kertaa kumosi tämän naisen läsnäolo ne ajatukset, jotka hetki sitten olivat täyttäneet nuoren valtiomiehen tanssiaisista katsellessaan.

Markisitar, joka nyt oli kolmenkymmenen vuoden vanha, oli kaunis, vaikka hänellä oli hento vartalo ja näytti kovin arkaluontoiselta. Suurin viehätöksensä oli hänen kasvoissaan, joiden tyyneys ilmaisi ihmeteltävää sielun syvyyttä. Silmänsä säteilivät, mutta näyttivät olevan saman alituisesti elävän ajatuksen verhoamat ja niiden ilme sai aavistamaan kuumeentapaisesti sairaalloista mielialaa ja mitä syvintä alistuvaisuutta. Hän piti melkein aina silmäluomensa siveästi maahan luotuina ja ainoastaan harvoin nosti ne. Jos hän heitti silmäyksen ympärilleen, oli siinä surunvoittoinen ilme tehden katsojaan

sellaisen vaikutuksen kuin säästäisi hän silmiensä tulta salaisia tutkisteluja varten. Jokaisesta ylevämielisestä miehestä tuntuikin tämä hento ja vaitelias nainen omituisen puoleensa vetävältä. Jos järki toiselta puolen koetti päästä sen salaisuuden perille, joka pakoitti hänet alituisesti ajatuksissa palaamaan nykyisyydestä menneisyyteen, maailmasta yksinäisyyteen, niin oli tunne toiselta puolen yhtä kiihkeä tutkimaan tätä sydäntä, joka erikoisella tavalla näytti olevan ylpeä kärsimyksistään. Mikään hänessä ei ollut ristiriidassa hänestä ensi näkemällä saatujen käsitysten kanssa. Kuten melkein kaikki naiset, joilla on liian pitkä tukka, oli hän kalpea ja hiipiänsä täydellisen valkea. Ihonsa oli erinomaisen hieno, — varma todellisen tunteellisuuden merkki, — hänen piirteensä, joissa ilmeni tuo äärimmäinen täydellisyys minkä kiinalaiset taidemaalarit osaavat valaa haaveellisiin kuviinsa, vain vahvistivat tätä seikkaa. — Kaulansa oli ehkä liian pitkä, mutta sellainen kaula on mitä viehättävin ja saa naisen pään hiukan muistuttamaan käärmeen lumoovia liikkeitä. Jos ei olisi ainoatakaan niistä tuhansista merkeistä, joiden kautta mutkikkaammatkin luonteet paljastuvat tarkastelijalle, olisi kylliksi tarkastaa pään liikkeitä ja kaulan taivutuksia, jotka voivat olla niin vaihtelevia ja ilmeikkäitä, arvostellakseen naista. Rouva d'Aiglemontin puku oli sopusoinnussa olemuksensa tekemän vaikutelman kanssa. Tukkinsa, järjestettynä rikkaisiin palmikkoihin, muodosti kruunun korkealle pänsä päälle ilman pienintäkään koristusta, sillä hän näkyi ainaiseksi sanoneen hyvästit kaikille koruille. Eikä hänessä myöskään milloinkaan huomattu niitä pieniä mielistelytemppejuja, jotka niin paljon pilaavat naisten edullista vaikutusta. Mutta niin yksinkertainen kuin pukunsa liivi olikin, ei se silti salannut hänen sievää vartaloaan. Hänen pitkän hameensa komeus johtui sitä paitsi erinomaisen taitavasta leikkauksesta ja jos on sallittua nähdä puvun järjestyssä jokin ajatus, voisi sanoa hänen pukunsa runsaitten ja yksinkertaisten laskoksien antaneen hänelle ylevyyden ja jalouden ilmeen. Ehkä ilmaisi hän kuitenkin vähän naisen voittamatonta heikkoutta siinä turhantarkassa huolellisuudessa, minkä omisti kädelle ja jalalle; mutta vaikka hän näyttikin niitä mielellään, olisi pahimman kilpailijansakin ollut vaikea pitää hänen liikkeitänsä teeskenneltyinä, siihen määrään tuntuivat ne luonnollisilta ja lapsuudesta asti totutuilta. Tämä mielistelyjäännös annettiin hänelle anteeksi myös eräänlaisen suloisen kylmäkiskoisuuden vuoksi hänessä. Kaikkiin näihin piirteihin, tähän pikkuseikkojen yhdistelmään, joka tekee naisen rumaksi tahi kauniiksi, puoleensavetäväksi tahi vastenmieliseksi, voidaan ainoastaan ylimalkaisesti viitata, varsinkin jos, kuten rouva d'Aiglemontissa, sielu yhdistää kaikki nämä yksityisseikat ja painaa niihin valtaavan yhtenäisyyden leiman. Siten vastasi hänen käytöksensä kokonaan hänen pukunsa ja kasvojensa luonnetta. Vasta määrättyyn ikään päästyään ymmärtävät jotkut valitut naiset käyttäytyä ilmeikkäällä tavalla. Onko se suru vai onni, joka lahjoittaa kolmenkymmenen vuoden ikäiselle naiselle, onnettomalle tahi onnelliselle, tämän salaisen taidon käyttäytyä kaunopuheliaasti? Tämä on aina pysyvä elävänä arvoituksena, jota jokainen tulkitsee omien halujensa, toiveittensa ja järjestelmänsä mukaisesti. Tapa, jolla markisitar antoi kyynärpäidensä levätä nojatuolin kädensijoilla ja molempain käsiensä sormenpäiden lipaista toisiaan niin että hän näytti leikkivän; kaulansa taipuminen, hänen jonkun verran väsyneen, mutta pehmeän vartalonsa sulavuus, vartalonsa, joka näytti sirosta vaipuneen nojatuoliin, säärien notkea asento, käytöksen luonnollisuus, kaikki osoitti naista, joka on vailla kaikkia harrastuksia elämässä, joka ei ole tuntenut rakkauden iloja, ainoastaan uneksinut niistä ja joka taipuu muistojensa raskaan painon alle, naista, joka kauvan aikaa on ollut epätoivoissaan tulevaisuutensa tahi oman itsensä suhteen, naista, joka ei ole kiintynyt mihinkään ja joka katsoo satunnaisen tyhjyyden ehdottomaksi olemattomuudeksi.

Charles de Vandenesse ihaili tätä valittua taulua, mutta ainoastaan suuremman taitavuuden tuloksena kuin mitä naisilla tavallisesti on. Hän tunsu markiisi d'Aiglemontin. Ensimmäisestä silmäyksestä tähän naiseen, jota hän ei ollut koskaan nähnyt, ymmärsi nuori valtiomies sen eroituksen, sen yhdistämättömyyden — käyttäkseni laillista sanaa — joka oli liian voimakas näiden kahden henkilön välillä, ja jonka seikan täytyi tehdä markisittarelle mahdottomaksi rakastaa miestänsä. Kuitenkin vietti markisitar d'Aiglemont moitteetonta elämää, ja hänen siveytensä kohotti vielä enemmän kaikkien niiden salaisuuksien arvoa, joita tutkija saattoi aavistaa hänessä. Kun Vandenesseen ensimmäinen hämmästys oli ohi, ajatteli hän, kuinka parhaiten voisi lähestyä rouva d'Aiglemontia, ja jotenkin tavallisen valtiovaisaan viekkauten kautta päätti hän hämmästyttää hänet saadakseen tietää kuinka hän vastaisi julkeaan esiintymiseen.

"Rouvaseni", sanoi hän istuutuen hänen viereensä, "onnellinen varomattomuus on antanut minun tietää itselläni, en tiedä mistä syystä, olleen sen onnen, että te olette huomannut minut. Olen sitä suuremmissa kiitollisuuden velassa teille, kun en koskaan ennen ole ollut sellaisen suosion esineenä. Yksi vioistani tuleekin painamaan teidän omaatuntoanne. Täst'edes en ole kainosteleva..."

"Siinä teette väärin", vastasi hän nauraen; "turhamaisuus on jätettävä sille, jolla ei ole muuta esiintuotavaa."

Markisittaren ja nuoren miehen välillä sukeutui nyt keskustelu, joka tavan mukaisesti tuokiassa kosketteli koko joukkoa aineita: maalaustaidetta, musiikkia, kirjallisuutta, politiikkaa, ihmisiä, tapahtumia ja asioita. Sitten siirtyivät he huomaamattomasti siihen ikuiseen keskustelunaineeseen Ranskassa ja muissakin maissa, nim. rakkauteen, tunteisiin ja naisiin.

"Me olemme orjattaria."

"Te olette kuningattaria."

Charles'in ja markisittaren lausumat enemmän tahi vähemmän nerokkaat seikat voisi sisällyttää tähän yksinkertaiseen lauseeseen, joka on yhteenveto kaikista tästä kysymyksestä pidetyistä ja pidettävistä puheista. Tarkoittavathan nämä molemmat lauseet aina jollain määrättyllä hetkellä: "Rakastakaa minua!" — "Minä tahdon rakastaa teitä..."

"Rouvani", huudahti Charles de Vandenesse, "te saatte minut syvästi valittamaan, että minun täytyy jättää Pariisi. Italiassa en varmaankaan saa tuntiakaan niin valittua keskustelua, kuin tämä on ollut."

"Ehkä kohtaatte siellä onnen, ja se on suuremmanarvoinen, kuin kaikki loistavat ajatukset, todelliset tahi vilpilliset, joita joka ilta lausutaan Pariisissa."

Ennenkuin Charles sanoi jäähyväiset markisittarelle, oli hän jo saanut luvan tulla tervehtimään häntä ennen lähtöään. Hän piti itseänsä onnellisena, että oli tehnyt tämän pyynnön niin vilpittömästi, sillä illalla maata pannelsaan ja koko seuraavana päivänä oli hänen mahdoton karkoittaa tämän naisen muistoa. Milloin ihmetteli hän, minkätähden markisitar oli tahtonut tutustua häneen, mitä tarkoituksia hänellä mahtoi olla tahtoessaan jälleen tavata häntä, ja hän keksi satoja olettamuksia. Milloin luuli hän keksineensä tämän uteliaisuuden syyn ja hurmasi itseänsä toivolla tahi jäähtyi taas aina sen mukaan miten milloinkin tulkitsi tätä kohteliasta toivomusta, joka on niin tavallinen Pariisissa. Milloin oli se kaikki, milloin ei mitään. Vihdoin tahtoi hän vastustaa taipumusta, joka veti häntä rouva d'Aiglemontin puoleen; mutta meni kuitenkin hänen luoksensa. On ajatuksia, joita tottelemme tuntematta niitä; ne asuvat meissä meidän tietämättämme. Vaikka tämä kuuluu enemmän omituiselta kuin oikealta, voi kuitenkin jokainen rehellinen ihminen löytää tuhansia esimerkkejä siitä omasta elämästään. Mennessään markisittaren luo, totteli Charles yhtä niistä ennakkomääräyksistä, joista meidän kokemuksemme ja henkiset valloituksemme ajan pitkään eivät ole muuta kuin huomattava kehitys. Kolmenkymmenen vuoden vanhalla naisella on vastustamaton vetovoima nuoreen mieheen; mikään ei ole luonnollisempaa, lujemmin kudottua, paremmin ennakolta määrättyä kuin nämä maailmassa niin usein sattuvat syvät lemmensuhteet sellaisen naisen ja nuoren miehen välillä kuin markisitar ja Vandenesse olivat. Nuorella tytöllä on todellakin liian paljon mielikuvia, liian paljon kokemattomuutta, ja hän voi liian helposti rakastaa mitä miestä tahansa, että nuori mies tuntisi itsensä imarrelluksi hänen lemmostaan, samalla kuin nainen tuntee tekemänsä uhrausten koko suuruuden. Missä edellinen rientää mukaan uteliaisuudesta, toisista vaikuttimista kuin rakkauden, seuraa jälkimäinen itsetietoista tunnetta. Eikö jo tämä valitseminen ole äärettömän mairittelevaa? Omatessaan tiedon, joka melkein aina on kalliisti kärsimyksillä maksettu, on kuin kokenut nainen antaisi enemmän itsestään; siinä kun tietämätön ja herkkäuskoinen nuori tyttö ei tiedä mitään, ei voi vertailla eikä antaa arvoa, vastaanottaa tämä rakkauden ja tutkii sitä. Toinen opettaa meitä, neuvoo meitä ijässä, jolloin mielellään antaudutaan johdettaviksi, jolloin kuuliaisuus on nautintoa; toinen taas tahtoo oppia kaikki ja on lapsellinen siinä, missä edellinen on hellä. Toinen tarjoaa teille pelkkää voitonriemua, toinen pakottaa teidät lakkaamatta taistelemaan. Edellisellä on ainoastaan kyyneleitä ja huvituksia, toisella on heikumallisuutta ja omantunnotuskia. Nuoren tytön tullakseen miehen rakastajattareksi, täytyy olla liiaksi turmeltuneen, ja silloin mies hylkää hänet kauhulla; samalla kuin kypsyeellä naisella on tuhansia keinoja säilyttääkseen samalla kertaa valtansa ja arvonsa. Toinen on liiaksi alistuvainen ja tarjoaa levon ikävää varmuutta; toinen menettää liian paljon ollakseen vaatimatta lemmeltä kaikkia sen vaihtelevia lumouksia. Toinen häpäisee ainoastaan itsensä, toinen tappaa teidän takianne kokonaisen perheen. Nuorella tytöllä on vain yksi keimailukeino ja luulee tehneensä kaikki riisuessaan vaatetuksensa, mutta naisessa asuu äärettömyys ja hän kätkeytyy tuhansiin huntuihin. Kolmenkymmenen vuoden ikäisessä naisessa riehuu sitä paitsi epäröiminen, säikähdys, pelko, levottomuus ja myrskyt, joita ei milloinkaan ole nuoren tytön rakkaudessa. Tähän ikään saavuttuaan vaatii nainen nuorelta mieheltä, että tämä lahjoittaisi hänelle jälleen hänen takiansa uhraamansa kunnioituksen; hän ei elä muuta kuin tätä miestä varten, toimii hänen tulevaisuutensa hyväksi, tahtoo, että se tulisi loistavaksi; hän tottelee, hän pyytää ja käskee, nöyrtyy ja kohottautuu uudestaan, osaa lohduttaa tuhansissa tilaisuuksissa, jolloin nuori tyttö voi ainoastaan pelästyä. Paitsi kaikkia asemansa etuisuuksia, voi kolmenkymmenenvuoden ikäinen nainen myös muuttua nuoreksi tytöksi, näytellä kaikkia osia, olla kaino, vieläpä koristaa itseänsä onnettomuudellaan. Näiden molempain välillä on tunnetun ja aavistamattoman, voiman ja heikkouden verraton ero. Kolmenkymmenen vuoden ikäinen nainen tyydyttää kaikki, nuori tyttö ei saa tyydyttää mitään sillä muuten hän menettää viattomuutensa. Nämä ajatukset liikkuvat nuoren miehen sydämessä ja muodostavat hänessä voimakkaimman kaikista intohimoista, sillä se yhdistää tapojen synnyttämät keinoitekoiset tunteet luonnon todellisten tunteitten kanssa.

Oikein ja ratkaisevin askel naisen elämässä on juuri se, jota hän aina katsoo vähimmin tärkeäksi. Jos hän on naimisissa, ei hän enää kuulu itselleen, hän on kotilieden kuningatar ja orjatar. Olla pyhä nainen ei sovellu yhteen maailman velvollisuuksien ja vapauksien kanssa. Vapauttaa naiset on sama kuin turmellaheidät. Jos muukalaiselle suodaan oikeus astua kodin pyhäkköön, eikö se ole sama kuin

antautua hänen armoilleen, ja jos nainen vie hänet sinne, eikö se ole erehdys, tahi tarkemmin sanottuna, erehdyksen alku? Täytyy hyväksyä tämä teoria kaikessa ankaruudessaan tahi sitten julistaa rakkaus vapaaksi. Tähän asti on Ranskan yhteiskunta suostunut "mezzo-terminen", asettunut keskiväliin: se hymyilee onnettomuuksille. Samoin kuin sparttalaiset, jotka eivät rankaisseet muusta kuin taitamattomuudesta, näkyy se sallivan varkauden. Mutta tämä järjestelmä on ehkä hyvinkin järkevää. Yleinen halveksuminen on kauhein kaikista rangaistuksista, sillä se kohtaa naista suoraan sydämeen. Naiset pitävät tärkeänä, ja heidän kaikkien täytyy pitää tärkeänä, olla kunnioitettuja, sillä kunnioituksetta he eivät ole olemassa; se on myös ensimmäinen tunne, jota he vaativat rakkaudelta. Turmeltuneinkin heistä vaatii ennen kaikkea menneisyytensä anteeksiantoa myydessään tulevaisuutensa, ja koettaa saada rakastajansa käsittämään, että hän vastustamattomaan onneen vaihtaa kunnioituksen, minkä maailma on kieltävä häneltä. Ei ole ainoatakaan naista, joka ensi kerran vastaanottaessaan luoksensa nuoren miehen ja ollessansa kahden kesken hänen kanssansa ei saisi näitä mietteitä, varsinkin jos tämä mies, kuten Charles de Vandenesse, on kaunis ulkomuodoltaan tahi lahjakas. Samalla tavoin on harvoja nuoria miehiä, jotka jättävät rakentamatta salaisia toiveita niiden tuhansien aatteiden perusteelle, mitkä oikeuttavat heidän vastustamattoman rakkautensa kauniita, henkeviä ja onnettomia naisia kohtaan, kuten rouva d'Aiglemont. Kun markisitar kuuli ilmoitettavan herra de Vandenesen tulosta, joutui hän jotenkin hämilleen ja tämä tunsikin melkein ujostelevansa huolimatta valtiomiesten tavallaan tottumukseksi käyneestä varmuudesta. Mutta markisitar tointui pian ja osoitti ystävyttä, jolla naiset suojaavat itseänsä turhamaisuuden aiheuttamilta tulkitsemisilta. Tällainen käytös ehkäisee kaikki syrjä-ajatukset ja niin sanoakseen ottaa osaa tunteeseen lauhduttaen sitä kohteliaisuuden muodoilla. Naiset jäävät silloin niin kauvaksi kuin haluavat tähän kaksinaiseen asemaan juurikuin tienristeykseen, joka voi johtaa sekä kunnioitukseen että välinpitämättömyyteen. Mutta kolmenkymmenen vuotisena tietää nainen kaikki, mitä tällainen asema voi tarjota. Hän voi siinä nauraa, laskea leikkiä, olla ystävällinen saattamatta mainettaan vaaranalaiseksi. Hänellä on silloin riittävästi kokemusta voidakseen nähdä, mitä heikkoja puolia miehellä on ja käyttää niitä hyväkseen. Vaitiolonsa on yhtä vaarallinen kuin sanansa. Ette arvaa milloinkaan, onko hän tämän ikäisenä tosi vai valheellinen, tekeekö hän pilaa teistä tahi onko hän vilpityn tunnustuksissaan. Suostuttuaan taistelemaan teidän kanssanne, lopettaa hän äkkiä taistelun sanalla, katseella tahi eleellä, jonka vallan kaikki tuntevat, hylkää teidät ja on salaisuutenne herrana, uhratakseen teidät leikkiä laskien, vapaana seurustelemaan teidän kanssanne, yhtä suuressa määrin heikkoutensa kuin voimansa suojaamana. Vaikka markisitar tämän ensimmäisen käynnin aikana asettui puolueettomalle kannalle, osasi hän säilyttää korkean määrän naisellista arvokkaisuuttansa. Salaiset surunsa leijailivat aina hänen teeskennellyn iloisuutensa yllä kuin kevyt pilvi, joka puoleksi varjostaa aurinkoa. Vandenesse poistui hänen luotaan elettyään yhden niistä keskusteluista, joiden vaikutus on selittämättömän suloinen; mutta hän jäi siihen vakuutukseen, että markisitar oli niitä naisia, joiden valloitus on liian kallis uskaltakseen rakastaa heitä.

"Siitä seuraisi", sanoi hän poistuessaan, "rakkautta loppumattomiin, kirjeenvaihto, joka voisi lopen väsyttää kunnianhimoisen virkamiessielun. Ehkä kuitenkin, jos oikein tahtoisin..."

Tämä onneton: "Jos oikein tahtoisin!" on aina ollut itsepäisten turmeluksena. Ranskassa itserakkaus johtaa rakkauteen. Charles kävi uudestaan rouva d'Aiglemontin luona ja luuli huomaavansa tämän nauttivan hänen kanssaan keskustelemisesta. Sen sijaan, että lapsellisesti olisi antautunut rakastamaan häntä ja olemaan onnellinen tahtoi hän leikkiä kaksimielisen asemansa kanssa. Hän koetti näyttäytyä intohimoisesti rakastuneelta, sitten kylmästi tutkiakseen tämän juonen kulkua, olla samalla kertaa rakastaja ja valtiomies; mutta hän oli liian nuori ja hyvä, tämä tutkimus ei voinut muuta kuin johtaa hänet rajattomaan rakkauteen; sillä joko hän teeskenteli tahi oli luonnollinen, oli markisitar aina voimakkaampi häntä. Joka kerta kun Charles poistui rouva d'Aiglemontin luota koetti hän itsepintaisesti pysyä epäluuloissaan alistaen sielunsa läpikäymät erilaiset tunneasteet ankaran tutkimuksen alaiseksi, mikä kuoletti hänen omat tunnelmansa.

"Tänään", sanoi hän kolmannen käynnin jälkeen, "on hän antanut minun ymmärtää olevansa hyvin onneton ja yksinäinen elämässä ja että tahtoisin kuolla jos ei hänellä olisi tyttärsä. Hän osoitti luopuneensa kaikesta. Mutta enhän minä ole hänen veljensä enkä rippi-isänsä, miksi hän siis on uskonut minulle surunsa? Hän rakastaa minua."

Poistuessaan hänen luotaan kaksi päivää myöhemmin päivitteli hän nykyaikaisia tapoja.

"Rakkaus saa värinsä siitä vuosisadasta, jossa elää. Vuonna 1822 on se tieteellisyyteen verhottu. Sen sijaan että osoitettaisiin sitä teoissa, kuten ennen, väitellään siitä, leikellään sitä, pidetään kokonaisia esitelmiä siitä. Naisilla ei ole muuta kuin kaksi tietä: ensin asettavat he rakkautemme keskustelunlaiseksi, väittävät, ettemme me voi rakastaa niin paljon kuin he. Se oli liehakoimista, oikeata uhmaa, jota markisitar osoitti minulle tänä iltana. Sitten näyttäytyvät he hyvin onnettomilta herättääksensä meidän luonnollista osanottoamme tahi itserakkauttamme. Täytyyhän nuoren miehen tuntea itsensä imarrelluksi saadessaan lohduttaa syvästi onnetonta olentoa. Lopuksi on heillä erinomainen kiihko pelata neitseellistä viattomuutta! Hänen on täytyntä ajatella minun luulevan häntä

puhtaaksi lapseksi. Sellaisella sokealla uskolla voin voittaa paljon."

Mutta eräänä päivänä tyhjennettyään kaikki epäluulonsa, alkoi hän ihmetellä, eikö markisitar sittenkin ollut vilpiton; jos niin monet kärsimykset voivat olla pelattuja, miksi teeskentelisi hän silloin alistuvansa kohtaloonsa? Hän eli syvässä yksinäisyydessä ja kantoi hiljaisuudessa surua, jota tuskin antoi aavistaa muutoin kuin huokauksesta tahi äänenpainosta. Tästä hetkestä saakka alkoi Charles tuntea syvää osanottoa markisitar d'Aiglemontia kohtaan. Eräänä päivänä tullessaan tavalliseen kohtaukseen, joka oli tullut välttämättömäksi heille molemmille, äänettömän sopimuksen mukaan oli yksi tunti aina säästetty häntä varten, huomasi Vandenesse kuitenkin rakastettunsa olevan enemmän hillityn kuin totisen ja avomielisen, ja hänen viimeiset sanansa olivat: "Tämä nainen on todellakin hyvin viekas." Tullessaan sisään tapasi hän markisittaren tämän lempimielentilassa, tavallisessa surunvoittoisessa mielentilassa; hän nosti silmänsä häneen liikahtamatta ja katsahti häneen sellaisin silmäyksin, joka muistuttaa hymyilyä. Madame d'Aiglemont osoitti luottamusta, todellista ystävyyttä, mutta ei rakkautta. Charles istuutui voimatta sanoa mitään. Hänet täytti sanoin kuvaamaton tunne.

"Mikä teitä vaivaa?" kysyi markisitar ystävällisellä äänellään.

"Ei mikään... Kyllä", jatkoi hän, "ajattelen asiaa, jota te ette ole vielä muistanut."

"Mitä sitten?"

"Kongressi on päättynyt."

"No", sanoi markisitar, "teidän olisi siis pitänyt matkustaa kongressiin?"

Suora vastaus olisi ollut kaunopuheliain ja hienotunteisin kaikista selityksistä, mutta Charles ei antanut sitä. Rouva d'Aiglemontin kasvot osoittivat ystävällistä avomielisyyttä, joka torjui kaikki turhamaisuuteen perustuvat laskut, kaikki lemmentoiveet, kaikki valtioviisaat epäilykset. Hän ei tietänyt tahi ei ollut tietävinään olevansa rakastettu, ja kun Charles hämmentyi ja vaikenä, täytyi hänen tunnustaa itselleen ei tehneensä eikä sanoneensa mitään, joka oikeuttaisi markisitarta uskomaan sitä. Herra de Vandenesse huomasi markisittaren tänä iltana olevan samallaisen kuin aina: yksinkertaisen ja ystävällisen, totisen surussaan, onnellisen omistaessaan ystävän, ylpeän, että oli löytänyt sielun, joka ymmärsi häntä; pitemmälle hän ei mennyt, ei edellyttänyt naisen voivan antaa viehättää itseänsä kahta kertaa; hän oli kerran rakastanut ja säilytti tunteensa yhä vertavuotavana sydämensä pohjalla. Hän ei uneksinyt onnen voivan kahdesti tarjota hurmaustansa naiselle, sillä hän ei luottanut ainoastaan lahjakkuuteen, vaan sieluun, eikä rakkaus hänestä ollut viettelys, vaan jalo ja ihana hurmaus. Tällä hetkellä tuli Charles jälleen nuoreksi mieheksi, hänet valtasi tämän ylevän luonteen loisto ja hän toivoi tulevaisuutensa vihityksi kaikkiin tämän tuhotun elämän salaisuuksiin, elämän, joka oli enemmän sattuman kuin hairahduksen tuhoama. Rouva d'Aiglemont katsahti ainoastaan kerran ystäväänsä kuullessaan hänen pyytävän saada oppia tuntemaan sen äärettömän surun, joka korotti hänen kauneutensa kärsimysten kirkastamaksi suloudeksi; mutta tämä syvä katse oli kuin juhlallisen sopimuksen vahvistus.

"Älkää kysykö minulta enää tästä", sanoi hän. "Tänä päivänä neljä vuotta sitten kuoli hän, joka rakasti minua, ainoa mies, jonka onnen tähden olisin uhrannut yksin kunnioituksenkin itseeni, kuoli pelastaakseen minun kunniani. Tämä lempi lakkasi nuorena, puhtaana, täynnä mielikuvia. Ennenkuin antauduin tämän intohimon valtaan, johon erinomainen kohtalo veti minua, olin tehnyt sen, mikä syöksee turmioon niin monta tyttöä: antanut mitättömän, mutta kauniin miehen häikäistä itseni. Avioliitto murskasi toiveeni toisen toisensa jälkeen. Nyt olen menettänyt sekä avio-onnen että sen onnen, jota kutsutaan rikolliseksi, saamatta tuntea onnea. Minulla ei ole enää mitään jäljellä. Koska en ole saanut kuolla, täytyy minun ainakin olla uskollinen muistoilleni."

Hän ei itkenyt tätä sanoessaan, loi vaan silmänsä alas ja väänтели keveästi sormiaan, joita tapansa mukaan piti ristissä. Hän oli puhunut yksinkertaisesti, mutta äänensä ilmeessä oli jälki epätoivosta, yhtä syvästä kuin hänen rakkautensa näytti olleen, jättäen Charles'in aivan toivottomaksi.

Tämä kauhea elämä, tulkittuna kolmella lauseella, joita seurasi käsien väänтели, tämä hennon naisen ankara tuska, tämä kauniin pään epätoivon kuilu, tämä kaiho, nämä nelivuotisen surun kyyneleet vaikuttivat lumoavasti Vandenesseen. Hän pysyi vaiteliaana ja nöyränä tämän suuren ja jalon naisen edessä; hän ei nähnyt enää hänen harvinaista, täydellistä ruumiillista kauneuttaan, hän näki ainoastaan hänen äärettömän tunteellisen sielunsa. Vihdoin löysi hän sen ihanneolennon, josta niin mielikuvituksellisesti oli unelmoinut ja jota niin kiihkeästi kaihoivat kaikki, jotka koko elämänsä panevat rakkauteen, palavasti etsivät sitä ja usein kuolevat saamatta nauttia sen uneksituista aarteista.

Näiden sanojen ja tämän ylevän kauneuden rinnalla huomasi Charles omat aatteensa ahtaiksi. Kykenemättä pukemaan ajatuksiansa tätä samalla kertaa niin yksinkertaista ja ylevää kohtausta vastaaviin sanoihin puhui hän jokapäiväisin lausein naisten kohtalosta.

"Rouvani, meidän tulee unohtaa surumme tahi kaivaa itsellemme hauta", sanoi hän.

Mutta järki on aina mitätön tunteen rinnalla; edellinen on luonnostaan rajoitettu kuten kaikki positiivinen, jälkimmäinen on ääretön. Järkeillä siinä missä pitäisi tuntea, on pikkusieluille ominaista. Vandenesse vaikenä, katsoi pitkään rouva d'Aiglemontin ja poistui. Uusien ajatusten valtaamana, jotka suurensivat naisen hänen silmissään, muistutti hän maalaria, joka, pidettyään tavallisia työhuoneensa malleja tyyppinä äkkiä kohtaa Louvre-museossa Mnemosynen, tämän kauneimman ja vähimmin kiitetyn muinaisajan kuvapatsaista. Charles oli syvästi liikutettu. Hän rakasti rouva d'Aiglemontia tällä nuoruuden vilpittömyydellä, tällä hehkulla, joka valaa ensi lempeen kulumattoman viehätöksen, tuoreudella, jota mies ei löydä muuta kuin raunioina, jos hän rakastaa uudestaan vanhemmalla puolen ikäänsä. Tämän suloisin rakkauden vastaanottavat naiset, jotka sen ovat herättäneet, melkein aina riemulla, sillä tässä kauniissa kolmenkymmenen vuoden iässä, naisen elämän runollisessa huippukohdassa, voivat he käsittää koko sen kulun ja lukea yhtä hyvin menneisyyttä kuin tulevaisuuttakin. Naiset tuntevat silloin koko rakkauden arvon ja nauttivat siitä peläten kadottavansa sen: heidän sielunsa on silloin vielä kaunis nuoruudesta, joka on juuri jättämällänsä heidät, ja heidän rakkautensa saa aina voimaa tulevaisuudesta, joka pelottaa heitä.

"Minä rakastan", sanoi tällä kertaa Vandenesse jättäessään markisittaren, "ja onnettomuudekseni rakastan naista, joka on kiintynyt muistoihinsa. On vaikea taistella kuollutta vastaan, miestä, joka ei ole saapuvilla, joka ei enää voi tehdä tuhuuksia, ei suututtaa ja jossa nainen ei näe muuta kuin kauniit puolet. Eikö se olisi samaa kuin hävittää itse niiden muistojen ja toiveiden oivallisuus, kuolettaa niiden tenhovoima, noiden, jotka elävät kadotetun rakastajan jälkeen juuri sentähden, ettei hän milloinkaan ollut herättänyt muuta kuin tämän kaihon, joka on ihanin, suloinen, mitä rakkaus voi tarjota?"

Tämä surullinen mielite, sen alakuloisuuden ja pelon hedelmä, millä kaikki totinen rakkaus alkaa, oli hänen hälvenevän valtioviisautensa viimeinen lasku. Tästä edes hänellä ei enää ollut mitään sivuajatuksia. Hän tuli kokonaan rakkautensa leikkipalloksi, vaipui noihin selittämättömän onnen pikkuseikkoihin, onnen, joka syntyy sanasta, äänettömyydestä, toivon vilauksesta. Hän tahtoi rakastaa platoonisesti. Joka päivä kävi hän rouva d'Aiglemontin luona, hengitti samaa ilmaa kuin tämä, jätti tuskin enää hänen taloansa ja seurasi häntä kaikkialle sellaisen rakkaudenhirmuvallan johtamana, joka sekoittaa itsekkäisyytensä mitä täydellisimpään uskollisuuteen. Rakkaudella on oma vaistonsa, se osaa löytää tien sydämeen samalla tavalla kuin mitä heikoin hyönteinen vastustamattomasti tahdoin, mitään pelkäämättä menee kukkansa luo. Kun tunne on totinen, ei sen kohtalokaan ole epäilyksenalainen. Eikö nainen saata joutua tuskan kaikkien kauhujen valtaan ajatellessaan elämänsä riippuvan rakastajansa rakkauteensa panemasta suuremmasta tahi pienemmästä määrästä totuutta, voimaa ja sitkeyttä? Mutta toiselta puolen naisen, puolison, äidin on mahdotonta suojella itseänsä nuoren miehen rakkaudelta; ainoa hänen vallassaan oleva keino on lakata näkemästä häntä aavistettuaan sen sydämen salaisuuden, minkä nainen aina arvaa. Mutta tämä askel tuntuu liian ratkaisevalta, jotta nainen ottaisi sen siinä iässä, jolloin avioliitto painostaa, kiusaa ja väsyttää häntä, jolloin aviollinen uskollisuus on tullut enemmän kuin haaleaksi, vaikkapa hänen miehensä ei olisikaan hylännyt häntä. Jos naiset ovat rumia, ovat he ylpeitä rakkaudesta, joka tekee heidät nuoriksi ja kauniiksi; jos he ovat nuoria ja miellyttäviä, täytyy viettelyksen voida vetää vertoja heidän omalle lumousvoimalleen ja on silloin rajaton; jos he ovat siveellisiä, saa maallinen ylevä tunne heidät löytämään jonkunmoisen sovituksen heidän rakastajiensa vuoksi tekemiensä uhrausten suuruudessa ja tämän vaikean taistelun tuottamassa kunniaissa. Kaikki on paulana. Ei ole kyllin lujaa varokeinoa niin voimakkaita kiusauksia vastaan. Sulkeutunut elämä, johon naiset muinoin Kreikassa ja Itämailla olivat velvoitetut ja joka on tullut tavaksi Englannissa, on ainoa kodin puhtauden suojelusvartio, mutta tämän järjestelmän vaikutuksesta katoaa maailman viehätys: yhteiskunta, politiikka ja tapojen hienous on silloin mahdoton. Kansojen tulee valita.

Rouva d'Aiglemont huomasi siis pari kuukautta sen jälkeen kun ensi kerran kohtasi Vandenessen, elämänsä olevan lujasti sidotun tämän nuorukaisen elämään; hän ihmetteli, kuitenkin erityisesti hämmästyttävästi, huomattessaan itsellään olevan saman maun ja samoja ajatuksia kuin Charlesilla tuntien melkein iloa siitä. Hänkö alistui Vandenessen aatteisiin, vai tämäkö mukautui hänen pienimpiinkin oikkuihinsa? Hän ei tutkinut sitä. Tämä ihmeteltävä nainen oli jo intohimon pyörremyrskyn vallassa ja sanoi itselleen koko sillä väärällä varmuudella, jonka pelko synnyttää:

"Ah, ei, tahdon pysyä uskollisena hänelle, joka kuoli minun puolestani."

Pascal on sanonut: "Epäillä Jumalan olemassaoloa on samaa kuin uskoa." Samalla tavoin taistelee nainen päästäksensä vapaaksi ainoastaan silloin kuin hän on vangittu. Sinä päivänä, jolloin markisitar tunnusti itselleen olevansa rakastettu, myllersivät tuhannet erilaiset tunteet hänessä. Kokemuksen taikausko puhui omaa kieltänsä. Tulisiko hän onnelliseksi? Voisiko hän löytää onnen ulkopuolella niitä lakeja, joiden perusteelle yhteiskunta — oikein tahi väärin — rakentaa siveysoppinsa? Aina tähän saakka ei elämä ollut lahjoittanut hänelle muuta kuin katkeruutta. Onko kahta olentoa yhdistävien siteitten onnellinen ratkaisu mahdollinen, kahta olentoa, joita maailman sopivaisuussäännöt erottavat? Mutta toiselta puolen, voiko onnea ostaa liian kalliisti? Ja ehkä hän vihdoinkin löytäisi onnen, jota oli niin palavasti toivonut ja jonka etsiminen on niin luonnollista. Uteliaisuus puhuu aina rakastajan puolesta. Hänen tätä miettiessään tuli Vandenesse. Hänen läsnäolonsa ajoi järjen yliluonnolliset peikot

tiehensä. Jos nämä ovat ne asteettaiset muutokset, jotka ohimeneväkin tunne nuorukaisessa ja kolmikymmenvuotisessa naisessa läpikäy, tulee hetki, jolloin vivahdukset häipyvät, syyt sulautuvat yhdeksi ainoaksi viimeiseksi mietteeksi, joka haihtuu vastustamattomaan haluun väkevöittäen sen. Mitä pitempiaikainen vastustus on ollut, sitä voimakkaampi on rakkauden ääni. Tähän siis lopetetaan lihaskuvion harjoitelma, jos on sallittua lainata ilmaisutapoja maalaustaiteen alalta, sillä tämä kuvaus enemmän selittää kuin maalaa rakkauden vaaroja ja sisällystä. Mutta tästä hetkestä asti lahjoitti joka päivä uusia värejä tälle luurangolle, verhosi sen nuoruuden viehätöksellä, antoi eloa lihaksille, liikuntaa jäsenille, loi siihen loistoa, kauneutta, tunteitten tenhovoimaa ja elämän houkutusta. Charles tapasi rouva d'Aiglemontin miettiväisenä ja hänen läpätunkevilla äänenpainolla, jonka sydämen suloinen lumous tekee niin vastustamattomaksi, kysytyään: "Mikä teitä vaivaa?" varoi markisitar vastaamasta. Tämä lempeä kysymys ilmaisi täydellistä sielujen sopusointua ja naisen merkillisellä vaistolla ymmärsi markisitar, että valitus tahi salaisen surunsa ilmaiseminen olisi tavallaan ollut loukkaus. Jos jo jokaisella näistä sanoista oli merkityksensä, jonka he molemmat ymmärsivät, mihin kiuluun hän silloin syöksyisikään? Hän tarkasteli sisintänsä kirkkain, tutkivin katsein ja vaiken. Eikä Vandenessekaan sanonut mitään.

"En voi hyvin", sanoi hän vihdoin säikähtyneenä tämän hetken merkityksestä, — silmien kielen täydellisesti korvatessa voimattomat sanat.

"Rouvani", vastasi Charles hellällä mutta ankarasti liikutetulla äänellä, "ruumis ja sielu kuuluvat yhteen. Jos olette onnellinen, pysytte myös nuorena ja terveenä. Minkätähden kieltäytyisitte vaatimasta rakkaudelta kaikkea, mitä se on riistänyt teiltä? Te luulette elämän olevan lopussa juuri sillä hetkellä, jolloin se alkaa teille. Uskokaa itsenne ystävän huolenpitoon! On suloista olla rakastettu!"

"Olen jo vanha", sanoi hän, "mikään ei senvuoksi voisi olla minulle puolustuksena, jos en edelleen surisi, kuten tähän asti. Tulee rakastaa, sanotte? Ah, en voi enkä saa tehdä sitä. Paitsi teitä ja ystävyttänne, joka sulostaa elämäni, ei kukaan miellytä minua, ei kukaan voisi haihduttaa muistojani. Vastaanotan ystävän, mutta pakenisin rakastajaa. Tekisinkö sitä paitsi oikein lahjoittaessani särjetyn sydämeni nuoren vaihdoksi, ottaessani vastaan harhakuvia, joihin en enää saattaisi yhtyä, sytyttäessäni toivon onnesta, johon itse en uskoisi tahi jonka pelkäisin kadottavani? Vastaisin ehkä itsekkäisyydestä hänen uskollisuuteensa ja tekisin kylmiä laskuja hänen ollessa tunteellinen. Muistoni loukkaisi hänen onneansa. Ei, näettekös, ensilempeä ei milloinkaan voi korvata. Kuka mies tahtoisikaan tästä hinnasta omistaa sydämeni?"

Nämä sanat, pelottavan mielistelyn läpätunkemat, olivat hänen järkensä viimeinen ponnistus.

"Jos hän menettää rohkeutensa, menettäköön, pysyn silloin yksinäisenä ja uskollisena." Tämä ajatus hiipi hänen sydämeensä ja hän tarttui siihen kuin hukkuva oljenkorteen, jottei virta kulettaisi häntä mukanaan.

Vandenesse kuultuaan tämän tuomion, vavahti tahtomattaan, ja tämä liike vaikutti markisittaren sydämeen enemmän kuin hänen äskeinen kiihkonsa. Naisia liikuttaa juuri enin meissä tapaamansa lempeä hienotunteisuus ja sellaiset jalostuneet tunteet kuin heidän omansa, sillä miellyttävyyys ja tunteellisuus ovat heissä totuuden merkkejä. Charles'in ele ilmaisi todellista rakkautta. Rouva d'Aiglemont tunsikin kuinka suuri Vandenessen hellyys oli, ja kuinka suuri hänen oma tuskansa. Nuorukainen vastasi kylmäkiskoisesti:

"Kenties olette oikeassa. Uusi rakkaus, uudet surut."

Sitten vaihtoi hän ainetta puhuen joutavista asioista, mutta ollen silminnähävästi liikutettu, katseli rouva d'Aiglemontia keskitetyllä tarkkaavaisuudella, juurikuin näkisi häntä viimeisen kerran. Vihdoin poistui hän sanoen liikutetulla äänellä:

"Hyvästi, rouvani!"

"Näkemiin!" vastasi hän niin hienosti liehakoiden, kuin ainoastaan harvat naiset osaavat.

Hän ei vastannut mitään ja poistui.

Charles'in poistuttua, hänen tyhjän tuolinsa puhuessa hänestä, sai markisitar tuhansia katumusajatuksia luullen tehneensä väärin. Rakkaus edistyy kuulumattoman nopeasti naisessa silloin kun hän luulee menettelleensä sydämettömästi tahi loukanneensa jaloa sielua. Ei milloinkaan tarvitse pelätä rakastettunsa vääriä tuomioita, ne ovat päinvastoin hyvin hyödyllisiä; naiset lankeevat ainoastaan omaan hyvyteensä.

"Tie helvettiin on laskettu hyvillä aikomuksilla", ei ole saarnaparadoksi. Muutamia päiviä kului ilman että Vandenesse tuli. Joka iltä hänen tavalliseen käyntiaikaansa odotti markisitar häntä kärsimättömästi ja omantunnon vaivaamana. Kirjoittaa hänelle olisi ollut sama kuin tunnustus; sitä paitsi sanoi aavistus

hänen palaavan. Kuudentena päivänä ilmoitettiin hänen tulostaan. Milloinkaan ei hän ollut sellaisella riemulla kuullut hänen nimeänsä mainittavan. Ilonsa oikein säikäytti häntä.

"Te olette rangaissut minua ankarasti", sanoi hän.

Vandenesse katsoi häneen hämmästyksissään.

"Rangaissut?" toisti hän. "Mistä?"

Charles ymmärsi häntä varsin hyvin, mutta tahtoi kostaa kärsimänsä tuskat nyt, kun markisitar arvasi ne.

"Miksi ette tullut eilen?" kysyi markisitar hymyillen.

"Eikö sitten kukaan ole käynyt teillä?" kysyi hän päästäkseen vastaamasta suoraan.

"Herra de Ronquerolles, herra de Marsy ja pikku d'Esgrignon ovat olleet täällä, eräs pari eilen ja muuan tänään aamupäivällä lähes kaksi tuntia. Luulen myös tavanneeni rouva Firmianin ja sisarenne, rouva de Listomèren."

Taaskin surua! Kärsimys, jota eivät voi ymmärtää muut kuin ne, jotka rakastavat tällä tuhoisalla ja hurjalla itsekkäisyydellä, jonka pieninkin ilmaisu on hillitöntä mustasukkaisuutta, lakkaamatonta halua sulkea rakastettunsa pois kaikilta rakkaudelle vierailta vaikutuksilta.

"Mitä tämä merkitsee?" sanoi Vandenesse itsekseen, "hän vastaanottaa vieraita ja puhuu heidän kanssansa sillä aikaa kun minä olen yksin ja onneton!"

Hän salasi surunsa ja hautasi rakkautensa sydämensä pohjalle niinkuin ruumis heitetään mereen. Hänen ajatuksensa olivat sitä laatua, ettei niitä voi tulkita, yhtä nopeita kuin hapot, jotka haihtuessaan kuolettavat. Kuitenkin synkistyivät kasvonsa ja tumma varjo peitti ne. Rouva d'Aiglemont totteli naisellista vaistoaan ottaessaan osaa tähän suruun ymmärtämättä sitä. Hän oli syytön aiheuttamaansa tuskaan. Vandenesse huomasi sen. Hän puhui asemastaan ja mustasukkaisuudestaan juurikuin olettamuksista, joista rakastajat mielellänsä keskustelevat. Markisitar ymmärsi kaikki ja tuli niin syvästi liikutetuksi, ettei voinut pidättää kyneleitään. Tästä hetkestä alkaen astuivat he rakkauden taivaaseen. Taivas ja helveti ovat kaksi suurta runoelmaa, ja ne tyylittelevät ne kaksi ainoata pistettä, joiden ympäri olemassa olomme pyörii: ilon ja tuskan. Eikö taivas ole, ja aina ole oleva tunteittemme äärettömyyden kuva, jota ei milloinkaan voi maalata muuta kuin yksityiskohdissaan, sillä onni on yksi. Eikö helveti esitä surujemme loppumattomia tuskia, joista voimme tehdä runoteoksia, sillä ne kaikki ovat erilaisia?

Eräänä iltana olivat molemmat rakastavaiset kahdenkesken. He istuivat ääneti toistensa rinnalla katsellen taivasta, puhdasta taivasta, jolle auringon viimeiset säteet loivat heikon purppura- ja kultahohteen. Tähän vuorokauden aikaan tuntuu päivän hidas sammuminen herättävän lempeitä tunteita; intohimomme värjäivät suloisesti ja me nautimme keskellä rauhaa jonkin myrskyisen tunteen levottomuudesta. Luonto näyttää meille onnen häälyvissä kuvissa kehoittaen meitä nauttimaan siitä sen ollessa meitä lähellä tahi antaen meidän kaihotta sitä, kun se on paennut. Näinä lumouksesta rikkaina hetkinä, tämän valoholvin alla, jonka pehmeät tunnut sulavat yhteen sisällisen tenhon kanssa, on vaikea vastustaa sydämensä ääntä, joka silloin puhuu harvinaisella voimalla, suru kaikkoaa, ilo hurmaa ja lamauttaa meitä. Illan loisto herättää eloon tunnustuksia ja rohkaisee niitä. Äännettömyys tulee vaarallisemmaksi kuin sanat, sen luodessa silmiin niiden heijastamien äärettömien toiveiden koko mahtivoiman. Puhuesssa pienimmälläkin sanalla on vastustamaton voima. Eikö olekin silloin kirkkautta äänessä, purppuraa katseissa? Eikö ole kuin olisi taivas meissä tahi me taivaassa? Kuitenkin puhuivat Vandenesse ja Julia, sillä pari päivää sitten antoi hän kutsua itseään tällä tuttavallisella nimellä samoin kuin itse kutsui häntä Charlesiksi. He puhuivat, mutta keskustelunsa yksinkertainen aine oli kaukana heistä, eivätkä he enää tietäneet mitä sanansa sisälsivät, he kuuntelivat ihastuneina niissä piileviä salaisia ajatuksia. Markisittaren käsi oli Charlesin kädessä ja hän jätti sen hänelle uskomatta sen olevan suosion.

He kumartuivat molemmat eteenpäin katsellakseen suurenmoista maisemaa, täynnä lunta, jäätä ja harmaita varjoja, jotka värjittävät mielikuvituksellisten vuorien rinteitä, taulu täynnä räikeitä vastakohtia punertavine liekkineen ja mustine tuntuineen jotka koristavat taivaan verrattomalla, haihtuvalla runoudella, komeita äskensyntyneen auringon kapaloita, kaunis ruumisvuode, mihin se sammuu.

Samassa hipaisi Julian tukka Vandenesen poskea; tuntien tämän keveän kosketuksen vapisi hän ankarasti, Vandenesse vielä kovemmin, sillä molemmat olivat vähitellen tulleet siihen selittämättömään murretilaan, jolloin lepo tekee mielet niin herkiksi, että pieninkin tapahtuma saa meidät vuodattamaan kyneleitä ja panee surumielisyyden tulvehtimaan, jos sydän on alakuloisuuteen vaipunut, tahi painaa

siihen kulumattomat jäljet, jos se on rakkauden tulitanssin pyörteissä. Julia puristi melkein tahtomattaan ystävänsä kättä. Tämä arka ilmehikäs puristus rohkaisi arkaa rakastajaa. Tämän hetken autuus ja tulevaisuuden toiveet, kaikki sulii yhteen ainoaan tunteeseen, ensimmäiseen hyväilyyn, siveään ja kainoon suuteloon, minkä rouva d'Aiglemont salli Charlesin painaa poskelleen. Juuri sentähden, että tämä suosio oli niin heikko, oli se mahtava ja vaarallinen. Molempain onnettomuudeksi ei siinä ollut teeskentelyä eikä vilppiä. Se oli kahden jalon sielun keskinäistä ymmärtämystä, sielun, joita eroitti kaikki, mitä kutsutaan laiksi, ja yhdisti kaikki, mikä on houkuttelevaa luonnossa. Tällä hetkellä astui kenraali d'Aiglemont sisään.

"Olemme saaneet uuden ministerin", sanoi hän. "Setänne on uuden kabinetin jäsen. Teillä on siis hyvin hyviä edellytyksiä päästä lähettilääksi, Vandenesse".

Charles ja Julia katsoivat punastuen toisiinsa. Tämä yhteinen kainouden tunne oli uusi side lisää. Heillä molemmilla oli sama ajatus, sama omantunnonvaiva, hirvittävä side, yhtä luja kahden rosvon välillä, jotka juuri ovat tappaneet ihmisen, kuin kahden rakastavaisen välillä, jotka ovat rikoksellisia suutelon perusteella. Täytyi vastata jotain markiisille.

"En tahdo jättää Pariisia", sanoi Charles de Vandenesse.

"Me kyllä tiedämme miks'ette", vastasi kenraali teeskennellen viekkautta, juurikuin olisi keksinyt salaisuuden. "Ette tahdo jättää setänne, koska tahdotte tulla nimitetyksi hänen pääariavonsa perijäksi."

Markisitar pakeni omaan huoneeseensa lausuen miehestänsä seuraavat hirmuiset sanat:

"Hän on todellakin liian tyhmä."

IV.

Barrière d'Italien ja Barrière de la Soutèn välillä, Jardin des Plantes'in johtavalta ulkopuistokäytävältä on näköala, joka voi saattaa haltioihinsa taiteilijankin tahi silmänhuvituksiin tottumisesta veltostuneen matkailijan. Saavuttuanne pienelle kukkulalle, josta suurten tuuheiden puiden varjostama puistokäytävä poikkeaa sivuun kauniina kuin viheriöitsevä ja hiljainen metsätie, näette jalkojenne juurella syvän laakson, jossa sijaitsee puoleksi maalaismaisia tehdasrakennuksia; siellä täällä vihreikön ympäröimänä ja la Bières'in tahi les Gobelins'in ruskean veden huuhtelevana. Vastapäisellä rinteellä kätkevät muutamat tuhannet katot, tiheään sullotut kuin päät väkitungoksessa, Saint-Marceaun esikaupungin köyhyyden. Panthéonin komea kupukatto, Val-de-Grace'n synkkä ja surullinen tuomiokirkko hallitsevat ylpeästi puoliympyrän muotoon rakennettua kaupunkia, minkä portailta leviää mutkaisten katujen eriskummallinen kudos. Sieltäkäs näytävät molempain rakennusten mittasuhteet jättäjäismäisiltä; ne aivan kuin musertavat sekä nuo hatarat asumukset että laakson korkeimmat poppelit. Näkötorni, jonka ikkunoiden ja kallerien läpi päivä paistaa, synnyttäen kuvaamattomia, mielikuvituksellisia tauluja, näyttäytyy vasemmalle käsin mustalta, riutuneelta peikolta. Etäämpänä loistaa les Invalides'in siro lyhtysikermä Luxembourgin sinertävien ryhmäin ja Saint-Sulpicen harmaiden tornien välillä. Täältä katsoen ovat nämä rakennustaiteelliset viivat sekoittuneet vihreikköön ja varjoihin, alistettuina taivaan oikuille, jotka lakkaamatta vivahtelevat valolle, väreille ja hohteelle. Kaukaa etäisyydestä pistäytyvät rakennukset korkealle ilmaan, ylt'ympäri huojuvat lainehtivat puut ja kiemurtelevat maalaiset polut. Oikealla, katsoen tähän merkilliseen maisemaan syöpyneen leveän uurroksen läpi, voi huomata Saint-Martinin kanavan pitkähkön, kimaltelevan pinnan punertavien kalliorantojen välissä, lehmusten ja jyvämakasiinien romanilaisten rakennusryhmäin reunustamana. Tuolla kaukana äärimmäisellä tasolla sekoittuvat Bellevilles'in, talojen ja myllyjen tyyten peittäivät häämöittävät kukkulat pilvien ääriivoihin. Mutta kaupunki, jota ei näe, on kuitenkin laaksoa reunustavien kalliorivien ja taivaanrannan, häälyvä kuin lapsuusmuisto, välissä, suunnaton kaupunki, ikäänkuin ripustettuna pohjattoman kuilun yli, La Pitién sairaalan harjan ja Est-kirkkomaan huippujen, kärsimyksen ja kuoleman, väliin. Sieltä kuuluu kumea kohina muistuttaen valtameren ääntä sen mylviessä kallion takaa kuin sanoakseen: "täällä olen". Auringon luodessa valovirtoja tämän Pariisin osan yli, sen jalostaessa ja hillitessä tämän piirteitä, sen syyttäessä hehkunsa ikkunaruuuihin, kimallellessa kattotiilissä ja saadessa kultaristit välkkymään, sen valkaistessa talojen seinät ja muuttaessa ilman harsonkevyeksi hunnuksi, sen synnyttäessä rikkaita vastakohtia mielikuvituksellisiin varjoihin, taivaan ollessa sinisen, maan väristessä ja kellojen soidessa täytyy teidän tästä paikasta ihailta tätä kaunopuheliasta, tenhoavaa näytelmää, jota mielikuvitus ei milloinkaan unohda ja jota jumaloitte kuin jotakin ihmeellistä Neapelin, Stambulin tahi Floridan näköalaa. Mikään soraääni ei

häiritse tämän konsertin sopuointua. Siellä porisee maailman melu ja soi yksinäisyyden runollinen rauha, miljoonien olentojen ja Jumalan äänet. Siellä on pääkaupunki Père-Lachaise'n rauhallisten syppessipuiden alla.

Eräänä kevätaamuna, auringon valaistessa koko tätä kaunista maisemaa, ihailin sitä nojautuen isoon jalavaan, joka ripotti tuuleen keltaisia kukkia. Katsellessani näitä rikkaita ja suurenmoisia tauluja ajattelin sitten sitä halveksumista, jota yksin kirjoissammekin osoitamme maatumme kohtaan. Kirosin niitä rikasraukkoja, jotka osoittavat vastenmielisyyttä meidän kaunista Ranskaamme kohtaan ostaen kullalla oikeuden halveksia isänmaatansa ja ajaa kiireenkaupalla tämän niin uusmuotiseksi tulleen Italian läpi katsellen sen näköaloja kiikarista. Katselin rakkaudella nykyistä Pariisia, haaveilin, kun äkkiä suutelon ääni häiritse yksinäisyyttäni ja hajotti filosofiset mietteeni. Sivukujassa, joka kaunistaa veden poreilemaa jyrkännettä, toisella puolella Les Gobelins'in siltaa, huomasin naisen. Minusta näytti hän vielä nuorelta, oli puettu hyvin hienosti vaikka yksinkertaisesti ja hänen lempeät kasvonsa näyttivät heijastavan maiseman valoisaa onnea. Muuan nuori mies asetti juuri maahan kauneimman pienen pojan, mitä milloinkaan on nähty, enkä minä siis milloinkaan saanut tietää, painettiinko kuulemani suutelo äidin vai lapsen poskelle. Sama hellä ja vilkas ajatus loisti molempain nuorten ihmisten silmistä, liikkeistä ja hymyilyistä. He ottivat toisiansa käsipuolesta niin iloisen nopeasti ja luikahtivat toistensa viereen niin merkillisellä keskinäisellä ymmärtämyksellä joka liikkeessään, että kokonaan syventyivät toistensa ajattelemiseen huomaamatta läsnäoloani. Mutta siellä oli vielä lapsi, lapsi, joka nurpeana ja tyytymättömänä kääntyi heihin selin ja katsahti minuun omituisin, läpitunkevin silmäyksin. Tämä lapsi, yhtä kaunis, yhtä soma kuin tuo toinenkin, mutta hempeämuotoisempi, antoi pienen veikkonsa juosta yksin milloin nuoren parin edellä milloin jälessä, seisten itse liikkumattomana kuin lumottu käärme. Se oli pieni tyttö. Kaunis nainen ja hänen seuralaisensa kävelivät omituisen koneellisella tavalla. Kenties hajamielisyystään tyytyivät he kävelemään edes takaisin lyhyttä välimatkaa pienen sillan ja vaunujen välillä, jotka seisovivat puistotien mutkassa. He kävelivät lakkaamatta uudestaan tuon lyhyen matkan, seisautuivat, katsoivat toisiinsa ja nauroivat toisinaan keskustelun aikana, joka vuoroin oli vilkasta, haaveilevaa, pulpahtelevaa ja vakavaa.

Piilostani ison jalavan takaa ihailin tätä kaunista kohtausta, ja olisin aivan varmaan kunnioittanut sen salaisuutta, ellen olisi tämän pienen haaveilevan ja vaiteliaan tytön kasvoissa keksinyt paljon syvempää ajatusta kuin hänen ikäiseltään saattoi odottaa. Äitinsä ja nuoren miehen kääntyessä takaisin oltuaan lähellä häntä, taivutti hän usein salaviihaisesti päätään silmäten heitä ja veljeänsä todellakin omituisin katsein. Mutta mikään ei voi kuvata sitä läpitunkevaa viekkautta, sitä lapsellista häijyyttä, sitä hurjaa tarkkaavaisuutta, joka kuvastui näissä lapsen kasvoissa keveine varjoineen silmien ympärillä, kauniin naisen tahi hänen seuralaisensa hyväillessä pikkupojan vaaleita kutria, hellästi silittäessä hänen pehmeätä kaulaansa ja valkeata kaulustansa pojan koettaessa lapsellisessa leikissään kävellä heidän rinnallaan. Tämän pienen omituisen tytön kapeissa kasvoissa oli ihan täysikasvuisen ihmisen intohimoa. Hän joko kärsi tahi ajatteli. Mikä onkaan varmin kuoleman enne näissä nuorissa olennoissa? Ruumiinko kärsimys, vai ennenaikaisesti kypsytty ajatus, joka kalvaa heidän tuskin kypsyttyä sieluun? Äiti kenties tuntee tämän. Mitä minuun tulee, en tiedä mitään kauheampaa kuin vanhuksen ajatuksen lapsen otsalla; kirosana neidon suussa on siedettävämpi. Tämän niin aikaisin ajattelevan tytön melkein velto käytös ja vaiteliaisuus, kaikki kiinnitti mieltäni. Katselin häntä uteliaana. Minua huvitti verrata häntä ja veljeänsä toisiinsa ja koettaa huomata heissä yhtäläisyyksiä ja erilaisuuksia. Pienellä työllä oli ruskea tukka ja mustat silmät sekä aikaisin kehittyneitä voimia, muodostaen räikeän vastakohtan nuoremman lapsen tukan, merivihreitten silmien ja miellyttävän hentouden rinnalla. Tyttö saattoi olla noin seitsemän tahi kahdeksan vuoden vanha, poika tuskin nelivuotias. He olivat puettut samalla tavalla. Jos katseli heitä tarkkaan, saattoi kuitenkin huomata heidän kauluksissaan erilaisuutta, joka näytti mitättömältä, mutta joka vast'edes ilmaisi minulle kokonaisen romaanin menneisyydestä, kokonaisen murhenäytelmän tulevaisuudesta. Ja eroavaisuus oli kuitenkin niin pieni. Yksinkertainen päärme reunusti pienen tummaverisen tytön kaulusta, kauniiden koruompelusten koristaessa pojan samallaista pukinetta ilmaisten sydämen salaisuutta, äänenöntä etusijaa, minkä lapset lukevat äitiensä sieluista kuin Jumalan henki asuisi heissä. Leikkisä ja iloinen pieni poika muistutti tyttöä, niin hieno oli valkea hipiänsä, niin sulavat hänen liikkeensä ja niin lempeät kasvonsa samalla kuin sisar huolimatta voimastaan, kauniista piirteistään ja puhtaasta hipiästään oli kivulloisen pojan näköinen. Hänen vilkkaat silmänsä olivat vailla sitä kosteata kalvoa, joka tekee lasten katseet niin miellyttäväksi, ollen kuten hovimiesten, kuivuneet sisällisestä tulesta. Hänen kalpeutensa oli himmeätä oliivimaista sävyä, lujan luonteen merkki. Kaksi kertaa oli hänen pikku veljensä tullut ja liikuttavan hienosti, kauniin katsein ja ilmehikkäästi ojentanut hänelle pienen torvensa, jota aina välillä puhalsi, mutta joka kerta oli sisar ainoastaan epäystävällisellä katseella vastannut hänen hyväilevään kysymykseensä: "Tahdotko tämän, Helena?" Synkkänä ja pelottavana näköään välinpitämättömine ilmeineen punastui pikku tyttö ja säpsähti jotenkin kiivaasti veljensä lähestyessä, mutta pienokainen ei näyttänyt huomaavan sisarensa huonoa mielialaa, ja hänen iloisuutensa ja vilkkautensa suurensi vielä enemmän todellisen lapsenluonteen ja aikaihmissen huolestuttavan tietoisuuden välistä vastakohtaa, joka tietoisuus jo oli luettavana pienen tytön kasvoissa synkistyttäen ne tummilla varjoillaan.

"Äiti, Helena ei tahdo leikkiä!" huudahti pienokainen, joka käytti tilaisuutta hyväkseen valittaakseen, äitinsä ja nuoren miehen seisautuessa vaieten les Gobelins-sillalle.

"Anna hänen olla, Charles. Tiedäthän, että hän aina on pahalla tuulella."

Äiti lausui nämä sanat hajamielisesti, kääntyen heti senjälkeen takaisin nuoren miehen keralla. Tämä houkutteli kyyneleitä Helenan silmiin. Hän nieli ne hiljaa, silmäsi veljeensä syvällä, aivan kuin tutkimattomalla katseella, ja tarkasti ensin levottomuutta herättävällä älyllä rinnettä, jonka huipulla seisoi ja sitten Bièvre-jokea, siltaa, maisemaa ja minua.

Pelkäsin tämän onnellisen parin huomaavan minut, jolloin olisin varmaankin häirinnyt heidän keskusteluaan. Vetäydyin hiljaa takaisin koettaen piiloutua selja-pensaikon taakse, jonka lehdikkö peitti minut täydellisesti kaikilta katseilta. Istuuduin rauhallisesti rinteeseen huipulle katsellen väliin näköalan vaihtelevaa kauneutta, väliin pientä hurjaa tyttöä, saattaen vielä vilaukselta nähdä hänet lehtien ja seljan-rungon välitse, johon nojasin päätäni, melkein puistokäytävän tasalla. Kun Helena ei enää nähnyt minua, näytti hän levottomalta; mustat silmänsä etsivät minua lehtikujuun toisesta päästä puiden takaa, harvinaisella uteliaisuudella. Minkätähden mahtoikaan hän välittää minusta? Juuri nyt kaikui Charles'in lapsellinen nauru keskeltä äänettömyyttä, kuin linnun viserrys. Kaunis nuori mies, joka oli vaaleanverinen kuten hän, leikki hänen kanssaan, nosti hänet korkealle ylös, suuteli häntä ja tuhlassi hänelle runsaasti sanoja vailla keskinäistä yhteyttä, irtikiskaistuja tavallisesta merkityksestään, kuten meillä on tapana puhutella lapsia. Äiti hymyili tälle leikille ja sanoi toisinaan varmaankin aivan hiljaa sanoja, jotka tulivat suoraan sydäimestä, sillä hänen seuralaisensa seisoi onnellisena katsellen häntä loistavin silmin täynnä jumaloivaa kunnioitusta. Heidän äänensä sekaantuivat sanomattoman hyväilevinä lapsen lepertelyyn. He olivat ihastuttavia kaikki kolme. Tämä siro näytelmä ihanan maiseman helmassa loi siihen jotakin uskomatonta tuoreutta.

Kaunis, hienoihoinen, hymyilevä nainen, rakkauden lapsi, nuoruutta uhkuva mies, puhdas taivas, sanalla sanoen, kaikki luonnon sopusoinnut yhtyneenä ilahuttamaan mieltä. Yllätin itseni hymyilemästä, juurikuin tämä onni olisi ollut omani. Kaunis nuori mies kuuli kellon lyövän yhdeksää. Suudeltuaan seuralaistaan, joka oli käynyt vakavaksi ja melkein surulliseksi, meni hän ajoneuvojensa luo, jotka vanha palvelija hitaasti ajoi esiin. Pikku pojan löperrys sekaantui hänen nuorelta mieheltä saamiinsa viimeisiin suuteloihin. Hänen sitten noustua vaunuihinsa, ja nuoren naisen seistessä liikkumattomana kuunnellen niiden poisvierimistä ja katsellen niiden viheriäiseen lehtikujuun nostamaa pölypilveä, juoksi Charles sisarensa luo likelle siltaa ja minä kuulin hänen sanovan tälle hopeanhelisevällä äänellään:

"Miksi et tullut sanomaan hyvästi minun hyvälle ystävälleni?"

Kun Helena näki veljensä kumartuvan rinteeseen yli, katsahti hän häneen mitä kauhistavimmin silmäyksin, minkä milloinkaan olin nähnyt syttyvän lapsen silmiin, töykäten häntä vihaisella liikkeellä. Charles luiskahti jyrkkää mäkeä alas, kolhiutui juuriin, jotka kiivaasti heittivät hänet takaisin muurin teräviä kiviä vastaan; löi otsansa niihin ja putosi sitten verisenä virran mutaiseen veteen. Laine loiskahti tuhansissa ruskeissa pisaroissa hänen vaalean päänsä ympäri. Kuulin pikkuraukan vihlovat huudot, mutta pian tukahtuivat ne mutaan, jonne hän hävisi kumeasti lokshtaen kuin sinne alas heitetty kivi. Salama ei ole nopeampi kuin hänen putoamisensa oli. Nousin kiireisesti ja riensin porraskäytävälle. Helena päästi kauhistuneena läpitunkevan huudon:

"Äiti, äiti!"

Äiti oli siellä minun vieressäni. Hän oli lentänyt kuin lintu. Mutta eivät äidin eivätkä minun silmäni voineet varmuudella huomata sitä paikkaa, jonne lapsi oli vajonnut. Musta vesi poreili laajalla pinnalla. Bièvres'in jokiuomassa tässä kohden on kymmenen jalan syvyydeltä mutaa. Lapsen täytyi kuolla siihen, oli mahdotonta pelastaa sitä. Tähän aikaan sunnuntaista oli kaikki siellä hiljaista. Bièvres'illa ei ole venettä eikä kalastajaa. En nähnyt seivästä, jolla olisi voinut mitata haisevaa vettä, enkä ihmisolentoa läheisyydessä. Miksi olenkaan niin ollen puhunut tästä surullisesta tapauksesta tahi kertonut tämän onnettomuuden salaisuutta? Helena oli ehkä costanut isänsä puolesta. Siitä huolimatta vavahdin katsoessani äitiin. Mihin kauheaan kuulusteluun pakoittaakaan hänet miehensä, hänen ikuinen tuomarinsa. Ja hän kuletti mukanaan lahjomatonta todistajaa. Lapsuudella on kirkas otsa ja läpikuultava hipiä, valhe lapsen suussa on kuin liekki, joka saa itse katseenkin punastumaan. Onneton nainen ei ajatellut vielä sitä rangaistusta, joka odotti häntä kotona. Hän tarkasteli Bièvreä.

Sellainen tapaus aikaansaa kauheita vaikutuksia naisen elämässä, ja kas tässä yksi niitä mitä hirveimpiä kaikuja, jotka aina väliin häiritsivät Julian lemmonnona.

Kaksi tahi kolme vuotta tämän jälkeen eräänä iltana istui eräs notario herra de Vandenessen luona, joka kantoi silloin surua isänsä jälkeen ja jolla oli perintöasiat järjestettävänä. Se ei ollut pikku notario de Sterne, vaan isokasvuinen ja lihava notario Pariisista, yksi niitä kunnianarvoisia miehiä, jotka tekevät tuhmuuksia kohtuudella, asettavat raskaasti jalkansa haavalle, jota eivät huomaa, ja sitten

kysyvät, minkätähden toinen valittaa. Jos he sattumalta saavat tietää kuolettavan tuhmuuksensa syyn, sanovat he: "Hyvänen aika, sitä en tiennyt!" Se oli sanalla sanoen rehellinen, tuhma notario, joka ei nähnyt koko elämässä muuta kuin "asiakirjoja". Vandenessella oli rouva d'Aiglemont vieraisilla. Kenraali sanoi päivällisen lopussa kiltisti hyvästi ja lähti molempain lastensa kanssa johonkin puiston varrella sijaitsevaan teatteriin, Ambigu-Comique'en tahi la Gaieté'hen. Vaikka melodraamat kiihoittavat tunteita, pidetään niitä Pariisissa lapsille sopivina, koska viattomuus aina voittaa niissä. Isä oli mennyt odottamatta jälkiruokaa, sillä tyttärensä ja poikansa olivat niin kiihkeästi kiusanneet häntä lähtemään teatteriin ennenkuin esirippu nostettaisiin.

Notario, tämä järkähtämätön notario, joka ei mitenkään voinut käsittää, miksi rouva d'Aiglemont lähetti lapsensa ja miehensä teatteriin menemättä itse mukaan, istui päivällisten jälkeen kuin kiinninaulattuna tuolillaan. Keskustelu oli viivytännyt jälkiruuan nauttimista, ja palvelija vitkasteli tarjoomasta kahvia. Nämä onnettomuudet kuluttivat varmaankin kallisarvoista aikaa, saaden nuoren naisen tekemään useita kärsimättömiä liikkeitä; häntä olisi voinut verrata täysiveriseen hevoseen, joka seisoo tömistellen jalkojaan odottaessaan juoksuun pääsyä. Notario, joka ei ymmärtänyt hevosia enempää kuin naisiakaan, luuli yksinkertaisuudessaan markisittaren olevan vilkkaan ja iloisen naisen. Notario oli ihastunut saadessaan olla huomatuksen naisen ja kuuluisan valtiomiehen seurassa ja koetti olla sukkela. Hän luuli markisittaren teennäistä hymyilyä suosiosotukseksi, ikävystytti hänet perinpohjin ja jatkoi puheluaan väsymättömästi. Talon herra oli jo samoin kuin markisitarkin useita kertoja vastoin kohteliaisuuden sääntöjä vaiennut tilaisuuksissa, jolloin notario oli odottanut kiittävää vastausta; mutta näiden merkitsevien vaihtelujen aikana istui kirottu mies tähyttellen tuleen ja tapaillen kaskuja. Valtiomies koetti silloin ottaa kellonsa avuksi. Lopuksi pani kaunis nainen hatun päähänsä lähteäkseen, mutta ei lähtenytäkään. Notario ei kuullut eikä nähnyt, oli ihastunut itseensä ja luuli varmasti huvittavansa markisitarta niin, ettei tämä mitenkään voinut lähteä.

"Saan varmaankin tästä rouvasta asiatuttavan", ajatteli hän.

Markisitar seiso ja veti sormikkaita käsiinsä, vänteli sormiansa ja katsoi vuoroin markiisi de Vandenessä, joka oli yhtä kärsimätön kuin hän, ja vuoroin notariota, joka jatkoi sukkeluuksiansa.

Joka kerta kun tämä kunnon mies keskeytti puheensa, hengähtivät nuo kaksi kuin antaen merkkiä toisilleen: "Aikooko hän vihdoin lähteä!" Mutta eipä vaan. Se oli henkinen painajainen, joka vihdoin ärsytti vihaan molemmat rakastajat. Notario vaikutti heihin kuin käärme lintuihin pakoittaen heidät tekemään jotakin hullua. Äkkiä, notarion par'aikaa kertoessa kelvottomista keinoista, joiden avulla Tilbet, eräs siihen aikaan hyvin suosittu liikemies, oli hankkinut omaisuutensa ja joiden halpamaisuutta sukkela notario seikkaperäisesti kuvasi, kuuli valtiomies pöytäkellon lyövän yhdeksää. Hän huomasi notarionsa olevan auttamattoman tyhmeliinin, jonka hänen aivan yksinkertaisesti tuli lähettää tiehensä, ja keskeytti hänet päättävällä eleellä.

"Haluatteko hiilihangon, herra markiisi?" sanoi notario ojentaen sitä asioimistuttavalleen.

"En, mutta minun täytyy valitettavasti pyytää teitä lähtemään. Rouva d'Aiglemont lähtee noutamaan lapsiansa ja minulla on onni saada seurata häntä."

"Jo yhdeksän! Aika kuluu kuin lentäen rakastettavassa seurassa", sanoi notario, joka jo tunnin ajan oli saanut puhua kuuroille korville.

Hän haki hattunsa, sitten meni ja asettui uunin eteen, tukahutti vaivalla nikotuksen ja sanoi asioimistuttavalleen, huomaamatta ollenkaan markisittaren musertavia silmäyksiä:

"Siis päättäkäämme asia, herra markiisi! Asiat ennen kaikkea. Huomenna siis lähetämme veljellenne muistutuksen, että hän suorittaisi sitoumuksensa, sitten tehdään pesäluettelo ja sitten, totta tosiaan..."

Notario oli siihen määrin väärinkäsittänyt markiisin käskyt, että luetteli päinvastaisessa järjestyksessä tämän hänelle antamat tehtävät. Tämä väärinkäsitys oli liian arka, jotta Vandenessa tahtomattaankin ryhtyi oikaisemaan tuhman notarion ajatuksia, ja siitä seurasi keskustelu, joka vei jonkun aikaa.

"Ei", sanoi valtiomies nuoren naisen tekemän merkin huomattuaan, "te saatte pääni pyörälle, tulkaa takaisin huomenna kello kymmenen, yhdessä asianajajani kanssa."

"Mutta minun täytyy huomauttaa teille, herra markiisi, ettei ole varmaa, saammeko tavata herra Desroches'ia huomenna, ja jollei muistutus ole laadittu huomenna ennen kello kahtatoista, menee aika umpeen, ja..."

Juuri nyt ajoivat vaunut pihalle, ja niiden ratinan kuultuaan käänsi naisraukka pänsä salatakseen kyöneleensä, jotka tulivat hänelle silmiin. Markiisi soitti antaaksensa sanoa ei olevansa kotona, mutta kenraali, joka odottamatta palasi Gaieté-teatterista, astui sisään ennen kamaripalvelijaa taluttaen

toisella kädellään tytärtänsä, jonka silmät olivat aivan punaiset, ja toisella pikku poikaansa, joka näytti vihaiselta ja kiukkuiselta.

"Mitä on tapahtunut?" kysyi markisitar mieheltään.

"Sanon sen sitten", vastasi kenraali menen toiseen huoneeseen, johon ovi oli auki ja jossa hän näki sanomalehtiä.

Markisitar kävi kärsimättömäksi ja heittäytyi epätoivoisena sohvalle.

Notario, joka luuli olevansa pakoitettu puhumaan lasten kanssa, sanoi makealla äänellä pikku pojalle:

"No, pikku ystävä, mitä näyteltiin teatterissa?"

"Vuorijoen laakso", vastasi Gustaf nurpeana.

"Minusta näyttää totta tosiaan", sanoi notario, "kuin olisivat kirjailijat tulleet hulluiksi nykyään! 'Vuorijoen laakso!' Miksei 'Laakson joki?' Onhan mahdollista, ettei laaksossa ole mitään jokea. Mutta jos sanotaan: 'Laakson joki', on kirjailija sanonut jotakin selvää, tarkoin kuvaavaa ja helposti tajuttavaa. Mutta älkäämme enää puhuko siitä, vaan koettakaamme selvittää itsellemme, kuinka näytelmä voi tapahtua laakson joessa? Te vastaatte ehkä, että nykyaikaan ovat koristukset tärkein seikka tällaisissa kappaleissa ja että nimestä päättäen voi siinä olla hyvin kauniita koristuksia. Oliko teillä hauskaa, pikku ystäväni?" kysyi hän ja istuutui vastapäätä poikaa.

Juuri notarion kysytyä, mikä näytelmä voisi tapahtua joessa, kääntyi markisittaren tytär hitaasti pois päin ja itki. Äiti oli niin pahalla päällä, ettei huomannut mitä tyttärensä teki.

"Niin, minulla oli hyvin hauskaa", vastasi pienokainen. "Siinä näytelmäkappaleessa oli pieni poika, joka oli hyvin kiltti ja hyvin yksin maailmassa, siksi että hänen isänsä ei voinut olla hänen isänsä. Ja sitten seisossaan korkealla sillalla, joka kulki virran yli, oli siellä iso, parrakas mies, ihan mustapukuinen, ja se heitti pojan veteen. Silloin alkoi Helena itkeä niin kauheasti, että kaikki ihmiset huusivat meille, ja silloin lähti isä heti meidän kanssamme..."

Herra de Vandenesse ja markisitar kuuntelivat liikkumattomina juurikuin jonkun pahan voiman lamauttamina, kykenemättä ajattelemaan tahi toimimaan.

"Ole hiljaa, Gustaf", huusi kenraali. "Olen kieltänyt sinua puhumasta siitä, mitä tapahtui teatterissa, ja sinä jo unohdit sen."

"Teidän armonne pitäisi olla hyvä ja antaa hänelle anteeksi", sanoi notario, "olin rohkea, kysyäkseni häneltä, mutta en aavistanut, kuinka vakavasti..."

"Hänen ei olisi pitänyt vastata", sanoi isä katsoen kylmäkiskoisesti poikaansa.

Syy, miksi lapset ja isä olivat palanneet niin aikasin, kävi siten selväksi valtiomiehelle ja markisittarelle. Äiti katsoi tytärtään, huomasi tämän itkevän, nousi ja meni hänen luokseen, mutta kasvonsa väantuivat kiivaasti ja ilmaisten ankaruutta, jota mikään ei voinut hillitä.

"Jo riittää, Helena", sanoi hän, "mene viereiseen huoneeseen ja kuivaa kyyneleesi!"

"Mitä on hän sitten tehnyt, pikkuraukka?" sanoi notario tahtoen lauhduttaa sekä äidin vihaa että tyttären surua. "Hän on niin kaunis, että hänen täytyy olla kilteimmän lapsen maailmassa: olen varma, rouva markisitar, ettei hän milloinkaan tuota teille muuta kuin iloa. Eikö totta, pikku ystäväni?"

Helena katsoi vavisten äitiinsä, kuivasi kyyneleensä, koetti näyttää tyyneltä ja meni viereiseen huoneeseen.

"Ja varmastikin", jatkoi notario hämilleen joutumatta, "olette te liian hyvä äiti, rouva markisitar, ett'ette pitäisi yhtäpaljon molemmista lapsistanne. Te olette sitä paitsi liian kunniallinen antaaksenne jommalle kummalle heistä etusijan sillä ikävällä tavalla, josta etupäässä me notariot, saamme nähdä niin surullisia seurauksia. Yhteiskunta kulkee meidän käsiemme läpi. Me saamme myös nähdä sen intohimot niiden hirveimmässä muodossa, niin, oman edun. Milloin näemme äidin, joka tahtoo tehdä miehensä lapset perinnöttömiksi niiden lasten hyväksi, joista pitää enemmän, milloin taas miehen, joka tahtoo antaa omaisuuden sille lapselle, joka on ansainnut äidin vihan. Ja silloin syntyy riitoja ja tuskaa ja asiakirjoja ja vastatodistuksia ja valemyyntejä ja sukuperintöjä, niin, hirveätä kurjuutta, sanalla sanoen, hirveätä! On isiä, jotka kuluttavat elämänsä lastensa perinnön hävittämiseen varastamalla vaimonsa omaisuutta... Niin, varastamalla, se on juuri sopiva sana. Me puhumme näytelmistä: vakuutan teille, että jos me saisimme puhua, mitä monetkin lahjoitukset ovat, voisivat kirjailijamme kirjoittaa kauheita murhenäytelmiä porvarillisesta elämästä. En tiedä, mitä mahtivoimaa naiset käyttävät

saadakseen tahtonsa perille, sillä vaikkei se siltä näytä ja vaikka he ovat heikompia, niin he kuitenkin aina hallitsevat. Mutta minua he eivät petä. Minä arvaan aina syyn tuohon erikoiseen rakkauteen jotakuta kohtaan lapsista, vaikka ihmiset niin kohteliaasti sanovat sitä selittämättömäksi! Mutta miehet eivät sitä milloinkaan aavista, se tunnustus pitää heille antaa. Te ehkä sanotte, että on..."

Helena oli yhdessä isänsä kanssa tullut takaisin salonkiin. Hän kuunteli tarkkaavaisesti notariota ja ymmärsi hänet niin hyvin, että silmäsi äitiänsä pelästyneenä, sillä lapsen koko vaistolla tunsin hän, että tämä puhe kaksinkerroin lisäisi häntä painostavaa ankaruutta. Markisitar kalpeni ja eleellä osoitti Vandenesselle miestänsä, joka miettiväisenä katseli alas mattoon. Mutta nyt ei valtiomies, huolimatta maailmantavoistaan, voinut enää hillitä itseänsä, vaan silmäsi salamoivin katsein notariota.

"Tulkaa tänne!" sanoi hän menen reippaasti salongin viereiseen huoneeseen.

Notario seurasi häntä vavisten ja lopettamatta lausetta, jota juuri oli sanomassa.

"Herraseni", sanoi markiisi de Vandenesse vihan vimmassa, sulki kiivaasti oven perässään ja jättäen salonkiin aviopuolisot, "aina päivällisistä saakka ette te ole tehnyt muuta kuin tuhmuuksia ja lörpötellyt vain roskaa. Mutta lähtekää nyt jo toki tiehenne, muuten saatte aikaan todellisia onnettomuuksia. Te olette mainio notario, pysykää konttorissanne, mutta jos sattumalta joudutte ihmisten seuraan, niin koettakaa olla hienotunteinen..."

Sitten meni hän salonkiin jättäen notarion hyvästiä sanomatta. Notario seisoi hetkisen liikkumattomana, aivan ällistyneenä, lamautuneena, tietämättä missä oli. Kun hän tunsin huumauksensa vähenevän, luuli hän kuulevansa nyyhkytyksiä, kiivasta kellon soittamista ja että salongissa käveltiin menen ulos ja taas tullen sisään. Hän pelkäsi tavata markiisi de Vandenessea vielä kerran ja sai niin paljon voimaa sääriinsä, että kykeni tallustelemaan portaille, mutta alhaalla törmäsi kahta palvelijaa vastaan, jotka juoksivat saamaan herransa käskyjä.

"Sellaisia ovat kaikki suuret herrat", sanoi hän vihdoon päästyään kadulle, missä etsi vaunuja, "he houkuttelevat ihmisen puhumaan, narraavat hänet siihen kohteliaisuuksillaan, niin että toinen luulee huvittavansa heitä. Kyllä kai! He käyvät nenäkäiksi, pitävät toista loitolla itsestään, vieläpä heittävät ulos ovestakin ollenkaan ujustelematta. Minä olin todellakin hyvin hauska, en sanonut mitään, mikä ei olisi ollut tyyntä, maltillista ja sopivaa. Hän kehoittaa minua olemaan hienotunteisempi, juurikuin minä en se olisi. Saakeli soikoon, minä olen notario ja kamarini jäsen. No, se on vain lähettiläsoikku; eihän noille ihmisille ole mikään pyhää. Huomenna hän saa luvan selittää minulle, mitä tarkoittaa sillä, etten minä ole tehnyt muuta kuin tuhmuuksia ja puhunut vain roskaa. Minä pyydän häneltä selityksen huomenna, se tahtoo sanoa, minä pyydän hänen selittämään asian. Kun kaikki käy ympäri, olenkin ehkä väärässä... Minä olen todellakin liian hyväluontoinen vaivatessani aivojani sellaisella jutulla! Mitä se minulle voi?"

Notario tuli kotiin ja esitti kysymyksen aviosiipallensa, jolle kertoi illan tapahtumat pienimpiä yksityisyyseikkoja myöten.

"Rakas Crottat, hänen armonsa oli täysin oikeassa sanoessaan, ettet sinä tehnyt muuta kuin tuhmuuksia ja puhuit vain roskaa."

"Miten niin?"

"Niin, jos minä sanoisin sen sinulle, alkaisit sinä kumminkin alusta taas huomenna. Mutta pyydän sinua, ettet milloinkaan puhuisi seurassa muusta kuin asioista."

"Jos sinä et sano sitä, niin minä kysyn..."

"Hyvä Jumala, tuhmimmatkin ihmiset koettavat salata sellaista, ja sinä luulet, että lähettiläs sanoisi sinulle sen! Mutta, Crottat, minä en ole milloinkaan nähnyt sinua niin hulluna."

"Kiitos, kultaseni!"

V.

Muuan Napoleonin vanhoista käskyläisupseereista, jota me tahdomme nimittää vain markiisiksi tahi kenraaliksi ja joka oli kohonnut tavattomasti arvossa restaurationin aikana, oli muuttanut joksikin aikaa Versailles'iin asuen siellä kirkon ja Barrière de Montreuil'in välillä, Saint-Cloud'iin johtavan tien

varrella sijaitsevassa talossa. Hänen hovivirkansa ei sallinut hänen poistua kauemmas Pariisista.

Tämä talo oli muinoin rakennettu jonkun korkean herran tilapäisen lemmenleikin turvapaikaksi ja oli hyvin avara. Se sijaitsi keskellä puutarhaa, joka ulottui yhtä kauvas oikealle ja vasemmalle, erottaen rakennuksen Montreul'in ensimmäisistä taloista ja rajaseudulla olevista mökeistä. Siten saattoi sen omistaja, asumatta liian yksinäisesti, nauttia kaikkia yksinäisyyden mukavuuksia aivan lähellä kaupunkia. Merkillisen ristiriitaisesti kyllä, antoi talon sisäänkäyntiportti ihan tielle, joka ehkä entiseen aikaan ei ollut niin vilkasliikkeinen kuin nyt. Tämä otaksuma näyttää varsin uskottavalta, kun muistaa, että talo sijaitsi aivan lähellä sitä viehättävää huvihuonetta, jonka Ludvig XV rakennutti neiti de Romans'ille, ja että tarkkaavainen katsoja, ennenkuin pääsee taloon, siellä täällä kohtaa useampia "kasinoja". Näiden sekä sisä- että ulkoasu todistavat esi-isiemme hienostuneista irstailuista, esi-isiemme, jotka kuitenkin paljon moititussa siveettömydessään etsivät salaisuutta ja piilopaikkaa.

Eräänä talvi-iltana oli markiisi vaimoineen ja lapsineen yksin tässä autiossa talossa. Palvelijat olivat saaneet luvan mennä erään toverinsa häihin Versailles'iin, ja kun he arvelivat joulupyhän mainitun seikan yhteydessä olevan heille riittävänä puolustuksena isäntäväen silmissä, uskalsivat he empimättä viipyä juhlassa pitemmän aikaa kuin mitä heille oli myönnetty. Mutta koska kenraali oli tunnettu mieheksi, joka aina järkähtämättömän lujasti piti sanansa, tunsivat nämä viivästyneet kuitenkin tanssiessaan omantunnonvaivoja kun se hetki tuli, jolloin heidän olisi pitänyt olla kotona. Kello oli juuri lyönyt yksitoista, eikä yksikään palvelijoista ollut vielä palannut. Seudulla vallitseva syvä hiljaisuus salli toisinaan kuulla, kuinka kaakkoistuuli vinkui puiden mustien oksien välissä, ulvoi ympäri taloa ja nyyhkytti pitkissä käytävissä. Pakkanen oli niin hyvin puhdistanut ilman, kovettanut maan ja tiet, että kaikki kuului niin kuivan selvästi, jota ilmiötä me aina ihmettelemme. Myöhäisen kapakkavieraan raskaat askeleet tahii Pariisista ajavien vaunujen ratina kaikuivat kovaa, kuuluen paljon pitemmälle kuin tavallisesti. Kiivaat tuulenpuuskat pyörittivät kuihtuneita lehtiä ilmassa ja pihan kivillä rapisivat ne kuin olisi yö saanut kielen juuri kun sen piti tulla mykäksi. Tämä oli yksi niitä kylmiä iltoja, jotka pakoittavat itsekkäisyytemme hedelmättömiin valituksiin köyhäin tahii matkustavaisten puolesta ja jolloin tunnemme kodin niin suloiseksi. Tällä hetkellä salonkiin kokoontunut perhe ei välittänyt palvelijain poissaolosta enemmän kuin kodittomista ihmisistäkään tahii talviyön säteilevästä runollisuudesta. Mietiskelemättä ja luottaen vanhan soturin suojelukseen, antautuivat naiset ja lapset kotielämän suloisuuteen, jolloin tunteita ei tarvitse peitellä, jolloin hellyys ja kotoinen tunne antavat eloisuutta keskusteluille, katseille ja leikeille.

Kenraali istui, tai oikeammin puoleksi lepäsi korkeassa, leveässä nojatuolissa kamiinin nurkassa. Oivallinen takkavalkea paloi uunissa levittäen tätä miellyttävää lämpöä, joka on merkinä siitä, että ulkona on hyvin kylmää. Tuolin selkänöjan varassa ja hiukan kumartuneena oli hyvän perheenisän pää asennossa, jonka huolettomuus ilmaisi täydellistä rauhaa, suloista mielihyvää. Käsivartensa riippuivat melkein hervottomina nojatuolin sivuilla, ikäänkuin olisi hän nukkunut, täydentäen hyvinvoinnin vaikutelmaa. Hän katseli nuorinta lastaan, tuskin viisivuotiasta poikaa, joka oli puoliksi riisuttu ja joka ei tahtonut antaa äidin kokonaan riisua itseään. Pienokainen juoksi pakoon paitaa ja yömyssyä, joilla markisitar häntä vähä väliä uhkaili. Hänellä oli vielä yllään koruommeltu kauluksensa, nauroi äidilleen, kun tämä kutsui häntä, ja huomasi, että äiti itsekin nauroi hänen lapselliselle uppiniskaisuudelleen. Silloin alkoi hän leikkiä sisarensa kanssa, joka oli yhtä lapsellinen, mutta veitikkamaisempi ja osasi jo puhuakin selvemmin. Hänen soperruksiaan ja hajanaisia ajatuksiaan saattoivatkaan tuskin vanhempansakaan ymmärtää. Pikku Moina, joka oli kaksi vuotta veljeään vanhempi, aiheutti jo naisellisilla pikku kujeillaan alituisia naurunpurskauksia, jotka puhkesivat äkkiä ja ilman nähtävää syytä. Mutta kun näki heidän molempien piehtaroin tulen edessä, kainostelematta näyttäen pieniä, palleroisia ruumiitaan, valkeita, pehmeitä jäseniään, toisen vaaleakutrinen pää aivan toisen tummatukkaisen rinnalla punaposkisine kasvoineen, joiden viattomista kuoppasista ilo loisti, silloin ymmärsi varmaankin isä ja erittäinkin äiti näitä pikku sieluja, joilla jo kumpaisellakin oli ominaisuutensa, oma tunnemaailmansa. Nämä molemmat enkelit vilkasvärisine, kosteine silmineen, punaisine poskineen ja valkeine hipiöineen saivat sen pehmeän maton, jolla heittelivät kuperkeikkoja, painiskelivat ja piehtarivat leikkiessään, kukkaset kalpenemaan. Lepotuolissa, toisessa kamiinin nurkassa, vastapäätä miestänsä istui äiti mukavassa, vapaassa asennossa, punainen kenkä kädessään ja vaatekappaleet hajallaan ympärillensä. Hänen epäröivä ankaruutensa suli lempeään hymyyn, joka jäi hänen huulilleen. Hän oli nyt noin kolmenkymmenenkuuden vuoden vanha ja vielä kaunis, kiitos piirteitten harvinaisen säännöllisyyden. Lämpö, valo ja onni valoivat tällä hetkellä ylikuonnollista loistetta hänen piirteilleen. Hän herkesi usein katselemasta lapsia luodakseen hyväilevän silmäyksen miehensä vakaviin kasvoihin. Kun molempain puolisojen katseet silloin tällöin kohtasivat toisensa, vaihtoivat he äänettömän onnen ja syväin ajatusten tunteita. Kenraalin kasvot olivat hyvin ahavoittuneet. Hänen leveätä, puhdasta otsaansa varjosti pari harmaantunutta hiussuortuvaa. Miehekäs tuli hänen sinisissä silmissään, urhoollisuus, joka kuvastui hänen kuluneitten poskiensa rypyistä, osoittivat hänen kovalla työllä ansainneen sen punaisen nauhan, joka koristi takkinsa nappiläpää. Tällä hetkellä heijastui molempain lasten viaton ilo hänen lujista, voimakkaista piirteistään, joista kuvaamaton hyvinluontoisuus ja rehellisyys loistivat. Vanha soturi oli tullut lapseksi uudestaan

ilman suuria ponnistuksia. Eivätkö sotilaat olekin aina lapsirakkaita? He ovat riittävästi kokeneet elämän onnettomuuksia voidakseen ymmärtää onnettomuuden surullista osaa ja heikkouden etuoikeuksia? Vähän etäämpänä pyöreän pöydän ääressä lampun kirkkaassa valossa, joka kilpaili kahden, kamiinin otsikolla seisovan vahakynttilän heikon valon kanssa, istui kolmentoista vuotias poika käännellen nopeasti ison kirjan lehtiä. Veljensä ja sisarensa kirkuna ei vähintäkään häirinnyt häntä. Kasvonsa osoittivat nuoruuden jännittynyttä mielenkiintoa. Hänen syvän mielenkiintonsa selitti täydellisesti viehättävä ihmeteos "Tuhat ja yksi yötä" sekä hänen lyseolaisen pukunsa. Hän istui liikkumattomana miettivässä asennossa, toinen kyynärpää pöydällä ja pää nojautuneena toiseen käteen, jonka valkeat sormet olivat upotetut hänen ruskeaan tukkaansa. Valo lankesi suoraan hänen kasvoilleen ja koko muu vartalonsa oli varjossa. Näin istuessaan muistutti hän niitä tummia muotokuvia, joissa Rafaël on kuvannut itsensä tarkkaavaisena, miettivänä, uneksien tulevaisuudesta. Tämän pöydän ja markisittaren välillä istui pitkä, kaunis nuori tyttö työskennellen koruompelupuitteitten ääressä, joiden yli hänen päänsä milloin taipui, milloin taas kohosi. Kynttilänvalo loi loistettaan hänen ebenholtsimustalle, taiteellisesti solmitulle tukalleen. Helena jo yksinään oli katsomisen arvoinen näky. Hänen kauneutensa laatu oli merkillinen siinä ilmenevän voiman ja hienouden vuoksi. Vaikka tukkansa oli laitettu yli ympäri päätä, oli se niin tuuheaa, ettei totellut kampaa, vaan kiemuroitsi voimakkaasti alas niskaan. Kulmakarvansa piirtyivät tuuheina ja säännöllisinä puhdasta otsaansa vastaan. Olipa ylähuulessaan joku uskaliaisuuden merkkikin, muodostaen keveän, tummahkon varjon hänen hienomuotoisen, kreikkalaisen nenänsä alle. Mutta muotojen houkutteleva pyöreys, muiden piirteitten avoin ilme, hieno, läpikuultava hipiä, huulien heikumallinen pehmeys, kasvojen hieno, soikea muoto ja varsinkin katseensa neitsyeellinen pyhyys, antoi tälle voimakkaalle kauneudelle naisellisen viehätyksen ja tenhoovan kainouden, jota me vaadimme rauhan ja rakkauden enkeliltä. Kuitenkaan ei tässä nuorena työssä ollut mitään heikkoa, ja sydämensä mahtoi olla yhtä lempeä, sielunsa yhtä luja, kuin hänen vartalonsa oli uhkea ja kasvonsa miellyttävät. Hän oli yhtä vaitelias kuin veljensä, lyseolainen, ja näkyi vaipuneen sellaisiin onnettomiin tutkisteluihin, jotka usein nielevät nuoren tytön, ja joihin tutkiva isä harvoin voi tunkeutua, eipä äidinkään tutkimuskyky. Sentähden oli mahdoton tietää, johtuivatko ne oikulliset varjot, jotka niinkuin keveät pilvet puhtaalla taivaalla vaelsivat hänen kasvoillaan, valon leikistä vai salaisista suruista.

Mies ja vaimo olivat tällä hetkellä kokonaan unohtaneet molemmat vanhemmat lapsensa. Kuitenkin olivat kenraalin kysyvät katseet useasti liukuneet äänettömän kuvan yli, joka osoitti niiden toiveitten otollista täyttymistä, joita lapsellinen leikki kotitaulun etualalla herätti. Nämä kuviot muodostivat tavallaan elävän runoelman, joka ilmaisi ihmiselämän eri asteita. Salonkia koristavien esineitten loisto, asentojen erilaisuus, samoin kuin näiden pukujen ja värienkin, vastakohtaisuus kasvoissa, joille eri ijät ja valon synnyttämät ääriiviivat antoivat luonteenomaisuutensa, kaikki tämä valoi näihin ihmiselämän puoliin rikkautta, jota vaaditaan kuvanveistäjältä, maalaajalta ja kirjailijalta. Hiljaisuus ja talvi, yksinäisyys ja yö painoivat lopuksi majesteettillisuuden leiman tähän ylevään ja samalla lapsekkaaseen sommitelmaan, luonnon valikoittuun teokseen. Avioelämä on täynnä näitä pyhiä hetkiä, joiden kuvaamaton suloisuus johtuu kenties muutamista paremman maailman muistoista. Taivaalliset säteet leviävät varmaankin näiden kohtausten yli, joiden tarkoitus on korvata ihmiselle osa hänen suruistaan, sovittaa hänet olemassaolon kanssa. Näyttää kuin olisi maailmankaikkeus siinä meidän edessämme lumoavassa muodossa, kehittäen esiin suuria perusajatuksiaan, ja yhteiskuntaelämä puolustaen lakejansa puhumalla tulevaisuudesta.

Mutta huolimatta hellistä katseista, joita Helena loi Abeliin ja Moïnaan, kun nämä puhkesivat ilohuutoihinsa, huolimatta onnesta, joka kuvastui hänen ilmeikkäistä kasvoistaan hänen ohimennen tarkastellessa isäänsä, oli kuitenkin syvä alakuloisuus painanut leimansa hänen liikkeisiinsä, asentoonsa ja varsinkin pitkien silmäripsien varjostamiin silmiinsä. Valkeat, voimakkaat kätensä, joiden läpi valo heijastui, luoden niihin läpikuultavan, melkein sulan punerruksen, nämä kädet vapisivat. Yhden ainoan kerran kohtasivat — urkkimatta toisiaan — hänen ja markisittaren katseet toisensa. Nämä molemmat naiset ymmärsivät silloin toisiansa, Helenan katseen ollessa kuivan, kylmän ja kunnioittavan ja äidin synkän ja uhkaavan. Tyttärensä loi pikaa silmänsä alas ompelupuitteisiinsa, veti kiireesti silmäneulaa pitkään aikaan kohottamatta päätään, joka tuntui käyneen hänelle liian raskaaksi kantaa. Mahtoiko äiti olla liian ankara tyttärensä kohtaan, vai katsoiko hän tämän ankaruuden välttämättömäksi? Kadehtiko hän Helenan kauneutta, jonka kanssa vielä saattoi kilpailla, vaikkakin ainoastaan käyttämällä kaikkia toalettitaidon apukeinoja? Vai oliko tytär yllättänyt hänet ja saanut tietää joitakin salaisuuksia, kuten niin monet tyttäret tekevät silloin kun alkavat ymmärtää asioita, salaisuuksia, jotka tämä näköään niin hartaasti velvollisuuksilleen uskollinen nainen luuli haudatuiksi sydämeensä, niin syvälle kuin hautaan?

Helena oli päässyt siihen ikään, jolloin sielun puhtaus pakoittaa sellaiseen ankaruuteen, että se kohoo yli määrän, jonka rajoissa tunteitten tulee pysyä. On henkilöitä, joiden mielestä erehdykset paisuvat rikoksiksi, mielikuvitusvoima kun vaikuttaa omaantuntoon. Nuoret tytöt liioittelevat usein rangaistuksen ankaruutta sen mukaan kuinka suurena pitävät rikoksia. Hänen entisen elämänsä salaisuus, ehkä vain satunnainen tapaturma, jota hän ensi aikoina ei käsittänyt, mutta jota hänen hieno

älänsä, uskonnollisten käsitysten vaikutuksesta varsinkin, liioitteli, näytti viime aikoina romantillisesti ikäänkuin alentaneen häntä hänen omista silmissään. Tämä muutos alkoi hänessä sinä päivänä, jolloin hän muiden äskettäin julkaistujen ulkomaalaisten näytelmäkappaleiden joukossa oli lukenut Schiller'in kauniin murhenäytelmän "Wilhelm Tell". Toruessaan tytärtään siitä, että tämä oli antanut kirjan pudota lattialle, oli äiti huomannut, kuinka valtavan vaikutuksen Helenan sieluun oli tehnyt kohtaaminen, jossa tekijä esittää Wilhelm Tell'in, joka vuodattaa yhden ainoan miehen veren pelastaakseen kokonaisen kansan, ja Johan Isänmurhaajan olevan tavallaan heimolaisia. Helena tuli nöyräksi, jumaliseksi, itseensä sulkeutuneeksi, eikä tahtonut enää käydä tanssiaisissa. Milloinkaan ei hän ollut ollut niin rakastavainen isäänsä kohtaan kuin nyt, varsinkin silloin kun markisitar ei nähnyt hänen hyväilevää hellyyttään. Jos Helenan rakkaudessa äitiänsä kohtaan olikin jonkunverran kylmäkiskoisuutta, niin ilmaistiin se niin hienosti, ettei kenraali koskaan ollut huomannut sitä, niin tarkka kuin hän olikin sen yksimielisyyden suhteen, jonka piti vallita hänen perheessään. Ei yhdelläkään miehellä voinut olla kyllin läpitunkevaa silmää voidakseen tutkia näiden molempain naissydämiä syvyyttä. Toinen nuori ja jalo, toinen tunteellinen ja ylpeä; ensimmäinen täynnä rikasta anteeksiantavaisuutta, toinen hienoutta ja rakkautta. Jos äiti rasitti tytärtään taitavalla naishirmuvallallaan, saattoi tämän huomata ainoastaan uhrin silmistä. Sitä paitsi ainoastaan tapausten kulku herättää tällaisia aivan ratkaisemattomia arveluja. Aina tähän yöhön saakka ei mikään syyttävä valo ollut virrannut näistä molemmista sieluista, mutta heidän ja Jumalan välillä oli varmaankin jokin synkkä salaisuus.

"No, Abel", huudahti markisitar käyttäen hyväkseen silmänräpäystä, jolloin Moina ja tämän veli olivat väsyneinä vaienneet ja pysyivät hiljaa, "tule nyt poikaseni, sinun täytyy mennä maata"...

Markisitar katsoi ankarana poikaansa asettaen hänet reippaasti polvelleen. "Mitä tämä merkitsee?" sanoi kenraali. "Kello on puoli yksitoista eikä ketään palvelusväestä ole tullut kotiin? Sellaisia viikaria! — Gustaf", lisäsi hän kääntyen poikansa puoleen, "annoin sinulle tuon kirjan vain sillä ehdolla, että panisit pois sen kello kymmenen. Sinun olisi itse pitänyt sulkea se määrätyllä ajalla ja mennä maata kuten olit minulle luvannut. Jos tahdot tulla mainioksi mieheksi, täytyy sinun tehdä sanasi toiseksi uskonnoksesi ja pitää siitä kuin kunniastasi." Fox, eräs Englannin suurimpia kaunopuhujia, oli erittäin ihmeteltävä jalon luonteensa takia. Uskollinen annettujen lupausten pitäminen oli hänen etevin ominaisuutensa. Lapsuudessaan oli hänen isänsä, eräs vanhasukuinen englantilainen, antanut hänelle niin voimakkaan muistutuksen, että sen on täytyntä tehdä unohtumattoman vaikutuksen lapsen mieleen. Kun Fox oli sinun ikäisesi, matkusti hän tavallisesti loma-ajoiksi kotiin isänsä luo, jolla, kuten kaikilla rikkaille englantilaisilla, oli iso puisto linnansa ympärillä. Puistossa oli vanha huvihuone, joka piti purettaman ja muutettaman toiseen paikkaan, mistä oli kauniimpi näköala. Lapsethan aina haluavat katsella esineiden hajalle nyhtämistä. Nuori Fox tahtoi vielä pari päivää koululomaa saadakseen olla mukana huvihuonetta purettaessa, mutta isänsä vaati järkähtämättömästi hänen matkustamaan kouluun sen alkamispäiväksi. Tästä syntyi eripuraisuutta isän ja pojan välille. Äiti, kuten kaikki mammat, piti pikku Foxin puolta. Silloin lupasi isä juhlallisesti pojalleen, odottaa ensi lomaan asti, jolloin vasta huvihuone purettaisiin.

"Fox matkusti kouluun. Isä luuli, että pieni poika, jota opinnot kiinnittivät, unohtaisi koko tapauksen, ja antoi purkaa huvihuoneen ja asettaa sen toiseen paikkaan. Mutta itse pintainen poika ei ajatellut muuta kuin huvihuonetta. Kun hän palasi isänsä luo, oli hänen ensimmäinen ajatuksensa mennä katsomaan vanhaa rakennusta. Mutta hän tuli kovin murheellisenä takaisin juuri aamiaiselle ruvettaessa ja sanoi isälleen: 'Sinä olet narrannut minua.' Vanha englantilainen aatelismies vastasi hämillään, mutta hyvin arvokkaasti: 'Se on totta poikani, mutta minä tahdon sovittaa vikani. Täytyy välittää sanastaan enemmän kuin rahoistaan. Sillä sanansa pitäminen lahjoittaa varallisuutta, mutta kaikki rikkaudet eivät voisi pyyhkiä pois tahraa, minkä sanansa rikkomisen on painanut omaantuntoon.' Isä antoi rakentaa uudestaan vanhan rakennuksen aivan samallaiseksi kuin se oli; ollut. Kun se tuli valmiiksi käski hän purkamaan sen, poikansa katsellessa tätä. Olkoon tämä opetuksesi sinulle, Gustaf."

Gustaf oli tarkkaavaisesti kuunnellut isäänsä ja sulki heti kirjan. Syntyi hetken äänettömyys, jolla aikaa kenraali otti Moinan, joka taisteli unta vastaan, ja asetti hänet polvilleen. Pikku tyttö antoi väsyneen päänsä vaipua isänsä rinnalle ja nukkui, vaaleat kutrit soluen yli kasvojen. Samassa silmänräpäyksessä kuului kiireellisiä askeleita maantieltä; ja äkkiä herätti kolme kovaa iskua porttiin kaiun koko talossa. Näiden pitkäveteisten iskujen äänen saattoi ymmärtää yhtä hyvin kuin kuolemanvaarassa olevan ihmisen hätähuudon. Pihakoira haukkui raivoisasti. Helena, Gustaf, kenraali ja vaimonsa säpsähtivät ankarasti; mutta Abel, joka vihdoinkin oli saanut pienen myssyn päähänsä, ja Moina, eivät heränneet. "Sillapä on kiire!" huudahti kenraali asettaen tyttärensä nojatuoliin.

Hän riensi kiireesti salongista kuulematta vaimonsa pyyntöä:

"Älä mene, ystäväni..."

Markisitar meni makuuhuoneeseensa, otti pari pistoolia, sytytti salalyhdyn, riensi portaille, astui ne salaman nopeudella alas ja saapui pian isolle ulko-ovelle, jonne poikansa oli kiireesti seurannut häntä.

"Kuka siellä?" kysyi kenraali.

"Avatkaa!" vastasi ääni, joka oli puoli tukahtunut hengästyksestä.

"Oletteko ystävä?"

"Kyllä, olen ystävä."

"Oletteko yksin?"

"Olen ... mutta avatkaa, he tulevat!"

Eräs mies pujahti sisään portista nopeasti kuin varjo niin pian kuin kenraali oli avannut sen puoliksi. Kenraalin voimatta tehdä vastarintaa pakoitti tuntematon hänet päästämään sen, paiskaten sen voimakkaasti potkaisten kiinni ja asettui päättäväisenä sen eteen juurikuin estääkseen sitä avaamasta. Kenraali kohotti nopeasti pistoolinsa ja lyhtynsä muukalaisen rintaa vastaan, herättääkseen hänessä kunnioitusta ja näki keskikasvuisen, turkkivuoriseen kaapuun puetun miehen, jonkunlaiseen leveään ja pitkään vanhuksenpukuun, mikä ei nähtävästi ollut hänelle tehty. Varovaisuudestako vai sattumalta oli muukalaisen otsa kokonaan hatun peitossa, jonka hän oli sysännyt melkein silmiin asti. "Pankaa pois pistoolinne, herrani!" sanoi hän kenraalille. "En tahdo jäädä luoksenne ilman suostumustanne, mutta jos nyt lähden kohtaa minua kuolema kalleriportilla. Ja mikä kuolema! Te saatte vastata minulle siitä Jumalan edessä. Pyydän vieraanvaraisuutta kahdeksi tunniksi. Ajatelkaa herrani, että niin hartaasti kuin minun pitäisikin rukoilla, pakoittaa hädän hirmuvaltiut minut käskemään. Vaadin arabialaista vieraanvaraisuutta. Minun täytyy olla pyhä teille, muuten avatkaa ja antakaa minun kuolla. Teidän täytyy antaa minulle sananne, turvapaikka ja vettä. Oh, vettä!" toisti hän korisevalla äänellä.

"Kuka te olette?" kysyi kenraali ihmetellen sitä kuumeentapaista kiirettä, jolla tuntematon puhui.

"Kuka minä olen? No niin, avatkaa, minä lähden!" vastasi mies, helvetillinen iva äänessään.

Huolimatta taitavuudesta, millä markiisi käänteli lyhtyä, ei hän voinut nähdä muuta kuin alimman osan muukalaisen kasvoista, ja se, mitä hän näki, ei puhunut niin kummallisesti pyydetyn vieraanvaraisuuden hyväksi. Kalmankalpeat poskensa vapisivat, piirteet olivat hirveästi vääntyneet. Hatun syrjän varjossa loistivat silmät kuin kaksi tulen liekkiä, jotka melkein saivat lyhdyn heikon valon kalpenemaan. Kenraalin täytyi kuitenkin vastata.

"Herrani", sanoi hän, "te puhutte niin kummallisesti, että te, jos olisitte minun sijassani..."

"Henkeni on teidän käsissänne!" huudahti muukalainen kauhealla äänellä.

"Kahdeksiko tunniksi?" kysyi markiisi epäröiden.

"Kahdeksi tunniksi!" toisti mies. Mutta äkkiä työnsi hän hattunsa taaksepäin epätoivoisella eleellä, niin että otsansa paljastui ja ikäänkuin tahtoen yrittää viimekerran, katsoi kenraaliin niin terävän kirkkaasti, että se tunki läpi tämän sielun. Tämä katse, täynnä älyä ja tahdonvoimaa, oli kuin välähdys ja vaikutti musertavasti kuin salamanleimahdus; sillä on hetkiä, jolloin ihmiset ovat jonkin käsittämättömän voiman vallassa.

"No, ken lienettekin, olette varmassa turvassa kattoni alla", sanoi talon herra vakavasti, luullen tottelevansa niitä vaistomaisia tunteita, joita ihmiset eivät voi selittää.

"Jumala palkitkoon teitä!" sanoi muukalainen päästäen raskaan huokauksen.

"Onko teillä aseita?" kysyi kenraali.

Vastauksen asemesta avasi muukalainen turkin niin nopeasti, että kenraali tuskin ehti katsahtaakaan siihen, ja levitti sen kiireesti auki. Aseita hänellä ei näkynyt, ja oli puettu kuin nuori mies, joka palaa tanssiaisista. Niin pikaisesti kuin epäluuloinen sotilas olikin tehnyt tutkimuksensa, oli hän kuitenkin nähnyt kylliksi huudahtaa:

"Missä hiidessä olette noin tahrinut itsenne lokaan, ulkonahan on aivan kuivaa?"

"Nyt kyselette te jälleen minulta?" vastasi tuntematon ylpeästi.

Silloin huomasi markiisi poikansa ja muisti äsken hänelle antamansa neuvon, kuinka tulee ankarasti pitää antamansa sana. Tästä harmistui hän niin, että sanoi hänelle jotenkin vihaisesti:

"Mitäs nyt, pikku veijari, oletko sinä täällä, vaikka sinun pitäisi olla sängyssäsi?"

"Tulin sentähden, että luulin voivani auttaa teitä, jos vaara uhkaisi", vastasi Gustaf.

"Mene ylös huoneeseesi!" sanoi isä leppyneenä poikansa vastauksesta. —
"Ja te", sanoi hän muukalaiselle, "seuratkaa minua!"

He jäivät vaiti kuin kaksi pelaajaa, jotka epäilevät toisiansa. Vieläpä alkoi kenraali tuntea kamalia aavistuksia.

Tuntematon painoi jo hänen sydäntään kuin painajainen, mutta antamansa valan sitomana johti hän häntä käytävien läpi ylös portaita kotiinsa, päästäen hänet erääseen isoon huoneeseen toisessa kerroksessa aivan salongin yläpuolella. Tätä asumatonta huonetta käytettiin talvisin kuivaushuoneena, se ei ollut missään yhteydessä toisten huoneiden kanssa eikä siellä ollut muuta koristetta koko neljällä kellastuneella seinällä kuin vanha peili, jonka entinen omistaja oli jättänyt kamiinin otsikolle, ja toinen iso peili, jolle ei muutettaessa oltu saatu tilaa, ja joka oli ripustettu vastapäiselle seinälle. Tämän ison ullakkohuoneen lattiaa ei koskaan oltu lakaistu, ilma siellä oli jääkylmä, ja kaksi vanhaa rikkinäistä tuolia olivat ainoina huonekaluina. Asetettuaan lyhdyn kamiinin otsikolle sanoi kenraali:

"Turvallisuuksenne vaatii teitä pitämään tätä kurjaa ullakkokamaria suojapaikkananne. Ja koska olen sitoutunut säilyttämään salaisuutenne, sallinette minun sulkea teidät tänne."

Muukalainen taivutti päätään suostumuksen merkiksi.

"Olen pyytänyt ainoastaan turvapaikkaa, teidän sanaanne ja vettä", sanoi hän.

"Minä tuon teille vettä", vastasi markiisi, sulki huolellisesti oven ja lähti hapuilemaan salonkia kohti ottaakseen kynttilän ja mennäkseen itse hakemaan vettä kyökistä.

"No? Mitä nyt?" kysyi markisitar kiihkeästi mieheltään.

"Ei mitään, ystäväni!" vastasi tämä kylmäkiskoisesti.

"Mutta me kuulimme aivan selvästi, että sinä saatoit jotakuta sinne ylös..."

"Helena", vastasi kenraali katsoen tyttärensä, joka kohotti päätään häntä kohti, "ajattele, että isäsi kunnia riippuu sinun vaiteliasuudestasi. Sinä et ole kuullut mitään."

Nuori tyttö vastasi nyökäyttämällä myöntävästi päätänsä.

Markisitar tunsu itsensä loukatuksi ja harmistuneeksi siitä tavasta, millä miehensä pakoitti hänet olemaan vaiti. Kenraali otti vesikarahvin ja lasin, ja lähti ylös huoneeseen, missä vieras oli. Siellä näki hän vieraan seisovan lähellä uunia seinää vastaan nojautuneena, paljain päin. Hattunsa oli hän heittänyt tuolille. Vieras ei varmaankaan odottanut tulewansa nähdyksi niin kirkkaassa valossa. Hän rypisti otsaansa ja kasvonsa saivat jännitetyn ilmeen, silmänsä kohdatessa kenraalin läpätunkevan katseen. Mutta pian lauhtuivat hänen piirteensä ja lempein ilmein kiitti hän suojelijaansa. Kun tämä oli asettanut lasin ja karahvin kamiinin reunalle, keskeytti vieras äänettömyyden samalla kun vielä kerran silmäsi kenraalia hehkuvine katseineen.

"Herrani", sanoi hän lempeällä äänellä, jossa ei enää ollut noita entisiä suonenvedontapaisia kurkkuaäniä, mutta joka vielä siitä huolimatta ilmaisi sisällistä vavistusta, "te saatatte pitää minua hyvin kummallisena. Antakaa anteeksi oikku, joka on välttämätön! Jos te jätätte tänne, niin pyydän, ettette minun juodessani katso minuun."

Harmistuneena täytyessään aina totella tätä miestä, joka ei miellyttänyt häntä, kääntyi kenraali nopeasti pois päin. Vieras veti taskustaan valkean nenäliinan, kääri sen oikean kätensä ympärille, otti sitten karahvin ja tyhjensi sen yhdellä siemauksella. Ajattelematta rikkovansa äänenöntä valaansa, katsoi markiisi koneellisesti peiliin, ja kun hän molempien peilien aseman vuoksi kokonaan saattoi nähdä tuntemattoman, huomasi hän, että nenäliina heti punertui, kun se kosketti vieraan käsiä, jotka olivat aivan veriset.

"Ah, te olette katsonut minuun!" huudahti mies juotuaan ja taas kääriytyttyään viittaansa, ja katsoi kenraalia epäluuloisesti. "Minä olen hukassa, he tulevat, he ovat täällä!"

"Minä en kuule mitään", sanoi markiisi.

"Teillä ei ole syytä kuunnella sellaisella jännityksellä kuin minä."

"Oletteko sitten tapellut kaksintaistelussa, koska olette tällä tavoin veren tahrilla!" kysyi kenraali hyvin liikutettuna, saadessaan nähdä, mitä väriä olivat ne isot tahrat, jotka peittivät vieraan pukua.

"Niin, kaksintaistelussa, tehän sanotte sen", vastasi vieras katkerasti hymyillen.

Samassa kuului etäältä useiden hevosten laukkaamista; mutta tämä töminä oli heikkoa kuin

ensimmäinen aamusarastus. Kenraalin tottunut korva tunsikin rykmenttihevosten hyvin harjoitetun tahdin.

"Santarmeja", sanoi hän.

Hän silmäsi tutkivasti vankiaan saadakseen häipymään ne epäilykset, jotka olivat heränneet hänen vastentahtoisen varomattomuutensa takia, otti kynttilän ja lähti takaisin salonkiin. Tuskin oli hän ehtinyt panna avaimen korkealle kamiinin päälle, kun ratsastajain melu alkoi kuulua kovempaa, heidän lähestyessään taloa nopeudella, joka sai hänet vavahtamaan. Hevoset pysähtyivät todellakin talon sisäänkäytävän eteen. Vaihdettuun muutamia sanoja toveriensa kanssa, astui eräs ratsastajista hevosen selästä, kolkutti ovea ja pakoitti kenraalin avaamaan.

"Herraseni", sanoi korpraali, "ettekö äsken kuullut miehen juoksevan tuonne aitaukselle päin?"

"Aitaukselle päinkö? En."

"Ettekö ole avannut porttia kenellekään?"

"Onko minulla ehkä tapana käydä itse avaamassa?..."

"Anteeksi, herra kenraali, mutta minusta näytti äsken, että..."

"Vai niin," huudahti kenraali vihaisesti, "aiotteko laskea leikkiä minun kanssani? Mitä oikeutta on teillä..."

"Ei mitään, ei mitään, herra kenraali", jatkoi korpraali. "Antakaa anteeksi intomme. Tiedämmehän varsin hyvin, ett'ei Ranskan pääri rupeisi vastaanottamaan murhaajaa keskellä yötä; mutta me olemme niin kiihkeitä saamaan jotain tietoja..."

"Murhaajaa?" huudahti kenraali. "Kuka se on, joka..."

"Vapaaherra de Mauny on juuri äsken tapettu kirveellä", vastasi santarmi. "Mutta murhaajaa etsitään mitä innokkaimmin. Olemme varmat, että hän on näillä seuduilla ja me saamme kyllä kiinni hänet. Anteeksi, herra kenraali!"

Santarmi puhui nousten samalla hevosen selkään, niin ettei onneksi voinut nähdä kenraalin kasvoja. Tottunut kun oli kaikkea arvelemaan, olisi hän ehkä voinut saada epäluuloja, jos olisi nähnyt nämä avonaiset kasvot, joissa sielun tunteet niin elävästi kuvastuivat.

"Onko murhaajan nimi tiedossa?" kysyi kenraali.

"Ei", vastasi ratsastaja. "Hän on jättänyt kultarahoja ja seteleitä täynnä olevan kirjoituspöydän, koskematta niihin."

"Kostoa siis", sanoi markiisi.

"Oh, vanhalle ukolle?... Ei, ei, sillä veitikalla oli vain liian kiire ennättääkseen tehdä sen tempun."

Ja santarmi yhtyi tovereihinsa, jotka jo ajoivat täyttä laukkaa kaukana maantiellä. Kenraali seisoi hetkisen hämmennyksen omana, kuten helposti saattaa arvata. Pian kuuli hän palvelijain palaavan kotiin innokkaasti jutellen kulkiessaan. Heidän äänensä kaikui tienristeyksestä Montreuil'in luota. Kun he pääsivät perille, alkoi hänen vihansa, joka tarvitsi vain jotakin tekosyytä purkauksensa, jyristä kuin ukkonen heidän ylitsensä. Hänen äänensä sai koko talon kaikumaan. Sitten tyyntyi hän äkkiä, kun rohkein ja viekkain heistä, hänen kamaripalvelijansa, puolusti heidän viipymistään selittäen, että heidän saapuessaan Montreuil'iin olivat jotakin murhaajaa etsivät santarmit ja poliisikonstaapelit pidätelleet heitä. Kenraali vaikenä äkkiä. Kun sitten nämä sanat olivat muistuttaneet hänelle, mitä hänen piti tehdä tässä omituisessa asiaillassa, käski hän kuivasti kaikkein palvelijainsa heti mennä makuulle ja jätti heidät kovasti ihmettelemään, miten helposti hän oli uskonut kamaripalvelijansa valetta.

Mutta sill'aikaa kun tämä tapahtui pihalla, oli eräs näköään vähäpätöinen tapaus muuttanut toisten tässä kertomuksessa esiintyvien henkilöitten aseman. Markiisi oli tuskin poistunut ennenkun markisitar silmäili milloin ullakkohuoneen avainta, milloin Helenea ja sanoi vihdoinkin matalalla äänellä, kumartuen tyttärensä puoleen:

"Helena, isäsi on jättänyt avaimen kamiinille."

Nuori tyttö nosti kummastuneena päätään ja katsoi pelästyneenä äitiinsä, jonka silmät kiiluivat kärsimättömyydestä.

"Mitä tarkoitat, äiti?" kysyi hän vapisevalla äänellä.

"Tahtoisin tietää, mitä tuolla ylhäällä tapahtuu. Jos siellä on joku, niin ei hän ole vielä liikkunut. Mene sinne ylös..."

"Minä?" sanoi nuori tyttö kauhistuneena.

"Pelottaako sinua?"

"Ei, äiti, mutta luulin kuulleeni miehen askeleita."

"Jos voisin mennä itse, niin en pyytäisi sinua, Helena", sanoi äiti kylmällä ja arvokkaalla äänellä. "Jos isäsi tulee takaisin eikä näe minua täällä, alkaa hän ehkä etsiä minua, mutta sinun poissaoloasi ei hän huomaa."

"Äiti", vastasi Helena, "jos sinä käsket niin minä menen. Mutta tulen menettämään isäni kunnioituksen..."

"Kuinka niin?" sanoi markisitar ivallisesti. "Mutta koska sinä otat vakavalta kannalta sellaisen, mikä oli vain leikkiä, käsken minä nyt sinun mennä sinne katsomaan. Tässä on avain! Isäsi käskiessä sinun vaieta siitä, mitä täällä nyt tapahtuu, ei hän kieltänyt sinua menemästä tuohon huoneeseen. Mene, ja muista, ettei tytär milloinkaan saa arvostella äitinsä tekoja..."

Lausuttuaan nämä viimeiset sanat loukatun äidin koko ankaruudella, otti markisitar avaimen ja antoi sen Helenalle, joka nousi ylös sanaakaan sanomatta ja poistui salongista.

"Äitini ymmärtää kyllä aina saada häneltä anteeksi, mutta minä, minä olen mennyttä isäni silmissä. Tahtooko äiti sitten riistää minulta isäni rakkauden ja ajaa minut kotoa pois?"

Nämä ajatukset johtuivat äkkiä hänen mieleensä hänen pimeässä kulkiessaan pitkää käytävää, jonka päässä salaperäisen huoneen ovi oli. Hänen saavuttuaan sille, riehuivat hänen ajatuksensa onnettomuutta ennustavassa sekasorrossa. Nämä hämmentyneet ajatukset saivat kuohuksiin tuhannet tunteet, jotka hän tähän saakka oli pitänyt sydämeensä suljettuina. Kenties hän ei enää uskonut onnelliseen tulevaisuuteen, ja tänä kauheana hetkenä epäili elämäänsä. Hän vapisi suonenvedontapaisesti pannessaan avainta reikään ja mielenliikutuksensa kävi niin ankaraksi, että hän sekunniksi pysähtyi laskeakseen kätensä sydämelleen, ikäänkuin olisi voinut tyynnyttää sen syviä, kovia lyöntejä. Vihdoin avasi hän oven. Murhaaja oli varmaankin kuullut saranain narinan.

Vaikka kuulonsa oli hyvin herkkä, seisoi hän melkein kuin kiinninaulattuna seinään, liikkumaton, ikäänkuin ajatustensa nielemänä. Salalyhdyn levittämä valopiiri loisti heikosti, ja tässä puolihämärässä muistutti hän noita tummia ritarikuvapatsaita, joita aina näkee götiläisten kappalien seinäsyvennyksissä, jonkin mustan haudan ääressä. Kylmät hikipisarot valuivat hänen keltaiselle, leveälle otsalleen. Uskomaton rohkeus loisti näistä lujista piirteistä. Hänen tulisilmänsä näyttivät jäykkinä ja kuivina tuijottavan jotain taistelua, jonka hän oli näkevinään pimeydessä, edessään. Myrskyisiä ajatuksia kuvastui vilaukselta hänen kasvoillaan, joiden luja ja varma ilme osoitti voimakasta sielua. Hänen ruumiinsa, asentonsa, ulkomuotonsa oli sopusoinnussa hänen hurjan neronsa kanssa. Tämä mies oli läpeensä voimaa, kokonaan mahtia, ja hän katsoi pimeyteen, kuin oman kohtalonsa elävä kuva. Kenraali, joka oli tottunut näkemään Napoleonin ympärillä tunkeilevien jättiläisten tarmokkaita kasvoja ja jonka ihmettely ja uteliaisuus oli vallannut, ei ollut huomannut tämän tavattoman miehen ruumiillisia ominaisuuksia. Mutta Helena, joka, kuten kaikki naiset, oli ihmisten ulkomuodon tekemän vaikutuksen alainen, tuli liikutetuksi tästä valon ja varjon, suuruuden ja intohimon sekoituksesta, tästä runollisesta kaaoksesta, joka sai tämän tuntemattoman näyttämään lankeemuksestaan kohoovalta Luciferilta. Äkkiä tyntyi hänen kasvoistaan kuvastunut myrsky kuin taikaiskusta, ja se selittämätön valta, jonka peruste ja tulos hän oli, kenties itsekään tietämättään, levisi nopeasti hänen ympärilleen, kasvavan tulvan tavoin. Ajatusten virta häipyi hänen otsaltaan samassa silmänräpäyksessä, jolloin piirteensä saivat tavallisen näkönsä. Lumottuna joko tämän kohtaamisen ihmeellisyydestä tahi siitä salaisuudesta, mihin tunkeutui, saattoi nuori tyttö nyt ihailta hänen lempeitä ja mieltäkiinnittäviä kasvojaan. Hän seisoi hetkisen hiljaa, tarkoittavan äänettömyyden vallitessa ja levottomuuden omana, joka tähän asti oli ollut tuntematon hänen nuorelle sielulle. Helena oli ehkä päästänyt huudahduksen tahi tehnyt liikkeen, tahi sitten oli murhaaja palannut ajatusten maailmasta takaisin todellisuuteen ja kuullut, että joku toinenkin oli huoneessa. Hän käänsi päätään sille taholle, missä isäntänsä tytär seiso, eroitti epäselvästi varjossa tämän nuoren olennon ylevät kasvot ja majesteettillisen vartalon ja luuli häntä varmaankin enkeliksi nähdessään hänen seisovan siinä niin liikkumattomana ja tuskin näkyvänä kuin ilmestyksen.

"Herrani", sanoi hän vapisevalla äänellä.

Murhaaja vavahti.

"Nainen!" huudahti hän lempeästi. "Onko se mahdollista? Menkää pois täältä!" jatkoi hän. "En suo kenellekään oikeutta surkutella itseäni, antaa itselleni anteeksi tahi tuomita itseäni. Tahdon elää yksin. Menkää lapseni!" lisäsi hän hallitsijan eleellä, "olisin kiittämätön siitä palveluksesta, jota tämän talon herra osoittaa minulle, jos antaisin yhdenkään täällä asuvista henkilöistä hengittää samaa ilmaa kuin minä. Minun täytyy alistua maailman lakeihin."

Tämä viimeinen lause sanottiin matalalla äänellä. Samalla kuin hän yhä syvän, sisäisen havaintonsa vaikutuksesta näki edessään ne tuskat, jotka tämä surullinen ajatus herätti, silmäsi hän Helena käärmöntapaisella katseella, kosketellen tämän omituisen, nuoren tytön sydämessä kokonaista ajatusten maailmaa, joka tähän asti oli uinaillut hänessä. Oli kuin säde olisi valaissut tuntemattomia maita. Hänen sielunsa oli yllätetty, voitettu, ilman että hänellä olisi ollut voimaa puolustaa itseään tämän miehen katseen magneettista vaikutusvaltaa vastaan, niin tahtomattaan kuin tämä katsoikin häneen. Ujona ja vapisevana lähti hän tiehensä ennättäen takaisin salonkiin silmänräpäystä ennen kun isänsä palasi, niin ettei ehtinyt sanoa mitään äidilleen.

Kenraali oli hyvin vakava ja käveli hiljaa käsivarret ristissä edes takaisin kadulle ja pihalle antavain ikkunain väliä. Vaimonsa vartioitsi nukkuvaan Abelia. Moina makasi lepotuolissa rauhallisena kuin lintunen pesässään. Vanhin sisar piteli toisessa kädessään silkkivyöhyettä, toisessa silmäneulaa ja katseli tuleen. Syvää hiljaisuutta, joka vallitsi salongissa, ulkona ja talossa, keskeyttivät ainoastaan palvelijain hitaat askeleet heidän mennessään toinen toisensa jälkeen makuulle, tahi puoleksi tukahutettu nauru, heidän ilonsa ja hääjuhlan viimeinen kaiku, ja vihdoinkin oven narina kun he avasivat niitä menen kukin omiin huoneisiinsa, puhuivat keskenään ja sitten sulki. Muutamia tukahutettuja ääniä kuului vielä vuoteiden luota. Tuoli kaatui kumoon. Vanha kuski yski lievästi. Mutta pian vallitsi kaikkialla syvä hiljaisuus, joka puolen yön aikaan leviää nukkuvaan luontoon. Ainoastaan tähdet tuikkivat. Pakkanen jäyti maan. Ei yksikään olento puhunut, ei liikkunut. Ainoastaan tuli räiskyi, ikäänkuin osoittaakseen kuinka syvä hiljaisuus oli. Montreuil'in kello löi yhtä. Tällä hetkellä kuului heikosti ihmeen keveitä askelia yläkerrasta. Markiisi ja hänen tyttärensä, jotka muistivat varmasti sulkeneensa vapaaherra de Maunyn murhaajan sisälle, luulivat jonkun naisista kävelevän siellä eivätkä ihmetelleet kuullessaan salongin viereisen huoneen ovea avattavan. Äkkiä seisoj murhaaja heidän keskellään. Markiisin hämmästyks, äidin kiihkeä uteliaisuus ja tyttären ihmettely saivat aikaan, että hän pääsi melkein keskelle salonkia. Hän sanoi kenraalille ihmeellisen tyynellä ja sointuvalla äänellä:

"Herrani, kaksi tuntia on kulunut."

"Te täällä?" puhkesi kenraali sanomaan. "Kuinka te olette voinut...?"

Ja kauhealla silmäyksellä katsoi hän kysyvästi vaimoaan ja lapsiaan. Helena sävähti tulipunaiseksi.

"Te", toisti sotilas läpituokevalla äänellä, "te meidän keskuudessamme! Veren tahraama murhaaja täällä! Te saastutate tämän huoneen! Menkää, menkää!" lisäsi hän raivostuneena.

Kuultuaan sanan murhaaja päästi markisitar huudahduksen. Mitä taas Helenaan tuli, näytti tämä sana ratkaisevan hänen elämänsä, kasvonsa eivät ilmaisseet pienintäkään ihmettelyä. Hän näytti odottaneen tätä miestä. Hänen häälyvät ajatuksensa olivat saaneet tarkoituksen. Rangaistus, jonka taivas oli säästänyt hänelle hänen syntiensä vuoksi, kohtasi häntä nyt. Nuori tyttö luuli itseään yhtä rikolliseksi kuin tätä nuorta miestä. Hän oli hänen toverinsa, hänen sisarensa. Hän luuli tässä näkevänsä Jumalan käskyn. Pari vuotta myöhemmin olisi järki tehnyt oikeutta hänen omantunnontuskilleen, mutta nyt tekivät ne hänet mielettömäksi. Vieras seisoj siinä liikkumattomana ja kylmänä. Halveksiva hymy näytti leikkivän hänen piirteissään ja punaisilla huulillaan.

"Te annatte kovin vähän tunnustusta minun jalomieliselle käytökselleni teitä kohtaan", sanoi hän verkkaan. "Minä en tahtonut käsilläni koskea lasiin, jossa te tarjositte minulle vettä janoni sammuttamiseksi. En edes tahtonut pestä verisiä käsiäni teidän kattonne alla, ja minä lähden jättämättä rikoksestani muuta" — tätä sanoessaan vääntyivät huulensa — "kuin muiston, ja olen koettava olla jättämättä mitään jälkiä. Vihdoinkin en tahtonut edes sallia tyttärenne..."

"Tyttäreni!" huudahti kenraali katsahtaen kauhistuneena Helenaan. "Ah, onneton, menkää tahi muuten minä tapan teidät..."

"Kaksi tuntia ei ole vielä ihan täyteen kulunut. Te ette voi tappaa ettekä luovuttaa minua menettämättä kunnioitusta itseänne kohtaan ... ja menettämättä minun kunnioitustani."

Nämä viimeiset sanat kuullessaan koetti kenraali mykkänä hämmästyksestä katsoa rikokselliseen, mutta oli pakoitettu luomaan silmänsä alas tuntien itsensä voimattomaksi kestäämään tämän katseen sietämätöntä tulta, joka toisen kerran hämmensi hänen sielunsa. Hän pelkäsi pehmenevänsä vielä kerran ja tunsu jo tahtonsa heikkenevän.

"Murhata vanhus! Ettekö sitten milloinkaan ole nähnyt perhettä!" sanoi hän osoittaen isällisellä liikkeellä vaimoansa ja lapsiansa.

"Niin, vanhus", toisti tuntematon ja otsansa rypistyi hiukan.

"Paetkaa!" huusi kenraali uskaltamatta katsoa vieraaseensa. "Liittomme on purettu. En aio tappaa teitä. Ei, en aio milloinkaan saattaa itseäni mestauslavan ruoaksi. Teidän täytyy lähteä, te saatte minut kauhistumaan."

"Tiedän sen", sanoi rikoksellinen tyyneesti. "Ranskassa ei ole paikkaa, mihin rauhallisesti voisin astua, mutta jos oikeus, niinkuin Jumala, voisi tuomita kaiken ansion mukaan, jos se alistuisi tutkimaan, murhaajako vai hänen uhrinsa on suurin peto, jäisin minä ylpeänä ihmisten keskuuteen. Ettekö aavista, että miehen, joka murhataan, on täytynyt tehdä ennen rikoksia? Olen tehnyt itseni tuomariksi ja mestajaksi, olen korvannut voimattoman inhimillisen oikeuden. Se on rikokseni. Hyvästi, herrani! Huolimatta katkeruudesta, millä olette höystänyt vieraanvaraisuuttanne, tulen muistamaan sitä. Sydämeeni jää vielä kiitollisuuden tunne yhtä ihmistä kohtaan tässä maailmassa, ja se ihminen olette te... Mutta olisin toivonut teidän olleen jalomielisemmän."

Hän astui ovea kohti. Samassa silmänräpäyksessä kumartui nuori tyttö äitinsä puoleen kuiskaten hänelle jotakin.

"Ah!..."

Tämä vaimonsa huudahdus sai kenraalin säpsähtämään kuin olisi nähnyt Moinan kuolleen. Helena seiso suorana ja murhaaja oli vaistomaisesti kääntynyt. Hänen kasvoistaan saattoi lukea jonkinlaista levottomuutta tämän perheen puolesta.

"Mikä sinua vaivaa, ystäväni?" kysyi markiisi.

"Helena tahtoo seurata häntä", vastasi tämä.

Murhaaja punastui.

"Koska äitini niin huonosti tulkitsee minulta melkein tahtomattani päässeän huudahduksen", sanoi Helena matalalla äänellä, "niin tahdon täyttää hänen toivomuksensa."

Katsahdettuaan ympärilleen melkein villillä ylpeydellä, loi nuori tyttö alas silmänsä seisoen hiljaa ihmeteltävän kainona käytökseltään.

"Helena", sanoi kenraali, "oletko ollut siellä ylhäällä, huoneessa, mihin olin...?"

"Olen, isäni."

"Helena", kysyi hän äänellä, jota kouristuksen tapainen vavistus tukahutti, "onko tämä ensi kerta, kun näet tämän miehen?"

"On, isäni."

"Silloin on luonnotonta, että haluat..."

"Joskin luonnotonta, niin joka tapauksessa totta, isäni."

"Ah, tyttäreni!..." sanoi markisitar puoliääneen, mutta niin että miehensä kuuli hänet. "Helena, sinä kiellät kaikki ne opetukset kunniaa, kainoudesta, hyveestä, joita olen koettanut istuttaa sydämeesi. Jos tähän asti et ole ollut muuta kuin valhetta, silloin ei sinussa ole mitään kaivattavaa. Tämän miehen siveellinen oivallisuusko sinua houkuttelee? Vai olisiko se tuo rikoksen tehneitä ihmisiä pakoittava mahti..."

"Usko mitä tahansa!" vastasi Helena kylmästi.

Mutta huolimatta hänen tänä hetkenä osoittamastaan mielenlujudesta, saattoi hänen silmiensä tuli ainoastaan osaksi kuivata hänen kyöneleensä. Vieras ymmärsi äidin sanat nähdessään nuoren tytön kyöneleet, ja hän singahutti kotkankatseensa markisittareen, jota jokin vastustamaton voima pakoitti katsomaan tätä kauheata viettelijää. Mutta kun hänen silmänsä kohtasivat tämän miehen kirkkaat ja säihkyvät silmät, tuns hän sielussaan puistatuksen, jollaisen me tunnemme nähdessämme käärmeen tahi kosketellessamme Leydenpulloa.

"Ystäväni", huudahti hän miehelleen, "tämä mies on perkele. Hän aavistaa kaikki..."

Kenraali nousi soittaaksensa.

"Hän syöksee teidät perikatoon", sanoi Helena murhaajalle.

Tuntematon hymyili, otti askeleen eteenpäin, torjui markiisin käden, pakoitti hänet kestämään katseen, joka lamautti hänet ja riisti häneltä kaiken voiman.

"Maksan vieraanvaraisuutenne", sanoi hän, "ja niin olemme kuitit. Säästän teidät tekemästä kunniantonta tekoa ilmiantamalla itse itseni. Mitä teenkään oikeastaan elämälläni?"

"Voitte katua", vastasi Helena lahjoittaen hänelle samalla toiveen, joka ei voi säteillä muualta, kuin nuoren tytön silmistä.

"En kadu milloinkaan", sanoi murhaaja kirkkaalla äänellä kohottaen ylpeänä päätään.

"Hänen kätensä ovat punaiset verestä", sanoi isä tyttärelleen.

"Olen pesevä ne puhtaiksi", vastasi tämä.

"Mutta", jatkoi kenraali, uskaltamatta osoittaa tuntematonta, "tiedätkö, tahtooko hän edes tietää sinusta?"

Murhaaja astui Helenan luo, jonka kauneus, niin siveä ja kaino kuin olikin, kuitenkin näytti kuin sisällisen valon kirkastamalta, valon, jonka säteet kohottivat ja värittivät pienimmätkin piirteet ja hienoimmatkin viivat hänessä. Mutta katsahdettuaan lempeästi tähän viehättävään olentoon, silmäyksellä, joka sekin loisti kauhistuttavaa hehkua, sanoi hän, ilmaisten kokonaisen tunnemaailman:

"Enkö juuri kieltäytymällä vastaanottamasta uhraustanne osoita rakastavani teitä teidän itsenne vuoksi, samalla kun maksan näiden kahden tunnin elämän, minkä isänne on myynyt minulle."

"Te, te myös työnnette minut luotanne!" huudahti Helena sydäntä vihlovalla äänellä. "Hyvästi sitten, hyvästi kaikki, lähden tieheni kuollakseni!"

"Mitä tämä tahtoo sanoa?" kysyivät yht'aikaa isä ja äiti.

Helena seiso i äänetönä, luoden silmänsä alas, ensin tarkasteltuaan markisitarta kaunopuheliaasti kysyvin katsein. Siitä hetkestä saakka, jolloin kenraali vaimoineen oli koettanut kumota sanoin tai teoin tuntemattoman heidän keskuudessaan harjoittamaa kummallista valtaa, ja viimeainitun singahutettua heitä kohti silmistään säihkyvän-häikäisevän valon, olivat he selittämättömän lamaannuksen vallassa. Heidän lumottu järkensä ei voinut paljonkaan auttaa heitä vastustamaan sitä yliluonnollista mahtia, jonka alaiseksi he olivat joutuneet. Ilma oli käynyt heistä raskaaksi, heidän oli vaikea hengittää. Kuitenkaan eivät he tahtoneet syyttää häntä, joka tällä tavoin hallitsi heitä, vaikka sisällinen ääni ilmoittikin heille tämän miehen taikavoiman olevan syynä heidän voimattomuuteensa. Keskellä tätä henkistä hervottomuuttaan aavisti kenraali vaistomaisesti, että hänen tulisi ponnistaa voimiaan koettaakseen vaikuttaa tyttärensä häilyvään järkeen. Hän panikin kätensä tämän vyötäisille ja talutti hänet mukanaan ikkunaloukkoon etäälle murhaajasta.

"Rakas lapseni", sanoi hän matalalla äänellä, "jos jokin omituinen rakkaus äkkiä on syttynyt sydämeesi, niin ovat kuitenkin sinun viaton elämäsi, sinun puhdas ja siveä sielusi antaneet minulle liian monta todistusta sinun luonteestasi, jotta en olisi uskomatta sinulla olevan kyllin voimaa voittaa hetkellinen mielettömyys. Menettelytavassasi piilee siis jokin salaisuus. Mutta sydämeni on täynnä anteeksiantoa, voit uskoa minulle kaikki. Vaikka musertaisitkin sen, osaisin kyllä, lapseni, vaieten kestää kärsimykseni ja säilyttää luottamuksesi vilpittömässä äänettömyydessä. Sano, kadehditko meidän rakkauttamme siskojasi kohtaan? Painaako jokin rakkaussuru sydäntäsi? Puhu, selitä minulle syyt, jotka pakoittavat sinut jättämään perheesi, hylkäämään sen, riistämään siltä sen suurimman viehätöksen, jättämään äitisi, veljesi, pikku siskosi!"

"Isäni", vastasi hän, "en kadehdi enkä myös ole keneenkään rakastunut, en edes teidän ystäväänne, valtiomies Vandenesseen."

Markisitar kalpeni. Hänen tyttärensä, nähdessään sen hillitsi itsensä.

"Eikö minun joka tapauksessa ennemmin tai myöhemmin tule lähteä kodista elääkseni miehen suojeluksessa?"

"Totta kyllä."

"Ja tiedämmekö koskaan", jatkoi hän, "minkälaiseen olentoon sidomme kohtalomme? Luotan tähän mieheen."

"Lapseni", sanoi kenraali korottaen ääntänsä, "sinä et ajattele kaikkia niitä suruja, jotka säilytät minun

niskoilleni."

"Ajattelen hänen..."

"Mikä elämä!" huudahti isä.

"Naisen elämä", vastasi nuori tyttö hiljaa.

"Sinä olet kovin viisas!" huudahti markisitar, joka vihdoinkin sai sanat suuhunsa.

"Kysymykset määräävät minun vastaukseni, mutta jos tahdotte, voin puhua selvemmin."

"Sano kaikki, tyttäreni! ... olen äiti."

Nyt katsoi tytär äitiinsä, ja tämä katse sai markisittaren vaikenemaan hetkeksi.

"Helena, olen kestävä nuhteesi, jos sinulla on sellaisia minua vastaan tehtävänä, mieluummin kuin näkisin sinun seuraavan miestä, jota kaikki ihmiset katselevat kammoksuen."

"Näettehän, ilman minua olisi hän yksin."

"Riittää, rouvani!" huudahti kenraali. "Meillä on tästä lähtien vain yksi tytär..."

Hän katsahti Moïnaan, joka yhä nukkui. "Annan sulkea sinut luostariin", lisäsi hän, Helenaan kääntyen.

"Olkoon niin, isäni", vastasi hän epätoivon tyyneydellä. "Voin kuolla siellä. Te ette ole vastuunalainen minun elämästäni ja hänen sielustaan muille kuin Jumalalle."

Syvä hiljaisuus syntyi äkkiä näiden sanojen jälkeen. Tämän kaikkia yhteiskuntaelämän tavallisia tunteita loukkaavan kohtauksen näkijät eivät uskaltaneet katsoa toisiinsa. Äkkiä huomasi markiisi pistoolinsa, otti yhden niistä, viritti sen kiireesti ja tähtäsi vieraaseen. Kuullessaan hanaan naksahduksen kääntyi tämä, silmäten tynnin, läpitukenkin katsein kenraalia, jonka käsi herpaantui näkymättömän voiman vaikutuksesta ja retkahti raskaasti alas. Pistooli putosi matolle...

"Tyttäreni", sanoi isä tämän pelottavan taistelun väsyttämänä. "Sinä olet vapaa. Suutele äitiäsi, jos hän sallii sen! Minä en tahdo enää sinua nähdä enkä kuulla puhuttavan sinusta..."

"Helena", sanoi äiti nuorelle tytölle, "ajattele, että joudut köyhyyteen!"

Jonkinlainen koriseva ääni, joka lähti murhaajan leveästä rinnasta, veti kaikkien katseet häneen. Halveksiva ilme kuvastui hänen kasvoistaan.

"Kalliiksi tulee minulle teille osoittamani vieraanvaraisuus!" huudahti kenraali ylös nousten. "Äsken surmasitte vain vanhuksen, täällä tapatte kokonaisen perheen. Mitä tapahtuneekin, tuottaa se onnettomuutta tähän taloon."

"Ja jos tyttärenne tulee onnelliseksi?" kysyi murhaaja katsoen terävästi kenraalia.

"Jos hän tulee onnelliseksi teidän kanssanne", vastasi isä tehden uskomattomia ponnistuksia, "en ole kaipaava häntä."

Helena polvistui ujosti isänsä eteen sanoen hänelle hyväilevällä äänellä:

"Ah, isäni, rakastan ja kunnioitan teitä joko sitten tuhlaatte minulle hyvyytenne aarteita, tai epäsuosiotanne ja ankaruuttanne. Mutta pyydän teitä, älkää antako viimeisten sanojenne olla vihan sanoja!"

Kenraali ei uskaltanut katsoa tyttärensä. Tällä hetkellä astui vieras esiin ja hymyillen Helenalle hymyä, jossa samalla kertaa oli sekä jotakin perkeleellistä että taivaallista, sanoi hän:

"Te, joka ette kammoksu murhaajaa, te, laupeuden enkeli, tulkaa, koska horjumatta tahdotte pysyä päätöksessänne jakaa kohtaloni."

"Käsittämätöntä!" huudahti isä. Markisitar silmäsi ihmeellisin katsein tyttärensä ja avasi käsivartensa hänelle. Helena heittäytyi itkien hänen syliinsä.

"Hyvästi!" sanoi hän. "Hyvästi äitini!"

Helena teki rohkeasti merkin vieraalle, joka säpsähti. Suudeltuaan isänsä kättä, suuteli hän kiireesti ja koneellisesti Moïnaa ja pikku Abelia sekä katosi murhaajan seurassa.

"Minne he menevät?" kirkasi kenraali kuullessaan molempien pakolaisten askeleet. "Luulen uneksivani", jatkoi hän kääntyen vaimonsa puoleen, "tässä seikkailussa piilee jokin salaisuus. Sinun pitäisi tietää se."

Markisitarta puistatti.

"Jonkun aikaa", vastasi hän, "on Helena ollut tavattoman kummallinen ja merkillisen kiihkomielinen. Huolimatta kaikista yrityksistäni vastustaa tätä hänen..."

"Tämä ei ole selvää..."

Mutta kun kenraali luuli kuulleensa tyttärensä ja vieraan askeleita puutarhasta, keskeytti hän puheensa ja avasi nopeasti ikkunan:

"Helena!" huudahti hän.

Tämä huuto hävisi yöhön kuin turha ennustus. Kun kenraali päästi tämän huudon, johon kukaan maailmassa ei enää vastannut, mursi hän kuin taikasanalla sen lumouksen, jonka vankina jokin pirullinen voima oli heitä pitänyt. Lämmin puistatus kävi hänen sydämestään hänen päähänsä, hän tuli jälleen tuntoihinsa ja kauheana, kostonhimoisena päästi hän kamalan huudon:

"Apua! Apua!"

Hän riensi kellonvetimelle, nykäsi sitä niin, että se, muutaman kerran omituisesti kilahdettuaan, oli katkeamaisillaan. Kaikki palvelijat heräsivät yhdessä tuokiossa. Itse avasi hän ikkunat kadulle päin, huusi santarmeja, sieppasi pistoolinsa ja ampui, jouduttaakseen ratsastajain ravia, palvelijain nousua ja naapurien tuloa. Koirat tunsivat herransa äänen ja alkoivat haukkua, hevoset hirnuivat ja tömistelivät maata. Hirveä melu syntyi yön hiljaisuudessa. Kenraalin juostessa portaita alas rientääkseen tyttärensä perään, kohtasi hän pelästyneet palvelijat, joita virtaili joka taholta.

"Tyttäreni ... Helena ryöstettiin. Juoskaa puutarhaan! Vartioitkaa katua! Avatkaa portti santarmeille! Ottakaa kiinni murhaaja!"

Raivokkaalla voimainponnistuksella katkaisi hän ketjun, jolla iso talonkoira oli kytketty.

"Helena! Helena!" ... sanoi hän tälle.

Koira hyppäsi kuin leijona hurjasti haukkuen ja syöksyi puutarhaan niin pikaa, ettei kenraali voinut seurata sitä. Tällä hetkellä kuului hevosten nelistystä kadulta. Kenraali riensi itse avaamaan.

"Korpraali", huusi hän, "joutukaa ottamaan kiinni vapaaherra de Maunyn murhaajaa! He ovat paenneet minun puutarhojeni kautta. Pian, sulkekaa Picardien mäelle vievät tiet... Minä panen toimeen ajon kaikilla tiluksillani, puistoissa ja talossa. Te siellä", sanoi hän palvelijoillensa, "vartioitkaa katua ja koko tietä kalleriportilta aina Versailles'iin asti! Eteenpäin, kaikki!"

Hän aseistautui kamaripalvelijansa tarjoomaan pyssyyn ja syöksyi puutarhaan huutaen koiralle:

"Etsi!"

Pelottava haukunta vastasi hänelle kaukaa, ja hän syöksyi sille taholle, mistä koirien haukunta kuului tulevan.

Kello seitsemän aamulla voitiin huomata, että kaikki santarmien, kenraalin, tämän palvelusväen ja naapurien tiedustelut olivat jääneet tuloksettomiksi. Koira ei ollut palannut. Masentuneena ja jo huolien vanhentamana palasi markiisi salonkiin, joka nyt näytti hänestä autiolta, vaikka muut kolme lastansa olivat siellä.

"Sinä olet ollut hyvin kylmä tytärtäsi kohtaan!" sanoi hän katsoen vaimoonsa. "Tämä on siis kaikki, mitä meille on jäänyt jällelle hänestä", sanoi hän osoittaen neulomapuitteita, joissa näki alotetun kukkasen. "Äsken vielä oli hän täällä, ja nyt kadotettu ... kadotettu!"

Hän itki, kätki kasvot käsiinsä ja oli hetkisen ääneti. Hän ei rohjennut tarkastella salonkia, joka äsken vielä oli tarjonnut mitä suloisimman kotoisen onnen näön. Aamuhämärä taisteli sammuvia lamppuja vastaan; kynttilät olivat palaneet ihan rannikkaihin asti. Kaikki oli sopusoinnussa onnettoman isän epätoivon kanssa.

"Tämä on hävitettävä", sanoi hän hetken vaiti oltuaan puitteita osoittaen. "Minä en tahdo enää nähdä mitään, mikä muistuttaa häntä."

Tämä kamala jouluyö, jona markiisi vaimoineen onnettomuudessaan kadotti vanhimman tyttärensä

voimatta vastustaa hänen vastentahtoisen viettelijänsä käyttämää omituista vaikutusvaltaa, oli kuin Kohtalon antama varoitus heille. Muuan välittäjä teki vararikon, joka saattoi markiisin häviöön. Hän otti lainan vaimonsa maatiloja vastaan koettaen keinottelulla voittaa takaisin perheelleen koko entisen rikkautensa. Mutta tämä yritys sai vain aikaan että hän taloudellisesti joutui täydelleen tuhon omaksi. Epätoivo pakoitti kenraalin koettamaan kaikkea ja hän siirtyi maasta pois. Kuusi vuotta oli kulunut hänen lähdöstään. Vaikka perheensä hyvin harvoin olikin saanut tietoja häneltä, oli hän nyt kuitenkin, muutamaa päivää ennen kun Espanja tunnusti amerikkalaiset tasavallat riippumattomiksi, ilmoittanut palaavansa kotiin.

Eräänä kauniina aamuna olivat muutamat ranskalaiset kauppiaat espanjalaisella prikilavalla noin parin penikulman päässä Bordeaux'ista. Matkustajat ikävöivät päästäksensä taas isänmaahansa rikkauksineen, joita olivat hankkineet pitkällä työllä ja vaarallisilla matkoilla Mexikoon tahi Columbiaan. Eräs mies, vaivojen ja huolien vanhentama enemmän kuin hänen ikäänsä nähden olisi soveltunut, seisoi laivan partaaseen nojautuneena nähtävästi välinpitämättömänä siitä näytelmästä, joka avautui ryhmissä kannella seisovien matkustajain silmien eteen. Vältettyään matkan vaarat ja kauniin sään houkuttelemina olivat kaikki menneet ylös kannelle ikäänkuin tervehtiäksensä isänmaata. Useimmat olivat ehdottomasti näkevinään etäisyydestä majakat, Gascogne'n talot, Cordonan tornin sekoittuneina muutamaiin taivaanrannalle nouseviin, valkeiden pilvien muodostamiin, mielikuvituksellisiin kuvioihin. Ellei hopeavaahto olisi porissut prikin edessä, ellei pikaisesti häipyvä vako olisi muodostunut sen perään, olisivat matkustajat luulleet olevansa liikkumattomina keskellä valtamerä, niin tyyni oli se. Taivas oli hurmaavan kirkas. Sen holvin syvä sini suli huomaamattomin vivahduksin siniseen veteen muodostaen yhtymäkohdalla viivan, joka kimalteli niin kirkkaasti kuin tähdet. Aurinko pani miljoonat laineenharjat meren aavalla selällä kimaltelemaan, niin että laaja vesi näytti melkein vielä loistavammalta kuin taivaan lakeus. Prikin kaikki purjeet olivat harvinaisen leppeän tuulen jännittämät, ja nämä lumivalkeat kaistaleet, nämä keltaiset, liehuvat liput, tämä touviverkko kuvastuivat ihmeellisen selvästi tätä loistavaa ilman, taivaan ja valtameren taustaa vasten, ilman muita vivahduksia kuin keveiden purjeiden luomat varjot. Kaunis päivä, raitis tuuli, näkyvissä oleva isänmaa, tyyni meri, surunvoittoinen tyrske, kaunis, yksinäinen laiva, purjehtien valtamerä kuin lemmenkohtaukseen rientävä nainen, tämä oli taulu, täynnä sopusointua, kohtaus, jossa ihmissielu saattoi katsella muuttumattomia avaruuksia liikuntaa täynnä olevasta näkökohdasta. Siinä oli omituinen yksinäisyyden ja elämän, hiljaisuuden ja melun vastakohtaisuus ilman että saattoi tietää, missä oli melua tahi elämää, tyhjää olemattomuutta tahi hiljaisuutta. Ei myöskään yksikään ihmisääni rikkonut tätä taivaallista lumousta. Espanjalainen kapteeni, matruusit, ranskalaiset, kaikki istuivat tahi seisoiivat vaipuneina uskonnolliseen hurmaukseen, muistojensa täyttäminä. Ilmassa oli raukeutta. Nämä onnelliset kasvot puhuivat täydellistä menneitten kärsimysten unhotusta; nämä miehet keinuivat rauhallisessa laivassa kuin kultaisessa unelmassa. Vanha matkustaja, joka seisoi laivan partaaseen nojautuneena, katsahti kuitenkin toisinaan taivaanrantaan jonkunlaisella levottomuudella. Hänen piirteissään oli luettavana kohtalon uhmaa, oli kuin olisi hän pelännyt ei saavansa kyllin pian laskea jalkaansa Ranskanmaan pinnalle. Tämä mies oli markiisi. Onni ei ollut ollut kuuro hänen epätoivoisille huudoilleen ja ponnistuksilleen. Viisivuotisten ponnistusten ja vaivalloisen työn jälkeen oli hän huomannut olevansa melkoisen omaisuuden omistaja. Kärsimättömyydessään saada jälleen nähdä maansa ja tuoda onni mukansa perheelleen, oli hän seurannut muutamain ranskalaisten kauppiasten esimerkkiä Havannassa astuessaan heidän kanssansa tähän espanjalaiseen alukseen, jonka piti purjehtia Bordeaux'hon. Hänen mielikuvituksensa, joka oli väsynyt aavistamaan pahaa, maalaili kuitenkin hänen ajatuksiinsa mitä suloisimpia entisen onnen kuvia. Kaukaa nähdessään mantereen ruskean rajaviivan, luuli hän näkevänsä vaimonsa ja lapsensa. Hän oli olevinaan kodissaan, kotilieden ääressä ja tunsu, että häntä siellä hellittiin ja hyväiltiin. Hän näki edessään Moinan, josta oli tullut suuri ja kaunis, uhkea nuori tyttö. Kun tämä hänen mielikuvituksensa esiintuoma taulu oli muuttunut niin eläväksi kuin todellisuus itse, kyyneltyivät hänen silmänsä ja salatakseen liikutustaan tarkasteli hän epäselvää taivaanranta vastapäätä sitä sumuista juovaa, jonka rannikko muodosti.

"Se se on..." sanoi hän, "se seuraa meitä!"

"Mikä se on?" huusi espanjalainen kapteeni.

"Laiva", vastasi kenraali matalalla äänellä.

"Minä näin sen jo eilen", vastasi kapteeni Gomez.

Hän katseli ranskalaista tutkien.

"Se on koko ajan ajanut meitä takaa", kuiskasi hän kenraalille.

"Enkä minä ymmärrä, miks'ei se ikänä saavuta meitä", jatkoi vanha sotilas, "sillä se on parempi kuin meidän kirottu 'Saint Ferdinandimme'."

"Sille on voinut tapahtua jotain, ehkä vuoto..."

"Se saavuttaa meidät!" huudahti ranskalainen.

"Se on kolumbialainen merirosvolaiva", kuiskasi kapteeni.

"Meillä on vielä kuusi penikulmaa maihin, ja tuuli helpottaa."

"Se ei purjehdi, se lentää, ikäänkuin tietäisi että parin tunnin perästä on saaliinsa luisunut käsistään. Mikä julkeus!"

"Tämä!" huudahti kapteeni. "Oh, ei sen nimi olekaan suotta 'Othello'. Joku aika sitten ampui se upoksiin muutaman espanjalaisen fregattilaivan, vaikkei sillä ole muuta kuin kolmekymmentä kanuunaa! Minä en pelännyt muuta kuin tätä, sillä tiesin sen oleskelevan ja risteilevän Antillein luona... Ah", jatkoi hän vaiettuaan hetkisen, jolla aikaa katseli laivansa purjeita, "tuuli yltyy, me ehdimme perille. Meidän täytyy ehtiä, 'Pariisilaisen' kanssa ei ole leikittelemistä."

"Mutta se ehtii myös", vastasi markiisi.

"Othello" oli nyt melkein vain kolmen penikulman päässä. Vaikka miehistö ei ollut kuullutkaan markiisin ja kapteeni Gomezin keskustelua, oli tämän purjelaivan näkeminen houkutellut useimmat matruuseista ja matkustajista paikalle, missä molemmat keskustelijat seisoivat; mutta melkein kaikki pitivät prikiä kauppalaina tarkastellen sitä mielenkiinnolla, kunnes äkkiä muuan matruusi huudahti voimakkaalla äänellä:

"Pyhän Jakobin kautta! Me olemme hukassa, se on se pariisilainen kapteeni..."

Tämä kauhea nimi levitti pelkoa ja kammoa laivaan ja syntyi sanomaton sekasorto. Espanjalainen kapteeni syytti sanoillaan hetkellisen rohkeuden matruuseihinsa. Koska hän tahtoi hinnalla millä hyvänsä ehtiä maihin, välttääksensä vaaran, koetti hän kiireesti virittää kaikki purjeensa, sekä pienet että suuret, oikealla ja vasemmalla puolella, tarjotakseen tuulelle niin suuren purjepinnan kuin vain raakapuut kestivät. Mutta näitä liikkeitä ei suoritettu vaikeuksista. Miehistöltä luonnollisesti puuttui tuo erinomainen täsmällisyys, joka sotalaivoilla on niin ihmeellinen. Vaikka "Othello" lensi kuin pääskynen, kiitos purjeiden, näytti kuitenkin siltä, kuin voittaisi se niin vähän, että ranskalaisparat täytti iloinen toivo. Äkkiä, juuri kuulumattomilla ponnistuksilla suoritettujen taitavien liikkeiden jälkeen, joihin Gomez itse otti osaa sanoin ja elein, muuan perämies, väärällä, varmasti tahallisella tempulla käänsi priki laivan poikkipäin. Purjeet, joita tuuli pieksi sivultapäin, alkoivat hulmuta niin kiivaasti, että priki peräytyi, nokat katkesivat ja laiva joutui täydellisesti ohjattomaksi. Rajaton raivo valtasi kapteenin. Hän kalpeni purjeitaankin valkoisemmaksi. Yhdellä hyppäyksellä karkasi hän perämiehen kimppuun ja tavoitti häntä tikarillaan niin kiivaasti, että iski harhaan ja syöksi hänet sen sijaan mereen. Sitten tarttui hän peräsimeen koettaen hälventää sitä kauheata sekasortoa, joka oli saanut aikaan sekaannusta hänen hyvällä ja rohkealla laivallaan. Epätoivon kyneleet valuivat hänen silmistään, sillä me suremme enemmän kavallusta, joka hävittää sen, minkä olimme taitavuudellamme saavuttaneet, kuin äkillistä kuolemaa. Mutta mitä enemmän kapteeni kiroili, sitä vähemmän oli hän herra laivallaan. Hän ampui itse hätälaukauksen siinä toivossa, että rannalta kuultaisiin häntä. Samassa vastasi vimmatun nopeasti kiitävä rosvolaiva tykinlaukauksella, jonka kuula putosi kymmenen kaapelimitan päähän "Saint Ferdinandista".

"Taivas ja helveti!" huusi kenraali, "se oli hyvin tähdätty! Heillä on oivallisia tykkejä!"

"Oh, milloin tuo puhuu, täytyy toisten olla vaiti, nähkääs!" vastasi eräs matruusi. "Pariisilainen ei pelkäisi englantilaistakaan laivaa..."

"Kaikki on hukassa!" huusi kapteeni epätoivoisena. Hän oli katsonut näköputkellaan eikä nähnyt mitään apua tulevan rannikolta päin... "Me olemme etäämmällä Ranskasta kuin luulin..."

"Minkätähden olla epätoivossa?" virkkoi kenraali. "Ovathan kaikki matkustajanne ranskalaisia, he ovat vuokranneet laivanne. Tämä merirosvo on pariisilainen, sanotte? No, nostakaa sitten valkoinen lippu, ja..."

"Ja hän ampuu meidät upoksiin", vastasi kapteeni. "Hän kykenee mihin tahansa, kun vaan on kysymyksessä rikkaan saaliin anastaminen!"

"Ah, sehän on merirosvo..."

"Merirosvo!" sanoi yksi matruuseista vihaisesti. "Oh, hänellä on kaikki selvillä tahansa hän laittaa niin, että näyttää siltä..."

"No niin", huudahti kenraali nostaen silmänsä taivasta kohti, "silloin saamme tyytyä kohtaloomme!"

Ja hänellä oli vielä kyllin voimaa pidättää kyneleensä.

Juuri kun hän oli sanonut tämän lensi toinen, paremmin tähdätty tykinkuula, ja lävisti "Saint-Ferdinand'in" rungon.

"Laskekaa sivuun!" sanoi kapteeni surullisella äänellä.

Ja matruusi, joka oli puolustanut pariisilaisen rehellisyyttä, auttoi hyvin ymmärtäväisesti tässä epätoivoisessa hommassa. Miehistö odotti tappavan pitkän puolisen tuntia, mitä syvimmän hämmennyksen vallassa. "Saint-Ferdinand'illa" oli neljä miljoonaa piasteria, minkä summan näiden viiden matkustajan omaisuus teki, siitä kenraalin osaa yksitoistasataatuhatta frangia. Vihdoin näkyi "Othellosta", joka nyt oli kymmenen pyssynlaukauksen päässä, selvästi kahdentoista tykin ammottavat kidat, valmiina purkamaan tulta. Se lähestyi kuin tuulen kantamana, minkä paholainen vasituisesti sen vuoksi antoi puhalttaa; mutta kokeneen merimiehen silmä saattoi helposti keksiä tämän nopeuden salaisuuden. Ei tarvinnut muuta kuin silmänräpäyksen katsoa laivan korkeussuhdetta, sen soikeata, kapeata runkoa, korkeita mastoja, purjeiden muotoa, ihmeteltävän keveätä taklausta, sitä mestarillista taitavuutta, millä laivaväki kuin yksi mies hoiti valkoista purjepintaa. Kaikki ilmaisi uskomatonta voiman varmuutta tässä solakassa puu-olennossa, joka oli yhtä nopea, yhtä älykäs kuin juoksija tahi petolintu. Rosvolaivan miehistö oli äänetön ja vastarinnan varalta valmis hyökkäämään kauppalaivaraukkaan, joka onneksi pysyttelihe hiljaa, kuin opettajan pahanteossa yllättämä koulupoika.

"Meillä on tykkejä!" huudahti kenraali puristaen espanjalaisen kapteenin kättä.

Tämä katsoi vanhaa soturia rohkeutta ja epätoivoa ilmaisevalla katseella ja sanoi:

"Entäs miehiä?"

Markiisi tarkasteli "Saint-Ferdinand'in" miehistöä ja vavahti. Neljä kauppiasta seiso siinä kalpeina ja vapisevina, sillä välin kun matruusit eri ryhmissä näkyivät neuvottelevan, mille kannalle asettua "Othelloon" nähden. He katselivat rosvolaivaa ahneella uteliaisuudella. Perämies, kapteeni ja markiisi olivat ainoat, jotka, katsellen toisiansa tutkivin silmäyksin, vaihtoivat rohkeita ajatuksia.

"Ah, kapteeni Gomez, olen kerran ennen jättänyt hyvästit maalleni ja omaisilleni sydän täynnä surua. Pitääkö minun nyt vielä kerran jättää heidät juuri kun tuon mukani lasteni ilon ja onnen?"

Kenraali kääntyessään pois päin antaakseen raivon kyynelten valua mereen, huomasi perämiehen, joka ui rosvolaivaa kohti.

"Tällä kertaa", vastasi kapteeni, "saatte varmasti sanoa heille hyvästit ainiaaksi."

Ranskalainen sai espanjalaisen ihmettelemään luomalla häneen hämmästyneen silmäyksen. Nyt olivat molemmat laivat melkein vieretysten, ja kun kenraali näki vihollisen miehistön, uskoi hän Gomez'in onnetonta ennustusta. Kolme miestä seiso joka tykin vieressä. Kun näki heidän atleettimaiset vartalonsa, kovat piirteensä ja voimakkaat, paljaat käsivartensa, olisi voinut otaksua heitä pronssipatsaiksi. Kuolemakaan ei olisi voinut kaataa heitä kumoon. Matruusit olivat keveästi aseistettuja, notkeita, sitkeitä ja voimakkaita ja seisoivat siinä liikkumattomina. Kaikki nämä tarmokaspiirteiset kasvot olivat auringon päivetyttämät, työn karaisemat. Heidän silmänsä kiilsivät kuin tulikipinät todistaen selviä päitä ja helvetillisiä nautintoja. Kannella, joka oli mustanaan miehiä ja hattuja, vallitseva syvä hiljaisuus todisti taipumatonta tarmoa, jolla jokin mahtava tahto taivutteli näitä ihmisdemooneja. Päällikkö seiso isonmaston juurella käsivarret ristissä, aseettomana, vain kirves jalkojensa juuressa. Auringon suojana piti hän päässään leveälaitaista huopahattua, joka varjosti hänen kasvojansa. Niinkuin herransa edessä makaavat koirat katsoivat tykkimiehet, matruusit ja sotilaat väliin kapteeniansa ja väliin kauppalaivaa. Kun molemmat laivat hipaisivat toisiaan, herätti tärähdys merirosvon uinailustaan ja hän sanoi hiljaa kaksi sanaa nuorelle upseerille, joka seiso parin askeleen päässä hänestä.

"Asettakaa kiinnityshaat!" huusi luutnantti.

Ja "Saint-Ferdinand" kiinnitettiin "Othelloon" ihmeteltävällä tarkkuudella. Merirosvon matalalla äänellä antamien käskyjen mukaan, jotka luutnantti toisti, kulkivat miehet, kukin tuntien ennakolta määrätyn tehtävänsä, vallatun laivan kannelle, niinkuin seminaarilaiset menevät messuun, sitoivat matruusien ja matkustajain kädet ja anastivat aarteet. Tuokiossa olivat piastereita täynnä olevat tynnyrit, elintarpeet ja laivaväki viedyt "Saint-Ferdinand'ista" "Othelloon". Kenraali luuli näkevänsä unta kun hän kädet sidottuina huomasi olevansa heitetty tavarapakkojen päälle kuin mikäkin kauppatavara. Merirosvo, hänen luutnanttinsa ja muuan, nähtävästi perämiehenä toimiva matruusi, olivat neuvotelleet keskenään. Kun tämä hyvin lyhyt neuvottelu oli loppunut, vihelsi matruusi miehiä. Hänen käskystään hyppäsivät he "Saint-Ferdinand'iin", kiipesivät taklaukselle ja alkoivat riistää sen raakapuita, purjeita ja köysivarustuksia yhtä nopeasti kuin sotamies taistelutantereella riisuu kuolleen toverinsa, jonka saappaat ja lakki ovat hänen himonsa esineitä.

"Me olemme hukassa", sanoi espanjalainen kapteeni kylmästi kenraalille. Hän oli tutkinut näiden kolmen johtajan eleitä neuvottelun kestäessä ja matruusien liikkeitä ennenkuin nämä ryhtyivät säännönmukaiseen prikin ryöstöön.

"Kuinka?" kysyi kenraali kylmästi.

"Mitähän te sitten haluaisitte, että heidän pitäisi tehdä meille?" vastasi espanjalainen. "He ovat varmaan ymmärtäneet, että kävisi hyvin vaikeaksi myydä 'Saint-Ferdinand'ia' Ranskan tahi Espanjan satamissa, ja aikovat porata sen upoksiin, jottei heidän tarvitsisi nähdä vaivaa siitä. Ja luuletteko, että he viitsisivät elättää meitä, kun eivät tiedä, mihin satamaan voisivat laskea meidät maihin?"

Tuskin oli kapteeni lausunut nämä sanat, kun kenraali kuuli kauheata melua, jota seurasi kumea ääni, johtuen useiden ruumiiden mereen heittämisestä. He kääntyivät eivätkä nähneet enää noita neljää kauppiasta. Kahdeksan hurjanaamaisen tykkimiehen käsivarret olivat vielä kohotettuina, kenraalin säikähtyneenä tarkastellessa heitä.

"Mitäs minä sanoin?" huomautti espanjalainen kapteeni kylmästi.

Markiisi nousi nopeasti ylös. Meren pinta oli taas tyyntynyt, hän ei voinut edes eroittaa paikkaa, mikä oli niellyt hänen onnettomat toverinsa. Juuri nyt kierittelivät varmaankin laineet heitä sinne tänne, kädet ja jalat sidottuina, elleivät kalat jo olleet ahmineet heitä ruoaksensa. Parin askeleen päässä hänestä seisoivat uskoton perämies ja "Saint-Ferdinand'in" matruusi, joka juuri oli ylistänyt pariisilaisen kapteenin mahtia. He olivat nyt yhtyneet merirosvoihin ja osoittivat näille keitä prikilaisen matruuseista pitivät sopivina liittää "Othellon" miehistöön. Kaksi laivapoikaa meni sitomaan muiden jalkoja huolimatta näiden kauheista kirouksista. Kun vaali oli toimitettu, tarttuivat nuo kahdeksan tykkimiestä tuomittuihin ja heittivät heidät vähääkään arkailematta mereen. Merirosvot katselivat ilkeällä uteliaisuudella, miten eri tavalla miehet putosivat, heidän vääristyneitä kasvojaan ja viimeisiä tuskia, ilman että kasvopiirteensä olisivat ilmaisseet pilkkaa, ihmettelyä tai sääliä. Se oli heistä aivan yksinkertainen tapaus, jollaisiin he olivat tottuneet. Molemmat vanhimmat katselivat mielihyvällä, synkästi ja ankarasti hymyillen, täysinäisiä piasteritynnyreitä suurmaston ympärillä. Kenraali ja kapteeni Gomez istuivat tavarapakalla neuvottelun keskenään hiljaa, synkin katsein. Pian olivat he ainoat eloonjääneet "Saint-Ferdinand'in" laivaväestä. Molempain urkkijain espanjalaisesta miehistöstä valitseman seitsemän matruusia olivat jo ilomielin muuttuneet perulaisiksi.

"Mitä inhoittavia roistoja!" huudahti äkkiä kenraali. Jalo halveksuminen sai hänet unohtamaan sekä surun että varovaisuuden.

"He tottelevat välttämättömyyttä!" vastasi Gomez kylmästi. "Jos vielä kerran tapaisitte jonkun näistä miehistä, ettekö pistäisi miekkaanne läpi hänen ruumiinsa?"

"Kapteeni", sanoi luutnantti kääntyen espanjalaiseen, "pariisilainen on kuullut puhuttavan teistä. Te olette", sanoi hän, "ainoa mies, joka tarkoin tuntee Antillein ympäristön ja Brasilian rannikon purjehdusväylät. Tahdotteko...?"

Kapteeni keskeytti nuoren luutnantin puheen halveksivalla huudahduksella ja vastasi:

"Aion kuolla kuin merimies, kuin uskollinen espanjalainen ja kristitty ... ymmärrätkö?"

"Mereen!" huusi nuori mies.

Tämän käskyn kuultuaan ottivat tykkimiehet Gomez'in haltuunsa.

"Te olette pelkurimaisia heittiöitä!" huusi kenraali tahtoen estää noita molempia merirosvoja.

"Ystäväni", sanoi luutnantti hänelle, "malttakaa mielenne! Jos punanen nauhanne onkin tehnyt jonkinlaisen vaikutuksen meidän kapteeniimme, en ainakaan minä missään tapauksessa aio välittää siitä... Me kyllä vielä puhummekin keskenämme vähän ajan perästä."

Samassa ilmoitti kenraalille kumea kolina, mihin ei pienintäkään valitusta sekoittunut, että urhoollinen Gomez oli kuollut kuin merimies ainakin.

"Omaisuuteni tahi kuolema!" huusi hän kauhean vihan vimmassa.

"Ah, te olette järkevä!" vastasi merirosvo ivallisesti. "Voitte olla aivan varma saavanne jotain meiltä..."

Luutnantin annettua merkin, tarttui kaksi matruusia kenraaliin sitoakseen tämän jalat. Mutta hän lyöä läimäytti heitä odottamattoman rohkeana, veti äkkiaamatta, pikaisella liikkeellä, luutnantin sivulta miekan ja alkoi heiluttaa sitä notkeasti kuin vanha ratsuväenkenraali ainakin, joka osaa ammattinsa.

"Ah, te senkin rosvot! Ette heitäkään Napoleonin vanhaa soturia veteen kuin simpukkaa!"

Pistoolin laukaus, joka melkein hipaisi uppiniskaista ranskalaista, veti pariisilaisen huomion puoleensa hänen ollessaan taklingin, jonka oli käskenyt ottaa "Saint Ferdinandista", siirtämishommia valvomassa. Hän tuli aivan tyynesti, tarttui rohkeaan kenraaliin takaapäin, nosti hänet nopeasti ylös, kantoi laivan laidalle ja aikoi heittää mereen kuin kuluneen pyöröpuun. Samassa hetkessä huomasi kenraali tyttärensä viettelijän hurjat silmät. Isä ja vävy tunsivat äkkiä toisensa. Ikäänkuin ei kenraali painaisi vähääkään, muutti kapteeni liikkeensä suunnan, ja sen sijaan, että olisi heittänyt mereen, laski hänet maston viereen. Mutinaa kuului kannelta, mutta merirosvo loi silmäyksen väkeensä ja silmänräpäyksessä syntyi mitä syvin hiljaisuus.

"Tämä on Helenan isä", sanoi kapteeni selvällä ja lujalla äänellä. "Voi sitä, joka ei kunnioita häntä!"

Iloinen eläköön-huuto raikui suostumukseksi kohoten taivasta kohti kuin kirkkorukous, kuin Te Deum'in ensimmäiset säveleet. Laivapojat heilauttelivat itseään taklauksella, matruusit heittivät lakkinsa ilmaan, tykkimiehet polkivat jalkojaan, kaikki liikkuvat, kirkuivat, vihelsivät, kirosivat. Tämä kiihkoisa ilonpurkaus teki kenraalin synkäksi ja levottomaksi. Hän luuli tämän tunteen johtuvan jostakin kauheasta salaisuudesta, ja ensimmäinen huutonsa, saatuaan takaisin puhelukykynsä, oli: "Tyttäreni! Missä on tyttäreni!" Merirosvo loi kenraaliin muutaman niistä syvistä silmäyksistä, jotka aina, tietämättä miksi, saivat rohkeimmankin sielun hämmennykseen. Tämä teki hänet mykäksi, matruusien suureksi mielihyväksi, jotka mielellään näkivät johtajansa käyttävän valtaansa kaikkien ihmisolentojen yli. Hän seurasi kenraalia portaille, antoi hänen astua niitä alas, vei hänet muutaman kajuutan ovelle, avasi sen nopeasti ja sanoi:

"Täällä hän on!"

Sitten katosi hän jättäen vanhan sotilaan hämmästyksiin hänen silmiensä eteen avautuneen taulun vuoksi. Kuultuaan ovea niin kiivaasti avattavan, oli Helena noussut sohvalta, jolla lepäsi. Hän huomasi markiisin ja päästi ihmettelyhuudon. Tytär oli niin muuttunut, että vain isän silmä saattoi tuntea hänet. Troopillinen aurinko oli rusketuttanut hänen kasvojensa hipiän, kaunis ja omituinen värisävy antoi niille itämaalaisen, runollisen ilmeen, ja kaiken yllä leijaili piirre suuruutta, majesteettillista lujuuutta, syvää tunnetta, jonka täytyi vaikuttaa kovimpaankin sieluun. Hänen pitkä, tuuhea tukkansa valui suurina kiehkuroina jalomuotoiselle kaulalleen lisäten kasvojensa tekemää voiman ja ylpeyden vaikutusta. Käytöksessään ja liikkeissään osoitti Helena valtansa vaikuttamaa tietoisuutta. Riemuitseva tyytyväisyys laajensi kevyesti hänen ruusunpunervia sieraimiaan ja tyyni onni kuvastui hänen kauneutensa kaikista yksityiskohdista. Hänessä oli samalla kuvaamatonta neitsyeellistä kainoutta ja tätä ylpeyttä, joka on ominaista korkeasti rakastetuissa naisissa. Orjatar ja hallitsijatar, hän tahtoi totella, koska saattoi käskää. Pukunsa oli loistava, täynnä miellyttävää hienoutta. Intialainen musliinikangas oli tämän puvun koko ylellisyys. Mutta sohvansa ja patjat olivat kasimiria, ja persialainen matto peitti tämän suuren kajuutan lattian. Neljä lasta leikki hänen jalkojensa juurella rakentaen mielikuvituksellisia linnoja helmistä, kalliista jalokivistä ja muista arvokkaista esineistä. Muutamat Sèvresposliiniset, rouva Jaquotot'in maalaamat maljakot olivat täynnä harvinaisia, tuoksuvia kukkia: siinä meksikolaisia jasmiineja ja kamelioita, joiden seassa pienet, kesyt, amerikkalaiset linnut leikkivät, näyttäen olevan kuin rubiineista, safiireista, elävästä kullasta. Piano oli samassa huoneessa ja punaisella silkkikankaalla verhotuilla puuseinillä riippui pienikokoisia, mutta siltä suurimpien mestarien tauluja: Hippolyten "Auringonlasku", Schinner riippui Therbourgin vieressä, Rafaëlin "Madonna" kilpaili runollisuudessa muutaman Géricault'in luonnoksen kanssa, Gérard Dow himmensi keisariajan muotokuvamaalaajat. Kiilloitetulla, kiinalaisella pöydällä oli kultalautanen mitä suloisimpine hedelmineen. Sanalla sanoen, Helena näytti olevan laajan valtakunnan kuningatar, keskellä boudoareaan, mihin hänen kruunattu rakastajansa oli koonnut maailman komeimmat esineet. Lapset kiinnittivät isoisään läpituokevan-vilkkaan katseen ja tottuneita kun olivat elämäänsä keskellä taistelua, myrskyjä ja levottomuutta, muistuttivat he niitä, sotaa ja verta näkemään uteliaita pikkuroomalaisia, jotka David on ikuistuttanut "Brutus"-nimisellä taulullaan.

"Kuinka tämä on mahdollista?" huudahti Helena tarttuen isäänsä, ikäänkuin saadakseen varmuutta, ettei kaikki ollut vain ilmestystä.

"Helena!"

"Isäni!"

He vaipuivat toistensa syliin. Vanhuksen syleily ei ollut suinkaan voimakkain eikä hellin.

"Olitko mukana tuolla laivalla?"

"Olin", vastasi hän surullisesti, istuutui sohvalle ja katseli lapsia, jotka seisoivat hänen ympärillään ja katselivat häntä lapsellisella tarkkaavaisuudella. "Minut olisi murhattu, ellei..."

"Niin, ellei miestäni olisi ollut", keskeytti Helena. "Minä ymmärrän..."

"Ah", huudahti kenraali, "miksi pitää minun tällä tavalla löytää sinut jälleen, Helenani, sinut, jota niin syvästi olen surrut! Minun täytyy siis vieläkin vavista sinun kohtalosi vuoksi."

"Minkätähden?" kysyi hän hymyillen. "Ettekö sitten iloitse kuullessanne, että olen onnellisin naisista."

"Onnellinen?" huudahti kenraali säpsähtäen kummastuksesta.

"Niin, isäni", jatkoi hän, tarttuen kenraalin käsiin, suudellen niitä ja painaen niitä vapisevaa rintaansa vasten samalla kun tätä hyväilyä seurasi ilme, jonka hänen ilosta säteilevät silmänsä tekivät vielä merkitsevämmäksi.

"Miten tämä on selitettävissä?" kysyi kenraali kiihkeänä oppiakseen tuntemaan tyttärensä viettämää elämää ja unohtaen kaikki näiden onnesta säteilevien kasvojen edessä.

"Kuulkaa, isäni", vastasi hän, "rakastajani, puolisoni, palvelijani, hallitsijani on mies, jonka sielu on yhtä avara kuin tämä ääretön meri, yhtä rikas hellyydestä kuin taivas, kuin Jumala! Seitsemän vuoden kuluessa ei hän ole kertaakaan yhdelläkään sanalla, liikkeellä tai ajatuksella häirinnyt puheittensa, hyväilyjensä ja rakkautensa pyhää sopusointua."

"Hän ei ole milloinkaan katsonut minuun ilman ystävällistä hymyä huulillaan ja ilonvälähdystä silmissään. Tuolla ylhäällä jyrisee hänen kaikuva äänensä usein läpi myrskyn jylinän ja taistelun pauhinan, mutta täällä on se lempeä ja sointuva kuin Rossinin musiikki, josta myöskin saan täällä nauttia. Kaikkea, mitä naisen oikku voi ajatella, saan minä. Vieläpä toisinaan yli kaikkien toivomuksienikin. Minä hallitsen merta ja minua totellaan kuin kuningatarta. — Oh, onnellinen", keskeytti hän oman puheensa, "onnellinen ei ole sana, jolla voisi ilmaista minun onneani. Minulla on kaikkien naisten paras osa! Tuntee rakkautta, ääretöntä uskollisuutta rakastamaani miestä kohtaan ja kohdata hänen sydämessään rajatonta vastarakkautta, johon naisen sielu uppoo, ja tämä ainiaaksi — sanokaa onko tämä vain onnea? Olen elänyt jo tuhat elämää. Täällä olen minä yksin, täällä hallitsen minä. Ei yksikään minun sukupuoltani oleva olento ole milloinkaan laskenut jalkaansa meidän ylpeälle laivallemme, missä Viktor aina on vain pari askelta minusta. Hän ei voi poistua etämmälle minusta kuin laivan perältä keulaan", lisäsi hän veitikkamaisesti. "Seitsemän vuotta! Rakkaus, joka seitsemän vuotta on kestänyt tätä ikuista iloa, tätä koetusta joka hetki, onko se rakkautta? Ei, ei, se on jotakin enemmän kuin kaikki mitä tunnen elämässä... Ihmiskielessä ei ole sanaa, joka voisi tulkita niin taivaallista onnea!"

Kyynelvirta syöksyi hänen palavista silmistään. Hänen kaikki neljä lastansa päästivät valitushuudon ja juoksivat hänen luoksensa kuin kananpoikaset emänsä luo. Vanhin alkoi lyödä kenraalia katsoen häntä uhkaavin silmäyksin.

"Abel", sanoi Helena, "enkelini, minähän itken ilosta."

Äiti otti pojan polvilleen, lapsi hyväili häntä luottavasti ja kiersi käsivartensa hänen majesteetillisen kaulansa ympäri, niinkuin leijonanpoikanen, joka tahtoo leikitellä emänsä kanssa.

"Eikö sinun ole sitten milloinkaan ikävä?" puhkesi kenraali sanomaan hämmästyneenä tyttärensä kiihkeistä vastauksista.

"On", vastasi tämä, "silloin kun käymme maihin, ja kuitenkin en milloinkaan jätä miestäni."

"Mutta sinähän pidit juhlista, tanssiaisista, musiikista?"

"Musiikkia, sitä on hänen äänensä; minun juhlan, niitä ovat koristukset, joita keksin hänen tähtensä. Kun jokin puku miellyttää häntä, eikö ole silloin kuin koko maailma ihailisi minua? Ainoastaan senvuoksi en heitä pois näitä timantteja, näitä jalokivisiä kaulanauhoja ja otsaripoja, rikkauksia ja kukkia, näitä taiteen mestariteoksia, joita hän tuhlaamalla lahjoittelee minulle, sanoen tavallisesti: Helena, koska sinä et voi mennä maailmaan, tahdon minä, että maailma tulee sinun luoksesi."

"Mutta onhan laivassa miehiä, julkeita, hirvittäviä miehiä, joiden intohimot..."

"Minä ymmärrän teitä, isäni", sanoi hän hymyillen. "Rauhoittukaa! Keisarinnaa ei ole milloinkaan ympäröinyt suurempi hienotunteisuus kuin se, mitä tuhlaataan minulle. Nämä ihmiset ovat taikauskoisia, he luulevat, että minä olen laivan suojelushenki, heidän urotöittensä, heidän voittojensa suojelija. Mutta *hän*, mieheni, on heidän jumalansa! Eräänä päivänä, yhden ainoan kerran, eräs matruusi rikkoi kunnioituksen ... sanoilla", lisäsi hän nauraen. "Ennenkuin Viktor oli saanut tietää sen, oli miehistö heittänyt hänet mereen, huolimatta siitä, että minä annoin hänelle anteeksi. He rakastavat minua kuin hyvää enkeliään, minä hoidan heitä kun he ovat sairaita, ja minulla on ollut onni pelastaa pari heistä kuolemasta valvomalla heidän vuoteensa ääressä naisellisella kärsivällisyydellä. Nämä ihmisparat ovat

samalla jättiläisiä ja lapsia."

"Entäs heidän taistelujensa aikana?"

"Olen tottunut siihen", vastasi hän. "Minua pelotti vain ensimmäisellä kerralla... Nyt on sieluni tottunut vaaroihin, vieläpä ... olenhan teidän tyttärenne", sanoi hän, "pidän niistä."

"Entäs jos hän saisi surmansa?"

"Silloin minäkin kuolisin."

"Entäs lapsesi?"

"He ovat valtameren ja vaarojen lapsia, viettävät vanhempainsa elämää... Meidän olemuksemme on yhtä, sitä ei voi jakaa erilleen. Me vietämme kaikki samaa elämää, olemme kaikki merkityt samalle elämänkirjan sivulle, sama alus kulettaa meitä, ja me tiedämme sen."

"Sinä rakastat häntä siis niin korkeasti, että pidät häntä kaikkea muuta parempana?"

"Kaikkea muuta parempana", toisti Helena. "Mutta älkäämme tutkiko tätä salaisuutta! Katsokaa tätä armasta lasta, se on myös *hän!*"

Ja hän painoi Abelia kiivaasti poveansa vastaan, suuteli tulisesti hänen käsiänsä ja tukkaansa...

"Mutta", huudahti kenraali, "minä en voisi unohtaa, että hän on heittänyt yhdeksän ihmistä mereen!"

"Se oli varmaankin välttämätöntä", vastasi Helena, "sillä hän on inhimillinen ja jalomielinen. Hän vuodattaa ainoastaan sen verran verta kuin on tarpeellista tämän hänen suojelemansa pikkumaailman ja puolustamansa pyhän asian säilymiseksi ja eduksi. Puhukaa hänen kanssansa siitä, mitä pidätte pahana, ja saatte nähdä, että hän saa teidät muuttamaan mielipiteenne."

"Entäs hänen rikoksensa?" sanoi kenraali ikäänkuin olisi puhunut itsekseen.

"No", vastasi Helena kylmästi ja arvokkaasti, "entäpä se olisikin hyve, ehk'ei inhimillinen oikeus voinut kostaa hänen puolestaan?"

"Kostaa omasta puolestaan?" puhkesi kenraali sanomaan.

"Ja mitä sitten on helvetti", kysyi Helena, "ellei ikuista kosta muutamien jonakin päivänä tekemiemme harha-askeleiden vuoksi?"

"Ah, sinä olet hukassa! Hän on lumonnut ja turmellut sinut. Sinä hourit."

"Viipykää täällä päivä, isäni, ja jos tahdotte kuulla ja katsella häntä, olette tekin rakastava häntä."

"Helena", sanoi kenraali vakavasti, "olemme vain parin penikulman päässä Ranskasta..."

Helena säpsähti, katsoi ulos ikkunasta ja näytti merta, joka vieritteli vihreänkimaltelevien laineittensa äärettömiä ulapoita.

"Tämä on minun maani", vastasi hän osoittaen jalkansa kärjellä mattoa.

"Mutta etkö halua tulla tervehtimään äitiäsi, sisartasi, veljiäsi?"

"Voi, kyllä", vastasi hän kyynelistä vapisevalla äänellä, "jos hän tahtoo sitä, ja jos hän tulee mukaan."

"Siis sinulla ei ole enää mitään, Helena", sanoi hän ankarasti, "ei omaisia eikä isänmaata?..."

"Minä olen hänen vaimonsa", vastasi Helena ylpeästi ja jalolla äänellä. — "Tällä hetkellä nautin seitsemän vuoden perästä ensimmäistä onnea, joka ei tule hänen kauttansa", lisäsi hän, tarttuen isänsä käteen ja suudellen sitä, "ja tämä on ensimmäinen nuhde, minkä olen kuullut."

"Entäs omatuntosi?"

"Omatuntoniko? Hän on omatuntoni!" Helena säpsähti ankarasti.

"Hän tulee tänne", sanoi hän. "Taistelun tuoksinastakin voin eroittaa hänen askeleensa kannelta."

Ja äkkiä alkoivat poskensa punottaa, kasvonsa loistaa, silmänsä säihkyä ja hipiänsä tuli raukean kalpeaksi... Jokainen lihas hänessä, hänen siniset suonensa, vieno puistatus, joka kävi läpi koko hänen ruumiinsa, osoittivat onnea ja rakkautta. Tämä syvän liikituksen merkki kävi kenraalin sydämelle. Hetken kuluttua astuikin merirosvo sisään, istuutui nojatuoliin, otti syliinsä vanhimman poikansa ja

alkoi leikkiä hänen kanssaan. Hiljaisuus vallitsi hetkisen, sillä ajatuksiinsa vaipuneena, ikäänkuin mielikuvituksellisen unen valtaamana, tarkasteli kenraali tätä komeata kajuttua, joka muistutti myrskypääskysen pesää. Tässä oli tämä perhe seitsemän vuotta keinunut valtameren aalloilla, taivaan ja veden välillä, luottaen mieheen, joka johti sitä taistelujen ja vaarojen läpi niinkuin perheen päämies johtaa perhettänsä yhteiskunnan vaarojen keskitse... Hän katsoi ihailien tyttärensä. Satumainen meren jumalattaren kuva oli hän, säteillen kauneutta ja rikas onnesta. Hänen sielunsa aarteet, silmiensä salamamat ja olemuksensa kuvaamaton runollisuus voittivat loistossa kaikki häntä ympäröivät kalleudet.

Kaikessa tässä oli jotakin outoa, joka vaikutti kenraaliin valtavasti, jotakin ylevää intohimossa ja ajatuksessa, joka hämmensi hänen tavalliset ajatuksensa. Yhteiskunnan kylmät ja ahtaat käsitykset kuolivat tämän taulun edessä. Vanha soturi tunsikaiken tämän ja ymmärsi myös, ettei tyttärensä milloinkaan luopuisi tästä vapaasta elämästä, joka oli niin rikas vastakohdista ja täynnä niin todellista rakkautta, ja ett'ei hän, joka jo oli maistanut vaaraa sitä kauhistumatta, enää voisi palata pikkumaisen ja ahtaan maailman pikkutapahtumiin.

"Häiritsekö teitä?" kysyi merirosvo rikkoen hiljaisuuden ja katsoen vaimoonsa.

"Ette", vastasi kenraali, "Helena on sanonut minulle kaikki. Näen, että hän on hukassa meiltä..."

"Ei", jatkoi merirosvo vilkkaasti. "Vielä muutamia vuosia, ja kanneaika on umpeen kulunut. Silloin voin palata Ranskaan. Kun omatunto on puhdas, ja kun mies, rikottuaan teidän yhteiskuntanne lakeja, on totellut..."

Hän vaiken. Hän oli liian ylpeä puolustautuakseen.

"Ja kuinka on mahdollista", kysyi kenraali, "ettei teillä ole omantunnonvaivoja niiden uusien murhien takia, jotka tapahtuivat silmiäni edessä?"

"Meillä ei ollut ruokavaroja", vastasi merirosvo tyyneesti.

"Mutta jos olisitte vieneet nämä miehet maihin..."

"He olisivat katkaisseet meiltä paluumatkan jonkun aluksen avulla, emmekä me olisi päässeet Chiliin..."

"Ennenkuin he Ranskasta käsin", keskeytti kenraali, "olisivat tiedottaneet Espanjan amiraalivirastolle..."

"Mutta Ranska olisi voinut pitää vääränä, että mies, joka vielä oli sen tuomioistuinten alainen, oli vallannut Bordeaux'in kansalaisten vuokraaman aluksen. Ettekö muuten milloinkaan tappelun aikana ole ampunut yhtään tykinlaukausta liikaa?"

Kenraali vaiken, säikähtäen merirosvon katsetta, ja tyttärensä tarkasteli häntä sekä voitonriemuisesti että alakuloisesti.

"Kenraali", sanoi merirosvo syvällä äänellä, "olen pitänyt lakinani, etten milloinkaan eroita mitään saaliista. Mutta minun osuuteni on epäilemättä isompi kuin teidän omaisuutenne oli. Sallikaa sentähden minun palauttaa se teille toisenlaisessa rahassa..."

Eräästä pianolla olevasta laatikosta otti hän tukun seteleitä. Laskematta ojensi hän ne markiisille.

"Te ymmärrätte kai", sanoi hän, "etten voi huvitella katselemalla Bordeaux'seen matkustavia... Ja sentähden, jos meidän kiertolaiselämämme vaaroinen, Amerikan exotinen luonto, troopilliset yöt, meidän taistelumme ja huvi saada kohottaa nuoren kansakunnan lippu tahi Simon Bolivar'in nimi, jos tämä kaikki ei tunnu teitä houkuttelevan, täytyy teidän jättää meidät... Purjevene luotettavine miehineen odottaa teitä. Toivokaamme, että tapaamme toisemme kolmannen kerran täydellisesti onnellisina..."

"Viktor, tahdon olla isäni kanssa vielä hetkisen", sanoi Helena tyytymättömänä.

"Kymmenen minuutin tahi vielä lyhemmän ajan kuluttua voimme ehkä kohdata kasvoista kasvoihin jonkin fregattilaivan. Olkoon menneeksi! Saammehan vähän huvitella. Väkeni on ikävissään."

"Oh, lähtekää, isäni!" huudahti Helena. "Ja viekää nämä sisarilleni, veljilleni, ... äidilleni", lisäsi hän, "muistoksi minulta."

Hän otti kourallisen timantteja, kaulanauhoja, jalokiviä, kääri ne kasimirihuviin ja ojensi ujoin isälleen.

"Ja mitä sanon heille sinulta", kysyi tämä näyttäen hämmästyneeltä sen epäroimisen johdosta, mitä tyttärensä osoitti ollessaan lausumaisillaan *äiti*-sanaa.

"Oh, voitteko epäillä rakkauttani? Rukoilen joka päivä heidän onnensa puolesta."

"Helena", jatkoi isä katsoen häntä pitkään, "enkö koskaan enää saa nähdä sinua? Enkö sitten koskaan saa tietää pakosi syytä?"

"Se ei ole vain minun salaisuuteni", sanoi Helena vakavasti. "Kenties saan kerran oikeuden sanoa sen teille, kenties en saakaan milloinkaan. Olen kymmenen vuotta kärsinyt kuulumattomia tuskia..."

Hän ei jatkanut, ojensi vain isälleen lahjat, jotka tahtoi lähettää omaisilleen. Kenraali, joka sodan seikkailuissa oli saanut jotenkin väljät käsitteet, mitä saaliiseen tuli, vastaanotti tyttärensä tarjoomat lahjat mielihyvällä ajatellen, että niin puhtaan ja ylevän sielun, kuin Helenan, vaikutuksen alaisena, pysyi pariisilainen kapteeni rehellisenä miehenä sotimalla espanjalaisiakin vastaan. Hänen intohimonsa urhoollisiin miehiin valtasi hänet nytkin. Hänen mielestään olisi ollut naurettavaa esiintyä ylhäisesti ja sentähden puristi hän voimakkaasti merirosvon kättä, syleili Helenaa, vanhinta tytärtään, sotilaille ominaisella sydämellisyydellä, antaen kyynelpisaran valua näille kasvoille, joiden ylpeys, joiden miehuullinen ilme niin monta kertaa oli hymyillyt hänelle. Merimies oli syvästi liikutettu ja ojensi lapsensa kenraalia kohti, jotta tämä siunaisi heitä. Lopuksi sanoivat he kaikki viimeiset hyvästit toisilleen pitkällä, hellällä katseella.

"Olkaa aina onnellisia!" huudahti äidinisä rientäen ylös kannelle.

Merellä näki kenraali omituisen näytelmän. "Saint-Ferdinand" oli määrätty liekkien saaliiksi ja paloi kuin suunnaton olkikasa. Poratessaan espanjalaista laivaa upoksiin, löysivät matruusit sieltä rommilastin, juoma, jota heillä oli yllin kyllin "Othellossa." He huvittelivat sentähden syyttämällä suunnattoman punssimaljan keskelle merta. Tämän huvituksen saattoi kyllä antaa anteeksi näille miehille, jotka yksitoikkoisen merielämänsä vuoksi saivat helposti halun tarttua kaikkiin tilaisuuksiin tehdäkseen elämänsä vaihtelevammaksi. Kenraali laskeutuessaan "Saint-Ferdinand'in" purjeveneeseen, jota kuusi vahvaa matruusia souti, jakoi tahtomattaan huomionsa palavan "Saint-Ferdinand'in" ja tyttärensä kesken, joka seisoj merirosvoon nojaten laivan perällä. Niin monen muiston valtaamana ja nähdessään Helenan liehuvan hameen, kevyen kuin purje, nähdessään nämä jalot ja kauniit kasvot, kylläksi kunnioitusta herättävät hallitakseeseen kaikkea, yksinpä valtamertakin, unohti hän sotilaan keveällä mielellä, keinuvansa urhoollisen Gomez'in haudalla. Hänen yläpuolellansa leijaili mahtava savupatsas ruskeana pilvenä. Auringonsäteet, jotka siellä täällä tunkeutuivat sen läpi, loivat mielikuvituksellisen kimalluksen siihen. Se oli toinen taivas, tumma holvi, jonka alla loisti eräänlaisia valokruunuja ja yllä levisi taivaan muuttumaton sini, näyttäen tuhatta vertaa kauniimmalta tämän häipyvän vastakohdan vuoksi. Savun harvinaiset vivahdukset, milloin keltaiset, vaaleat, kumottavat, punaiset ja mustat, paksut sumut verhosivat laivan, joka räiskähteli, ratisi ja narisi. Liekit sähisivät, nuoleskelivat touveja ja taklausta ja lensivät ympäri laivaa, niinkuin väkijoukko kiittää kaupungin katuja. Raunioista kohosi sinisiä liekkejä, jotka liehuivat kuin olisi meren haltija ollut hämmästyneenä tätä roihuavaa nestettä, kuten ylioppilas juhlassa iloisena sekoittaa tulista maljaa. Mutta aurinko, jonka valo oli voimakkaampi ja joka oli mustasukkainen tälle julkealle paisteelle, salli tuskin palon ruskon eroittua kirkkaiden säteittänsä joukosta. Kuin verkko, kuin harso leijaili se keskellä tulimerta. "Othello" pakeni sieltä minkä tuulelta kerkesi tässä uudessa suunnassaan, kallistelihe milloin toiselle milloin toiselle kyljelleen kuin ilmassa liitelevä paperileija. Ylpeä priki kulki täysin purjein eteläänpäin. Milloin häämöitti se kenraalin silmiin, milloin katosi korkean savupatsaan taakse, joka loi haaveellisen varjon veteen, milloin taas näyttäytyi, miellyttävästi kohoutuen ja jälleen häviten. Joka kerta kun Helena saattoi nähdä isänsä, vilkutti hän hänelle nenäliinaansa tervehdykseksi. Hetken perästä upposi "Saint-Ferdinand" jättäen jälkeensä poreilun, jonka valtameren laineet pian tasoittivat jäljettömiin. Koko tästä kohtauksesta ei ollut muuta jäljellä kuin tuulen ajelema pilvi. "Othello" oli kaukana poissa, purjevene lähestyi rantaa, pilvi uiskenteli tämän heikon aluksen ja prikin väliä. Viimeisen kerran näki kenraali tyttärensä tämän vyöryvän savupilven repeämän kautta. Profeetallinen näky! Valkea nenäliina ja hänen hameensa kuvastuivat tätä tummaa taustaa vastaan. Viheriän veden ja sinisen taivaan välillä ei voinut edes eroittaa prikiä. Helena ei ollut muuta kuin näkymätön pilkku, siro, kangastava viiva, taivaan enkeli, ajatus, muisto.

Hankittuaan uudelleen itselleen omaisuuden, kuoli markiisi uupuneena ja ylen rasittuneena. Muutamia kuukausia hänen kuolemansa jälkeen v. 1833, oli markisitar pakotettu seuraamaan Moïnaa muutamaan kylpypaikkaan Pyreneille. Oikullinen nuori tyttö tahtoi nähdä nämä kauniit vuoret. Paluumatkalla tapahtui seuraava kauhea kohta:

"Jumalani, äiti", sanoi Moïna, "kuinka väärin teimme, ett'emme viipyneet vielä paria päivää vuorilla! Siellä oli paljon parempi kuin täällä. Oletteko kuullut, kuinka tuo sietämätön lapsi lakkaamatta valittaa ja tämän naisraukan soperrusta. Hän puhuu varmaan jotakin murretta, sillä en ole voinut ymmärtää sanaakaan hänen puheestaan. Mitä väkeä me olemme mahtaneet saadakaan naapureiksemme? Viime

yö oli kauhein mitä ikinä olen viettänyt."

"En ole kuullut mitään", vastasi markisitar, "mutta, rakas lapsi, puhun emännän kanssa ja vuokraan viereisen huoneen, niin saamme olla yksin tässä kerroksessa ja pääsemme kuulemasta melua. Miten voit tänään? Oletko väsynyt?"

Näitä sanoja lausuessaan nousi hän ja meni Moinan vuoteen luo.

"No, kuinka on laitasi?" sanoi hän etsien tyttärensä kättä.

"Oh, anna minun olla, äiti", vastasi Moina, "sinä olet kylmä."

Näin sanoessaan kipertyi nuori tyttö nurpeana päänaluselleen, mutta näytti samalla niin sievältä, että äidin olisi ollut vaikea loukkaantua. Samassa kuului viereisestä huoneesta valitus, jonka lempeä ja pitkäväteinen ääni saattoi särkeä naisen sydämen.

"Mutta jos olet kuunnellut tätä koko yön, miks'et ole silloin herättänyt minua? Me olisimme..."

Syvempi voivotus kuin äskeinen keskeytti markisittaren puheen, ja hän huudahti:

"Siellä on joku kuolemaisillaan."

Hän lähti kiireesti ulos.

"Käske tänne Paulina!" huusi Moina. "Tahton nousta ylös."

Markisitar meni nopeasti alas ja tapasi emännän pihalla ihmisjoukon keskellä, joka näytti tarkkaavaisesti kuuntelevan häntä.

"Rouvani, te olette sijoittanut meidän viereiseen huoneeseen henkilön, joka tuntuu olevan hyvin sairas..."

"Oh, älkää puhuko enää!" huudahti hotellinemäntä, "olen juuri lähettänyt hakemaan määriä. Ajatelkaa, että tuo nainen, köyhä raukka, tuli tänne eilen illalla jalkaisin. Hän tulee Espanjasta eikä hänellä ole passia eikä rahaa. Selässään kantoi hän pientä lasta, joka oli kuolemaisillaan. Minun täytyi antaa hänen jäädä tänne. Tänä aamuna menin itse katsomaan häntä, sillä eilen, kun hän tuli tänne, kävi minun kauheasti sääli häntä. Naisparka! Hän makasi siellä lapsineen, ja molemmat kamppailivat kuolintuskissaan. 'Rouva', sanoi hän vetäen kultasormuksen sormestaan, 'minulla ei ole muuta kuin tämä, ottakaa tämä maksuksi, se riittää, sillä en viivy täällä kau'aa. Pikkuraukka! Me kuolemme yhdessä!' sanoi hän katsoen lastansa. Minä otin sormuksen ja kysyin, kuka hän oli, mutta hän ei tahtonut sanoa nimeänsä... Olen lähettänyt hakemaan lääkäriä ja määriä."

"Mutta", huudahti markisitar, "antakaa hänelle kaikkea hoitoa, mitä hän tarvitsee. Jumalani, ehkä vielä voi pelastaa hänet! Minä maksan kaikesta, mitä kulutatte hänen hyväksensä."

"Ah, rouvani, hän näyttää hyvin ylpeältä, enkä tiedä, tahtoisiko hän sitä."

"Minä menen katsomaan häntä."

Ja markisitar meni heti ylös tuntemattoman luo ajattelematta, että surupukunsa voisi ehkä säikäyttää kuolevaa naista. Markisitar kalpeni nähdessään sairaan. Huolimatta kauheista kärsimyksistä, jotka olivat tuhonneet Helenan kauniit kasvot, oli hän tuntenut vanhimman tyttärensä.

Nähdessään surupukuisen naisen kohottautui Helena ylös vuoteestaan; parkasi säikähdyksestä ja kaatui hitaasti takaisin sänkyynsä tunnettuaan äitinsä.

"Tyttäreni", sanoi rouva d'Aiglemont, "mitä voin tehdä hyväksesi? Paulina! ... Moina!..."

"En tarvitse mitään", vastasi Helena heikolla äänellä. "Olin toivonut näkeväni isäni, mutta surupukunne sanoo minulle..."

Hän ei lopettanut lausettansa. Hän puristi lastansa poveansa vastaan ikäänkuin lämmittääkseen häntä, suuteli sen otsaa ja loi äitiinsä katseen, jossa oli vielä luettavana moitetta, vaikka anteeksiannon lieventämänä. Markisitar ei tahtonut nähdä tätä nuhdetta. Hän unohti, että Helena oli lapsi, jonka hän oli synnyttänyt itkussa ja epätoivossa, velvollisuuden lapsi, lapsi, joka oli synynä hänen suurimpiin onnettomuuksiinsa: hän meni lempeänä vanhimman tyttärensä luo, ei muistanut muuta kuin että Helena oli se, joka ensimmäisenä oli antanut hänen tuntea äitiyden iloa. Äidin silmät olivat täynnä kyyneleitä, hän suuteli tytärtään huudahtaen:

"Helena, tyttäreni..."

Helena makasi äänettömänä. Hän oli juuri vastaanottanut viimeisen lapsensa viimeisen hengähdyksen.

Samassa silmänräpäyksessä astuivat sisään Moïna, hänen kamarineitsyensä, Paulina, emäntä ja lääkäri. Markisitar piteli tyttärensä jääkylmää kättä omissaan katsellen häntä todellisella epätoivolla. Onnettomuutensa kiihdyttämänä merirosvon leski, joka juuri oli pelastettu haaksirikosta, missä oli menettänyt kaiken, paitsi tämän viimeisen lapsensa, sanoi äidilleen hirveällä äänellä:

"Kaikki tämä on teidän työtänne! Jos olisitte ollut minulle sama kuin..."

"Moïna, mene ulos täältä ... menkää kaikki!" huusi rouva d'Aiglemont tukehtuttaen Helenan äänen omallaan. "Armosta, lapseni!" jatkoi hän, "älä nyt taas ala näitä surullisia riitoja..."

"Olen vaikeneva", sanoi Helena tehden ylikuonnollisen ponnistuksen.

"Olen äiti, tiedän, ett'ei Moïnan pidä... Missä on minun lapseni?"

Moïna tuli taas sisään uteliaisuudesta. "Sisareni", sanoi tuo hemmoiteltu lapsi, "lääkäri..."

"Siitä ei ole mitään apua", vastasi Helena. "Ah, miks'en kuollut kuusitoistavuotiaana, jolloin tahdoin surmata itseni! Onnea ei ole milloinkaan lakien ulkopuolella... Moïna ... sinä..."

Hän kuoli painaen lapsensa päätä vasten omansa, samalla kun suonenedontapaisesti puristi häntä rintaansa vastaan.

"Sisaresi tahtoi varmaankin sanoa sinulle, Moïna", sanoi rouva d'Aiglemont palattuaan huoneeseensa, missä puhkesi itkemään, "ettei tytär milloinkaan löydä onnea romantillisesta elämästä totuttujen käsitysten ulkopuolella, eikä varsinkaan kaukana äidistään."

VI.

Eräänä kesäkuun ensimmäisistä päivistä v. 1844 käveli muuan noin viidenkymmenen vuotias, mutta vanhemmalta näyttävä nainen auringonpaisteessa puolen päivän aikaan erään Rue Plumet'in varrella sijaitsevan ison talon puutarhan lehtikujassa Pariisissa. Kävelyään pariin kolmeen kertaan lievästi mutkistelevaa polkua, pysyen sillä, jott'ei kadottaisi näkyvistään ikkunaa eräässä kerroksessa, joka näytti kokonaan kiinnittäneen hänen huomionsa, meni hän ja istuutui muutamalle näistä puoleksi maalaisista lepotuoleista, tehdyt nuorista, vielä kuoren peittämistä puunoksista. Paikalta, missä tämä siro tuoli oli, saattoi nainen puutarhan aidan läpi nähdä sekä keskipuistikot, joiden keskellä ihmeellinen Invalidikirkko kohottaa kultaista kupukattoaan tuhansien jalavien latvojen seasta — ihailtava maisema — että vähemmän suuremmoisen näköalan yli oman puutarhansa, joka päättyi muutaman Faubourg Saint-Germain'en kauneimman hotellin harmaaseen etuseinämään. Kaikki oli hiljaista, viereiset puutarhat, puistikot, Invalidihotelli, sillä tässä korkea-aateliston korttelissa alkaa päivä vasta puolen päivän aikaan. Mikäli ei ole kysymyksessä jokin oikku, mikäli joku nuori nainen ei tahdo tehdä ratsastusretkeä, tahi jollakin vanhalla valtiomiehellä ole pöytäkirja tarkastettavana tähän aikaan, niin nukkuvat kaikki, sekä herrasväki että palvelijat, tahi ovat juuri heräämisillään.

Vanha nainen, joka oli niin varhain ulkosalla, oli rouva d'Aiglemont, tämän komean palatsin omistajattaren, rouva de Saint-Héreen'in äiti. Markisitar oli luopunut siitä tyttärensä hyväksi, jolle oli lahjoittanut koko omaisuutensa. Itselleen oli hän pidättänyt vain pienen elinkoron. Kreivitär Moïna de Saint-Héreen oli rouva d'Aiglemontin ainoa elossa oleva lapsi. Jotta tämä olisi päässyt naimisiin erään Ranskan kuuluisimman nimen perijän kanssa, oli markisitar uhrannut kaikki. Mikään ei ollut luonnollisempaa. Hän oli kadottanut kaksi poikaa toistensa jälkeen. Vanhin, Gustaf, markiisi d'Aiglemont, oli kuollut koleraan; toinen, Abel, kaatunut Constantinen luona. Gustaf jätti jälkeensä lesken ja lapsia. Mutta markisittaren jotenkin haalea rakkaus molempiin poikiinsa oli vielä enemmän laimennut kun sen piti siirtyä hänen lapsenlapsiinsa. Hän käyttäytyi moitteettomasti nuorempaa rouva d'Aiglemontia kohtaan, mutta rajoittui siihen pintapuoliseen tunteeseen, jota maku ja hyvä tapa määräävät meidän noudattamaan lähimmäisiämme kohtaan. Kun omaisuussuhteet hänen kuolleen poikansa jälkeen olivat täydellisesti järjestetyt, oli hän pidättänyt säästönsä ja omat tiluksensa rakkaalle Moïnallensa. Moïna, joka lapsuudestaan saakka oli ollut kaunis ja viehättävä, oli aina rouva d'Aiglemontin puolelta ollut tuon sisällisen, tahdottoman etuoikeuden esineenä, jollaisia äideillä toisinaan on, turmiollinen sympatia, joka näyttää selittämättömältä, mutta jonka havaintojen tekijä

liiankin hyvin voi selittää. Moinan ihastuttavat kasvot, rakastetun tyttären ääni, käytöstapa, käynti, kasvojen ilme, liikkeet, kaikki herätti markisittarella niitä mitä syvimpiä tunteita, jotka saattavat elähtyttää, tehdä levottomaksi tahi ihastuttaa äidin sydäntä. Johtavana ajatuksena hänen nykyisessä, vastaisessa ja menneessä elämässään oli nuoren tyttärensä sydän, sinne oli hän kaikki aarteensa työntänyt. Moina oli onneksi elänyt kauvemmin kuin hänen muut neljä lastansa, kaikki vanhempia. Rouva d'Aiglemont oli mitä tuskallisimmalla tavalla, sen mukaan kuin suurella maailmassa kerrottiin, kadottanut ihastuttavan tyttären, jonka kohtalo oli melkein tuntematon, ja pienen pojan, joka viisivuotisenä menetti henkensä kauhean tapaturman kautta. Markisitar näki varmaankin taivaan merkin siinä kunnioituksessa, jota kohtalo näytti osoittavan hänen sydämensä lempitytärtä kohtaan, ja omisti ainoastaan heikkoja muistoja niille lapsille, jotka jo olivat kaatuneet kuoleman oikkujen uhreina ja jotka asuivat hänen sielunsa pohjalla niinkuin villien kukkien melkein peittämät haudat taistelutantereella. Maailma olisi saattanut vaatia markisittarelta ankaraa tiliä tästä välinpitämättömyydestä ja tästä puolueellisuudesta, mutta Pariisin maailma kulkee eteenpäin sellaisessa tapausten, muotiasia- ja uusien aatteiden pyörteessä, että melkein koko rouva d'Aiglemontin elämä oli tavallaan unohdettu. Kukaan ei ajatellutkaan lukea hänelle rikokseksi hänen kylmäkiskoisuuttansa ja unhoitusta, josta kukaan ei välittänyt, samalla kun hänen vilkas hellyytensä Moinaa kohtaan kiinnitti useiden ihmisten mieltä ja näyttäytyi pyhyiden sädekehän ympäröimänä ikäänkuin fix idé. Sitä paitsi otti markisitar hyvin vähän osaa seuraelämään, ja useimmat perheet, jotka tunsivat hänet, pitivät häntä hyvänä, lempeänä, jumalisena ja anteeksiantavaisena. Eikö tarvitsekin tuntea jotenkin syvää mielenkiintoa tunkeutuaksensa pitemmälle kuin näiden ulkonaisten seikkojen tietämiseen, joihin ihmiset seuraelämässä tyytyvät? Ja sitä paitsi, mitä ei annettaisi anteeksi vanhuksille, kun nämä haihtuvat varjoina eivätkä tahdo olla muuta kuin muisto vain? Rouva d'Aiglemont tuli sanalla sanoen malliksi, josta lapset leikkiä laskien puhuivat vanhemmilleen ja vävyt anopeilleen. Hän oli vielä eläessään luovuttanut omaisuutensa Moinalle, tyytyväisenä siihen, että nuori kreivitär oli onnellinen, eläen ainoastaan hänen kauttansa ja häntä varten. Jos vanhat ja viisaat murisevat sedät moittivatkin tätä menettelytapaa ja sanoivat: "Rouva d'Aiglemont saa ehkä jonakin päivänä katua, että on luopunut omaisuudestaan tyttärensä hyväksi, sillä jos hän tunteekin rouva de Saint Héreen'in sydämen, kuinka voi hän olla varma vävynsä rehellisyydestä?" niin yleinen paheksumishuuto kohosi näitä ennustuksia vastaan, ja joka taholta kaikui kiitossanoja Moïnasta.

"Tulee antaa rouva de Saint-Héreen'ille se tunnustus", sanoi eräs nuori nainen, "ettei hänen äitinsä ole tarvinnut tehdä mitään muutoksia jokapäiväiseen elämäänsä. Rouva d'Aiglemontilla on kaunis asunto; hänellä on vaunut käytettävänä, hän voi käydä kaikkialla kuten ennen..."

"Paitsi ei italialaisessa operassa", kuiskasi eräs kuokkavieras, muuan niitä henkilöitä, jotka luulevat olevansa oikeutettuja lausumaan pistosanoja ystävästensä osoittaakseen olevansa muka riippumattomia. "Musiikki on ainoa, mistä leskimarkisitar pitää, niistä asioista, joista tuo hemmoiteltu lapsi ei välitä. Hän lauloi itse erinomaisen hyvin ennen aikaan! Mutta koska kreivittären aitio aina on täynnä nuoria perhosia ja koska hän siellä aina häiritsisi pikku rouvaa, joka jo käyttäytyy kuin suuri liehakoitsija, niin ei äitiraukka käy enää milloinkaan italialaisessa operassa."

"Rouva de Saint-Héreen", sanoi eräs nuori naimaikäinen tyttö, "pitää erinomaisia iltakutsuja äitinsä vuoksi, hänen salonkiinsa kokoontuu koko Pariisi."

"Salonki, jossa kukaan ei omista vähintäkään huomiota markisittarelle", vastasi kuokkavieras.

"Tosiasia on kuitenkin, ettei rouva d'Aiglemont ole milloinkaan yksin", sanoi eräs nuori keikari, joka piti naisten puolta.

"Aamulla", vastasi vanha ihmistuntija matalalla äänellä, "nukkuu rakas Moina. Kello neljä on rakas Moina Boulognen metsässä. Illalla menee rakas Moina tanssiaisiin tahi teatteriin... Mutta on totta, rouva d'Aiglemont saa nähdä tyttärensä kun tämä pukeutuu tahi päivällisen aikana, jos rakas Moina sattumalta syö yhdessä äitinsä kanssa. Vain kahdeksan päivää sitten", sanoi kuokkavieras ottaen käsipuolesta erästä nuorta, ujoa opettajaa, joka oli uusi vieras tässä talossa, "näin äitiraukan surullisena ja yksinään nurkassaan kamiinin vieressä. 'Mikä teitä vaivaa?' kysyin minä häneltä. Markisitar katsoi minua hymyillen, mutta olen aivan varma, että hän oli itkenyt. 'Minä ajattelin', sanoi hän, 'miten tuntuu omituiselta olla yksin, kun on ollut viisi lasta. Mutta se on meidän kohtalomme! Ja sitä paitsi olen iloinen kun tiedän, että Moïnalla on hauskaa.' Hän saattoi luottaa minuun, sillä minä olin ennen maailmassa tuntenut hänen miehensä. Tämä oli köyhä ja oli suuri onni hänelle, että sai hänet vaimoksensa. On aivan varma, että vaimoansa hän sai kiittää pääriarvostaan ja toimestaan Kaarlo X:n hovissa."

Suuren maailman keskusteluihin pujahtaa kuitenkin niin paljon erehdyksiä, siellä tehdään ajattelelemattomuudesta niin paljon todellista pahaa, että tapojen kuvaajan täytyy viisaasti punnita ne väitteet, joita joukko pintapuolisia ihmisiä ajattelelemattomasi esiintuo. Mutta kenties ei milloinkaan tule sanoa, kuka on oikeassa, äitiko vai lapsi. Näiden molempain sydämien välillä on vain yksi, joka voi olla

tuomarina. Tämä tuomari on Jumala! Jumala, joka usein panee kostonsa perheen helmaan ja ikuisesti käyttää aseenaan lapsia äitejä vastaan, isiä poikia, kansoja kuninkaita, ruhtinaita kansakuntia vastaan, kaikkea kaikkia vastaan, korvaa siveellisessä maailmassa tunteet tunteilla, niinkuin nuoret lehdet työntävät keväällä vanhat pois toimien horjumattoman lain perusteella, edessään päämäärä, jonka hän yksin tuntee. Epäilemättä kulkee kaikki hänen helmaansa, tahi oikeammin palaa sinne.

Nämä uskonnolliset ajatukset, niin luonnolliset vanhojen ihmisten sydämissä, liikkuvat hajanaisina rouva d'Aiglemontin sielussa. Ne elivät siellä puoleksi valaisevina, milloin maahan painuneina, milloin täysin puhjenneina niinkuin myrskyn sinne tänne häilyttämät kukkaset. Hän oli istunut sinne väsyneenä, uupuneena pitkästä mietiskelystä, haaveilusta, jolloin koko elämämme kohoo ja avautuu silmiemme eteen kun me aavistamme kuoleman tuloa.

Jos joku runoilija olisi sattunut kulkemaan puiston ohi, olisi tämä ennenajojaan vanhentunut nainen ollut hänen mielestään mieltäkiinnittävä taulu. Kun näki hänen istuvan akasian heikossa varjossa puolenpäivän aikaan, olisi jokainen voinut lukea tuhansia asioita näistä kasvoista, jotka olivat kalpeat ja kylmät keskellä lämmintä auringonpaistettakin. Hänen ilmehikkäät piirteensä osoittivat jotakin vielä vakavampaa kuin elämän hämärä tahi syvempää kuin kokemuksen taivuttama sielu. Hän oli muuan niistä tyypeistä, jotka tuhansista kasvoista, joiden ohi kuletaan välinpitämättöminä, koska ovat vailla luonnetta, pakoittavat katsojan pysähtymään silmänräpäykseksi ja ajattelemaan, samoin kuin te tuhansien museon taulujen joukosta tunnette valtavaa liikutusta joko katsellessanne sitä ylevää päätä, jolla Murillo on esittänyt äidin tuskaa, tahi Beatrice Cencin kasvoja, joihin Quido on osannut maalata mitä liikuttavimman viattomuuden mitä kauhistuttavimman rikoksen pohjalle, tahi Filip II:n synkkiä kasvoja, joihin Velasquez ainiaaksi on painanut sen majesteettillisen kauhun, jota kuninkuuden tulee herättää. On ihmiskasvoissa hirmuvaltaisia kuvia, jotka puhuttelevat teitä, kysyvät teiltä, vastaavat salaisiin ajatuksiinne, vieläpä synnyttävät kokonaisia runoelmiakin. Rouva d'Aiglemontin jäykistyneet kasvot olivat muuan sellainen pelottava runoelma, muuan niistä kasvoista, joita tuhansittain on siroteltuina Dante Alighierin Jumalallisessa huvinäytelmässä.

Lyhyenä kukoistusaikanaan auttaa naista hänen kauneutensa ihmeteltävällä tavalla suoriutumaan siitä teeskentelystä, johon hänen luonnollinen heikkoutensa ja meidän yhteiskunnalliset lakimme tuomitsevat hänet. Tuoreitten kasvojensa loiston, silmiensä tulen, näiden hienojen piirteiden, näiden monilukuisten suorien ja kaarevien viivojen taakse, kaikki puhtaita ja täydellisesti hyvin piirrettyjä, saattavat kaikki hänen sielunsa liikkeet jäädä salaan. Punastuminen ei ilmaise mitään, sillä se vain kohottaa ennestäänkin niin vilkkaita värejä; koko sisällinen tuli sulaa tällöin niin hyvin yhteen hänen eloisuutta säihkyvien silmiensä loistoon, haihtuva surun liekki näyttää siinä vain lisäävän viehätystä. Mikään ei myöskään ole niin arkatuntoinen, kuin nuoret kasvot. Nuoren naisen kasvot ovat yhtä rauhalliset, peilikirkkaat ja raittiit kuin sisäjärven pinta. Naisten kasvot saavat todellisen ilmeen vasta kolmenkymmenen vuoden iällä. Aina tähän ikään saakka ei taidemaalari näe heidän kasvoissaan muuta kuin punaista ja valkoista, hymyilyjä ja ilmettä, joka kertaa aina samaa ajatusta, nuoruuden ja rakkauden ajatusta, ilman vaihtelua ja ilman syvyyttä. Mutta kun nainen vanhenee, on kaikki hänessä puhunut. Intohimot ovat jättäneet jälkensä hänen kasvoihinsa; hän on ollut rakastajatar, puoliso, äiti. Mitä kiivaimmat ilon ja tuskan ilmaukset ovat viimein kiusanneet hänen piirteitensä ja uurtautuneet niihin tuhansin rypyin, joista jokaisella on oma kielensä. Naisen pään tekee silloin kauhu yleväksi, surumielisyyksy kauniiksi ja tyyneys majesteettilliseksi; niin, jos on lupa täydentää näin omituista vertausta, kuivuneen järven pohja sallii meidän silloin nähdä kaikkien niiden lähteitten jäljet, jotka antoivat sille elinvoiman. Vanhan naisen pää ei kuulu pintapuoliselle maailmalle, joka pelästyy nähdessään siinä kaikkien totuttujen kauneuden kuvittelujen ratkaisun, eikä arkipäiväisille taiteilijoille, jotka eivät huomaa siinä mitään erinomaista, vaan todellisille runoilijoille, niille, joilla on kauneustunne riippumatta kaikista taidetta ja kauneutta koskevista valmiista käsityksistä ja ennakkoluuloista.

Vaikka rouva d'Aiglemontin päässä oli kuosikas kapottihattu, saattoi helposti nähdä, että hänen tukkansa, joka ennen oli ollut musta, oli vaalennut julmien surujen vaikutuksesta. Mutta tapa, millä hän oli järjestänyt ja laittanut sen molemmin puolin päätä, todisti hänen hyvää makuaan, ilmaisi hienon naisen siroja tottumuksia ja muovaili oivallisesti hänen vaollisen, ryppyisen otsansa muotoon, jossa vielä näkyi jälkiä sen entisestä loistavasta kauneudesta. Hänen kasvojensa soikea muoto, hänen säännölliset piirteensä antoivat heikon aavistuksen kauneudesta, josta hän oli voinut olla ylpeä; mutta vielä selvemmin puhui tämä kaikki kärsimyksistä, jotka olivat olleet kyllin teräviä uurtaukseen nämä kasvot, tehdäkseen niiden ohimot kulmikkaiksi ja posket kuopalle painuneiksi, silmäluomet väsyneiksi ja riistäneet niiltä silmäripset, jotka kaunistavat katseen. Kaikki tässä naisessa oli jähmettynyttä, hänen käynnissään ja liikkeissään oli vakava, arveleva hitaus, mikä herättää kunnioitusta. Hänen kainoutensa, joka oli muuttunut arkuudeksi, näytti olevan hedelmä monivuotisesta tottumuksesta aina itse ikäänkuin haihtua tyttärensä läsnäollessa. Hänen sanansa olivat säästeliäitä, lempeitä, kuten henkilöitten, jotka ovat pakoitetut miettimään, kokoomaan ajatuksensa, elämäänsä itseensä sulkeutuneina. Tämä tapa ja käytös herättivät muissa kuvaamatonta tunnetta, joka ei ollut pelkoa eikä sääliä, mutta johon salaperäisellä tavalla sulivat yhteen kaikkien näiden eri tunteitten herättämät ajatukset. Sanalla

sanoen, hänen kasvojensa ryppyjen muoto ja surullisen katseensa raukeus, kaikki todisti selvästi hänen sydämeensä kuivuneista kyynelistä, jotka eivät milloinkaan olleet saaneet valua maahan. Ne onnettomat, jotka ovat tottuneet katsomaan ylös taivaita kohti uskoakseen sille elämänsä surut, voisivat helposti tuntea tämän äidin silmistä rukouksen julman tottumuksen, rukouksen, joka lausutaan joka päivän hetki, sekä näiden salaisten tuskien houreen, joka lopuksi kuolettaa sielun kukoistuksen, yksinpä äidillisyydenkin. Maalareilla on värejä näihin muotokuvaan, mutta ajatukset ja sanat ovat voimattomia silloin kun on kysymyksessä uskollisesti kuvata niitä. Heidän ihon vivahduksissaan, kasvojen ilmeessään on selittämättömiä omituisuuksia, jotka sielu voi ymmärtää ainoastaan näkemällä, samalla kun kertomus tapauksista, jotka ovat aiheuttaneet niin hirveitä muutoksia kasvoissa, on ainoa, millä runoilija voi tehdä itsensä ymmärretyksi. Nämä kasvot puhuivat asettuneista myrskyistä, salaisista taisteluista sankarillisen äidintuskan ja meidän tunteittemme epätäydellisyyden välillä, tunteittemme, jotka ovat sammuneet samoin kuin me itse ja joissa ei ole mitään rajatonta. Nämä alituisesti tukahutetut kärsimykset olivat vihdoinkin tehneet tämän naisen kivulloisen näköiseesi. Muutamat liian kiivaat mielenliikutukset olivat varmaan fyysillisesti vahingoittaneet tätä äidin sydäntä, ja jokin sairaus uhkasi Juliaa hänen tietämättään. Todelliset huolet tuntuvat niin rauhallisilta kaivamisissaan syvissä uomissa, joissa luulee niiden nukkuvan, mutta joissa ne yhä kalvavat sielua niinkuin syövyttävä happo, joka tunkee läpi kristallin. Kaksi kyyneltä valui pitkin markisittaren poskia ja hän nousi ylös ikäänkuin jokin vielä vihloampi ajatus, kuin kaikki entiset, äkkiä olisi haavoittanut häntä. Hän oli aivan varmasti ratkaissut Moinan tulevaisuuden. Ja kun hän aavisti ennakolta ne surut, jotka voisivat kohdata hänen tyttärtään, olivat kaikki hänen oman elämänsä onnettomuudet painaneet hänen sydäntänsä.

Sen aseman, jossa hän eli, ymmärtää, kun tutustuu hänen tyttärensä elämään.

Kreivi de Saint-Héreen oli kuusi kuukautta sitten lähtenyt matkalle toimittamaan erästä valtiollista tehtävää. Hänen poissaollessaan oli Moina, jossa pintapuolisen maailman naisen turhamaisuus ja hemmoitellun lapsen oikulliset mielijohteet olivat yhdistyneet, huvitellut joko ymmärtämättömyydestä tahi naisellisesta liehakoimishalusta tai kenties valtaansa koetellakseen, leikkimällä intohimolla, jota eräs älykäs, mutta sydämetön mies osoitti häntä kohtaan, mies, joka sanoi olevansa mieletön rakkaudesta, sellaisesta rakkaudesta, johon on yhdistynyt turhamaisen miehen koko yhteiskunnallinen kunnianhimo. Rouva d'Aiglemont, joka pitkän kokemuksen kautta oli oppinut tuntemaan elämän, arvostelemaan miehiä ja epäilemään maailmaa, oli nähnyt kuinka tämä juoni kehittyi yhä pitemmälle ja arvasi tyttärensä joutuvan turmioon nähdessään hänen lankeavan miehen käsiin, jolle mikään ei ollut pyhää. Hänestä täytyi tuntua kauhistavalta huomata veijariksi sen miehen, jota Moina mielihyvällä kuunteli. Hänen rakastettu lapsensa oli kuilun partaalla. Hänellä oli kamala tieto siitä, mutta ei uskaltanut varottaa häntä, sillä hän pelkäsi häntä. Hän tiesi edeltäpäin, ettei Moina tottelisi yhtä ainoatakaan hänen varoituksistaan. Hänellä ei ollut mitään valtaa tämän sielun yli, joka oli kuin rauta häntä ja sula pehmeys toisia kohtaan. Hänen rakkautensa olisi ajanut hänet tuntemaan osanottoa onnetonta lempeä kohtaan, jonka oikeutuksena olisivat viettelijän jalot ominaisuudet. Mutta hänen tyttärensä vaikuttimena oli mielistely. Ja markisitar halveksi kreivi Alfred de Vandenessea, koska tiesi tämän olevan miehen, joka tarkasteli taisteluaan Moinan kanssa samalla tavalla kuin shakkipeliä. Vaikka Alfred de Vandenesse herätti kauhua tässä onnettomassa äidissä, oli tämä pakoitettu sielunsa syvimpiin kätköihin hautaamaan vastenmielisyytensä voimakkaimmat syyt. Hän oli läheisessä yhteydessä markiisi de Vandenessen, Alfredin isän, kanssa, ja tämä maailman silmissä moitteeton ystävyys antoi nuorelle miehelle oikeuden tuttavallisesti seurustella rouva de Saint-Héreen'in kanssa, teeskennellen tuntevansa tätä kohtaan lapsuuden mieltymystä. Olisi myöskin ollut turhaa, jos markisitar olisi päättänyt heittää kamalan sanan tyttärensä ja Alfred de Vandenessen välille erottaakseen heidät toisistaan. Hän oli varma, ettei onnistuisi, huolimatta tämän sanan voimasta, joka olisi häväissyt hänet tyttärensä silmissä. Alfred oli liian turmeltunut, Moina liian viekas uskoakseen tätä paljastusta. Nuori kreivitär olisi kiertänyt sen ja pitänyt sitä ainoastaan äidillisenä viekkautena. Rouva d'Aiglemont oli rakentanut itselleen vankilan omin käsin ja muurannut itsensä sinne kuollakseen siellä, samalla kun näki tuhottavan Moinan onnellisen elämän, tämän elämän, joka oli nyttemmin hänen kunniansa, onnensa ja lohdutuksensa, elämä, hänelle tuhat kertaa kalliimpi kuin omansa. Hirvittävät, uskomattomat, sanattomat kärsimykset! Pohjaton kuilu!

Hän odotti kärsimättömästi, että tyttärensä nousisi ylös, ja kuitenkin pelkäsi hän tätä hetkeä, niinkuin onnettomat kuolemaantuomitut, jotka toivovat elämänsä loppua, mutta kuitenkin kauhistuvat ajatellessaan pyöveliä. Markisitar oli päättänyt tehdä viimeisen ponnistuksen; mutta hän ei pelännyt ehkä niinkään paljon yrityksensä epäonnistumista, kuin saavansa vielä kerran vastaanottaa haavan, jotka olivat tunkeutuneet niin syväälle hänen sydämeensä, että olivat tyhjentäneet kaiken hänen rohkeutensa. Hänen äidinrakkautensa oli tullut tähän kohtaan: rakastaa tyttärtänsä, aavistaa miekaniskua ja mennä suoraan sitä kohti. Äidinrakkaus on niin syvä rakastavissa sydämissä, että äiti, ennenkuin tulee välinpitämättömäksi, kuolee tahi hakee tukea joltakin korkeammalta voimalta, uskonnolta tahi rakkaudelta. Siitä saakka kun markisitar oli noussut ylös tänä aamuna, oli onneton muisto muodostanut hänen eteensä useita piirteitä, jotka saattavat näyttää vähäpätöisiltä, mutta jotka sielullisessa elämässä ovat suuria tapahtumia. Toisinaan voi yksi ele ilmaista kokonaisen

murhenäytelmän, yhden sanan äänenpaino musertaa kokonaisen elämän, välinpitämätön silmäys kuolettaa mitä onnellisimman lemmen. Markisitar d'Aiglemont oli valitettavasti nähnyt liian monta sellaista elettä, kuullut liian monta sellaista sanaa, saanut vastaanottaa liian monta sellaista kamalaa silmäystä, jotta hänen muistonsa voisivat antaa hänelle mitään toiveita. Kaikki todisti hänelle, että Alfred oli karkoittanut hänet tyttärensä sydäimestä, jossa hän, äiti, vielä eli, ei niin paljon ilon kuin velvollisuuden tunteesta. Tuhannet seikat, vähäpätöisetkin, osoittivat kreivittären inhoittavaa käytöstä häntä kohtaan, kiittämättömyyttä, jota markisitar ehkä katsoi rangaistukseksi. Hän koetti puolustaa tytärtänsä kaitsemuksen tarkoituksilla, voidaksensa vielä rakastaa sitä kättä, joka löi häntä. Tänä aamuna muisti hän kaikki, ja kaikki haavoitti uudestaan hänen sydäntänsä niin kipeästi, että suruja niin täynnä olevan maljan täytyi vuotaa ylitse, jos vain pisarakin tulisi lisää. Kylmä katse voisi tappaa markisittaren. On vaikea kuvata näitä kotielämän piirteitä, mutta pari niistä ehkä riittävät antamaan käsityksen kaikista. Markisitar, joka oli tullut hiukan kuuroksi, ei ollut voinut milloinkaan saada Moïnaa korottamaan ääntään hänen tähtensä. Eräänä päivänä, kun hän sairaa lapsellisuudella pyysi tytärtään toistamaan erään lauseen, josta ei ollut saanut selvää, oli kreivitär totellut, mutta niin vastahakoisesti, ettei rouva d'Aiglemont enää uudistanut vaatimatonta pyyntöään. Aina tästä päivästä asti kun Moïna kertoi jotakin tapausta tahi puhui, koetti markisitar lähestyä häntä, mutta usein näytti kreivitär olevan lopen väsynyt tähän heikkouteen, josta hän ajattelemattomasti moitti äitiään. Tämä esimerkki tuhansien toisten joukossa saattoi ainoastaan loukata äidin sydäntä. Kaikki tämä olisi ehkä jäänyt huomaamatta syrjästäkatsojalta, sillä ainoastaan naisen silmä saattoi erottaa niiden huomaamattomat vivahdukset. Niinpä oli Moïna esimerkiksi eräänä päivänä, kun markisitar oli kertonut prinsessa de Cadignan'in käyneen luonaan, aivan yksinkertaisesti huudahtanut: "Kuinka? Kävikö hän teitä tervehtimässä?" Tapa, jolla nämä sanat lausuttiin, äänenpaino, jonka kreivitär pani niihin, ilmaisivat kevein sävyin kummastusta, hienoa halveksumista, jotka voisivat saada aina nuoret ja hellät sydämet pitämään ihmisrakkautena villien tapaa surmata vanhuksensa kun nämä eivät enää kykene pysymään puun oksalla, jota voimakkaasti ravistetaan. Rouva d'Aiglemont nousi, hymyili ja meni pois itkeäkseen salaisuudessa. Hyvin kasvatetut ihmiset ja varsinkin naiset näyttävät tunteitansa ainoastaan tuskin huomattavien viittausten kautta, jotka kuitenkin ilmaisevat heidän sydämensä vavistuksen niille, joiden elämäkokemukset sopivat yhteen tätä äitiä kohdanneen iskun kanssa. Muistojensa painostamana löysi rouva d'Aiglemont niiden joukosta muutaman näitä pieniä tapauksia, jotka ovat niin loukkaavia ja niin julmia, ja joissa hän ei milloinkaan paremmin kuin tällä hetkellä ollut nähnyt hymyilyihin kätkeytyntä kovaa halveksumista. Mutta kyöneleensä lakkasivat vuotamasta kun hän kuuli sen huoneen, missä tyttärensä makasi, sälekaihtimia avattavan. Hän riensi ikkunan luo pitkin aitauksen, jonka edessä äsken oli istunut, viertä kulkevaa polkua myöten. Kulkiessaan huomasi hän sen erityisen huolellisuuden, jolla puutarhuri oli haravoinnut hiekan tällä polulla, joka ennen oli ollut jotenkin huonosti hoidettu. Kun rouva d'Aiglemont pääsi tyttärensä ikkunan eteen, suljettiin sälekaihtimet nopeasti.

"Moïna!" sanoi hän.

Ei mitään vastausta.

"Rouva kreivitär on pienessä salongissa", sanoi Moïnan kamarineitsyt, kun markisitar oli tullut sisään taloon ja kysynyt, joko tyttärensä oli noussut.

Rouva d'Aiglemontin sydän oli liian täysi ja ajatuksensa liian jännityksessä, jotta hän tällä hetkellä olisi ajatellut pikkuseikkoja. Hän meni nopeasti pieneen salonkiin, jossa tapasi kreivittären aamupuvussa, aamumyssy huolimattomasti kiinnitettynä järjestämättömälle tukalle, jalat tohveleissa ja huoneensa avain vyössään. Kasvonsa olivat helakan väriset, ilmaisivat melkein myrskyisiä ajatuksia. Hän istui sohvalla ja näytti miettivän jotakin.

"Miksi tänne tulee joku?" sanoi hän tyyllä äänellä. "Ah, tekö se olette, äitini?" lisäsi hän hajamielisesti keskeyttäen itsensä.

"Niin, lapseni, se on äitisi."

Äänenpaino, millä rouva d'Aiglemont lausui nämä sanat, osoitti hänen sydämensä lämpöä ja uskollista liikutusta, jota olisi vaikea kuvata käyttämättä sanaa pyhyys. Hän oli todellakin niin kokonaan verhoutunut äidin pyhitettyyn olemukseen, että tyttärensä hämmästyti ja kääntyi hänen puoleensa liikkeellä, joka samalla osoitti kunnioitusta, levottomuutta ja omantunnonvaivoja. Markisitar sulki oven tähän salonkiin, johon ei kukaan voinut tulla ilman, ettei kolinaa olisi kuulunut viereisistä huoneista. Tämä varovaisuus turvasi kaikelta kuuntelemiselta.

"Tyttäreni", sanoi markisitar, "velvollisuuteni on huomauttaa sinua muutamasta meidän naisten elämän tärkeimmistä käännekohtista, jossa sinä nyt olet ehkä itsekään tietämättäsi, mutta josta minä tahdon puhua kanssasi ei niin paljon äitinä kuin ystävättärenä. Mennessäsi naimisiin sait toimintavapauden, sinä et ole velvollinen tekemään tiliä muille kuin miehellesi. Mutta minä olen niin vähän antanut sinun tuntea äidillistä holhousta, ja siinä olen ehkä tehnyt väärin, että luulen olevani oikeutettu vaatimaan sinun kuulemaan minua, ainakin kerran, tässä vakavassa asemassa, jossa sinä

tarvitset neuvoa. Ajattele, Moïna, että minä naitin sinut huomattavalle miehelle, josta sinä voit olla ylpeä..."

"Äitini", keskeytti Moïna itsepäinen ilme kasvoillaan, "tiedän, mitä aiotte sanoa ... te tahdotte saarnata Alfredista..."

"Sinä et olisi arvannut niin oikein, Moïna", jatkoi markisitar vakavasti, koettaen pidättää kyyneleitänsä, "ellet tuntisi..."

"Mitä?" sanoi Moïna melkein ylpeällä äänellä. "Mutta, äitini, minä saan todellakin..."

"Moïna!" huudahti markisitar tehden tavattomia ponnistuksia, "sinun täytyy kuunnella tarkkaavaisesti, mitä minulla on sinulle sanottavana..."

"Minä kuuntelen", sanoi kreivitär ja pani kädet ristiin teeskennellyllä, nenäkkäällä alistuvaisuudella. "Sallikaa minun, äitini", sanoi hän, "soittaa Paulinaa lähettääkseni hänet asialle."

Hän soitti.

"Rakas lapsi, Paulina ei saa kuulla..."

"Äiti", sanoi kreivitär niin vakavasti, että se tuntui äidistä omituiselta, "minun täytyy..."

Hän vaikeni, kamarineitsyt tuli sisään. "Paulina, mene *itse* Baudran'in luo ja kysy, miksen minä vielä ole saanut hattuani."

Hän istuutui taas ja katsoi tarkkaavaisesti äitiään. Markisittaren sydän oli ylen täysi, silmänsä olivat kuivat ja hän tunsu liikutusta, minkä tuskallisuuden ainoastaan äidit voivat ymmärtää. Hän alkoi taas puhua selittääkseen Moïnalle sitä vaaraa, jossa tämä häälyi. Mutta kreivitär joko katsoi itsensä loukatuksi niiden epäilysten johdosta, joita äidillensä oli markiisi de Vandenessen pojan suhteen, tahi oli hän jonkun tuollaisen käsittämättömän oikun vallassa, joka on selitettävissä vain kaikkien nuorten kokemattomuudesta, hän käytti hyväkseen äitinsä hetkellistä vaitiota sanoakseen teennäisesti nauraen:

"Äiti, minä en luullut sinun olevan mustasukkaisen muiden kuin isän takia..."

Nämä sanat kuultuaan sulki rouva d'Aiglemont silmänsä, painoi alas päänsä ja huokasi tuskin kuuluvasti. Hän katsahti ylöspäin totellen sitä vastustamatonta tunnetta, joka pakoittaa meidät huutamaan avuksemme Jumalaa elämämme vaikeina hetkinä. Sitten loi hän tyttärensä katseen täynnä synkkää ylevyyttä ja syvää tuskaa.

"Lapseni", sanoi hän murtuneella äänellä, "sinä olet ollut äitiäsi kohtaan julmempi kuin tämän pettämä mies, julmempi ehkä kuin itse Jumala on oleva!"

Rouva d'Aiglemont nousi ylös, mutta tultuaan ovelle kääntyi hän, ei nähnyt muuta kuin kummastusta tyttärensä silmissä, meni ulos ja ennätti tuskin puutarhaan. Siellä pettivät hänen voimansa. Hän tunsu rajuja tuskia sydämessään ja kaatui penkille. Katseensa harhaili ympäri hiekkaa ja hän näki siinä tuoreita miehen askeleiden jälkiä, jotka olivat jättäneet selviä merkkiä. Tyttärensä oli varmasti hukassa, hän luuli voivansa arvata Paulinalle annetun tehtävän tarkoituksen. Tätä julmaa ajatusta seurasi muuan vielä kauheampi havainto kuin kaikki muut. Hän ymmärsi, että markiisi de Vandenessen poika oli hävittänyt Moïnan sydäimestä kunnioituksen, jota tytär on velvollinen tuntemaan äitiään kohtaan. Hänen tuskansa kasvoivat, hän pyörtyi ja istui siellä kuin nukkunut. Nuori kreivitär käsitti, että äitinsä oli ottanut vapauden antaa hänelle jotenkin ankaran läksytyksen, ja ajatteli pienen hyväilyn tahi huomaavaisuuden illalla riittävän tekemään kaikki hyväksi jälleen. Kun hän kuuli naisäänen huutoa puutarhasta, kumartui hän välinpitämättömästi sivulle juuri kun Paulina, joka ei vielä ollut mennyt, huusi apua pitäen markisitarta sylissään.

"Älkää pelottako tytärtäni!" olivat viimeiset äidin lausumat sanat.

Moïna näki äitiänsä kannettavan sisään kalpeana, elottomana, tuskin huomattavasti hengittäen, mutta liikuttaen käsivarsiaan ikäänkuin tahtoisi taistella jotakuta vastaan tahi puhua. Jähmettyneenä tästä näystä seurasi Moïna äitiään, auttoi äänettömästi häntä sänkyyn pantaessa ja riisuttaessa vaatteita hänen yltään. Tekemänsä vääryys valtasi hänet. Tällä juhlallisella hetkellä ymmärsi hän täydellisesti äitiänsä, mutta ei voinut auttaa mitään. Hän tahtoi olla yksin hänen kanssansa, ja kun kaikki olivat poistuneet huoneesta, kun hän tunsu tämän kylmän käden, joka aina oli hyväillen kosketellut häntä, puhkesi hän itkemään. Markisitar heräsi hänen itkustaan ja saattoi vielä kerran katsella rakasta Moïnaansa. Kuullessaan nämä nyyhkytykset, jotka näyttivät voivan särkeä tämän hennon, liikutetun rinnan, katsoi hän hymyillen tytärtänsä. Tämä hymy todisti nuorelle äidinmurhaajalle, että äidin sydän on kuilu, jonka pohjalla aina on anteeksiantoa.

Niinpien kuin markisittaren tila tuli tunnetuksi, lähetettiin miehiä hevosella hakemaan lääkäriä, kirurgia ja rouva d'Aiglemontin lapsenlapsia. Nuori markisitar lapsineen saapui samaan aikaan kuin lääkärit. Nämä kaikki muodostivat jotenkin monilukuisen mykän ja liikkumattoman joukon, mihin palvelijatkin sekaantuivat. Kun nuori markisitar ei kuullut mitään melua, koputti hän hiljaa makuuhuoneen ovelle. Tämän kuultuaan heräsi Moïna tuskastaan, työnsi kiivaasti auki kaksoisovet, ja loi rajun katseen tähän perhekokoukseen. Mielenliikutuksensa puhui enemmän kuin kaikki sanat. Tämän elävän omantunnontuskan nähdessään seisoivat kaikki ääneti. Teki hirvittävän vaikutuksen nähdä markisittaren jalat kylminä ja jäykkänä, suonenvedontapaisesti ojennettuina kuolinvuoteella. Moïna nojautui ovea vastaan, katsoi lähimpiinsä ja sanoi kolkolla äänellä:

"Minulla ei ole enää äitiä!"

End of Project Gutenberg's Keski-ikäinen nainen, by Honoré de Balzac

*** END OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK KESKI-ikäinen nainen ***

Updated editions will replace the previous one—the old editions will be renamed.

Creating the works from print editions not protected by U.S. copyright law means that no one owns a United States copyright in these works, so the Foundation (and you!) can copy and distribute it in the United States without permission and without paying copyright royalties. Special rules, set forth in the General Terms of Use part of this license, apply to copying and distributing Project Gutenberg™ electronic works to protect the PROJECT GUTENBERG™ concept and trademark. Project Gutenberg is a registered trademark, and may not be used if you charge for an eBook, except by following the terms of the trademark license, including paying royalties for use of the Project Gutenberg trademark. If you do not charge anything for copies of this eBook, complying with the trademark license is very easy. You may use this eBook for nearly any purpose such as creation of derivative works, reports, performances and research. Project Gutenberg eBooks may be modified and printed and given away—you may do practically ANYTHING in the United States with eBooks not protected by U.S. copyright law. Redistribution is subject to the trademark license, especially commercial redistribution.

START: FULL LICENSE
THE FULL PROJECT GUTENBERG LICENSE
PLEASE READ THIS BEFORE YOU DISTRIBUTE OR USE THIS WORK

To protect the Project Gutenberg™ mission of promoting the free distribution of electronic works, by using or distributing this work (or any other work associated in any way with the phrase “Project Gutenberg”), you agree to comply with all the terms of the Full Project Gutenberg™ License available with this file or online at www.gutenberg.org/license.

Section 1. General Terms of Use and Redistributing Project Gutenberg™ electronic works

1.A. By reading or using any part of this Project Gutenberg™ electronic work, you indicate that you have read, understand, agree to and accept all the terms of this license and intellectual property (trademark/copyright) agreement. If you do not agree to abide by all the terms of this agreement, you must cease using and return or destroy all copies of Project Gutenberg™ electronic works in your possession. If you paid a fee for obtaining a copy of or access to a Project Gutenberg™ electronic work and you do not agree to be bound by the terms of this agreement, you may obtain a refund from the person or entity to whom you paid the fee as set forth in paragraph 1.E.8.

1.B. “Project Gutenberg” is a registered trademark. It may only be used on or associated in any way with an electronic work by people who agree to be bound by the terms of this agreement. There are a few things that you can do with most Project Gutenberg™ electronic works even without complying with the full terms of this agreement. See paragraph 1.C below. There are a lot of things you can do with Project Gutenberg™ electronic works if you follow the terms of this agreement and help preserve free future access to Project Gutenberg™ electronic works. See paragraph 1.E below.

1.C. The Project Gutenberg Literary Archive Foundation (“the Foundation” or PGLAF), owns a compilation copyright in the collection of Project Gutenberg™ electronic works. Nearly all the individual works in the collection are in the public domain in the United States. If an individual work is unprotected by copyright law in the United States and you are located in the United States, we do not claim a right to prevent you from copying, distributing, performing, displaying or creating derivative works based on the work as long as all references to Project Gutenberg are

removed. Of course, we hope that you will support the Project Gutenberg™ mission of promoting free access to electronic works by freely sharing Project Gutenberg™ works in compliance with the terms of this agreement for keeping the Project Gutenberg™ name associated with the work. You can easily comply with the terms of this agreement by keeping this work in the same format with its attached full Project Gutenberg™ License when you share it without charge with others.

1.D. The copyright laws of the place where you are located also govern what you can do with this work. Copyright laws in most countries are in a constant state of change. If you are outside the United States, check the laws of your country in addition to the terms of this agreement before downloading, copying, displaying, performing, distributing or creating derivative works based on this work or any other Project Gutenberg™ work. The Foundation makes no representations concerning the copyright status of any work in any country other than the United States.

1.E. Unless you have removed all references to Project Gutenberg:

1.E.1. The following sentence, with active links to, or other immediate access to, the full Project Gutenberg™ License must appear prominently whenever any copy of a Project Gutenberg™ work (any work on which the phrase “Project Gutenberg” appears, or with which the phrase “Project Gutenberg” is associated) is accessed, displayed, performed, viewed, copied or distributed:

This eBook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this eBook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you will have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

1.E.2. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is derived from texts not protected by U.S. copyright law (does not contain a notice indicating that it is posted with permission of the copyright holder), the work can be copied and distributed to anyone in the United States without paying any fees or charges. If you are redistributing or providing access to a work with the phrase “Project Gutenberg” associated with or appearing on the work, you must comply either with the requirements of paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 or obtain permission for the use of the work and the Project Gutenberg™ trademark as set forth in paragraphs 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.3. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is posted with the permission of the copyright holder, your use and distribution must comply with both paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 and any additional terms imposed by the copyright holder. Additional terms will be linked to the Project Gutenberg™ License for all works posted with the permission of the copyright holder found at the beginning of this work.

1.E.4. Do not unlink or detach or remove the full Project Gutenberg™ License terms from this work, or any files containing a part of this work or any other work associated with Project Gutenberg™.

1.E.5. Do not copy, display, perform, distribute or redistribute this electronic work, or any part of this electronic work, without prominently displaying the sentence set forth in paragraph 1.E.1 with active links or immediate access to the full terms of the Project Gutenberg™ License.

1.E.6. You may convert to and distribute this work in any binary, compressed, marked up, nonproprietary or proprietary form, including any word processing or hypertext form. However, if you provide access to or distribute copies of a Project Gutenberg™ work in a format other than “Plain Vanilla ASCII” or other format used in the official version posted on the official Project Gutenberg™ website (www.gutenberg.org), you must, at no additional cost, fee or expense to the user, provide a copy, a means of exporting a copy, or a means of obtaining a copy upon request, of the work in its original “Plain Vanilla ASCII” or other form. Any alternate format must include the full Project Gutenberg™ License as specified in paragraph 1.E.1.

1.E.7. Do not charge a fee for access to, viewing, displaying, performing, copying or distributing any Project Gutenberg™ works unless you comply with paragraph 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.8. You may charge a reasonable fee for copies of or providing access to or distributing Project Gutenberg™ electronic works provided that:

- You pay a royalty fee of 20% of the gross profits you derive from the use of Project Gutenberg™ works calculated using the method you already use to calculate your applicable taxes. The fee is owed to the owner of the Project Gutenberg™ trademark, but he has agreed to donate royalties under this paragraph to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation. Royalty payments must be paid within 60 days following each date on which you prepare (or are legally required to prepare) your periodic tax returns. Royalty payments should be clearly marked as such and sent to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation at the address specified in Section 4, “Information about donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation.”
- You provide a full refund of any money paid by a user who notifies you in writing (or by e-mail) within 30 days of receipt that s/he does not agree to the terms of the full Project Gutenberg™ License. You must require such a user to return or destroy all copies of the works possessed in a physical medium and discontinue all use of and all access to other copies of Project Gutenberg™ works.

- You provide, in accordance with paragraph 1.F.3, a full refund of any money paid for a work or a replacement copy, if a defect in the electronic work is discovered and reported to you within 90 days of receipt of the work.
- You comply with all other terms of this agreement for free distribution of Project Gutenberg™ works.

1.E.9. If you wish to charge a fee or distribute a Project Gutenberg™ electronic work or group of works on different terms than are set forth in this agreement, you must obtain permission in writing from the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the manager of the Project Gutenberg™ trademark. Contact the Foundation as set forth in Section 3 below.

1.F.

1.F.1. Project Gutenberg volunteers and employees expend considerable effort to identify, do copyright research on, transcribe and proofread works not protected by U.S. copyright law in creating the Project Gutenberg™ collection. Despite these efforts, Project Gutenberg™ electronic works, and the medium on which they may be stored, may contain “Defects,” such as, but not limited to, incomplete, inaccurate or corrupt data, transcription errors, a copyright or other intellectual property infringement, a defective or damaged disk or other medium, a computer virus, or computer codes that damage or cannot be read by your equipment.

1.F.2. LIMITED WARRANTY, DISCLAIMER OF DAMAGES - Except for the “Right of Replacement or Refund” described in paragraph 1.F.3, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the owner of the Project Gutenberg™ trademark, and any other party distributing a Project Gutenberg™ electronic work under this agreement, disclaim all liability to you for damages, costs and expenses, including legal fees. YOU AGREE THAT YOU HAVE NO REMEDIES FOR NEGLIGENCE, STRICT LIABILITY, BREACH OF WARRANTY OR BREACH OF CONTRACT EXCEPT THOSE PROVIDED IN PARAGRAPH 1.F.3. YOU AGREE THAT THE FOUNDATION, THE TRADEMARK OWNER, AND ANY DISTRIBUTOR UNDER THIS AGREEMENT WILL NOT BE LIABLE TO YOU FOR ACTUAL, DIRECT, INDIRECT, CONSEQUENTIAL, PUNITIVE OR INCIDENTAL DAMAGES EVEN IF YOU GIVE NOTICE OF THE POSSIBILITY OF SUCH DAMAGE.

1.F.3. LIMITED RIGHT OF REPLACEMENT OR REFUND - If you discover a defect in this electronic work within 90 days of receiving it, you can receive a refund of the money (if any) you paid for it by sending a written explanation to the person you received the work from. If you received the work on a physical medium, you must return the medium with your written explanation. The person or entity that provided you with the defective work may elect to provide a replacement copy in lieu of a refund. If you received the work electronically, the person or entity providing it to you may choose to give you a second opportunity to receive the work electronically in lieu of a refund. If the second copy is also defective, you may demand a refund in writing without further opportunities to fix the problem.

1.F.4. Except for the limited right of replacement or refund set forth in paragraph 1.F.3, this work is provided to you ‘AS-IS’, WITH NO OTHER WARRANTIES OF ANY KIND, EXPRESS OR IMPLIED, INCLUDING BUT NOT LIMITED TO WARRANTIES OF MERCHANTABILITY OR FITNESS FOR ANY PURPOSE.

1.F.5. Some states do not allow disclaimers of certain implied warranties or the exclusion or limitation of certain types of damages. If any disclaimer or limitation set forth in this agreement violates the law of the state applicable to this agreement, the agreement shall be interpreted to make the maximum disclaimer or limitation permitted by the applicable state law. The invalidity or unenforceability of any provision of this agreement shall not void the remaining provisions.

1.F.6. INDEMNITY - You agree to indemnify and hold the Foundation, the trademark owner, any agent or employee of the Foundation, anyone providing copies of Project Gutenberg™ electronic works in accordance with this agreement, and any volunteers associated with the production, promotion and distribution of Project Gutenberg™ electronic works, harmless from all liability, costs and expenses, including legal fees, that arise directly or indirectly from any of the following which you do or cause to occur: (a) distribution of this or any Project Gutenberg™ work, (b) alteration, modification, or additions or deletions to any Project Gutenberg™ work, and (c) any Defect you cause.

Section 2. Information about the Mission of Project Gutenberg™

Project Gutenberg™ is synonymous with the free distribution of electronic works in formats readable by the widest variety of computers including obsolete, old, middle-aged and new computers. It exists because of the efforts of hundreds of volunteers and donations from people in all walks of life.

Volunteers and financial support to provide volunteers with the assistance they need are critical to reaching Project Gutenberg™’s goals and ensuring that the Project Gutenberg™ collection will remain freely available for generations to come. In 2001, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation was created to provide a secure and permanent future for Project Gutenberg™ and future generations. To learn more about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation and how your efforts and donations can help, see Sections 3 and 4 and the Foundation information page

Section 3. Information about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

The Project Gutenberg Literary Archive Foundation is a non-profit 501(c)(3) educational corporation organized under the laws of the state of Mississippi and granted tax exempt status by the Internal Revenue Service. The Foundation's EIN or federal tax identification number is 64-6221541. Contributions to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation are tax deductible to the full extent permitted by U.S. federal laws and your state's laws.

The Foundation's business office is located at 809 North 1500 West, Salt Lake City, UT 84116, (801) 596-1887. Email contact links and up to date contact information can be found at the Foundation's website and official page at www.gutenberg.org/contact

Section 4. Information about Donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

Project Gutenberg™ depends upon and cannot survive without widespread public support and donations to carry out its mission of increasing the number of public domain and licensed works that can be freely distributed in machine-readable form accessible by the widest array of equipment including outdated equipment. Many small donations (\$1 to \$5,000) are particularly important to maintaining tax exempt status with the IRS.

The Foundation is committed to complying with the laws regulating charities and charitable donations in all 50 states of the United States. Compliance requirements are not uniform and it takes a considerable effort, much paperwork and many fees to meet and keep up with these requirements. We do not solicit donations in locations where we have not received written confirmation of compliance. To SEND DONATIONS or determine the status of compliance for any particular state visit www.gutenberg.org/donate.

While we cannot and do not solicit contributions from states where we have not met the solicitation requirements, we know of no prohibition against accepting unsolicited donations from donors in such states who approach us with offers to donate.

International donations are gratefully accepted, but we cannot make any statements concerning tax treatment of donations received from outside the United States. U.S. laws alone swamp our small staff.

Please check the Project Gutenberg web pages for current donation methods and addresses. Donations are accepted in a number of other ways including checks, online payments and credit card donations. To donate, please visit: www.gutenberg.org/donate

Section 5. General Information About Project Gutenberg™ electronic works

Professor Michael S. Hart was the originator of the Project Gutenberg™ concept of a library of electronic works that could be freely shared with anyone. For forty years, he produced and distributed Project Gutenberg™ eBooks with only a loose network of volunteer support.

Project Gutenberg™ eBooks are often created from several printed editions, all of which are confirmed as not protected by copyright in the U.S. unless a copyright notice is included. Thus, we do not necessarily keep eBooks in compliance with any particular paper edition.

Most people start at our website which has the main PG search facility: www.gutenberg.org.

This website includes information about Project Gutenberg™, including how to make donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, how to help produce our new eBooks, and how to subscribe to our email newsletter to hear about new eBooks.